DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

DTU Bibliotek Danmarks Tekniske Universitet | Anker Engelunds Vej 1 2800 Kgs. Lyngby | Tlf. 45 25 72 50 | bibliotek@dtu.dk www.bibliotek.dtu.dk

~~1007~~ Cjav N: 126.

~~231~~

Danmark

91(489)(064)

DTB Danmarks Tekniske Bibliotek

KUN
til brug på
LÆSESAL

DANMARKS TEKNISKE VIDENCENTER
& BIBLIOTEK
239749

300009461490

71-1-3

Udsigt

over

Udstillingen

af

indenlandske Industrie-Producter

i

August og September 1836.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

Kjøbenhavn.
Trykt hos Bianco Luno & Schneider.
1837.

KONGELIGE
BIBLIOTEK
KØBENHAVN

Hvad der i de sidste 15—20 Aar er virket og udrettet for vore industrielle Medborgeres Dannelse, saavel ved grundig Underviisning her hjemme, som ved at giøre dem bekjendte med Udlandets Industrie, tør antages at være almindeligen erkjendt. Hvormeget deraf skyldes Privates patriotiske Bestræbelser, som: Selskabet for Naturlærens Udbredelse, Søndagsskolerne, Læseselskabet for Kunstnere og Haandværkere, og især det Reiersenske Fond, er ligesaa almindelig paaskjønnet. Man tør vel ogsaa paastaae, at Industrien efterhaanden, skjøndt langsomt, i dette Tidsrum er gaaet frem imod det attraaede Maal.

Hine Instituters Bestræbelser ere dog nærmest gaaede ud paa, at udbrede de fornødne Kundskaber hos vore industrielle Medborgere, og saaledes fremme den techniske Dygtighed, hvilken er nødvendig, for at disse kunne i Godheden af deres Fabrikata concurrere med lignende Frembringelser fra Udlandet. Dette er imidlertid ei tilstrækkeligt ved Fornødenheder, hvis Forfærdigelse egner sig for Landet selv. Priserne paa disse maae tillige være passende, naar de skulle kunne foretrækkes det Fremmede paa vore Markeder, men hertil udfordres ogsaa en forøget Afsætning. Det synes derfor ligesaa nødvendigt, at indvirke paa vore Industrieprodukters Afsætning, som paa Producenternes Dannelse. Vel kunde det synes, at Afsætningen maatte komme af sig selv, naar Producenten ved sine Kundskaber og Færdigheder var sat i Stand til at levere gode og billige Varer; men Erfaringen har viist, at dette er langt fra at være Tilfældet, især i Begyndelsen, saalænge Industrien endnu er i sin Udviklingsperiode. Hvad der, blandt mere, hindrer industrielle Foretagender hos os, er den hos vore Producenter saa almindelige Mangel paa Driftscapital. Om endog en Fabrikant eller Haandværker ved

Flid og Sparsomhed har erhvervet sig saameget, at han kan tilveiebringe et Parti af sine Varer, er han endda lige nær, naar han staaer Fare for, at Varerne henligge maaskee Aar, inden de sælges, og det kan skee, om disse ere nok saa gode. Derfor er det vanskeligt for en begyndende Producent her at arbeide sig op, om han end er nok saa dygtig, thi ved denne langsomme Afsætning kan han ikke erhverve en Driftscapital, og af samme Grund sjeldent faae nogen tillaans. Bidrager man altsaa til at skaffe ham en hurtig og forøget Afsætning, om endog kun betydelig for en kortere Tid, er altid Noget vundet.

Afsætningen fremmes bedst ved at giøre Consumenterne mere bekjendte med Industriens Tilstand i Fædrelandet og med de Industriedrivendes Frembringelser og Virksomhed. Som et af de vigtigere Midler til at opnaae dette Øiemeed, kan man sikkert ansee Udstillinger af indenlandske Industriefrembringelser, foranstaltede med passende Mellemrum af Tid og i Landets større Stæder.

Den fornemste Virkning af disse er, at de bevirke en Tilnærmelse imellem Consumenterne og Producenterne, i det hine mere og mere blive bekjendte med det, som i Landet selv kan frembringes, og saaledes ikke længere, til Skade for vore egne industrielle Medborgere, forskrive saadanne Varer fra Udlandet, som de kunne faae her hjemme af samme Godhed og til samme Priser. Udstillingerne blive da af lige Vigtighed for Consumenterne og de Handlende, der her paa eet Sted kunne finde Prøvekort over Landets forskjellige Frembringelser, og derved ere istand til at anstille den Sammenligning, der er nødvendig saavel med Hensyn til Fabrikatets Priis som til dets Beskaffenhed.

Udstillingerne give endvidere et levende, let overskueligt Billede af Landets industrielle Virksomhed; de vække Opmærksomheden for de gjorte Fremskridt, men henpege ogsaa paa de stedfindende Mangler, den første Betingelse for at man kan opnaae noget Bedre; de vise, hvilke Næringsveie der ere de naturligste for Landet, hvilke det mangler; de give saaledes Anviisning til nye Erhvervgrene og bidrage følgelig til at udvide Landets industrielle Kræfter. Flere af de vigtigste

nationaloekonomiske og industrielle Spørgsmaal ere afhængige af en klar Indsigt i de industrielle, statistiske Forhold, men til at meddele en saadan Indsigt ere Udstillinger, disse Landets levende Fabrik-Statistiker, under de bestaaende Forhold, et ikke uvigtigt Middel.

Udstillingerne frembyde den bedste Leilighed for Arbeideren til at vise sin Dygtighed; de ere derfor af den største Vigtighed for den Duelige i Almindelighed, men især for Begynderen, der ofte paa een Dag af en Udstilling har forskaffet sine før ubekjendte Arbeider Seiren over Andres aargamle Rygte. Den Opmærksomhed, Fabrikanter og Handlende søge at vække for deres Frembringelser ved Reisende, ved Bekjendtgjørelser, Udsendelse af Priisfortegnelser o. s. v., kan man her for endeel opnaae uden Bekostning, saameget mere som Forskjelligheden af de udstillede Gjenstande drager mange Mennesker derhen, og Besøgeren saaledes ofte bliver opmærksom paa Gjenstande, som han ellers vilde have anseet for ubetydelige.

Den Opliven af Almeenaanden i een Retning, den Udverling af Ideerne, den gjensidige Meddelen, som disse Udstillinger foranledige imellem de næringsdrivende Borgere, ere Fordele, som heller ikke ere ubetydelige. Vel er et Lands Industrie indskrænket ved dets Clima, Beliggenhed, Jordbundens større eller mindre Frugtbarhed, Befolkningens Mængde og Anlæg, politiske og andre borgerlige Forhold, men hvormeget den menneskelige Tænksomhed formaaer i Kamp mod disse Vanskeligheder, derpaa er det just, at Udstillingerne frembyde saa lysende Exempler. Den møisommelige Bestræbelse erholder Opmuntring, det heldige Udfald Erkjendelse, Kappelysten vækkes, og hvad der er lykkedes Een, faaer en Anden strax Lyst til at efterligne, og disse Følger ere især af Vigtighed for et Land, hvis Industrie endnu er i sin Barndom. Haandværkere og Fabrikanter have her vel at kjæmpe imod mange ugunstige Forhold, men mod disse er det, at de skulle sætte den høist mulige techniske Dygtighed; de skulle stræbe at erholde Underretning om Udlandets vigtigere Opfindelser og Forbedringer; anvende disse med Kløgt, forsaavidt de egne sig for de herværende Forhold; meddele hverandre

disse, i det de betænke, at de alle virke til eet Maal og kun herved gjensidigen fremme deres egen Interesse; men de skulle ogsaa formaae de Handlende til at interessere sig for deres Frembringelser og sætte disse under saadanne Forhold, at de kunne skaffe dem en forøget Afsætning, der er den nødvendige Betingelse for en billigere Produktion, ligesom den større Afsætning er en Følge af hiin.

Vi have saaledes fremhævet, paa hvilken Maade Industrie-Udstillinger maae kunne stifte betydeligt Gavn, men at de virkelig have stiftet dette, derom er man enig i alle de Lande, hvor saadanne ere blevne foranstaltede, og det, at man oftere gjentager dem, er et noksom talende Beviis herfor. Der er nu intet europæisk Land, hvis Industrie er nogenlunde i Fremskriden, uden at man har bragt, og, efter passende Mellemrum af Tid, endnu bringer det omtalte Middel til dens Fremme i Anvendelse. I flere Hovedstæder finder desuden vedvarende Udstillinger Sted, f. Ex. i Wien, London, for ei at tale om de Udstillinger, som flere af de større engelske Fabriker foranstalte i deres velassorterede Varelagre, og det af Sager, paa hvis Afsætning de aldrig tør gjøre Regning *).

---

*) Saaledes fandtes i en Udstilling, foranstaltet af de berømte Knivfabrikanter Rodgers og Sønner i Sheffield, en overordentlig pragtfuld Kniv, næsten $1\frac{1}{2}$ Fod lang, og med ikke mindre end 1821 skjærende Redskaber; en anden mindre med 200. Som Sidestykke hertil fandtes 12 Saxe, der tilsammen veiede $\frac{1}{2}$ Gran, og laae paa en Vægtskaal under Glas med den omtalte Modvægt, men kunde skjælnes i deres enkelte Dele med ubevæbnede Øine. — I Thomasons Fabrik i Birmingham for Bronce og pletterede Varer fandtes udstillet, foruden endeel pletterede Vaser, der vare udførte med stor Omhyggelighed efter Antikerne, et pletteret Skjold, 4 Fod i Gjennemsnit; det forestillede Christi Korsfæstelse i dreven Arbeide af mat Sølv, omgiven af 12 store, drevne Medaillons med Scener af det nye Testamente. Her fandtes ligeledes en tro Efterligning i Bronce af den berømte Steen-Vase i Warwick-Castle i naturlig Størrelse, nemlig 6 Fod høi og 21 Fod i Omfang, Frugten af et sexaarigt Arbeide.

Ved Udstillingen i Dresden i 1834 havde, blandt andre, Sølvarbeider Westermann udstillet en Pokal, helliget Gustav Adolphs

Af disse Grunde var det, at undertegnede Commission, udvalgt af det Kongelige Landhuusholdningsselskab, det kongelige Kunstakademie og Selskabet til Naturlærens Udbredelse, besluttede atter i 1836 at iværksætte en Udstilling af indenlandske Industrie-Produkter. I dette Øiemed, og fordi man havde fundet, at Bekjendtgjørelserne i Tidenderne ei ere tilstrækkelige til at bevæge udenbyes Haandværkere og Fabrikanter til at anmelde og indsende Prøver, udstedtes under 10. Marts f. A. en Cirkulære, der tilsendtes adskillige Mænd, om hvilke man turde haabe, at de vilde interessere sig for et saadant Anliggende. Disse bleve heri anmodede om, at opfordre de paa deres Opholdsted og i dets Omegn boende Fabrikanter og Haandværkere til at indsende til Udstillingen Sager af mere end almindelig Interesse, f. Ex. enten kunstigt forarbeidede Ting eller (almindelige) courante Handelsvarer til passende Priser, o. s. v., og udbad man sig tillige, at de enten selv, eller ved andre paalidelige og erfarne Mænd, vilde meddele Commissionen Oplysning angaaende de forskjellige Næringsveies Tilstand i og omkring deres Opholdsted, i det man fremsatte endeel derhen sigtende Spørgsmaal til Besvarelse.

Under 22. April næstefter udstedtes derpaa en fuldstændigere Indbydelse, der deels blev omsendt til de forskjellige Kjøbstæder i Landet, deels oftere blev indrykket i de forskjellige Tidender i Danmark og Hertugdømmerne. Denne var af følgende Indhold:

„Overbeviste om den store Nytte, som Udstillinger af Landets Flids- og Kunstfrembringelser have stiftet, deels

---

Minde, paa hvilken en opretstaaende Løve dannede Foden; dens Sider vare prydede med Basreliefs, der vare udførte til stor Fuldkommenhed og forestillede den svenske Hærs Overgang over Lech, og paa dens Laag var anbragt Gustav Adolphs Büste.

Ved Industrie-Udstillingen i Wien 1835 var, for at nævne et Exempel, udstillet af en bøhmisk Væver, Liebal, et Par Beenklæder af Nankin, — uden Søm, i hvilke endog — Lommerne vare indvævede.

Det var imidlertid just ikke paa saadanne Kunststykker, man gjorde Regning ved vor Udstilling i Almindelighed, men især paa almindelige, godt forarbeidede Varer, der have Anvendelse i det daglige Liv.

ved at vække Kappelysten, deels ved at gjøre Almeenheden bekjendt med Landets egne Frembringelser, saaledes fremkalde en større Interesse for disse og derved fremme deres Afsætning, have Undertegnede, efter Overlæg med de tre Instituter, som i Efteraaret 1834 ved os foranstaltede en saadan Udstilling, besluttet ogsaa i indeværende Aar at gjøre et lignende Forsøg. Der kan altsaa ventes at blive udstillet ikke blot fortrinlige Frembringelser fra egentlige Fabriker, Haandværker og mechaniske Værksteder, men ogsaa de dertil brugelige indenlandske raae Stoffer, Prøver af de bedste Redskaber i Oekonomiens og Industriens forskjellige Dele, Maskiner til at lette Arbeidet saavel paa de mindre som de større Arbeidssteder, til at forædle de raae Produkter og Materialier, Instrumenter af alle Slags, physiske, chirurgiske, musikalske, kort enhver Frembringelse, der i en eller anden Henseende geraader den indenlandske Industrie til Ære, hvorimod det aldeles ikke udfordres, at de indsendte Gjenstande ere usædvanlige eller egentlige Kunstværker, thi ogsaa sædvanlige courante Handelsvarer til passende Priser ville blive modtagne, da just disse give det bedste Vidnesbyrd om Industriens og Fabrikflidens Tilstand."

„Vi opfordre altsaa herved vore Medborgere i Danmark, Slesvig, Holsteen og Lauenborg til at bidrage til, at denne Udstilling kan vorde saa fuldstændig og derved saa frugtbringende som muligt."

„Udstillingen maatte begyndes den 15. August næstkommende og kan, ligesom sidst, finde Sted i Kunstakademiets Lokale paa Charlottenborg indtil den 10. September."

„Anmeldelserne om de Arbeider og Varer, som agtes udstillede, maae inden 9. Juli tilstilles undertegnede Commission, som, i Tilfælde af at derved skulde være Noget foreløbigen at iagttage, derom strax underretter Vedkommende. Det, som attraaes udstillet, maa være ankommet hertil ikke sildigere end den 23. Juli, for at kunne blive bedømt af de dertil udvalgte Committeer, førend det indlemmes i Fortegnelsen over Udstillingsstykkerne."

"Omkostningerne ved Hidbringelsen fra Provindserne af de Sager, som findes passende til at udstilles, vil man, saavidt muligt, søge at lette. Men for at spare Rum og

Forsendingsbekostning, maa man tilraade Vedkommende, blandt Arbeider af lige Fuldkommenhed fortrinsviis at vælge dem af ringere Omfang. De udenbyes fra indsendte Gjenstande maae være forsynede med en Attest fra Øvrigheden, hvorved godtgjøres, at de virkeligen ere af indenlandsk Frembringelse. I Anmeldelserne ønskes, foruden Insenderens Bopæl, ogsaa angivet, om Gjenstanden er til Salg, om den søges meget, ligesom ogsaa om Fabriken eller Haandværket er i god Drift, hvad og hvormeget der hvert Aar omtrentligen forfærdiges, hvorhen især Afsætningen finder Sted, hvilke Vanskeligheder man har at bekjæmpe saavel med Hensyn til Fabrikationen som til Afsætningen, hvormange Arbeidere Fabriken (eller Haandværket) beskjæftiger til de forskjellige Aarstider, af hvad Kjøn og Alder, af hvem den før er bleven dreven o. s. v. Meddelelsen af Priserne vilde ogsaa være af Interesse."

„Gavnligt vilde det være, om der ved Gjenstande af nogen Betydenhed bliver meddeelt Bemærkninger, som kunne have Interesse med Hensyn til Forfærdigelsen, som f. Ex., om de ere forfærdigede af indenlandske Stoffer, hvilke eiendommelige eller nye Værktøier, Maskiner og Fremgangsmaader herved ere anvendte o. s. v."

„Vedkommende, der have indsendt Sager, erholde uden Betaling Adgangskort til Udstillingen. For Kjøbet af de udstillede Gjenstande vil man kunne tegne sig i en ved Udstillingen fremlagt Protokol."

„Tilladelse til at foranstalte en Vortlodning af et Udvalg af de ikke solgte Gjenstande vil man søge at erhverve. Iøvrigt agter Commissionen, efter at have tilkaldt til Bedømmelse flere praktisk dygtige Mænd, at udmærke dem, der have leveret noget Fortrinligt, ved at tildele dem enten en egen dertil præget Medaille i Sølv eller Bronce, eller et hædrende Vidnesbyrd."

„Om muligt ville de Udmærkelse tilkjendte Sager allerede under Udstillingen blive betegnede som saadanne, og efter Udstillingen vil ved Trykken blive udgiven en Beretning derom, i hvilken, blandt andet, alle de tildeelte Udmærkelser ville

blive omtalte, ligesom ogsaa Fortrinene ved de udmærkede Gjenstande."

Var Udstillingen i 1834 langt fra at kunne give en nøiagtig Oversigt over Industriens Tilstand her i Landet, især uden for Kjøbenhavn, da maae vi desto værre udsige det Samme om den sidst afholdte, endskjøndt denne talte baade flere Indsendere og flere udstillede Sager. Commissionen troer ei dennegang at burde tilregne dette den Omstændighed, at man ei tidligt nok, og ei tilstrækkeligt havde bekjendtgjort, at en Udstilling skulde finde Sted. Nogle Fabrikanter og Haandværkere foregave, at de vare saa beskjæftigede, at de ei kunde tænke paa Arbeider til en saadan Udstilling, men vi turde vel have ventet, at de havde gjort en tilsyneladende Opoffrelse; thi om virkeligen selv de fortrinligste og meest roste Gjenstande ei have fundet Kjøbere, ere dog Forfærdigerne heraf blevne hæderligen bekjendte, og have derved senere er holdt mangen en Bestilling, de ellers vilde være gaaede Glip af. Andre, hvis Varer for endeel finde Afsætning til Udlandet, have troet, at en slig Udstilling ei vilde gavne dem, og atter Andre, at deres Varer vare noksom søgte, og deres Magaziner tilstrækkeligt bekjendte, saa at den ved Udstilling attraaede Offentliggjørelse var unødvendig. De vise imidlertid kun herved Mangel paa Kjendskab til, hvormeget der udfordres for, at det Gode og Nyttige skal blive bekjendt. Lad os være, at deres Arbeider vare noksom bekjendte og søgte i dette Tidspunkt, det vil maaskee ei gjelde for et kort derpaa følgende, hvis de ei anstrænge sig og stedse ere beredte paa at træde i Kamp mod Medbeilere, der hvert Øieblik træde i Skrankerne saavel her i Landet som i Udlandet. Ofte nok er det antydet, at det var ei blot Mesterværker, der forlangtes, men at Udstillingernes Øiemeed er, at veilede Publikum i dets Bestillinger, Indkjøb og i dets Mening om Fabrikanterne og Haandværkerne, at Enhver altsaa her kan fremvise hvilkensomhelst Frembringelse, den være nok saa ringe, naar kun den er en Frugt af Tænksomhed og Færdighed til et fornuftigt Øiemeed, og som saadan er den indenlandske Industrie eller Kunstflid til Ære. Det er just disse almindelige Frembringelser, der ere den største Gjenstand for Handelen.

Men svarede Antallet af Udstillere saaledes ei til Forventningen, saa udmærkede dog i Almindelighed de udstillede Gjenstande sig ved deres Forskjellighed og Fuldendelse, naar vi herfra undtage enkelte Frembringelser, der vare bragte paa Udstillingen, fordi de ei kunde afsættes hjemme, og Eierne nu sikkert ventede, at faae dem tagne med til den paatænkte Vortlodning. Man tør derfor vel vente, at den forøgede Interesse, som Udstillingen vandt i Almindelighed, vil bidrage til, at den en anden Gang kan give en fuldstændigere Oversigt over den danske Haandværks- og Fabrikvirksomhed, og saaledes blive af endnu større Nytte.

Det for Udstillingen bestemte Lokale var tilstrækkeligen stort og bekvemt indrettet, og vilde fuldstændigen have tilladt den paatænkte Opstillen af Gjenstandene, hvis ei de fleste Sager først vare ankomne lige i Begyndelsen af, mange endog mod Slutningen af Udstillingen. Dog var en god Orden saavidt muligt iagttaget, og det Hele, troe vi, frembød et ikke utilfredsstillende Skue, der fængslede den opmærksomme Betragter saameget mere, som der var givet ham Leilighed til at betragte hver enkelt Gjenstand nøiere, og at sammenligne den med andre lignende. Denne Sammenligning vilde have været endnu interessantere, hvis Prisen havde været opgiven paa hvert Stykke, hvilket man imidlertid ei havde kunnet bevirke.

Udstillingen begyndte den 15. August og var tilgjængelig hver Dag, fra Morgenen Kl. 9 indtil det blev mørkt, imod Betaling af 1 ₰ for hver Person. Paa Grund af det talrige Besøg vedvarede den indtil den 19. September, og i dette Tidsrum solgtes 10,866 Adgangskort, ligesom noget over 200 uden Betaling vare udstedte til dem, der havde indsendt Sager til Udstillingen.

271 (1834 kun 190) Fabrikanter og Haandværkere havde indsendt Arbeider, hvilke i den summariske Fortegnelse over Udstillingen indbefattede 696 Numere (1834 kun 572), hvorved vi dog maae bemærke, at under eet Numer oftere flere Gjenstande vare indbefattede. Af disse 271 Haandværkere og Fabrikanter opholdt sig:

211 i og tæt ved Kjøbenhavn,
14 i det øvrige Sjælland,
10 i Fyen,
2 paa Langeland,
8 i Jylland,
8 i Hertugdømmet Slesvig,
16 i Holsteen,
1 paa Bornholm,
1 paa Island.

Kun 84 af dem havde alt til forrige Udstilling indsendt Arbeider.

Af disse 271 Haandværkere og Fabrikanter havde

23	indsendt	Uhrmagerarbeider (deriblandt 2 Chronometre og 1 Uhrfoderaler).
13	—	physiske, mechaniske og chirurgiske Instrumenter samt større mechaniske Arbeider.
12	—	Maskiner og Redskaber for Landbrugere samt Skydevaaben.
17	—	støbte Jernsager, Værktøi og forskjelligt Smedearbeide.
36	—	Arbeider af Blik, Messing, Kobber, Tin, Sølv og Guld.
20	—	musikalske Instrumenter.
19	—	dreiede Arbeider og Kamme.
23	—	Meubler, lakerede Sager af Træ samt Kurve.
15	—	Papir, Arbeider af Papir, Bogtrykkerarbeide, Træsnit og Skjønskrivt.
12	—	Hør og vævede Sager af Hør og Hamp.
20	—	Bomuldstøier, farvet og bleget Garn, Sirtser og broderede Arbeider.
11	—	Uldgarn, Strømper og Klæde.
4	—	Kniplinger, Silkeflos og Vordug.
7	—	Possementmager- og Haar-Arbeider samt Hatte.
12	—	Handskemager- og Sadelmager-Arbeider samt lakeret Læder.
20	—	lugtende Vande, Sæbe, Farve- og Male-Materialier o. s. f.

7 — Arbeider af Vox, Conchylier, Alabast, Gips og ædle Stene.
11 — Sager af Leer, Porcelain og Glas.

282*).

Til Vortlodningen af adskillige af de Arbeider, som vare fremsendte til Udstillingen, for hvilken Vortlodning Commissionen under 12. August havde bekjendtgjort Bestemmelserne, blev affat 1100 Lodsedler à 5 Rbd. Stykket, og Vortlodningen af 203 Gevinster, som i den Henseende udvalgtes af en dertil udnævnt Committee, fandt Sted den 26. Oct. Det betydeligt ringere Antal af Lodder, som denne Gang blev affat imod forrige Gang (2600 Lodder), maa vel for endeel søges i den større Tiltrækning, som en ny Foranstaltning i Almindelighed har, og i det Illusoriske, der for den almindelige Mand ligger i den Bestemmelse, som forrige Gang var vedtaget, nemlig, at Enhver, der deeltog i Vortlodningen, erholdt en Gevinst, hvilket denne Gang ei var Tilfældet.

Ved denne sidste Vortlodning troer Commissionen, at have opfyldt de Deeltagendes billige Fordringer, eftersom det mindre Antal af Gevinster gjorde, at man kunde sørge for et godt Udvalg, og at selv de ringeste Gevinster havde i det mindste samme Værdi som Indskuddet, hvorved de, der vandt Noget, lettere kunde tilfredsstilles. Commissionen ansaae det for Pligt, især ved Valget af de større Gevinster, at sørge for, at disse vare af en saa almindelig, og i Forhold til Prisen saa stor, Brugbarhed, som muligt, medens dog Arbeidets Udførelse blev tagen behørig i Betragtning. Dette var ogsaa Grunden, hvorfor flere Arbeider, der vare fortrinligt udførte og kunde sættes ved Siden af, ja maaskee over flere af de til Vortlodningen medtagne, ikke kunde komme i Betragtning til Vortlodningen. Vi maae herved kun gjøre opmærksom paa, at Nytten af Udstillingen vil, uafhængigt af os, komme Enhver tilgode i Forhold til de Ar-

*) Da flere af Indsenderne havde udstillet Prøver, som henhørte under forskjellige af disse Afdelinger, og saaledes ere blevne anførte oftere end een Gang, stemmer dette Antal ei med det ovenfor anførte Antal af Indsendere.

beiders Beskaffenhed, som han har indleveret til denne, og at Hovedøiemedet for Bortlodningen har været: at bevirke Udbredelsen af et Udvalg af indenlandske Industrie-Frembringelser, og derved forøge Interessen for disse ogsaa udenfor Hovedstaden*).

Commissionen havde iøvrigt deelt sig i Committeer for Bedømmelsen af de forskjellige indsendte Arbeider. Efter Forslag af disse Committeer havde den samlede Commission anmodet efterfølgende Herrer om at deeltage i Bedømmelsen, nemlig:

Chronometermager L. U. Jürgensen,
Uhrmager Kyhl,
Phys. Instrumentmager F. A. Thiele,
Chirurgisk Instrumentmager J. C. Cotzand,
Mechanikus og Bøssemager Hansen,
Mechanikus H. C. Lund,
Jernstøber Bock,
Isenkræmmer Winther,
Capitain og Kleinsmedmester v. Würden,
Hof-Blikkenslagermester Bentfeldt,
Blikkenslagermester Irgens,
Hof-Kobbersmedmester Kemp,
Hof-Guldsmed Dalhoff,
Concertmester Bredal,
Professor Weyse,
Dreiermester og Oldermand Ulrichsen,
Snedkermester og Oldermand Holst,
Snedkermester Ihle,
Polytechnisk Candidat Grove,
Brandmajor Qvist,
Rodemester Kohlert,
Tøifabrikør Feuerstein,
Silke- og Klædehandler C. Jürgensen,
Silke- og Klædehandler H. N. Lund,

*) Ved Bortlodningen i 1834, i hvilken 890 Udenbyes deeltoge, tilfaldt disse 167 Gevinster af Indskuddets Værdi og derover; i Bortlodningen 1836 deeltoge 324 Udenbyes, der erholdt 55 saadanne Gevinster.

Farver Holmblad,
Handskemagermester og Oldermand Hansen,
Sadelmagermester Mundt,
Apotheker Bech,
Vordugsfabrikant Meyer,
Bagermester Scherfig,
Professor Eckersberg.

Af de Bedømmelser, som de enkelte Committeer have afgivet til den samlede Commission, meddeles herved det Vigtigste. Disse Bedømmelser skulde have været afleverede til Commissionen inden Udstillingens Slutning, men da enkelte af dem, formedelst Vedkommendes mange andre Forretninger, først indkom betydeligt senere, har Udgivelsen af nærværende Udsigt over Udstillingen maattet opsættes længere, end man havde ønsket.

Uhrmagerarbeider.

De fleste Lommeuhre forfærdiges i Schweiz, og man kan sikkert antage, at Schweizerne forsyne den største Deel af de bekjendte Lande med dette Slags Uhre (Genf alene leverer aarlig omtrent 70,000 Uhre til en Værdie af omtrent 800,000 Rbd.). Selv England og Frankrig, hvor dog Fabrikfliden i saa meget Andet er steget til saa stor Høide, staae i denne Fabrikationsgreen tilbage for Schweizerne med Hensyn til billige Priser og smagfuldt Arbeide, især hvad det Udvendige angaaer. Det Antal Lommeuhre, som forfærdiges her i Landet, er saa ringe, at det i industriel Henseende ikke har nogen mærkelig Betydenhed. De kunne ikke leveres til saa lave Priser som Schweizernes og staae sædvanligen tilbage for disse i stadseligt Ydre, men de udmærke sig derimod i Almindelighed ved en solidere Construktion og en mere regelmæssig Gang.

Vigtigere i industriel Henseende bliver det derfor, at de almindelige Schweizer Lommeuhre, som tilsendes os, ikke

saaledes ere i fuldkommen brugbar Stand, men maae eftergaaes og sammenpasses af vore Uhrmagere, for hvilke dette, ved Siden af Reparations-Arbeide paa gamle Uhre, bliver en ei ubetydelig Beskjæftigelse og Indtægt.

I Sjellands Stift ere omtrent 115 Uhrmagerværksteder, i hvilke der, foruden Mestrene, arbeide 41 Svende og 60 Lærlinge. Heraf ere de 50 Mestere, 31 Svende og 45 Lærlinge i Kjøbenhavn. Disse, ligesom de øvrige almindelige Uhrmagere i Danmark og Hertugdømmerne, beskjæftige sig for største Delen, som ovenfor sagt, med at reparere gamle Uhre, og aftrække og sælge Fabrikuhre. Tidligere, da Fabrikuhrene vare meer end dobbelt saa dyre, og Indførselen af fremmede Uhre var forbudt, forfærdigedes et langt større Antal Uhre, end for nærværendn Tid, her og i Provindserne, med Undtagelse af Bornholm og Sønderjylland. Larpent & Jürgensens*) Uhrfabrik ved Kirke-Hvalsøe i Nærheden af Roeskilde, der beskjæftigede omtrent 20 Mennesker, kunde dog ikke bestaae i hiin gunstigere Periode, men opløstes, efter at have fabrikeret omtrent 1500 fortrinligt gode Lommeuhre, som endnu svare til alle billige Fordringer. Herfra udgik imidlertid mange dygtige Arbeidere, som siden bleve Mestre omkring i Landet. Disse oplærte senere andre duelige Uhrmagere, saa at Larpent & Jürgensen ogsaa paa denne Maade have virket for Uhrmageriets Opkomst. Ei heller maa man forbigaae de ældre Uhrmagere, le Maire, Armand og Brandt, som i sin Tid have virket til Uhrmageriets Forbedring. I 1801 vendte Urban Jürgensen tilbage til Danmark efter et flereaarigt Ophold i Udlandet og overtog Bestyrelsen af sin Faders, Jørgen Jürgensens Værksted, i hvilket man fra den Tid af især lagde Vind paa at forfærdige Uhre af en fortrinligere Slags. Det var denne vor fortjente Urban Jürgensen, der til Tab for Kunsten og hans Omgivelse døde saa tidligt, som først gav Uhrmagerkunsten

*) Denne Jürgensen var Fader til Urban Jürgensen. Efter at have uddannet sig i Udlandet, kom han 1774 tilbage til Danmark, associerede sig med Larpent og oprettede i Forening med ham det omtalte Uhrfabrik omtrent 1780.

her i Landet et høiere Sving, deels ved sine Skrifter, deels ved de Lærdomme, der udgik fra hans Etablissement, og det er dette Etablissement, bestyret med udmærket Dygtighed af hans Sønner Louis og Jules Jürgensen, samt endelig de Mænd, der dannedes hos ham, som endnu bidrage til at hæve Kunsten end høiere, og end mere at uddanne den tekniske Dygtighed.

Af Stueuhre indføres hertil næsten ingen fra fremmede Steder, da Bornholmerne forsyne ikke alene det meste af Danmark med disse, men udføre heraf endog til Preussen og Sverrig. Disse Uhre ere vel i Almindelighed ikke smukt udstyrede, men af en simpel og hensigtsmæssig Construktion, hvorved de blive særdeles brugelige, og derfor efterhaanden fortrænge de ældre danske og hollandske 24 Timers Uhre. De gaae 8 Dage mellem hver Optrækning, slaae Timeslag, undertiden ogsaa Qvarteerslag, og sælges til en yderst billig Priis, men have for største Delen smagløse Foderaler. Det er i Rønne, at Uhrmageriet drives bedst, hvad Forfærdigelsen af nye Uhre angaaer, og det fordi her for det Offentliges Regning, efter Urban Jürgensens Forslag, er anskaffet endeel Maskiner, der henstaae hos Uhrmager og Dannebrogsmand Espersen, og vel ere til Afbenyttelse for alle Uhrmagere paa Bornholm, men dog fortrinsviis kunne benyttes af dem i Rønne. — Etatsraaderne Ørsted og Esmarch stiftede i 1820 et Selskab til at ophjælpe Uhrmageriet paa Bornholm; dette erholdt et rentefrit Laan af den kongelige Kasse, etablerede et Udsalg paa Børsen her i Byen af Uhre, der vare stemplede af Selskabet og saaledes erklærede for forsvarlige. Ved disse Foranstaltninger have Uhrene modtaget væsentlige Forbedringer, men skjøndt Prisen for de bedre Uhre, som saaledes proves og stemples af Selskabet, forholdsviis er lige saa billig, som for de mindre gode Uhre, søges dog disse sidste langt stærkere, eftersom de koste mindre. Værkerne til den simpleste Sort Uhre sælge Uhrmagerne til Kjøbmændene paa Bornholm for 7—8 Rbd.; i Kjøbenhavn sælges disse med Kasse og Lodder for 13—14 Rbd. Stykket, medens Værkerne alene, til de stemplede, paa Børsen koste omtrent 16 Rbd. Stykket.

Oprindelsen til Uhrmageriet paa Bornholm skyldes nogle Strandinger paa Kysten i 1750, hvorved endeel Stueuhre kom til Rønne for at udbedres. Uhrmageriet udbredte sig meer og meer (i 1806 udførtes 885 Uhre), indtil Afsætningen under Krigen aftog tilligemed Seilladsen. Senere hævede den sig imidlertid igjen, og i 1814 udførtes 299 Uhre. For nærværende Tid forfærdiges i 37 Uhrmagerværksteder i Rønne (i de øvrige Byer paa Bornholm findes kun 1—2) omtrent 1100 Stueuhre. Ved en mere fabrikmæssig Drivt af Uhrmageriet her, ved bedre og smagfuldere Construktioner, og derved, at Handlende søgte at skaffe disse billige Produkter Afsætning i Udlandet, kunde man sikkert hæve denne Industriegreen betydeligt.

Ogsaa i Sønderjylland forfærdiges endeel Uhre, de saa kaldte Visere. De bestaae kun af 3 Hjul af Messing med Drev af Staal, gaae i 24 Timer, ere uden Slagværk, men koste ogsaa kun 2 Specier Stykket. Af disse Uhre sendes endeel til Island, og foretrækkes der for deres Simpelhed, da man kan rette indløbne Feil uden Uhrmagers Hjelp.

Til Island, Grønland og Færøerne indføres endvidere ikke faa Schwarzwalder og Nürnberger Træuhre.

Af Taffeluhre forfærdiges kun faa i Danmark og Hertugdømmerne, og disse faa sædvanligt med Træfoderaler. Espersen i Rønne er den eneste paa Bornholm, og den der i det Hele forfærdiger de fleste af denne Sort Uhre. Disse kunne imidlertid i Priis ikke ganske concurrere med Udlandets, og der forskrives derfor endeel franske Taffeluhre fra Lyon og Paris med Alabastes og Bronce Foderaler, samt endeel simplere fra Wien og dens Omegn med tempelformige Træfoderaler, indlagte med Perlemoders eller forgyldte Zirater.

Chronometrets eller Søuhrets store Vigtighed ved Søfarten er almindeligen bekjendt, og dets Anvendelse har derfor udstrakt sig meer og meer, endog til Koffardifarten. Ogsaa til Længdebestemmelser til Lands og til flere andre videnskabelige Øiemeed er Chronometret et uundværligt Redskab. Det er derfor glædeligt at vide, at vi eie 2 Etablissementer for Forfærdigelsen af disse, nemlig Urban Jürgensens Sønners i Kjøbenhavn og Kessels i Altona. Disse levere Chronometre, som i enhver Henseende kunne maale sig med de bedste

engelske og franske, hvilket er godtgjort ved flere Prøver, især anstillede af Etatsraad og Professor Schumacher, og Commissionen beklager meget, at ingen Prøver vare indsendte fra Kessels, eftersom hans Chronometre, udførte efter bekjendte og prøvede Construktioner, atter for nylig have bestaaet en hæderlig Sammenligning i en saadan Prøve med Chronometre fra de fortrinligste udenlandske Kunstnere. — De første Chronometre bleve her i Landet, fra 1778 af, forfærdigede af Armand, som fulgte le Rois Construktioner; efter ham var det Urban Jürgensen, som udførte saadanne, enten efter egne Planer og med egne Forbedringer, eller efter nyere, især Arnolds og Earnshaw's Construktioner, hvorved han ogsaa i Udlandet blev hæderligen bekjendt.

Til Udstillingen var indsendt følgende Prøver:

Uhrmagersvend L. Bauer,

Et Cylinder-Uhr, som gaaer under Optrækningen.

Uhrmager Eckegrén,

Et Sølv Sekund-Uhr med Cylindergang og 4 Steenhuller.

Uhrmager og Dannebrogsmand Espersen i Rønne,

2 Taffeluhrværker.

Uhrmager E. Groot,

Et Guld Sekund-Uhr og et Sekund Lommeuhrværk, begge med Dobbelthjulgang og 4 Steenhuller.

Uhrmager J. E. Hintze,

Et Guld Sekund-Uhr med Dobbelthjulgang og 4 Steenhuller. Mesterstykke.

Et Sølv Sekund-Uhr med Cylindergang.

Uhrmager C. Jensen,

Et Lommeuhrværk med Dobbelthjulgang og Steenhuller.

Et Dito med fri Ankergang og 2 Steenhuller.

Urban Jürgensens Sønners Chronometer- og Uhr-Etablissement,

Et Chronometer i Sølv Foderal, liggende i en Mahogni-Kasse.

Et Box-Chronometer med Ophængning paa Fjedre.

Modeller af en Dobbelthjulgang og en fri Ankergang.

2 forskjellige Metalthermometre.

3 flade Guldurhre med Dobbelthjulgange, og hver med 4 Steenhuller ꝛc.; det ene med Compensator.

Et Guld Sekund-Uhr med Dobbelthjulgang, 5 Steenhuller, tilnærmende Compensation ꝛc.

Et Guld Sekund-Uhr med Dobbelthjulgang, Compensator og Guldkapsel.

Et Guld Dameuhr med Dobbelthjulgang, 4 Steenhuller og Guldkapsel.

Et Lommeuhrværk af særegen Construktion, med excentrisk Skive, stort Fjederhuus, Dobbelthjulgang, Compensation ꝛc.

Et Lommeuhrværk med Dobbelthjulgang, 4 Steenhuller, tilnærmende Compensation ꝛc.

Et særdeles fladt Lomme-Chronometer i Guldfoderal, forsynet med en dobbelt, plan og isochron Spiralfjeder.

Gjørtler og Uhrmager L. Jørgensen i Horne ved Faaborg,

Et Pendeluhr.

Et 24 Timers Taffeluhr, der slaaer Timeslag og repeterer.

Uhrmager H. Kyhl,

Et Lommeuhrværk med halve, faste Sekunder, Dobbelthjulgang og 2 Steenhuller. Ny Construktion, udtænkt af ham selv.

Et Lommeuhrværk med Dobbelthjulgang og 2 Steenhuller. Optrækketappen indrettet paa en særegen Maade, efter egen Opfindelse.

Et Sølv Uhr med en ny, fri Gang af egen Opfindelse, samt 2 Steenhuller.

Model til foranførte Gang.

Uhrmager J. Larsen,

Et Lommeuhrværk med Cylindergang. Svendestykke af C. W. H. Abilgaard.

Uhrmager R. Lund,

2 Sølv Uhre med Dobbelthjulgang; det ene med Steenhuller.

Et Lomme-Repeteeruhrværk med Dobbelthjulgang og Steenhuller.

Uhrmager G. E. Lund,

Et Sølv Uhr med Ankergang, 2 Steenhuller og Compensator.

Uhrmager C. F. Mohr,

Et Guld Uhr med Dobbelthjulgang, 4 Steenhuller og Compensator.

Mechanikus og Uhrmager L. Petersen,

Et Sølv Uhr med Dobbelthjulgang, Compensator og Steenhuller.

Uhrmager H. Petersen i Kjøge,

Et 8 Dages Stueuhr.

Uhrmager Piehl,

Et Sølv Uhr med Cylindergang og et 14 Dages Taffeluhr i Mahogni Foderal.

Uhrmagersvend Rigtrup i Randers,

Et 8 Dages Taffeluhr.

Uhrmager Schæfer,

2 Guld Uhre med Dobbelthjulgange, Steenhuller og Compensatorer.

Et Guld Uhr med Cylindergang og Steenhuller.

Uhrmager J. U. Schultz,

Et Sølv Sekund-Uhr med Cylindergang.

Uhrmager E. Stage,

Et Sølv Uhr med Dobbelthjulgange og Steenhuller. Mesterstykke.

Uhr- og Foderalmager Steinmetz,

3 flade Guld Sekund-Uhre med Dobbelthjulgang og Steenhuller; de 2 med Compensatorer.

Et fladt Guld og et Sølv Uhr med Cylindergange og Steenhuller.

Uhrmager Stougaard i Aarhuus,

Et Sølv Uhr.

Uhrmagerkunsten var saaledes ved denne, ligesom ved forrige Udstilling, temmelig fuldstændigt repræsenteret. De indsendte Arbeider viste, at denne Kunst har gjort betydelige Fremskridt, især i Kjøbenhavn, samt at det er Uhrmagerne magtpaaliggende at gjøre sig bekjendte med og at anvende de nyeste Opfindelser og Forbedringer. — Sammenholde vi de i Aaret 1834 udstilte Uhrmagerarbeider med de i 1836 udstilte, da lader sig naturligviis for denne korte Tid ikke kjende nogen mærkelig Fremgang, men det synes dog, som om de fleste Uhre, der denne Gang vare udstilte, nærmede sig mere til de i Handelen søgte Former, end de forrige Gang udstilte. Desuden opviste Udstillingen denne Gang Arbeider, der sidst savnedes, og ingenlunde kunne ansees for uvigtige ved den Klasse af Arbeider, som de repræsentere, nemlig Arbeiderne fra Bornholm.

Da man ei kunde skille Værkerne ad, ei heller nøiagtigt iagttage ethverts Gang, maatte man indskrænke sig til at bedømme disse, efter at have taget dem nøiere i Øiesyn.

Urban Jürgensens Sønners Chronometer, og Uhr-Etablissement maa af de ovenfor anførte Grunde, ligesom

og fordi det til Udstillingen havde leveret den største Mængde og Forskjellighed af Uhre, tiltrække sig den største Opmærksomhed, og vi maae henvise dem, der interessere sig for dette Etablissement, til den fuldstændige Fortegnelse over de Arbeider, som udføres her, hvilken er udgiven i Trykken af L. U. Jürgensen. Af de derfra indsendte Chronometre var det første et saa kaldet transportabelt Chronometer med Earnshaw's Gang, det andet et Bor-Chronometer, ophængt paa Fjedre for at lide mindre ved en Landtransport, og i Hovedsagen af den sædvanlige Indretning, men dog med nogle mindre almindelige, sindrige Forandringer til at regulere Compensationen ved Uroen. Disse Chronometre synes at være udførte med den Nøiagtighed, ved hvilken Urban Jürgensens Chronometre alt for længst erhvervede sig europæisk Berømmelse. Priserne ere neppe saa høie, som paa lige saa gode Chronometre fra engelske og franske Etablissementer. — Fra den yngre Søn, Jules Jürgensen, der for nærværende Tid opholder sig i Schweiz, var indsendt et Chronometer af en aldeles ny Construktion, udtænkt af Indsenderen. Hovedopgaven, Opfinderen havde forelagt sig, var at give en Tidsmaaler, der, af Form og Størrelse som et sædvanligt lille Lommeuhr (det var af 21 Liniers Tværlinie og 3 Liniers Tykkelse), dog i Nøiagtighed skulde naae de sædvanlige Chronometre, som ere ubekvemme til at bæres. Under sit Ophold her i Byen i det forløbne Efteraar har Etatsraad Schumacher sammenlignet dette Lommechronometer med et af den afdøde, berømte Breguets bedste Chronometre. Resultatet af disse Sammenligninger var i høi Grad tilfredsstillende, og Afvigelserne saa smaa, at Etatsraad Schumacher erklærede, at han ikke vidste, til hvilket Chronometer han skulde henregne samme. Opgaven synes saaledes fuldkomment at være løst. Ved den eiendommelige Construktion af Spiral og Uro er Udeladelsen af Snekken ganske modarbeidet. Dette Chronometer er saaledes et glædeligt Bevis saavel paa sjelden Tænksomhed og Opfindsomhed som paa en stor Færdighed i Udøvelsen af det Manuelle i Uhrmagerkunsten, saa at det i begge Henseender gjør Indsenderen Ære, og det er Commissionen en Glæde at have seet, at det var en Dansk, der

først udtænkte og udførte et Chronometer, ei større end det fladeste Lommeuhr. Den russiske Admiral Greig saae under sit Ophold i Altona bemeldte Chronometer hos Etatsraad Schumacher, yttrede det Ønske at erholde det til Observationer, og da det fuldkomment svarede til Hensigten, kjøbte han det.

I Urban Jürgensens Sønners Etablissement udføres, foruden Chronometre, forskjellige andre Uhre og Instrumenter til videnskabelig Brug, saasom astronomiske Pendeluhre, Comporteurer, Uhre, der vise baade Stjernetid og Middeltid, og tillige Metalthermometre. Af Uhre, bestemte til Brug i det daglige Liv, udføres i Etablissementet Lurus-Chronometre, Halv-Chronometre og forskjellige kunstmæssigen udførte Lommeuhre; desuden færdiggjøres og eftergaaes Uhre, som i det Raa ere udførte i Schweiz efter opgivne Nids, men herved blive af langt større Nøiagtighed, end selv de bedre Fabriksuhre, og dog sælges til billige Priser i Forhold til deres Godhed.

Af Lommeuhre var, som vi saae, indsendt en stor Deel til Udstillingen. Flere af disse vare Mester- eller Svendestykker, der egentligen ikke vare forfærdigede til Salg, og saaledes, deres Godhed uagtet, ikke havde direkte industriel Vigtighed. Da endvidere Priserne paa disse Uhre ikke ligefrem kunne bedømmes efter den samme Maalestok som Priserne paa de til Salg forfærdigede, saa troe vi at burde betragte de i denne Henseende forskjellige Uhre som 2 særskilte Klasser.

Blandt disse Uhre troe vi at burde udhæve Urban Jürgensens Sønners som nogle af de fortrinligste, Udstillingen havde at opvise. Fra dette Etablissement*) var indsendt 8 forskjellige Uhre, der vel for endeel afvege fra de sædvanlige Construktioner baade i Formen af de enkelte

---

*) Under Urban Jürgensens Tilsyn blev fra 1811— 1830 i dette Etablissement forfærdiget 750 Uhre, og heriblandt over 40 Chronometre og flere astronomiske Pendel-Uhre, foruden et stort Antal Metalthermometre og andre videnskabelige Instrumenter, et i Sandhed meget betydeligt Antal, naar man betænker de Vanskeligheder, Udførelsen af det Hele medfører, og den lange Tid, som medgaaer til Længdeuhrenes Regulering.

Dele og deres Arrangement, men dog ikke havde noget væsentligt Nyt i deres Indretning. Disse Uhre synes at være forfærdigede med al mulig Omhu og Kunstfærdighed, saa at de hverken med Hensyn til nøiagtigt Arbeide, Bekvemhed til Brug, eller Skjønhed staae tilbage for de fremmede til samme Priis. Skjøndt simple i deres Ydre, ere Etablissementets Uhre vel noget dyrere, end Fabrikuhrene fra Schweiz, men sammenlignede med bekjendte engelske eller franske Etablissementers, holde de fuldkommen Priis med disse. Commissionen har derfor, paa de ovenanførte Grunde, villet paaskjønne Etablissementets store Fortjenester af Uhrmagerkunsten her i Landet, ved at tilkjende det Sølvmedaillen.

Foderalmageriet for Lommeuhre har sin væsentlige Oprindelse her i Landet fra Larpent & Jürgensens Lommeuhrfabrik, hvor den duelige Søefeldt arbeidede i dette Fag. Rausen og Mogensen, som endnu leve, have ligeledes arbeidet paa denne Fabrik. Disse, saavelsom enkelte Andre, beskjæftige sig med Forfærdigelsen af Uhrfoderaler, men som den første iblandt dem, der befatte sig hermed, maae vi nævne Uhr- og Foderalmager Steinmetz.

Steinmetz, Elev af U. Jürgensen, havde saaledes selv forfærdiget Kasserne til de 5 Uhre, han havde indsendt til Udstillingen, ligesom ogsaa til de af U. Jürgensens Sønner og flere andre Uhrmagere udstilte Uhre. Saavel Steinmetz's Uhrværker som Kasserne kunne sikkerligt erklæres for fortrinligt og smagfuldt Arbeide, og, hvad der ikke er uvigtigt, Priserne paa Uhrene for at være særdeles billige i Forhold til Godheden. Skjøndt Uhrfoderalmagerarbeide snarere maa henregnes under Guld- og Sølvarbeidernes Fag, end under Uhrmagernes, troe vi dog her at burde udhæve Steinmetzes Frembringelser som Foderalmager, ved hvilke han for en stor Deel holder fremmede, glatte Uhrkasser ude. I Nøiagtighed, godt Slut og god Charniere overgaaes, efter alle Uhrmageres Dom, hans Kasser end ikke af de bedste udenlandske; i Prisen derimod staae de dog maaskee noget høiere. Naar Forbrugen af Kasser tiltog, vilde Steinmetz sandsynligviis ogsaa kunne nedsætte sine Priser, hvilket, især

ved de simple Sølvkasser, ikke er uvigtigt for Afsætningen. — Steinmetz's Dygtighed baade som Uhrmager og som Foderalmager har bestemt Commissionen til at tilkjende ham Broncemedaillen.

De af Uhrmager Kyhl indsendte Arbeider viste alle en tænkende og øvet Kunstner. Hvorvidt imidlertid den af ham opfundne nye Gang i det Hele vil have Fortrin for andre bekjendte, er et Spørgsmaal, som maaskee først længere Tids Erfaring kan afgjøre. At den i visse Henseender har Fortrin for den sædvanlige Ankergang, synes næsten indlysende, medens det dog paa den anden Side forekommer os, at dens større Vægt muligen vil foraarsage Ufuldkommenheder, som de sædvanlige Construktioner af Ankergangen ere frie for. — I ethvert Tilfælde fortjene Kyhls Bestræbelser for at forbedre Uhres og lignende Mechanismers Construktion og hans Fortjeneste af det hele Kjøbenhavnske Uhrmagervæsen, hvorpaa han som Oldermand har havt ikke ringe Indflydelse, Erkjendelse, og som et Beviis herpaa har man tilkjendt ham Broncemedaillen.

Fra Uhrmager Jensen var indsendt 2 Lommeuhre, der ligeledes vidnede om Eftertanke og Lyst til at forbedre de sædvanlige Uhrconstruktioner. — Jensen har især bestræbt sig for at ordne Delene i et Uhr mere symmetrisk end hidtil, og, uden just at lægge stor Vægt paa Forandringer af denne Art, kunne vi dog ikke andet, end rose de af ham udstillede Arbeider, der vare vel udførte og til forholdsviis billig Priis.

Uhrmager R. Lund havde indsendt 2de Uhre, og et af dem var det eneste udstilte Repeteeruhr. Især dette sidste maae vi omtale, fortrinsviis paa Grund af den meget vel udførte Ovadratur; Staaldelene heri, der havde trukne Kanter, vare godt udførte og godt polerede. — Det andet Uhr var simplere, skjøndt godt Arbeide, og til en billig Priis.

Det af Uhrmager Eckegrén udstilte Sølvuhr, et Svendestykke, kommer her mindre i Betragtning, end hans Gravering paa næsten alle de andre Uhre. Eckegrén udfører dette ligesaa godt og billigt, som Gravører i Udlandet, og har derfor det meste Arbeide af denne Art, som forefalder

i Byen, saa at han i den Henseende fortjener al Opmærksomhed og Commissionens hæderlige Omtale.

Fra Uhrmager Schæffer var udstillet 3 Uhre af sædvanlig Construktion, hvilke i Hovedsagen vare meget godt udførte.

De øvrige udstilte Uhre vare næsten uden Undtagelse Mester- og Svendestykker, der vel for største Delen vare meget vel forarbeidede, nogle maaskee endog fortrinligt, f. Ex. det af Uhrmager Mohr, men dog af de ovenanførte Grunde ikke kunne tillægges den industrielle Vigtighed, som de til Salg forfærdigede.

Af Taffeluhre, eller Værker dertil, var ikke indsendt ret mange. Blandt disse maae vi først nævne de af Uhrmager og Dannebrogsmand Espersen i Rønne udstilte 2 Taffeluhrværker, der overgik alt det andet større Uhrmagerarbeide, og, med Undtagelse af nogle mindre væsentlige Ting, saasom Polituren af Staalarbeidet, vare saa godt udførte, at de kunne stilles ved Siden af det bedre fremmede Arbeide af denne Art og til samme Priis. Construktionerne vare godt valgte; især var den ved det største Værk, der er efter en særegen fransk Opfindelse, meget sindrig, i det nemlig Uhret i de 12 Nattetimer slaaer ved hvert Qvarteerslag tillige fuldt Slag, men om Dagen kun Qvarteerslag alene. Paa Bornholm, der er saa bekjendt for sine Uhre, er, som meldt, saavidt vi vide, Espersen den eneste, der forfærdiger Taffeluhre, og han er ved disse ligesaa meget bekjendt der paa Øen for sit fortrinlige og nøiagtige Arbeide, som han er agtet herfor paa de andre Steder, til hvilke han har leveret Arbeide. Imidlertid indløbe meget faa Bestillinger, og det vel især paa Grund af Bornholms afsides Beliggenhed, saavelsom af de tilsyneladende høie, men i Forhold til Arbeidet dog særdeles billige Priser. Hertil kommer endnu den Omstændighed, at der ei findes Kunstnere, der ere istand til at forsyne de Uhre, han forfærdiger, med Kasser eller Foderaler, der kunne maale sig med dem, som forfærdiges i Udlandet. Af den simpleste Art af disse Taffeluhre ere dog endeel afsatte til Kjøbenhavn og Preussen. I det Commissionen har tildeelt ham dens Broncemedaille, har den herved villet

henlede paa ham den Opmærksomhed, som hans Bestræbelser fortjene.

Ved det af Uhrmagersvend Rigtrup udstilte 8 Dages Taffeluhr, der slaaer hele og halve Timer og repeterer, maa man tage Hensyn til, at det er udført i hans Hjemstavn, Randers, som Svendeprøve, uden Understøttelse af de Hjælpemidler, som findes paa de større Værksteder, hvor saadanne Arbeider pleie at udføres, og man kan da ei andet end glæde sig over, at det er saa godt udført, hvorfor vi ogsaa ønske denne Begynder Leilighed til, paa større Værksteder at uddanne sig i denne Kunst, for hvilken han har viist saa meget Anlæg.

Det af Uhrmager Jørgensen i Horne ved Faaborg indsendte Taffeluhr med en Skive støbt af ham selv fortjener vel ikke i og for sig Opmærksomhed enten ved sit Ydre eller Arbeidets Udførelse, hvilket Indsenderen selv tilfulde erkjendte, men faaer et større Værd, naar man tager Hensyn til de ringe Hjælpemidler, der frembøde sig for ham til Udførelsen, og den billige Priis, hvorfor lignende leveres (nemlig 14 Rbd. uden Foderal, og 16 Rbd. for 8 Dages Taffeluhre). Uhret havde adskillige originale Construktioner, især i Repeteerværket, hvilket viser Indsenderen som en særdeles sindrig Mand, der, om hans Talent havde faaet Leilighed til at udvikle sig under gunstigere Forhold, sandsynligviis vilde have leveret noget Udmærket. Jørgensen er nemlig Fæstehuusmand i Horne under Grevskabet Brahesminde. Hans Fader var ligeledes Huusmand og Gjørtler, men sendte Sønnen i sit 17de Aar til Kjøbenhavn for her at lære Uhrmagerkunsten, for hvilken han havde saa stor Lyst. Medens han opholdt sig her, for at søge Lære, døde Faderen, og han maatte da tage hjem med uforrettet Sag og ernære ved sine Hænders Arbeide sin Moder og 5 Sødskende. Uden Veiledning i Uhrmageriet og uden Pengemidler har han lidt efter lidt arbeidet sig op, forfærdiget sig selv næsten alt det Værktøi han eier, deriblandt en Delingsmaskine til at skjære de sværere Hjul, og ernærer tarveligt sig og sin Familie. I de 19 Aar, i hvilke han har arbeidet for sig selv, har han forfærdiget 82 Stueuhre og 2 Taarnuhre. Da hans Uhre gaae

nøiagtigt og ere varige, finder han god Afsætning for disse, og har nu ved sin Utrætteligheid og Tænksomhed bragt det dertil, at faa Uhrmagere i Provindserne kunne levere bedre Arbeider, end hans. Commissionen har derfor anseet ham værdig til hæderlig Omtale.

Af større Pendeluhre var kun udstilt 2, det ene af fornævnte Jørgensen, det andet af Uhrmager Petersen fra Kjøge.

Med Hensyn til det første, der var et Uhr med Compensationspendel, lader sig omtrent bemærke det samme som om hans Taffeluhr. Ogsaa dette Uhr havde adskillige sindrige Construktioner, og især fortjener Maanemechanismen Opmærksomhed, hvorimod Pendlet, der er indrettet omtrent ligesom det af ham i 1834 udstilte, viser et, under hans Forhold let tænkeligt, Ubekjendtskab med Enkelthederne af den høiere Uhrmagerkunst.

Det af Petersen indsendte Stueuhr, der ved et eneste Lod driver saavel Gangværket som Ovarteer- og Timeslagværket, fortjener ligeledes Opmærksomhed, især naar man betænker, at det er udført af en Mand af høi Alder.

Af andre til Uhrmagerkunsten henhørende Arbeider var fra Jürgensens Sønners Etablissement udstillet 2 Modeller i forstørret Maalestok, den ene af Dobbelthjulgangen, den anden af en fri Ankergang. Disse vare begge meget godt udførte og belærende, dog især den sidste (udført af Eleven P. Voltelin), der ved Sætstykker kunde forandres til at blive snart en, snart en anden Modification af Ankergangen. Ligeledes var af Uhrmager Kyhl udstillet en Model i forstørret Maalestok af den forhen omtalte, af ham forbedrede Ankergang.

Til Uhrmageriet kunne endnu henregnes de Metalthermometre, der vare udstilte af Urban Jürgensens Sønner. Denne Art Thermometre opfandt deres Fader i 1805 og blev derfor hædret af det Kongelige Landhuusholdningsselskab med dets største Guldmedaille som for „en af de sindrigste og for de physiske Videnskaber interessanteste Opfindelser, som Nogen har forelagt Selskabet." Paa eet af de udstillede Thermometre, der have den Fordeel for Qvikksølv-

Thermometre lettere at kunne flyttes og at angive Kuldegrader, ved hvilke Qvikfølv fryser, er anbragt 2 Visere, der angive den høieste og laveste Varmegrad for en bestemt Tid, og til denne Forbedring er endvidere føiet den, at man har gjennembrudt Emaille-Skiven i Midten — hvorved Varmen hurtigere kan indvirke paa Thermometret, der saaledes bliver langt mere snartvisende — samt forsynet det med Stativ, hvorpaa det kan stilles, saa at Luften frit kan virke derpaa.

At det af Jules Jürgensen anmeldte Meso-Thermometer, eller et af ham udtænkt Instrument til at bestemme Middelvarmen for en længere eller kortere Tid, ikke ankom under Udstillingen, var Noget, som Mange maatte beklage, da Instrumentet har tiltrukket sig saa stor Opmærksomhed i Udlandet.

Physiske, mechaniske og optiske Instrumenter.

Ulige mindre riig end paa Uhrmagerarbeide var Udstillingen denne, ligesom forrige Gang, paa physiske og optiske Instrumentmagerarbeider, hvilke næsten alle vare Smaating, der langt fra viste, hvad der i Kjøbenhavn kan udføres af saadanne Arbeider. Commissionen maa meget beklage, at Udstillingen saaledes ingenlunde gav et Billede af Instrumentmagerkunstens Tilstand hos os; thi Kjøbenhavn kan levere baade ulige større og bedre, saavel physiske som mechaniske, Instrumenter, end de her udstilte. Professor, Ridder J. Schmidt begrundede omtrent i 1800 et Etablissement, paa hvilket her først i Landet blev forfærdiget de forskjellige større physiske, optiske, astronomiske og mathematiske Instrumenter til en ikke ringe Fuldkommenhed og i meget stor Mængde. Efter Schmidts Død i 1821 fortsættes dette af hans Arvinger Schmidt & Hansen og beskjæftiger omtrent 14 til 15 Mennesker, meest med større, især Navigations Instru-

menter. Før Schmidts Tid forfærdigede en Instrumentmager Johan Ahl endeel større af de da brugelige astronomiske Instrumenter, som for den Tid vare meget gode; en Instrumentmager Weyse var den eneste, som indtil Schmidts Tid sleeb simple optiske Glas, meest Brilleglas. Den mere og mere her i Landet vakte Interesse for Naturvidenskaberne lover Instrumentmagerne større Beskjæftigelse og frembyder Leilighed for dem til at gjøre sig bekjendte med de nyere vigtige Instrumenter, hvorimod det dog altid bliver en Selvfølge, at vanskelige, i Udlandet opfundne Instrumenter ville blive forskrevne fra vedkommende Steder, da Brugen af slige stedse vil blive meget indskrænket. Det er derfor ogsaa kun de meer courante Instrumenter, Kornvægte, Dreierbænke, Barometre o. s. v., at man forfærdiger i større Mængde, f. Ex. i F. A. Thieles Værksted. Disse have imidlertid en haard Kamp at bestaae med de indførte tydske, især Nürnberger-Instrumenter, der ere langt billigere, men ogsaa i Almindelighed af en ringere Beskaffenhed. Brødrene Hofmann beskjæftige sig især med Forfærdigelsen af Tegnebestikker og have heri naaet en stor Færdighed, paa hvilken Udstillingen dog ikke frembød Exempler. I den polytechniske Læreanstalts Værksteder beskjæftiger man sig ligeledes med mechaniske og physiske Instrumenters Forfærdigelse, hvorpaa Udstillingen frembød Prøver saavel denne som forrige Gang. Mechanikus Petersen, der siden 1824 havde udført flere større Instrumenter, har nu overdraget sit Værksted til den nedenfor anførte Korfitsen. Udenfor Kjøbenhavn findes næsten ingen Instrumentmagere af denne Art; dog forfærdiger Universitetsmechanikus Cramer i Kiel, foruden endeel andre Instrumenter, især Apotheker-Vægte og Vægtlodder. Til Forfærdigelse af Glas-Instrumenter, saasom: Barometre, Thermometre, Flydevægte o. s. v., have vi Flere, der levere særdeles gode Sager.

Til Udstillingen var indsendt Prøver fra:

Polytechnisk Examinand J. G. A. Giede,

Et Landmaalerbord, en Diopter-Lineal, en Schmalkalder Høidemaaler og en Boussole. Barometre og Thermometre.

Mechanikus P. A. Hoepfner sen. i Kiel,

Et Compas.

Mechanikus J. Jensen,

En Stangpasser.

Mechanikus P. Korkitsen,

En Fastforlægger efter Berliner Construktion.

Polytechnisk Elev Nissen,

En Stangpasser.

Mechanikus og Uhrmager L. Petersen,

En achromatisk Kikkert.

Mechanikus og Forstander ved den polytechniske Læreanstalts Værksteder, Ridder Pouelsen,

Et Landmaalerstativ og et Platina Fyrtøi med Stativ.

Mechanikus F. A. Thiele,

2 Sympiezometre.

Af disse Ting ville vi først nævne det af Mechanikus Pouelsen indsendte Maalebordstativ, der vel ikke hører til Kunstens vanskeligere Arbeider, men var af en særdeles hensigtsmæssig Construktion. Ved det af ham indsendte Platina-Fyrtøi, paa hvis Laag var anbragt en Skytte, der sigter efter en Fugl, som i Næbet bærer Platina-Svampen, maa Erfaringen først vise Construktionens Hensigtsmæssighed. Saaledes som man nu kunde bedømme den, syntes den mindre hensigtsmæssig.

Fra F. A. Thiele var udstilt 2 af Adies Sympiezometre, eller Lufttrykmaalere til Søes, det ene inddeelt efter engelsk, det andet efter fransk Maal, ved hvilke Arbeidets Udførelse i enhver Henseende var roesværdig. Instrumentet er befundet hensigtsmæssigt i flere Heenseender og syntes især til Søes at have væsentlige Fordele, fordi Skibets Slingringer næsten aldeles ikke virke paa det; det anvendes derfor ogsaa meget i den engelske Marine. Et saadant Instrument, udført af Thiele, har været ombord paa Orlogsskibet Skjold under dets Togt i sidste Aar, og Chefen har meddeelt Kunstneren en anbefalende Attest, hvorfor vi saa meget mindre tage i Betænkning at anbefale dette Instrument til de Søfarende.

De af polytechnisk Examinand Giede indsendte Sager fortjene, som Arbeide fra en Begynder, al Roes og vise Anlæg til i Tiden at levere noget mere, end almindeligt. Flere af de støbte Messingarbeider vare imidlertid meget porøse, men denne Feil kommer ei Indsenderen til Last. De af ham forfærdigede Barometre og Thermometre saavel til at sætte udensor Vinduerne som indvendig ere i Forhold til deres Udførelse meget billige i Prisen; Nøiagtigheden i andre Henseender, saasom Rørenes Calibrering, Qvikfølvets Udkogning o. dl. lader sig naturligviis ikke bedømme efter Udseenbet.

Det af Mechanikus Hoepfner i Kiel udstilte Compas var i enhver Henseende godt Arbeide. Rosen var malet paa Marienglas for at kunne belyses dioptrisk, hvilket i adskillige Henseender er vigtigt og, saavidt vi vide, ikke forhen udført her.

Chirurgiske Instrumenter.

Begyndelsen i dette Fag blev her i Landet gjort derved, at Kong Frederik den V. lod en dansk Knivsmed, Descottes, i 1765 reise til England og Frankrig for at lære den chirurgiske Instrumentmagerkunst, men, da han døde, blev A. W. Cotzand indkaldt hertil, under Christian den VII., for at fortsætte hiint Etablissement, og det er herfra, at vore nuværende Kunstnere i dette Fag ere udgaaede. Af chirurgiske Instrumentmagere, der udelukkende drive denne Kunst, findes kun 3 i Kjøbenhavn, nemlig J. C. Cotzand og A. Cotzand, den første en Broder, den sidste en Broderson af ovennævnte A. W. Cotzand, og Fleron, samt 1 i Kiel nemlig D. Richter. Men foruden disse findes der i Kjøbenhavn ikke faa, der som Bibeskjæftigelse forfærdige forskjellige Sorter Instrumenter, nogle af dem meget gode.

De bedste Instrumenter, som forskrives hertil, ere de engelske, udmærkede saavel ved Staal som Hærdning; de

franske ere maaskee af et smukkere Ydre end de engelske, men naae ikke disse i Godhed. Med Hensyn til Priis staae de bedre danske Instrumenter høiere, end de Instrumenter, der i Udlandet forfærdiges paa Fabriker, men ere ogsaa af en langt fortrinligere Beskaffenhed; derimod ere de betydeligt billigere, men ogsaa ringere, end de fortrinligste engelske, og kunne i Priis og Beskaffenhed maale sig med de franske. I de senere Aar er det først, at Isenkræmmerne have begyndt at forskrive fremmede, meest tydske Instrumenter, og have derved for endeel hæmmet Afsætningen for de danske Instrumentmagere, hvis udenlandske Afsætning nu er indskrænket til nogle faa Forsendinger til Sverrig, Norge og Vestindien, medens de under Krigen sendte ei Ubetydeligt til Rusland og Italien.

Ogsaa med Hensyn til chirurgiske Instrumenter beklager Commissionen, at de udstilte Sager ikke gave et Billede af denne Kunsts Tilstand her, da man savnede Arbeider fra flere af de bekjendteste Værksteder, ihvorvel der denne Gang var udstilt mere i dette Fag, end forrige Gang. Paa Udstillingen fandtes fra

Mechanisk Instrumentmager J. P. Hansen,
Et Instrument til at knuse Blæresteen.

Chirurgisk Instrumentmager P. P. Meelbye,
Forskjellige chirurgiske Instrumenter.

Chirurgisk Instrumentmager og Kleinsmedmester H. B. Ullerichs,
En chirurgisk Sprøite til Indsprøitning af vasa lymphatica, med tilhørende 5 fine Rør.
4 forskjellige Tandnøgler, et Øiebestik, et Forbind-Etui og en Accoucheertang.

De af Meelbye indsendte mindre Instrumenter, saasom Bistourier, Pincetter, Trephiner o. s. v., vare særdeles gode i Form, Slibning og Politur; Hærdningen lader sig naturligviis ikke bedømme efter Udseende. Priserne vare paa de fleste Ting de her i Byen almindelige. Commissionen har anseet ham værdig til hæderlig Omtale.

Blandt de fra Ullerichs udstilte forskjellige Instrumenter fortjente Injections-Sprøiten, hvis Rør især vare godt udførte, Opmærksomhed.

Det af Hansen indsendte Instrument til at knuse Blæresteen, efter Professor Jacobsens Construktion, var særdeles godt udført og vidnede om en dygtig Arbeider. Prisen var ikke opgiven.

Større mechaniske Arbeider.

Maskinbygningens egentlige Sæde er England og at naae dette, især hvad Forfærdigelsen af større Maskiner angaaer, har været et længe næret, men endnu ikke opnaaet Ønske hos flere Nationer. Imidlertid have Frankrig, Belgien og flere tydske Stater gjort betydelige Fremskridt i Forfærdigelsen af Maskiner for Fabriker, som findes i vedkommende Lande, men Englands uhyre Jernproduktion og uudtømmelige Steenkulsgruber sikkre det endnu en lang Tid Overvægten.

Formedelst den uberegnelige Vigtighed, som Maskinernemeer og meer erholde i Fabrikerne, i det de levere Fabrikata af langt større Nøiagtighed, end der erholdes ved Haandkraft, samt blive Midlet til en billigere Produktion og en deraf følgende større Afsætning, er det os kjært at kunne paavise Anlæget af flere Maskinværksteder her i Landet i de sidste 10 Aar, ihvorvel Danmark er for lidet, og dets Industrie endnu for indskrænket til, at disse kunne levere Maskiner i saa stor Mængde, og følgelig til en saa billig Priis, som det var at ønske. Kunne vi end ei oppvise mange Opfindelser i det mechaniske Fag, see vi dog nogle Mænd med Held at efterligne Udlandets Opdagelser, og den mere og mere udbredte techniske Dannelse lover os heldige Følger for Fremtiden. De høie Priser paa saadanne Arbeider her i Landet hindre imidlertid for endeel deres Udførelse, men den forøgede Anvendelse, som Maskiner Dag for Dag erholde, og de deraf følgende Bestillinger, ogsaa hos indenlandske Mechanikere, ville tilskynde disse og sætte dem istand til at anskaffe sig de fornødne Maskiner og Værktøier, samt give Arbeiderne en

saadan Øvelse, at de i lige Tid ville være istand til at udføre ligesaa meget og ligesaa godt Arbeide som Udlandets. Et heldigt Tegn er det sikkert, at de forskjellige Værksteder mere og mere indskrænke sig til at forfærdige visse Sorter af Maskiner; thi herved kan man lettere erholde øvede Arbeidere, med mindre Bekostning forskaffe sig hensigtsmæssigt Værktøi, og behøver en mindre Driftscapital.

Paa Frederiksværk vil, under en duelig Mechanikers Tilsyn, kunne udføres saadanne Maskiner, som ei ere saa hyppige Forandringer underkastede, og det sikkert saa store, som man bruger her i Landet, da deels Vandmassen frembyder en billig bevægende Kraft for Hamre og Dreiebænke, deels et temmelig stort Jernstøberi staaer til Afbenyttelse; men Afstanden fra Kjøbenhavn formindsker Afbenyttelsen af dette Anlæg her. I Caspersens Etablissement forfærdiges Jern-Kettinger af de meest forskjellige Dimensioner, Ankere, Vandkasser og andre Skibsfornødenheder, og Etablissementet seer sig istand til at udføre endog større Maskinarbeider. Et mindre, men særdeles interessant Anlæg tilhører den med mechanisk Talent saa begavede Bøssemager Hansen, der her udfører forskjellige Maskinarbeider, flere Dampkjedler til Klædefabriker og Lysestøberier, mindre Dampmaskiner, Presser o. s. v. Mechanikus Winstrup, hvis Agerdyrkningsredskaber og Maskiner vi senere ville omtale, paatager sig endnu, og har tidligere oftere udført, stort Maskinarbeide, saasom en Oliemølle og Dampmaskine, som findes opstillet her i Byen. Med Brødrene Reucks Klædefabrik i Neumünster er forenet et mechanisk Værksted for Forfærdigelsen af Maskinerier, henhørende til Klædefabrikationen; dette leverer, under den ældste af Brødrenes Bestyrelse, alle disse særdeles godt udførte, og med alle de nye Forbedringer, med hvilke Brødrene blive bekjendte ved deres hyppige Reiser i Udlandet. Kleinsmedmester Hüttemeier, der i længere Tid har beskjæftiget sig med Forfærdigelsen af mindre mechaniske Arbeider, har i den senere Tid udført til stor Tilfredshed en Hurtigpresse til et herværende Bogtrykkeri, og arbeider for nærværende Tid paa een endnu, ligesom man vel tør vente, at han ved disse Arbeider ogsaa vil have anbefalet sig til

Forfærdigelsen af almindelige Bogtrykkerpresser. Mechanikus Bøeg, der i længere Tid har opholdt sig i Udlandet, beskjæftiger sig især med Forfærdigelsen af Agerdyrknings-Redskaber og Maskiner samt Sager til Møller o. s. v.

Af disse ovenfor Anførte havde imidlertid ingen indsendt Arbeide til Udstillingen, og vi ville nu see, at dette Fag i det Hele var meget ufuldstændigt repræsenteret ved denne.

Snedkermester N. Plia,
En Jacquardmaskine.

Mechanikus H. Gamst,
Et mindre Sugeværk, og en Vand-Latrine.

Mechanisk Instrumentmager J. P. Hansen,
En Shalderst Patentpumpe, og en Model dertil.

Kleinsmedmester og chirurgisk Instrumentmager H. B. Ullerichs,
En Boremaskine af egen Construktion.

Værktøismed C. Holmgreen,
En Smede-Blæsebælg med tilhørende Varmeindretnings-Apparater.
Tegning til et Luftvarmnings-Apparat, som findes i hans Værksted.

Justitsraad Winkel-Horn,
En Multiplikations- og Divisions-Maskine.

Kleinsmedmester O. Klærk,
En Decimal-Vægt til 1000 ℔.

Kleinsmedmester Mibach,
2 Svingler.

Gamst's Metalstøberi og Smedeværksted hører til et af de ældste Anlæg af denne Art her i Byen, og har stedse været bekjendt for sit omhyggeligt udførte og solide Arbeide. Her findes et Klokkestøberi, Metalstøberi, næsten det eneste her i Landet for større Sager, foruden store Smede- og Dreieværksteder, i hvilke især udføres Pumper, Sprøiter og flere andre større Arbeider til Skibsbrug, desuden Mollearbeide, Vognarbeide og forskjellige mechaniske Sager, især enkelte større Ting, f. Ex. Axeler, Cylindre o. s. v. Den udstilte Vand-Latrine (Water-closet) og Sugeværket, nærmest bestemt til Brug paa Skibe, lode hverken med Hensyn til Arbeide eller Priis Noget tilbage at ønske; kun var maaskee Straalerøret vel svært, hvilket imidlertid ved Brugen til Skibs bliver af mindre Betydenhed. Gamst's Etablisements

solide og gode Arbeide vilde Commissionen endmere henlede Opmærksomheden paa, den har derfor tilkjendt ham Broncemedaillen.

Efter Gamst's Arbeide ville vi nærmest omtale den ovennævnte Jacquard-Maskine. Det første Exemplar af denne berømte Maskine, hvis Opfindelse saa at sige gjør en Epoke i Mønstervæveriets Historie, og som kom hertil i 1829, var forfærdiget af Mechanikus Hützigeri Berlin, men alt i 1830 leverede Blia her, efter Bestilling af det Reiersenske Fond, den første Maskine af denne Art. Den var, ligesom de, han senere leverede til Kjøbenhavns Ladegaard, Kjøngs Fabrik og endeel Private, meest Linnedvævere, af Hützigers Construktion. Tid efter anden indløb imidlertid Klager over at disse Maskiner udfordrede saa høie Lokaler, og dette var Aarsagen til de Forandringer i Construktionen, som Blia udtænkte, og paa hvilke den udstilte Maskine er en Prøve. Han har herved gjort Maskinen lavere, saaledes at den, uden at Afstanden fra Harniskbrættet bliver for liden, kan anbringes paa en Væv i en lavere Stue. I dette Øiemed er Optrækket forandret paa en særdeles hensigtsmæssig Maade, saaledes at næsten 2 Fod af Høiden spares. En anden, særdeles hensigtsmæssig Afvigelse fra den sædvanlige Construktion er, ved den udstilte Maskine, de flade Jerncrochetter istedetfor de sædvanlige Crochetter af Traad, ved hvilke det er ulige vanskeligere at faae en ny Snor gjort fast til Crochetten. Denne Forbedring er imidlertid først indført af Snedkermester Welleius paa Kjøng. Man har befrygtet, at disse svære Crochetter skulde med Tiden arbeide sig igjennem Bundpladen, men Erfaring synes hidtil ikke at begrunde denne Frygt, skjøndt nogle Maskiner af bemeldte Construktion have dagligt i 5 Aar været i Brug paa Kjøng, og det i meget fugtige Værksteder. Arbeidet er saa godt udført, som det behøver at være ved deslige Maskiner, og Prisen aldeles ikke høiere, end for Maskiner med Jernstol i Udlandet. Af disse Maskiner har Blia afsat noget over 50 Stkr., næsten udelukkende til Linnedvævere; de koste 30—80 Rbd., efter Maskinens Omfang, og ere, ligesom Hützigers Maskiner, især at anbefale til de sværere Arbeider. I flere af Tydsklands Fabrikstæder, især i Wien,

har man Jacquard-Maskiner af Hützigers Construktion, men af Træ; disse bruges meest til Schavler og andre lette Tøier, og kunne ligeledes erholdes hos Blia til betydeligt billigere Priser, end Metal-Maskinerne, nemlig à 400 Deles Omfang til 35—40 Rbd. Blia udfører desuden Tegninger og Mønsterkort, men har især ved sin forbedrede Jacquard-Maskine ei ubetydelige Fortjenester af Væverierne her i Landet. I Betragtning heraf fortjener han Commissionens hæderlige Omtale.

Næst derefter maa Klærks saakaldte Decimal-Vægt, eller rettere Ovintenz-Vægt nævnes. Dette nu temmelig almindeligt anvendte Veiningsredskab forfærdiges af Klærk til samme Priis og ligesaa godt, som det kan erholdes fra Straßburg, hvor disse Vægte sædvanligen gjøres; ja maaskee er Klærks, ved hvilke nogle hensigtsmæssige Smaaforbedringer ere anbragte, i visse Henseender endog at foretrække for de franske. Klærk har alt i længere Tid beskjæftiget sig med Forfærdigelsen heraf, og en vedføiet Priisfortegnelse viste, at han udfører dem i flere forskjellige Dimensioner, indrettede saaledes, at Lodderne enten kun behøve at være $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{8}$ af Byrden.

Mechanisk Instrumentmager J. P. Hansen havde udstilt en særdeles vel i det Store udført Shaldersk Pumpe, paa hvilken han har Indførsels-Patent. Da Pumpestangen, ifølge Stemplets særegne Construktion, bevæges med særdeles ringe Gnidningsmodstand, kan man ved en mindre Kraft udpumpe langt mere Vand med denne Pumpe, end ellers, og den egner sig saaledes f. E. særdeles til Skibsbrug, da man desuden ei staaer Fare for at faae Stemplet slidt ved Sand og deslige. Modellen hertil, skjøndt i og for sig en Ubetydelighed, viste en særdeles omhyggelig Udførelse af en øvet Haand, og efterlod næsten ingen Fordringer uopfyldte. Disse Arbeider saavelsom Hansens Bestræbelser i Almindelighed har Commissionen anseet værdige til hæderlig Omtale.

Construktionen af den ved Kleinsmedmester Ullerichs indsendte Modspidsdok til en vertikal Boreindretning syntes temmelig compliceret i Forhold til Øiemedet.

Smeden Holmgreen, der er ansat ved Holmens Dampmaskine, men i sin Fritid med roesværdig Flid beskjæftiger sig med

forskjellige Metalarbeider, havde indsendt en Blæsebælg, et Apparat for at indblæse varm Luft, og et for tillige med Luft at blæse Vanddampe ind. Hvad Blæsebælgen angaaer, da er det i Særdeleshed i oekonomisk Henseende, at den har Fortrin for de sædvanlige. Det har viist sig, at Indblæsning af varm Luft ved Smede-Esser frembyder ikke ringe Kulbesparelse, og et Forsøg i Forfærdigelsen af et saadant Apparat maatte derfor være af stor Interesse. Ved det af Holmgreen udstilte Apparat til at opvarme Luften maa Erfaringen imidlertid først afgjøre, om det ikke altfor snart vil opbrændes og blive utæt. Hvad endeligt Apparatet for at indblæse Vanddampe i Ilden angaaer, da holde vi det for saare nødvendigt, at paa Vandkassen anbringes en Sikkerhedsventil; thi det synes udenfor Tvivl, at et Dampapparat, uden regelmæssig Alimentation, uden nogensomhelst Sikkerheds-Indretning, og paavirket af en stærk Ild, der virker aldeles uregelmæssigt, maa i høieste Grad være farligt, især naar Udstrømningsaabningen, saaledes som her er Tilfældet, let kan blive forstoppet. Iøvrigt kunne vi ikke andet, end anbefale disse Apparater til Prøve i Smedeværkstederne, da de have viist sig hensigtsmæssige for Indsenderen.

Fra Kleinsmedmester Mibach var indleveret 2 Svingler til at løse løbske Heste fra Vognen, hvilke Svingler, saavidt vides, ere af en gammel engelsk Construktion. Øiemedet er vel opnaaet, men Svinglerne ere kostbare og have, sandsynligviis af denne Grund, ikke vundet Publikums Bifald, ligesom de ogsaa særdeles vanskeligt lade sig anbringe paa Forskjæret, men kun uden Besværlighed paa Hamlen.

Maskiner og Redskaber for Landbruget.

I et Land, hvor Agerdyrkningen er og i en lang Tid maa blive Hovedbeskjæftigelsen for Indbyggerne, er det vigtigt,

at de Maskiner og Redskaber, som tjene til Jordens Bearbeidning og Sædearternes Udbringning og Behandling, kunne forfærdiges saa nøiagtigt og saa billigt som muligt, samt med de Forandringer, man saavel i Indlandet som i Udlandet har overbeviist sig om at være hensigtssvarende.

Værksteder, som tilfredsstillede disse Fordringer, vare for 20 Aar siden endnu sjeldne her i Landet, men i den senere Tid er der fremstaaet ikke faa. Det Kongelige Landhuusholdningsselskab har i saa Henseende virket ved at have foranlediget flere Landsbysmede og Træarbeidere oplærte i dette Fag. Disse ere nu nedsatte omkring i Landsbyerne, hvor man især trænger til saadanne Arbeidere, og ere istand til at udføre de simplere Agerdyrkningsredskaber, samt i det mindste istandsætte de større og vanskeligere Maskiner, hvilke derimod kun forfærdiges i de større Værksteder til billige Priser og med de nyere Forbedringer. Jernstøberiernes Udbredelse her i Landet har ogsaa gavnet væsentligt i denne Retning, da man nu nemlig kan erholde for ringe Betaling flere Dele i støbt Jern, som man før maatte lade udføre i Træ, fordi Smedningen heraf var forbunden med saa store Vanskeligheder og Bekostninger.

Mechanikus Winstrup var den første, som i Aarene 1816—17 anlagde et saadant større Værksted for Agerdyrknings-Redskabers Forfærdigelse, hvorfra leveredes en ikke ringe Mængde meget vel udførte Maskiner. I 1824 satte han sig i Forbindelse med Nathusius paa Hundisburg ved Magdeburg og leverede herfra en Deel af de meest forskiellige Redskaber og Maskiner indtil 1830, da denne Forbindelse hævedes.

Paa Frederiksværk er ligeledes et Værksted for Agerdyrknings-Redskaber og Maskiner, hvor der forfærdiges forskiellige Sorter Plouge, Erstirpatorer, Skuffe- og Planeerplouge, Rundharver, Brakharver, Tromler, Paternosterværk, Vandsnekker med Hestegang eller til Haandkraft, forskiellige Saamaskiner, forskiellige Sorter Tærskemaskiner, Rensemaskiner, Hakkelsemaskiner, Kjærner, Kartoffelskjærere og Kartoffelvaskere, Hørbryde- og Skjættemaskiner o. s. v. Desuden erholdes

her støbt og smedet Beslag til Plouge, Leer og Skjæreknive, forskjellige Rapsknive, Uldsaxe o. s. fr.

Mechanikus Bøeg forfærdiger ligeledes forskjellige Arter Plouge, Rensemaskiner, Tærskemaskiner, Hakkelsemaskiner o. s. v. Ved forrige Udstilling saae man ogsaa særdeles vel udførte Plouge fra Smedemester Berg her i Byen, der alt i længere Tid har forfærdiget saadanne for det Kongelige Landhusholdningsselskab.

Ogsaa Fyen har et større Værksted i dette Fag, nemlig Chordegn Rasmussens i Assens. Denne driftige Mand begyndte sit Anlæg i 1824 med yderst ringe Pengemidler, erholdt vel nogen Understøttelse af det Kongelige Landhusholdningsselskab, men har især ved egen Hjælp bragt Anlæget til en ikke ringe Betydning, fornemmelig for Fyen. Af Karter alene er her fra 1824 indtil August 1836, efter hans Opgivende, forfærdiget 75,086 Par. Herved finde 9—10 vorne Mennesker og om Vinteren 70—80, men om Sommeren 100—120 Børn Beskiæftigelse. Arbeidslønnen paa de ovennævnte Karter overstiger 8000 Rbd., en i Sandhed meget betydelig Summa, der ved denne Mand er kommen en trængende Klasse af Arbeidere tilgode, og det for en tilsyneladende ubetydelig Artikel, som dog har en stor Anvendelse i det daglige Liv. Deels ved Byens Haandværkere, deels ved sine egne Svende udfører han siden 1822, til særdeles billige Priser, Korntørremaskiner, forskjellige Kornrensemaskiner og Harper, deriblandt f. Ex. Winstrupske Rensemaskiner med 6 bevægelige Sold til 35 Rbd. Stk., Kielske Ditto med 4 faste Sold til 33 Rbd., en engelsk Ditto med Jernvifter og 3 faste Sold til 35 Rbd. o. s. f. Den sidste Rensemaskine søges stærkt i den senere Tid, da den kun indtager ringe Plads og let kan flyttes. Siden 1822 er ogsaa i hans Anlæg vævet omtrent 3000 Alen Messing- og Staaltraadstvist til Meelsold, Maltkjøller, Rensemaskiner o. s. v., hvorved 3 Mennesker have været beskiæftigede. Ved aarlige Reiser i Provindserne søger han at gjøre sine Arbeider bekjendte; han har saaledes skaffet dem en temmelig betydelig Afsætning, der dagligen er i Tiltagende, og Commissionen kan ei Andet, efter det Kjendskab, den har til Anlæget, end

anbefale dette og dets driftige Eier til sine Landsmænds Opmærksomhed.

Jernstøberiet Carlshütte har ogsaa udvidet sin Virksomhed til denne Art af Redskaber og Maskiner. Foruden en Havreknusemaskine var til forrige Udstilling indsendt flere Prøver af Muldfjelde, Skjære, Landsider o. s. v. til Plouge. Fra Støberiet sælges desuden fuldstændige Hjulplouge, baylaiske, amerikanske og andre Plouge, Kartoffel-Hyppeplouge, Exstirpatorer, Skuffeplouge og andre Agerdyrknings Redskaber, saavelsom de enkelte støbte Jernsager til Maskinerne. Endvidere leveres herfra Dampkjedler til Kartoflers Afdampning for Creature, Hestekrybber og Høehække af støbt Jern o. s. fr. Alt det Arbeide, der udgaaer fra dette Støberi, udmærker sig ved billige Priser og en høi Grad af Nøiagtighed, og dets Eier har ogsaa herved stor Fortjeneste af Landet.

Den sidste Udstilling repræsenterede ikke dette Fag fuldstændigt, ja maaskee mindre fyldestgjørende end den forrige, Noget man maa beklage saa meget mere, som endeel Landmænd havde Leilighed til at besøge Udstillingen, og da med Nytte vilde have kunnet tage en større Mængde i Øiesyn. Her fandtes kun Følgende:

Landsbysmed R. Prost paa Langeland,
2 Høstleer og 2 Hakkelseknive.

Naalemagermester M. G. Formanowsky,
En Rensemaskine til Raps, engelsk Construktion.

Frederiksværks Kongelige Fabrik,
4 forskjellige amerikanske Plouge; en forandret winstrupsk, en baylaisk og en winstrupsk Plouge; en Kornvifteharpe, Leer, Skjæreknive, Rapsknive, Uldsaxe.

Agent, Ridder Holler fra Carlshütte ved Rendsburg,
En Havreknusemaskine, en Rugmølle og en Kraftmaaler.

Capitain Jespersen paa Grønnebjerggaard ved Roeskilde,
En Svingploug.

Premierlieutenant P. v. Lund paa Lundsguarder-Osterholz ved Flensburg,
Prøve af Messingtraads-Tvist.

Chordegn Rasmussen i Asfens,
Et Par Karder.

Hvad Frederiksværks Plouge angaaer, da er Construktionen af disse saa at sige given, eftersom visse Construktioner engang ere i Brug og søges. Det er derfor kun Arbeidet, der her kan komme i Betragtning, saameget mere som Construktionens Fortrinlighed ei lader sig bedømme ved Øiesynet, men kun ved Brugen. Arbeidet selv, og især Smedearbeidet, synes i flere Henseender at have forbedret sig siden sidste Udstilling. Havreknusemaskinen var en Copie af den fra Carlshütte. De udstilte Leer, Skjæreknive, Rapsknive o. s. v. vare omtrent i Priis med de bedste tydske, men naaede ei disse i Udseende og Slibning; især manglede de den jevne Smedning, som ingenlunde er uvigtig i Leesmederiet og som man træffer paa de bedre fremmede Arbeider, der imidlertid ogsaa udføres i Fabrikker, hvor man udelukkende beskjæftiger sig med dette Slags Arbeide.

Havreknusemaskinen fra Carlshütte fortjener sikkert at anbefales til Gaarde, hvor flere Heste holdes, da af den saaledes knuste Havre langt mere fordøies af Hesten, og man altsaa sparer betydeligt. Rugmeelskværnen vil yde megen Nytte i store Huusholdninger paa Landet, hvorfra der er lang Vei til Mølle, ligesom i Straffeanstalter, hvor Arbeidskraften ei er af stor Værd. Kraftmaalere, selv nok saa godt udførte efter samme Construktion, som den af Holler udstilte, ville neppe kunne afgive et nøiagtigt og paalideligt Veiningsredskab og staae tilbage for flere andre Construktioner af Kraftmaalere, saasom Regniers, Egens o. fl.

Den af Capitain Jespersen paa Grønnebjerggaard indsendte Ploug, der var construeret af ham selv, er i det Væsentlige en Modification af den almindelige større amerikanske Ploug. Da denne, ved mindre godt at rense Furen, trætter Hesten meget, og, for at arbeide godt, udfordrer en større Agtpaagivenhed hos Plougmanden, end de baylaiske, forsøgte Indsenderen at forøge Muldfjelden paa hiin, gjøre denne saavelsom Landsiden høiere fortil, og anvende den samme Forstilling som paa den baylaiske Ploug. Saaledes fremstod da den til Udstillingen indsendte Art af Ploug, en Mellemting imellem den store amerikanske og den baylaiske. Hos Bønderne der i Omegnen, som vare meget indtagne mod

Svingplouge, lykkedes det nu at udbrede denne Ploug, og disse finde sig saa tilfredse, at i 2 Aar omtrent 200 Stk. ere komne i Brug hos dem. Har denne Ploug altsaa med Hensyn til Construktionen ingen væsentlige Fordele for den amerikanske og baylaiske, hvilken sidste imidlertid er noget sværere og synes endnu sværere, end den virkeligen er, hvorfor Bønderne ei ere synderligt tilbøielige til at anvende den, har den dog stedse den ikke ringe Fortjeneste, at Indsenderen ved den heldigen har overvundet Fordommen imod Sving- og Tohesteplouge hos Bønderne i hans Egn. De kjøbenhavnske Jernstøbere have desuden afsat endeel af denne Art Plouge til forskjellige andre Egne i Sjelland, i Jylland og paa Bornholm. I Forhold til den Mængde Jernbeslag, der er paa den, leveres den saa billigt (12 Rbd. 1 ₰), at en almindelig sjellandsk Ploug med støbt Muldfjeld neppe kan leveres billigere.

De af Smeden Drost i Humble paa Langeland indsendte Leer og Hakkelseknive vare vel endeel billigere, end de før omtalte fra Frederiksværk, men ogsaa lettere og tyndere, end disse, og kunde, ligesom hine, endnu ikke maale sig i de ovenanførte Egenskaber med de bedre tydske, hvorimod de ere bedre af Bid. Drost, en meget dygtig og brav Landsbysmed, har imidlertid den Fortjeneste, at have stræbt at forfærdige Artikler, for hvilke der er stor Brug i Landet, og som forskrives i betydelig Mængde fra Tydskland (især Steiermark). Efter at have øvet sig noget i at forfærdige Høstleer og Skjæreknive, indsaae han Nødvendigheden af at drive det mere i det Større, deels for i Priis at kunne concurrere med Udlandet, deels for at levere bedre Arbeide. Han indrettede derfor sidste Sommer en Hestegang, hvorved han driver et Hammer- og Slibeværk, har alt forfærdiget endeel Leer og Skjæreknive til en meget billig Priis (10 Rbd. pr. Dusin), og vil efter kort Tid, ved fortsat Øvelse, være istand til at levere dem endnu billigere og fuldkomnere. Drost's Lyst til at præstere noget mere, end det Almindelige, det heldige Udfald, som hans første Forsøg have havt, og de Opofrelser, som tillige have været forbundne hermed, gjør, at Commissionen paa det Bedste maa anbefale hans Leer og Skjære-

knive til Prøvelse af de Handlende og Landmænd, i det den ønsker ham Held og Udholdenhed til at udføre sit Foretagende.

Skydevaaben.

I Kjøbenhavn findes for Tiden 18, og i de øvrige danske Stæder 29 Bøssemagere, hvoraf de fleste ere ansatte ved Regimenterne. I de fleste af disse Bøssemageres Værksteder foretages imidlertid, i Almindelighed med 1—2 Svendes Hjælp, kun Reparationer paa Militair- eller Jagtgeværer. Fra enkelte af de kjøbenhavnske Værksteder, der for nærværende Tid kun beskjæftige 12 Svende, leveres dog endeel nyt Arbeide, og Udstillingen har baade forrige og denne Gang fremviist Prøver fra et Par af de bekjendteste. I den senere Tid have de kjøbenhavnske Jsenkræmmere og flere af Provindsernes Kjøbmænd begyndt at forhandle udenlandske Geværer fra Lüttich og Suhl, ligesom ogsaa af bedre Arbeide fra London, men især fra Herzberg i Hannover. Med Hensyn til udvortes Anseelse, smagfuld Udførelse og billige Priser staae vel de indførte Geværer over dem, som almindeligen forfærdiges her i Landet, derimod under disse med Hensyn til Soliditet og indre Værd. Hvad det engelske og Herzbergs Arbeide angaaer, da bør det vistnok i enhver Henseende gives Fortrin for det almindelige danske, men det første overstiger ogsaa dette henved 4 Gange i Prisen, og vi troe her at burde henlede Opmærksomheden paa den dygtige og driftige Bøssemager Løbnitz, som er en af de faa, der har leveret en ei ubetydelig Deel Arbeide, der i enhver Henseende taaler Sammenligning med det sidst omtalte, og desuden er til en langt billigere Priis. Da, som anført, største Delen af Bøssemagerne her i Landet ere ansatte ved Militairetaterne, er det i de fleste Tilfælde kun som Bibeskjæftigelse, at de forfærdige nye Arbeider, for hvilke de bestemme Prisen efter de forhaanden værende Omstændigheder. De faa Bøssemagere, som ikke staae under disse Forhold, levere ogsaa kun lidet nyt Arbeide, da dette aldrig kan blive saa billigt

som de almindelige Arbeider fra Udlandet, og det vel især fordi de fleste af disse Bøssemagere ei see sig istand til at give deres Værksteder den behørige Indretning, deels ved at sørge for Arbeidernes Uddannelse, de fornødne Lettelser ved Maskinerier og andet hensigtsmæssigt Værktøi, deels ved at give det Hele en fabrikmæssig Gang, hvorved Arbeideren vilde være istand til at levere sit Arbeide baade fuldkomnere og billigere. Hvad der desuden for en stor Deel standser Geværfabrikationen her i Landet, er, at man, med Hensyn til Løbene, til enhver Tid er afhængig af de udenlandske Geværfabriker. Bøssemageren maa derfor ei alene overlade endeel af Fortjenesten til disse Fabriker og udrede Transportomkostninger, Told o. s. v., men desuden ofte vente i flere Maaneder paa Løbene. Det er derfor unægteligt at beklage, at Kronborg Geværfabrik ei til enhver Tid seer sig istand til at levere selv simple Baandløb, for ei at tale om de fine, saaledes at man kan gjøre Brug af dem; thi, som bekjendt, forfærdiges her kun Geværer for Armeen, og Bøssemagerne have saaledes ofte Vanskeligheder ved at erholde endog af de aller simpleste Løb, hvorpaa dog Prisen er høiere, end paa dem fra Udlandet. Disse Mangler kunde sikkert afhjælpes, naar der blev anlagt en ny Fabrik her i Landet, hvor ikke alene Løbene, men ogsaa alt andet Bøssemagerarbeide blev forfærdiget af indøvede Arbeidere ved Anvendelsen af forbedrede Maskinerier og Værktøi. Man maatte da være betænkt paa at forskaffe sig, men vilde sikkert ogsaa ved driftige Handlendes Hjelp kunne opnaae en ei ubetydelig Afsætning til flere af Nabolandene, hvortil Kjøbenhavns fortrinlige Beliggenhed ei vilde bidrage lidet. I dette Fag, saavelsom i andre, er det kun ved fuldkomment Arbeide og billige Priser, at man kan sikkre sig en forøget Afsætning, som begrunder Næringsveiens Opblomstren, medens man ogsaa her har en haard Kamp at bestaae i Concurrencen med Udlandet, en Concurrence, der imidlertid bliver desto vanskeligere at bestaae, jo længere man tøver med at modarbeide den. Hvad den omhandlede Næringsveis Betydning her i Landet angaaer, da forekommer det os, at Jagtelskernes Antal, og ved dem Afsætningen paa Geværer, er

tiltaget, ligesom der dog paa den anden Side i ældre Tider fandtes et langt større Hang til at have betydelige Rustkamre, hvilket sikkert bidrog ikke lidet til at beskjæftige Bøssemagerne den Gang.

Blandt de Mænd, der have havt en væsentlig Indflydelse paa dette Fag her i Landet, maae vi nævne afdøde Rustmester Valentin Murr, som ved sine i den Tids Smag udførte Arbeider viste megen Kunstfærdighed. Af de nuværende Bøssemagere have flere leveret fortrinlige Stykker Arbeide og søgt ved nye Opfindelser at forbedre Skydevaabnene. Iblandt disse er Løbnitz, om hvem vi senere skulle tale mere.

Paa Kronborg Geværfabrik eller Hammermøllen ved Hellebek, der tilhører det Schimmelmannske Fideicommisses Arvinger, forfærdiges, som ovenfor anført, Geværerne for Armeen. Denne Fabrik var før et Kobberhammerværk, anlagt af Christian den Fjerde; senere blev her anlagt et Bore- og Slibeværk samt et Jernværk, der 1706 blev kjøbt af Regjeringen, men solgt igjen 1709 til en Kammerjunker von Platen, der her indrettede Geværfabriken. Løb-Sliberiet, Hammerværket og Boremøllen drives ved Vandkraft, og i 1820 blev ved Esrom Kanal anlagt et Slibeværk, som er forenet med Geværfabriken. I 1835 beskjæftigedes ved disse Anlæg af og til 110 Personer, der forfærdigede 2328 Geværer.

Paa Frederiksværks Kongelige Fabrik er et Kanonstøberi, og Franskmanden Peyremberts Anlæg her, i Midten af forrige Aarhundrede, til Forfærdigelsen af smedede Jernkanoner var et af de første Fabrikanlæg paa Frederiksværk. Peyrembert forlod imidlertid snart Landet, og da Værket 1756 overdroges Etatsraad Fabritius og Cancelliraad Claesen blev her indrettet et Metalstøberi, hvorfra de første Kanoner bleve leverte 1757. Værket skiftede nu til forskjellige Tider Eiere og udvidedes mere og mere. Fra 1757—1815 blev her støbt 1791 forskjellige Kanoner, Mortere, Falkonetter og Haubitser; i den sidste Tid ere ingen saadanne Skydevaaben forfærdigede der.

Det var imidlertid kun fra Bøssemagere, at der var

indsendt Prøver til Udstillingen, og Bøssemagerprofessionen var denne Gang, ligesom forrige Gang, meget godt repræsenteret, skjøndt vi og denne Gang savnede Arbeide fra et Par Værksteder, der levere gode Arbeider.

Bøssemagersvend Becker,
En Officeer-Sabel med Pistol i Kurven.

Bøssemager C. Eichmüller,

Et Jagtgevær.

Bøssemager i Søetaten, Jessen,
En Dobbelt-Flint med udskaarne Zirater.

Bøssemager og Dannebrogsmand U. Lobnitz,

2 Par Pistoler til at lade bagfra; det ene Par i Kasse med alle tilhørende Fornødenheder.

2 Dobbeltflinte og en Riffel til at lade bagfra.

En Ubenævnt,
Model til en 6 Pds. Kanon efter fransk Construktion.

Af de fra Løbnitz indsendte Arbeider vare de til at lade bagfra udførte efter den af ham udtænkte Maade, paa hvilken han har løst Patent, og som giver baade en sikker og hurtig Laden samt derfor har vundet almindeligt Bifald og Anvendelse endog i Udlandet, hvor den er bleven brugt til militaire Geværer. Især Doubletterne og det ene Par Pistoler kunne sikkert ansees som noget af det bedste og eleganteste Bøssemagerarbeide, der hidtil er forfærdiget her i Landet og overgaaer de af samme Mester sidst udstilte Arbeider. Hans Arbeider naae vel ei i alle Henseender de eleganteste engelske, thi f. Ex. Gravering og Skjæftning vise endnu ikke den Færdighed, som sees ved disse; men dette er en naturlig Følge deraf, at Løbnitz maa gjøre alle Arbeider selv, da ingen af Byens Gravører give sig af med Gravering for Bøssemagerne, medens i Udlandet store Værksteder have egne Gravører, Skjæftere o. s. v. Der er saaledes Sandsynlighed for, at det, der endnu er at ønske ved Løbnitz's Arbeide, vilde kunne indhentes, hvis han saae sig istand til at udvide sit

Værksted, der, ved hans Stilling som Regiments-Bøssemager i Citadellet Frederikshavn, er meget indskrænket, og saaledes ogsaa forskaffe sine Arbeidere mere hensigtsvarende Værktøi. I ethvert Tilfælde er Løbnitz's Værksted en særdeles god Begyndelse til en Industrie, for hvilken Kjøbenhavn synes saa yderst fordeelagtigt beliggende, i det denne Stad paa en Maade Hovedpladsen ikke blot for Danmark, men og for det vestlige Sverrig og sydlige Norge. Da vi saaledes see, at Løbnitz ikke blot er en af de Bøssemagere, som leverer det meste, men og det bedste Arbeide, der af den Art er blevet forfærdiget her og der nærmest maatte kunne holde det Fremmede ude, men han tillige med Held har bestræbt sig for at forbedre det i Professionen anvendte Værktøi og hensigtsmæssigen at forandre Skydevaabens og Jagtreqvisiters Construktion, har han derved fuldkomment gjort sig værdig til Commissionens Broncemedaille.

Af Bøssemager Jessen ved Holmen, som ogsaa har gjort sig fortjent ved Opfindelsen af en særdeles simpel og solid Geværlaas, var udstillet en dobbeltløbet Hagelbøsse, der, ligesom alle Arbeider fra hans Værksted, var udført med særdeles Nøiagtighed og Flid, saa at den for saa vidt ikke staaer tilbage for Løbnitz's Arbeide; Forziringen derimod var noget svær og neppe hensigtsmæssig. Da Prisen ikke var opgiven, see vi os ei istand til, i denne Henseende at sammenligne den med Løbnitz's Arbeider, men i ethvert Tilfælde har Commissionen villet paaskjønne hans Bestræbelser, ved at tilkjende ham hæderlig Omtale.

Den af Bøssemagersvend Becker indsendte Pallask, med en lille Pistol i Kurven, var ikke blot ubekvem at føre, men Pistolen vil desuden, som det synes, være saare lidet at stole paa.

Sværdfæger- og Klingesmed-arbeide.

Af Sværdfægerarbeide forfærdiges Ubetydeligt i et Par Værksteder i Kjøbenhavn, men ellers kun paa Frederiksværk, som ligeledes er det eneste Sted i Landet, hvor Klinger smedes. Sabel- og Klingefabrikerne her bleve anlagte af nu afdøde Landgreve, Carl af Hessen, da han efter General Classens Død, 1792, ifølge Testament, overtog Værket. Hvor mange Mennesker herved beskjæftiges, er ei let at opgive, da der med Sabelfabrikationen er forenet flere andre Arbeider. Paa Udstillingen fandtes fra

Frederiksværks Kongelige Fabrik,

En fiin Sabel med Messingskede, ægte forgyldt og med ægte damascheret Klinge.

2 fine Kaarder, 2 fine Officierpallasker og en Officiersabel.

3 ægte damascherede Klinger.

Hof-Guldsmed Dalhoff,

En Kaarde med Sølvskede.

Klingerne fra Frederiksværk havde et ret godt Udseende og en ret god Form; men de fleste vare noget massivere, end Solingerne, og ei saa elastiske som disse.

Af Sværdfægerarbeidet var, ligesom sidst, de glatte Staalsabler og Pallasker de fortrinligste; thi disse vare omtrent ligesaa gode og billige, som de bedste fremmede. Noget mindre gode vare de glatte Messingsabler, og mindst god den ciselerede og forgyldte Sabel. De 2 Kaarder med Tombaks- og Nysølvs- Beslag vare godt Arbeide, men ikke af nogen smuk Form, hvilket imidlertid ei kan lægges Fabriken til Last, da Formen var opgiven.

Dalhoffs Kaarde med Skede af Sølv og indætsede Forziringer var et i flere Henseender roesværdigt Arbeide.

Toismedarbeide.

Forfærdigelsen af forskjellige Værktøier for Bearbeidningen af Træ, Metal, Steen o. s. v. lader endnu meget tilbage at ønske hos os; og dog er denne Fabrikation ikke mindre vigtig ved den store Forbrug, end derved, at sikkert mange af Udlandets Fabrikers Overlegenhed kun skyldes deres hensigtsmæssigere Værktøier. Vi have endnu ingen Anlæg, der udelukkende beskjæftige sig med at forfærdige de mange forskjellige Sorter Høvlejern, Stemmejern, Sauge, Boer, Meisler etc.; thi paa de fleste Steder, hvor Værktøier forfærdiges, er dette kun en Bibeskjæftigelse ved Siden af en stor Mængde andre Metalvarers Forfærdigelse. De kunne derfor i Almindelighed ikke leveres enten i tilstrækkelig Mængde, af den nødvendige Godhed, eller til Priser, stemmende med Udlandets. Det synes, som om et Anlæg, der udelukkende beskjæftigede sig med at forfærdige mere almindeligen anvendte Værktøier, og blev bestyret med den fornødne Omhyggelighed og Intelligents, ved en Artikel som denne, der ei er underkastet nogen Modens Afverling, er sikkret en bestandig Afsætning og er af en saa stor Vigtighed for de andre Næringsveie, maatte her kunne forskaffe sig en lønnende Tilværen. At man her i Landet kan præstere Noget i dette Fag, derom vidner den ikke ganske ubetydelige Mængde Guldsmed-, Blikkenslager- og Kobbersmed-Værktøi, som Smeden Holmgreen først begyndte at forfærdige, og som nu har fundet sine Efterlignere hos Flere. Det er først i de sidste Aar, at Frederiksværk har begyndt paa at forfærdige dette Slags Arbeide, ligesom ogsaa endeel andre, saavel større som mindre, Værktøier; men den store Forskjellighed af Sager, som man her lægger sig efter og som her udføres af de samme Folk, tillader ikke disse den Uddannelse og Færdighed, der er en nødvendig Betingelse for Arbeidets Godhed og Billighed, og som de vilde opnaae, ved hver især at udføre et enkelt Slags Arbeider. Jernstøberierne, især Carlshütte, have imidlertid den Fortjeneste, ved deres Uddannelse her i Landet og ved den mere og mere udvidede Anvendelse, som støbte Sager af Jern have erholdt, at

have bragt i Handelen endeel gode og billige Værktøier. Til Udstillingen var indsendt Følgende:

Grovsmedsvend Prede,

Polerede Blikkenslager-Ambolte og Hamre.

Et Sæt Guldsmed-Hamre.

En Theekjedel-Ambolt samt endeel polerede og upolerede Kobbersmed-Hamre.

Nogle smaa Uhrmager-Hamre og et Spærhorn.

Frederiksværks Kongelige Fabrik,

Forskjellige Spærhorn, Fladtænger, Knibtænger, Ører, Hamre, Mukkerter, Bore o. s. v.

Forskjelligt poleret Blikkenslager- og Kobbersmed-Værktøi.

En stor Skruestik.

Værktøismed Holmgreen,

Forskjelligt poleret Blikkenslager-, Guldsmed- og Kobbersmed-Værktøi.

Endeel smedede Stempler for Gravører samt uparrede Valsebomme.

Smedesvend ved Holmen E. Poulsen,

Forskjelligt poleret Værktøi for Uhrmagere, Blikkenslagere, Kobbersmede og Guldsmede.

Holmgreens polerede Ambolte, Hamre o. s. v., hvilke denne duelige Mand forfærdiger i sin Fritid fra Holmens Arbeide, og hvoraf vi alt saae Prøver ved forrige Udstilling, fortjene den Roes, som de Haandværkere, der gjøre Brug af dem, alt længe have tildeelt dem, at de saavel med Hensyn til Politur som Hærdning ikke vige for de engelske, hvilke de her have fortrængt.

Holmgreen var den eneste, som til forrige Udstilling havde indsendt Arbeider af denne Art, og de Haandværkere, som ved den sidste Udstilling ere traadte i Concurrence med ham, ere alle udgaaede fra hans Værksted. Hans Fortjenester i denne og flere Henseender har man derfor villet paaskjønne, ved at tildele ham Broncemedaillen.

Det fra Frederiksværks Kongelige Fabrik indleverede Værktøi med polerede Støbestaals-Baner staaer, hvad Polituren angaaer, ved Siden af, om ikke over Holmgreens. Hvorledes Hærdningen og Paasveisningen var udført, kunde ei bestemmes ved Øiesynet, men lader sig først afgjøre ved Brugen.

Det fra Brede og fra Poulsen indsendte polerede Værktøi havde ligeledes et godt Udseende og stemmede i Prisen med de øvrige Concurrenters.

Fra Frederiksværk var endnu indsendt endeel andet Værktøi, der skulde concurrere med det simplere tydske Værktøi. Flere af disse Stykker vilde maaskee, skjøndt man i Handelen træffer ligesaa simpelt, ei blot tydsk, men endog engelsk Værktøi, have anbefalet sig mere, især for det større Publikum, om det, selv til noget høiere Priser, havde været bedre Arbeide, ligesom noget deraf var sværere, end Haandværkerne i Almindelighed ønske. Priserne vare lidet høiere, end for ligesaa gode tydske Varer. Af større Redskaber var fra Frederiksværk desuden udstilt en meget stor Skruestik, der i Forhold til Prisen maa ansees som godt Arbeide; Construktionen i det Hele, men især Maaden, hvorpaa Skruespindelen virkede, var meget god.

Ligesom man maa paaskjønne Værkets Fortjenester, ved at bringe i Handelen her forfærdiget hensigtsmæssigt og efter Beskaffenhed, temmelig billigt Værktøi, saaledes ansee vi det for meget gavnligt, til billig Priis at bringe i Handelen Skruestikker, som den udstilte, thi man maa meget ønske, at Brugen af Skruestikker, saa svære, at de for endeel kunne bruges som Ambolte, bliver mere almindelig hos os, da Smedningen af adskilligt Arbeide flere Steder i Udlandet lettes meget ved disse.

Støbte Jernarbeider.

Bekræftes Lockes Udsagn: „at den, som først indførte Brugen af Jernet, der blev ringeagtet af saa Mange, maa betragtes som Skaberen af vor Kunstfærdighed og Velstand", og er det vist, at Jernets Brug har bidraget særdeles meget til at befordre Menneskeslægtens Cultur, samt at Anvendelsen deraf tiltager overordentligen stærkt*), maa det være os kjært at

*) I England udvandtes af indenlandske Ertser:
1788 . . . 68,000 Tons Raajern,
1828 . . . 702,000 — —
Stavjern kostede pr. Tons = 2240 Pd., 1788, 22 Pd. Sterl.
1831, 5 Lst. 5 Shl.

vide, at man ogsaa her i Landet forbereder sig til, i det Større at udsmelte Jernet af de Jernmalme, som findes paa forskjellige Steder, især i Hedeegnene af Holsteen, Slesvig og Jylland, og som i ældre Tid bleve benyttede af Bønderne til Udsmeltning i smaa Ovne til eget Behov. Agent Holler, Eier af Jernstøberiet Carlshütte ved Rendsborg, har nemlig opført en stor Bygning for Smelteriet, hvortil Masseovnen næsten er færdig, og gjør Opkjøb af indenlandske Jernmalme. Disse vil han udsmelte ved raa Steenkul, men ogsaa for endeel ved pressede Tørv, ved Hjelp af Blæsebælge, der skulle indblæse oppvarmet Luft og drives ved Dampkraft.

Kunne vi imidlertid end ikke vente os en stor Jernproduktion, bliver det dog særdeles vigtigt, at vi have Værksteder, hvori dette, i det daglige Liv saa meget anvendte, Metal kan forarbeides. Blandt saadanne have Jernstøberierne, især i den senere Tid, hævdet sig en vigtig Plads og blive af større og større Betydning, jo mere Brugen af støbt istedetfor af smedet Jern tiltager. Man maa forbauses over de mange forskjellige Maader, hvorpaa Jern har fundet Anvendelse i Udlandet*). Ogsaa heri ere vi en Tid lang blevne tilbage, især hvad Jernets Anvendelse i Bygningskunsten angaaer, men i de sidste Aar er heri gjort store Fremskridt. I og tæt ved Kjøbenhavn findes saaledes nu 9 Jernstøberier, der i 1835 have beskjæftiget 177 Arbeidere og leveret 5600 Sk℔ støbte Varer. Paa Frederiksværk findes ogsaa eet, i Jylland 3, i Holsteen 2, og for nylig er i Fyen anlagte eet Jernstøberi, hvorved et stærkt følt Savn er blevet afhjulpet. Disse Jernstøberier have i 1835 beskjæftiget 180 Arbeidere og støbt over 5,500 Sk℔ Jernvarer, medens den tiltagende Anvendelse af Jern sikkrer Støberierne en bestandig forøget Afsætning.

---

*) Jerngitterne, der omgive de store offentlige Pladse og Spadseregange i London, Byens Gas- og Vandledningsrør af Jern, som for London og dens Omegn udgjør en Længde af 600 Mile, Kjedebroerne, de mange Maskiner for Agerbrugen, de store Manufakturer, Arsenalerne og Marinen frembyde Exempler herpaa.

En Englænder, ved Navn Potter, anlagde 1769 det første Jernstøberi ved Kjøbenhavn, nemlig paa Christianshavn, og dette var det eneste her, indtil Weiss ogsaa anlagde et i 1807. Ved Isenkræmmer-Laugets Fabrik har, som vi senere faae at see, ligeledes været et Jernstøberi. Det paa Frederiksværk var oprettet endnu tidligere, blev senere nedlagt, men drives nu igjen. Det var Isenkræmmer Heegaard, som paa sit Jernstøberi først begyndte at forfærdige en stor Mængde forskjellige Huusholdningssager, med hvilke han forsynede og endnu forsyner Provindsernes Kjøbmænd, medens Meldahl alt dengang, ligesom nu, havde erhvervet sig almindelig Tiltro ved sit smagfulde Arbeide og ved den nøiagtige Støbning af vanskeligere og større Arbeider. Begge have faaet værdige Concurrenter, den Første især i Jernstøberiet Carlshütte ved Rendsborg, den Sidste især i Jernstøber Bock her i Byen. Jernstøberiet Carlshütte ved Eideren, $\frac{1}{4}$ Miil fra Rendsborg, der tilhører Agent, Ridder M. H. Holler, blev anlagt i 1827, men bestaaer allerede nu af 10 Bygninger og synes ved den raske Udvidelse, det bestandigt undergaaer, at blive af den største techniske Vigtighed, især for Hertugdømmerne. En Dampmaskine paa 12 Hestes Kraft driver en horizontalt liggende, dobbelt virkende Blæsemaskine til Jernets Smeltning, og desuden de nødvendige Bore-, Dreie-, Slibe-, Valtse- og Stampe-Indretninger. Her findes 2 saakaldte Cupulo-Ovne, og daglig smeltes i een af disse; desuden findes her for større Støbninger en Flammeovn. I bemeldte Ovne blev i 1835 ved 80—100 Arbeidere udsmeltet og støbt 10,000 Ctn. Jernvarer. I 5 Værksteder udføres Modeller af Træ, Kobber, Zink, Jern, Tin og Vor, deels til Støberiets Inventarium, deels til de bestilte Sager. Modellerne forfærdiges enten efter egne Tegninger, eller efter Gjenstande fra Udlandet, og ikke sjeldent forskrives kostbare Maskiner og Redskaber fra Udlandet og efterstøbes da her til langt billigere Priser. Alle Arbeiderne, med Undtagelse af nogle enkelte fremmede Formere, ere indenlandske, for største Delen fra Nabo-Landsbyerne, og oplærte paa Støberiet selv. Der forestaaer Carlshütte en betydelig Udvidelse, naar Masseovnen kommer i Gang. Men alt nu har Værket store

Fortjenester af Jernvarefabrikationen her i Landet; thi fra intet andet Støberi leveres en saa stor Mængde og saa forskjellige Arbeider til saa billige Priser, som herfra. Foruden de almindelige Huusholdningssager, der ere særdeles glat og tyndt støbte, udføres en stor Mængde Gjenstande i Støbejern, som hidtil vare ukjendte her i Landet, f. Ex. de fine Kunstsager; men vigtigere ere de forskjellige Gjenstande for Landvæsenet, Skibsfarten, Bygnings-, Mølle- og Maskinvæsenet, hvortil Støberiet er i Besiddelse af en stor Mængde Modeller.

Til Udstillingen var kun indsendt Prøver fra 3 Jernstøberier, og Commissionen maa meget beklage, at dette saa vigtige Fag ei var fuldstændigere repræsenteret. Især savnedes Prøver paa Kakkelovns- og Maskinstøbning, medens det Udstilte dog gav et godt Billede af Jernstøberiets Tilstand hos os, hvad Grydestøbningen og Kunststøbningen angaaer.

Jernstøber O. M. Bock,

En Kamin, et Gravkors og en Büste.

Frederiksværks Kongelige Fabrik,

Forskjellige Gryder, Kasseroller, Riste, Bakker, Pander, Tagvinduer, o. s. v.

Agent, Ridder M. H. Holler ved Rendsborg,

5 Kakkelovne, en Kakkelovnsforsats og en Haugebænk.

Forskjellige Gryder, Kasseroller, Pander, Kjedler, Strygejern, Strygejernsriste, Parapluie- og Ildtøis-Stativer.

Et Par Armstager, 6 Par forskjellige Lysestager, 4 Par forskjellige Lyseplader og et Par Lysesarebakker. Et Krusifix, et Par Alter-Lysestager og en Døbefont med Fad.

Et stort bronceret Basrelief, 20¾ Tom. bredt, 17½ Tom. høit; 14 forskjellige mindre Dito.

2 Büster af Kong Frederik den 6te, 1 Dito af Prinds Christian Frederik, 11 forskjellige Büster, 2 Statuer til Hest af Frederik den 2den og Napoleon, samt en Statue af Luther; 11 forskjellige Skrivetøier, 8 forskjellige Uhrfoderaler, 13 forskjellige Papirtvingere, 2 forskjellige Syskruer og en Naalepude, forskjellige Desert- og Frugt-Tallerkener, Blomstervaser, Bægere, Stativer o. s. v.

Med Hensyn til Mangfoldigheden af Gjenstande og deres Godhed i Forhold til Prisen staae Carlshüttens Arbeider

overst. Dens Grydestøberarbeider, der havde en næsten ualmindeligen reen og glat Overflade, skarpe Kanter og vare tyndt udstøbte, maa upaatvivleligen ansees som de bedste, der forfærdiges her i Landet, og kunne baade i Priis og i Beskaffenhed taale Sammenligning med det bedre fremmede Arbeide. Ogsaa paa Tagvinduerne fra denne Fabrik maae vi særskilt giøre opmærksom. Kakkelovnene derimod syntes i Form og Udførelse ei ganske at naae de fortrinligste kjøbenhavnske, fra Bock og Meldahl, naar herfra undtages en liden af Vaseform; men de ere ogsaa langt billigere og kunne for saa vidt vel sættes ved Siden af de kjøbenhavnske Arbeider. Kunstarbeiderne, hvoraf dette Støberi leverer en ei ubetydelig Mængde i Handelen, kunne vel endnu ikke maale sig i Skarphed med de bekjendte berlinske, men ere ogsaa langt billigere. Vakte disse Arbeider ved deres Nyhed en stor Opmærksomhed hos Publikum ved forrige Udstilling, saa bleve Støberiets Bestræbelser siden den Tid ikke mindre paaskjønnede; men flere af disse Gjenstande ville sikkert ogsaa kunne anvendes med stor Nytte, saasom Døbefonten og Alterstagerne, der til en billig Priis ville afgive smagfulde Prydelser for en Landsbykirke. Da Hollers Jernstøberi saaledes ikke blot er det største her i Landet, men det ogsaa leverer den største Mangfoldighed af Fabrikata, og adskillige af dem af en saadan Beskaffenhed og til en saadan Priis, at de kunne maale sig med de bedre udenlandske, har Commissionen tilstillet ham dens Broncemedaille.

Den af Bock indsendte Kamin vilde have prydet en Udstilling hvorsomhelst; thi selv det nøieste Eftersyn viste ingen Feil enten i Støbning eller Ciselering. Gravkorset, der ei var blevet ciseleret, var særdeles reent støbt og med meget skarpe Kanter. Büsten var ligeledes i enhver Henseende godt udført og ligesaa god som de bedste berlinske Arbeider. Prisen var ikke opgiven. Vel har Bocks Støberi endnu ikke nogen meget betydelig Udstrækning og kan saaledes i nationaloekonomisk Henseende ikke maale sig med de større Støberier; men der vil ikke let findes noget Støberi, der leverer Arbeider, udførte med mere Nøiagtighed og Smag, end adskillige af Bocks, ligesom han lidt efter lidt, men

derfor ogsaa sikkrere, udvider sit Støberi. Commissionen har derfor villet erkjende ogsaa disse Bestræbelser, ved at tildele ham dens Broncemedaille.

Grydestøberarbeidet fra Frederiksværk havde siden sidste Udstilling gjort betydelige Fremskridt. Det kom nu meget nær Carlshüttens i Henseende til Tyndhed i Jernet og reen Støbning, men savnede dog, ved flere Stykker, en glattere Overflade, hvilket syntes at hidrøre deels fra Mangel paa god og fiin Støbesand, deels fra Behandlingen af Formerne. Priserne fra begge Etablissementer vare, saavidt Sammenligning kunde gjøres, næsten lige. I de 2 udstilte emaillerede Kasseroller var Emaillen tilstrækkelig tynd og dog dækkende. Hvorvidt den iøvrigt havde de Egenskaber, der udfordres af en god Emaille, lader sig ikke bedømme efter Udseendet. Imidlertid var den haard nok og syntes heller ikke at være skjør. I ethvert Tilfælde fortjene disse Arbeider, som de første Prøver her til Lands paa at emaillere Jern, al Opmærksomhed, da Emailleringen ogsaa udenlands ansees for at være vanskelig at udføre og sædvanligen holdes hemmelig i de Fabriker, der kunne udføre den godt.

En egen Sort Jernarbeide, som vel ei direkte hører herhid, men endnu mindre kan henføres under nogen af de andre Klasser Jernarbeider, vare de af Hof-Guldsmed Dalhoff udstilte pressede Jernborder til Forziring af Kakkelovne, hvilke i alle Henseender fortjene at roses, ligesom man i det Hele meget maa ønske, at Dalhoffs Oppresning af Metalarbeide maa have god Fremgang og saaledes kunne afhjælpe en her længe følt Mangel.

Kleinsmedearbeide

udføres næsten udelukkende i mindre Værksteder (1836 fandtes i Kjøbenhavn 155 Grov- og Kleinsmede, som beskjæftigede 592 Arbeidere). Kun faa Gjenstande forfærdiges i disse Værksteder i nogenlunde stor Mængde, som f. Ex.

Laase, Hængsler, Vinduesbeslag, og afsættes da tildeels til Jsenkræmmerne, men ere langt fra at være tilstrækkelige til den indenlandske Forbrug. Hvad i Særdeleshed Laase angaaer, forskrives ikke faa, forfærdigede i Ruhla, Jserlohn, Nürnberg og Steiermark. Blot paa Raadvaddams Fabrik drives dette Fag nogenlunde fabrikmæssigt, dog ei med behørig Kraft. Dette Værk blev anlagt 1664 af Ober-Tøimester Kalhoff, der her indrettede en Slibe- og Krudtmølle til Tøihusets Fornødenhed; 1769 kom det, efter endeel Forandringer, i det kjøbenhavnske Jsenkræmmerlaugs Besiddelse, der 1807 forpligtedes til at vedligeholde dets Drift, som sin Eiendom. Nogle Begunstigelser, der for nylig fra Regjeringens Side ere tilstaaede Interessentskabet, gjør det til Pligt for dette, at optage i Bestyrelsen en Kongelig Direktør og at udvide Værkets Drift. Tilvirkningen var under sidste Krig langt større og mangfoldigere, end nu. Den Gang fandtes her ogsaa et Jernstøberi, der i Grydestøbningen, efter den Tids Fordringer, var det fortrinligste, man kjendte, og beskjæftigede 2—300 Mennesker. Men med Freden aabnedes Indførselen af fremmede Arbeider; de kjøbenhavnske Jernstøberier bleve nødte til at nedsætte deres Priser, og nu kunde Raadvaddams Jernstøberi ei concurrere, paa Grund af den bekostelige Transport saavel af det raa Material som af de færdige Arbeider. Tilvirkningen paa Værket er senere aftagen, og en væsentlig Grund hertil maa udentvivl søges i den vel hyppige Afverling af Bestyrere (3 af Laugets Interessenter afverle hvert 3die Aar). For nærværende Tid findes i Drift 2 Hammermøller og eet Slibeværksted med Slibestene, Poleerskiver og Dreiebænke, hvilke drives ved Vand og i hvilke forfærdiges fortrinlige Spader, Skovsauge og Pander. Desuden haves Kleinsmed- og Tøismed-Værksteder, hvori forfærdiges Vinduesbeslag, Ører, Bordknive og Gafler, Hamre, Murskeer o. s. v. Jet Blikkenslagerværksted forfærdiges endeel Legetøi, Vandkander o. s. v. Gjørtlerværkstedet leverer fortrinligt støbte Sager af simplere Sorter, som Lyseplader, Vorstabelstager, Dørbeslag og Dørtrykkere, Ildtøier, Knapper o. s. v. Et Dreierværksted forsyner Spaderne, Hamrene m. m. med de fornødne Skafter o. s. v.

Vidner det sædvanlige Smedearbeide fra de danske Værksteder just ikke altid om den bedste Smag, og bærer det mere Præget af godt Kjøb, end af godt Arbeide, gjelder dette dog ikke i Almindelighed, og fra flere Værksteder, især i Kjøbenhavn, leveres særdeles nøiagtigt og smagfuldt Arbeide, meest til Bygninger. Til Udstillingen var vel ikke indsendt meget, men derimod særdeles godt udført Arbeide. Dog repræsenterede samme, ligesom sidst, fornemmelig Smedenes Bestræbelser i een Retning, nemlig den, ved kunstigt udtænkte Laase, der vanskeligen kunne opbrydes, at sikkre Eiendomme. Der var udstilt fra

Kleinsmedmester Behrens,

En Jern-Pengekiste med 2 løse Kasser og 3 Laase.
En dobbelt Jern-Pengekiste paa Fod og med 2 Laase.
En Portlaas, en Gadedørslaas og 5 Stuedørslaase med Fixeer.

Kleinsmedmester Jensen,

2 Jernbænke med Træsæder.

Kleinsmedmester J. Meyer,

En Laas til et Pengeskrin, Svendestykke af en af hans Udlærte.

Kleinsmedmester Mibach,

2 Jern-Pengeskrine og en Beufsteegs-Rist.

Metalarbeider ved Artilleri-Laboratoriet H. P. Møller,

Et Strygejern.

Kleinsmedmester Rasmussen i Roeskilde,

En Portlaas, Mesterstykke.

Kleinsmedmester Schourup i Nykjøbing paa Morsøe,

En dobbelt Kasselaas til en Port, Mesterstykke.
6 Stkr. indstemte Laase.
6 Par hollandske Hængsler.

Chirurgisk Instrumentmager og Kleinsmedmester H. B. Ullerichs,

Et Pengeskrin med dobbelt Kasse, fodret med Kork. Mesterstykke.

Af Behrens's to Pengeskrine var især det paa Fod et reelt og smukt Stykke Arbeide, hvis Priis ei kan ansees for at være for høi. Laasene vare ligeledes meget godt udførte, og vidne, som Svendestykker af hans Udlærte, om, at Værkstedet hører til de bedste her i Byen.

Jensens Bænke vare godt udførte samt billige og derhos

hensigtsmæssige, da Jernfødderne kunne modstaae Fugtighed fra Jorden, og Træsædet ei, som ved Jern, om Vinteren er ubehageligt koldt eller i Solskin brændende varmt, hvorfor de ogsaa efter vor Formening fortjene Anbefaling. Træsædet synes imidlertid at være vel svært imod de tynde Jernfødder.

Mibachs Pengeskrine udmærkede sig ved deres billige Priis og vare i Forhold dertil at betragte som særdeles godt Arbeide.

Schourup var den eneste, der havde indsendt Prøver af mere almindeligt Smedearbeide, som er Gjenstand for den daglige Handel og derfor bliver af ikke liden Vigtighed, naar det i Forhold til Prisen er af god Beskaffenhed. Dette Sidste var Tilfældet med disse Arbeider, og det var just af denne Art Smedearbeide, at vi havde ønsket en større Mængde indsendt til Udstillingen.

Staal- og Knivsmedarbeide.

Det eneste Sted her i Landet, hvor Knive forfærdiges i nogenlunde stor Mængde, er paa Frederiksværk, men langt fra tilstrækkeligt til Landets Forbrug. England er især berømt for sine Knive af enhver Art og til enhver Brug. Denne Fabrikation, ligesom Fabrikationen af Jsenkramvarer i Almindelighed, er af den største Vigtighed for hiint Land, og dets Overflødighed paa Jern, Kobber, Tin o. s. v. samt dets uudtømmelige Steenkulsgruber sikkre det for lang Tid Overvægten heri. Fabrikationen af Metalvarer i England og Skotland regner man derfor ogsaa at beskjæftige umiddelbart 360,000 Individuer og at levere for 17,500,000 Lst. Varer. Sheffield er Hovedsædet for Knivfabrikationen, og herfra indføres til Danmark en ei ubetydelig Mængde Knive. Imidlertid erholde vi disse Varer ogsaa fra Frankrig og Tydskland (Jserlohn, Solingen, Carlsbad, Steyermark og Würtemberg), hvor Varerne ere billigere, men ogsaa af tilsvarende Beskaffenhed. Det er kun større Knive, som for-

færdiges paa Frederiksværk for Værkets egen Regning, t. Ex. i 1835 1219 Dusin Bordknive, 266 Brødknive og 900 Rapsknive, foruden endeel Desert-, Forskjær- og andre Knive. Værkstedet for Staalarbeider, der er leiet af P. Agerlin, leverede 1835, blandt Andet, 817 Stkr. forskjellige fine Knive, desuden Saxe, Fyrstaal o. s. v. Til Udstillingen var indsendt fra

Frederiksværks Kongelige Fabrik,

9 Prøvekort med Bord-, Desert- og Forskjærknive.

2 Prøvekort med Brød- og Foldeknive.

4 Prøvekort med fine Foldeknive, Penneknive, Barbeerknive og Fyrstaal, forfærdigede af P. Agerlin.

Filehuggersvend W. Naylor,

Et Sy- og Skrive-Etui.

Krigsraad O. Pedersen paa Frederiksværk,

4 Stkr Fyrstaal med forgyldt Grund og Gravering.

Værkets Knive, især de grovere Foldeknive og Middelsorten af Bordknive, have en temmelig betydelig Afsætning, men have ogsaa adskillige Fortrin, især med Hensyn til Varigheden, for de fremmede til samme Priis. Hærdningen af de indsendte Prøver lader sig naturligviis ikke bedømme af Udseendet. Polituren syntes ei at være fuld saa god, som paa de fremmede Bordknive til samme Priis. Af Bordknive med pressede Hornskafter vare nogle Prøver udstilte. Disse vare fuldkomment fyldestgjørende og vare, saa vidt vi vide, de første af denne Art, der ere forfærdigede her i Landet. Barbeerknivene havde en god Form og ret god Slibning, men vare dog ei af det gode Udseende, som de fremmede til samme Priis, nemlig de bedste engelske, naar disse tages i Partier. Af Penneknivene havde nogle baade en god Form og et godt Udseende, men de fleste vare til høiere Priser, end de fremmede af samme Beskaffenhed. Slibningen og Regletaget lod ved nogle Endeel tilbage at ønske.

Naylors Etui maa betragtes som et Forsøg i den saa vanskelige Bearbeidning af Støbestaal og alene bedømmes med Hensyn hertil, ei til Udførelsen, da det ei var fuldkomment færdigt.

Pedersens Fyrstaal vare en ret god Efterligning af de bekjendte Eskilstuna-Arbeider, men noget dyrere, end disse. Imidlertid maa man ønske, at han vil fortsætte dette Slags Fabrikata, da Arbeidernes større Øvelse vil kunne bidrage til en Nedsættelse i Prisen.

Sporemagerarbeide

forfærdiges i enkelte Værksteder her i Byen til en temmelig høi Grad af Fuldkommenhed. Udstillingen frembød indirekte Exempler herpaa, nemlig ved endeel af det Sadelmagerarbeide, som var udstilt, hvortil det meste Sporemagerbeide — efter Sigende forfærdiget af Sporemager Rise her i Byen — var særdeles godt med Hensyn saavel til Form som til Politur. Vi maae derfor saameget mere beklage, at Rise ei selv havde indsendt Prøver. Intetsteds her i Landet udføres imidlertid dette Arbeide ganske fabrikmæssigt, og bliver det derfor ved lige Godhed dyrere end Udlandets; thi selv paa Frederiksværk drives Sporemageriet kun som en Bibeskjæftigelse.

Paa Udstillingen fandtes kun fra:

Frederiksværks Kongelige Fabrik,

Prøvekort med Sporemagerarbeide.

Plattenslagerarbeide.

Heraf var denne Gang kun indsendt lidet, og vi savnede saaledes de udmærkede Arbeider af dette Slags fra Gjessing og Faber her i Byen, der forrige Gang vandt almindeligt Bifald. Af simple hamrede Jernkar, som ere billigere, end Kobberkar samt lettere og stærkere, end støbte Jernkar, indføres

en meget betydelig Mængde fra det sydlige Tydskland. Her i Landet forfærdiges, saa vidt vi vide, kun paa Raadvaddam enkelte Artikler af denne Art, men langt fra i tilstrækkelig Mængde. I ældre Tider bleve Kogekar forfærdigede ved Blikkenslagerne af sædvanligt fortinnet Jernblik, men da disse vare loddede, vare de kun kortvarende. For omtrent 30 Aar siden opstod i Neuwied, ved Rhinen en Fabrik, hvori man forfærdigede Kogekar af stærkere Jernblik, der blev nittet og fortinnet indvendigt og udvendigt. De vare vel ikke billige, men stærke og erholdt en stor Berømmelse under Navn af Neuwieder Sundhedskar. Lignende Arbeider fandtes paa Udstillingen, nemlig fra

Kobbersmedmester Hochland i Wordingborg,

En Tærtepande, 2 Theekjedler, en Bouillonskjedel og 2 Kasseroller med Laag.

En Kage- og en Buddingform, opdrevne af eet Stykke.

Alt dette fortinnede Kjøkkentøi, der var forfærdiget af Pladejern og bestemt til at skulle bruges istedetfor Kobbertøi, var særdeles godt udført. Kageformen, der efter Opgivende var opdreven af eet Stykke, maa ansees som Prøve paa en sjelden Haandfærdighed, da Jernplader ere saa vanskelige at strække, naar de forarbeides koldt. Man maa antage, at, hvis disse Arbeider, saaledes som de fortjene, skulde faae mere Afsætning, vil Indsenderen deels faae en større Færdighed i den nu sjeldent forekommende Fortinning paa Jern, der er ulige vanskeligere, end Fortinning paa Kobber, deels finde sin Regning ved at fortinne paa den Maade, som meest passer sig for Jern, nemlig ved Neddypning. Den sjeldne Dueligheb, som udstilte Arbeider vise, at han besidder, og det Krav paa Opmuntring, som den af ham begyndte Industrie fortjener, har bestemt Commissionen til at tilstille Hochland Broncemedaillen, og haaber man saaledes endmere at have henledet Publikums Opmærksomhed paa hans Frembringelser.

Blikkenslager- og lakerede Arbeider.

I Kjøbenhavn findes for Tiden 30 (1771 kun 13), i det øvrige Danmark 53 og i Hertugdømmerne 40 — 50 Blikkenslagerværksteder. Disse beskjæftige i Kjøbenhavn i Gjennemsnit 80—90, i de andre Byer omtrent 150 Arbeidere. I tidligere Tider fandtes vel ikke saa mange Værksteder, men flere af dem sysselsatte et større Antal Arbeidere, end nu er sædvanligt. Saaledes havde Blikkenslagermester Jrgens, der døde 1811, 22—24 Arbeidere i sit Blikarbeide-Værksted og desuden 4—6 Arbeidere i Lakeer-Værkstedet. Denne Mand er sikkert een af dem, der her har havt den største Indflydelse paa denne Næringsvei i technisk Henseende; thi fra sine idelige Reiser til England, Holland og andre Lande hjembragte han hyppigen Prøver af godt Arbeide og nye Opfindelser, der efterlignedes i hans Værksted. Ogsaa Blikkenslager Meyer i Aalborg, der før drev et meget betydeligt Værksted, har ei havt ubetydelig Indflydelse paa Professionen, især i Provindserne. Blandt de nuværende kjøbenhavnske Blikkenslagere indtager Jrgens, en Brodersøn af den før omtalte, en hæderlig Plads. Hans Bestræbelser for at udvide og uddanne Faget have havt heldige Virkninger herpaa i Almindelighed og fortjene billig Erkjendelse. I hans Værksted, der i sin Tid beskjæftigede 14 Arbeidere, ere flere vanskelige større Arbeider udførte, f. Ex. Gasledningsapparater, ligesom han ogsaa fra sine Reiser har hjembragt Prøver af lettere Galanterievarer, der ere blevne efterlignede her, og har indført i sit Værksted forskjellige Redskaber og Maskiner, der i Udlandet tjene til at lette og fuldkommengjøre Arbeidet. — Blikkenslager-Professionen hører i det Hele taget til de Professioner, der staae paa et høit Punkt her i Landet, og det vel nærmest paa Grund af den vakte Concurrence med Kobbersmedene, men ogsaa ved den Concurrence, som enkelte dygtige Mænd i selve Lauget have fremkaldt. Hvad Kunstakademiet har virket med Hensyn til Smagen ved flere Arbeider, er noksom bekjendt. Christiansfeld var i ældre Tider berømt for sine lakerede

Blikvarer. Nu findes der kun et lidet Værksted, hvorfra leveres, blandt Andet, endeel lakerede Arbeider af Tin. Derfra ere imidlertid endeel Bliklakerere udgaaede, som have etableret sig i forskjellige Byer i Slesvig og Holsteen. I Kiel er saaledes, som vi senere ville see, Hoepfner sen., den Eneste, der her i Landet forfærdiger en større Mængde Galanterie-Arbeider, etableret.

I Kjøbenhavn findes 4 Bliklakerere, der næsten udelukkende indskrænke sig til at arbeide for Blikkenslagerne. Af disse havde de 2de indsendt Prøver til Udstillingen.

Med alt dette skeer dog endnu betydelig Tilførsel fra England, Frankrig og Tydskland, især af Lamper, Thee- og Brødbakker, eller de saakaldte Galanterie-Arbeider. Blandt disse er det franske meget billigt, let og af en sjelden Elegance, hvorimod det engelske vel er meget stærkt, men i Almindelighed smagløst og kostbarere, end hiint. Af lakerede Blikarbeider er det fornemmelig ordinære, som indføres fra England (Birmingham) og Tydskland (Berlin og Eszlingen), skjøndt selve Lakeringen, især ved de større Arbeider, vil kunne udføres her ligesaa billigt. De danske Blikkenslagere beskjæftige sig maaskee med for mange og forskjellige Gjenstande til at kunne bestaae Concurrencen med Udlandet.

Denne Udstilling, ligesom den i 1834, var temmelig fuldstændigt forsynet med Blikkenslager-Arbeide og gav et godt Begreb om Professionens Tilstand hos os. Af lakerede Arbeider var til forrige Udstilling kun indsendt Prøver fra 1, denne Gang derimod fra 3. Udstilt var fra

Blikkenslagermester J. L. F. Engmann,

6 forskjellige Theemaskiner, 9 Kander og en Theekjedel med Fyrfad, Alt af Messing.

Et Par Karethlygter og 2 Par Messing Lysestager.

Mechanikus P. A. Hoepfner sen. i Kiel,

4 Theekomfurer med Messing Kjedler.

3 Hængelamper og 7 forskjellige Sorter Astrallamper af Bronce samt 6 Dito støbte af Composition.

4 forskjellige Studeerlamper med Foden støbt af Composition.

10 Dito med Foden af Blik og 2 Hienlamper.

2 Sorter Lysestager støbte af Composition.

En Præsenteerbakke med Prospekt af Søbadene ved Kiel.

10 forskjellige Presenteerbakker, chinesisk Façon, og 2 Sorter Brød-, Flaske- og Lysesaxebakker.

Blikkenslagermester Holm i Holbek,

En Theemaskine og et Fyrtøi af Messing.

Blikkenslagermester J. Jørgens,

4 Thee-Servicer, det ene hvidt lakeret, de 2 broncerede, og det fjerde af Messing.

En transportabel Styrtebadsmaskine, engelsk Opfindelse.

En bronceret Theemaskine, 2 Par hvide lakerede, 2 Par broncerede Bordlamper, 4 Par hydrostatiske Lamper og 3 Sorter Contoirlamper.

Prøver af pletterede og broncerede Skrivetøier og pressede Spillestager, samt Platin- og chemiske Fyrtøier.

Et transportabelt Kogeapparat og 2 Bord-Opsatser til Blomster.

Prøver af en paa Muren løs hængende Metalgesims med Renden inden i, ny Opfindelse.

2 Solskiver af Messing, i Form af Glober, 2 Messing Theemaskiner og 2 Theekomfurer.

2 Haandpustere med rundt gaaende Vinger; enkelte og dobbelte Lysestager, der selv skyde Lyset op, eftersom de forbrænde; Væggelamper; Fyrfade; pressede Messingplader o. s. v.

Blikkenslagermester Lehmann,

En hydrostatisk Gadelygte, egen Opnfidelse.

Blikkenslagermester Løbbers,

En lakeret, firarmet, argandsk Lampe, en Messing Theemaskine, et Cigaretui, 2 Blomstervaser af Blik og 2 smaa Lamper.

Blikkenslagermester E. F. Løser,

7 forskjellige Messing Theemaskiner, 2 Theekomfurer med Kjedler af Messing og en Messing Kaffekande med Fyrfad, 3 forskjellige Hængelamper, 4 lakerede Astrallamper og 3 Par Karethlygter.

Blikkenslagermester og Lakerer F. Meyer,

En Messing Theemaskine.
Lakerede Presenteer- og Brødbakker samt Blomstervaser.
Et Skakbræt, Ugeblik, Fodbadekar o. s. v.

Blikkenslagermester H. Paulsen i Slesvig,

En Kaffemaskine af Messing.

Blikkenslagermester J. Petersen,

En Messing Theekjedel paa Stativ med Spirituslampe.

Lakerer A. W. Rønning,

4 lakerede og dekorerede Theebakker af Træe og Machée.

4 forskjellige lakerede og dekorerede Skrine af Dito.

2 lakerede Tobaksdaaser, 2 Papirstvingere med broncerede Haandgreb, et Skrivetøi af Composition og en Dørplade; 3 lakerede og dekorerede Presenteerbakker af Jernplader.

Blikkenslagermester J. O. Steen,

Et Pappegøiebuur.

Blikkenslagermester T. A. Taulow,

En Messing Theekjedel paa Stativ og 2 Blomstervaser af Blik.

Blikkenslagermester H. J. Wandrup,

En Messing Theemaskine og 2 Blomstervaser af Blik.

Blikkenslagermester C. Wagner,

En Tombaks Theemaskine.

De af Hoepfner indsendte Theekomfurer vare af en smuk Form og godt udførte. De forskjellige Lamper vidnede om den Udstrækning og Drift, som hans Værksted er i, og, kunde vi end ikke altid rose Formerne, maae vi dog indrømme, at disse ere afhængige af Moden, og at Arbeidet var fortrinligt udført og værdigen concurreerte med Udlandets. Hoepfner forfærdiger selv Rørene og Skruerne for Vægerne til sine støbte Lamper, medens andre Blikkenslagere anvende fremmede. Ligeledes er han den, som hidtil har leveret den største Mængde af finere lakerede Arbeider. Herpaa saae man ogsaa ved denne Udstilling Prøver i adskillige Presenteer-, Brød-, Flaske- og Lysesarebakker, der vare meget smukke og i Forhold hertil særdeles billige. Hans aarlige Afsætning, skjøndt meest indskrænket til Hertugdømmerne, er ei heller ganske ubetydelig, nemlig, for 1835, 300 Stk. forskjellige Thee- og Brødbakker, samt 72 Dusin Lysestager, Lysesare- og Flaskebakker, medens han dog i samme Tid har afsat forholdsviis flere Lamper, nemlig 200 støbte Astrallamper, 300 Studeerlamper, 29 Hængelamper o. s. v. Da saaledes Hoepfners Værksted er et af de største her, og da det leverer en stor Mængde saavel af egentlige Kunstsager som af courante Handelsvarer til passende Priser, har Commissionen villet paaskjønne hans Duelighed og Virksomhed, ved at tilstille ham sin Broncemedaille.

Af Meyers Arbeider maae vi fornemmelig omtale de lakerede, da han især har uddannet sig for Lakeringen under sit Ophold i Udlandet, skjøndt han tillige er en duelig Blikkenslager. Det var tildeels mere courante Handelsvarer af fornævnte Art, han havde udstilt, dog ogsaa vanskeligere, saasom det ene Par Blomsterbægere, Skakbrættet o. s. v. Disse Sager udmærkede sig ved deres Glands og jevne Overflade og ville sikkert, jo mere Indsenderen seer sig istand til at drive Lakereriet i det Større, kunne concurrere med de bedre udenlandske. Det er derfor ogsaa nærmest Meyers Dygtighed og Virksomhed i denne Retning, som Commissionen har villet paaskjønne, ved at tilstille ham Broncemedaillen.

Blandt Rønnings Arbeider maae vi især nævne en rød Bakke med forgyldte Blomster, som det i og for sig bedst lakerede Stykke paa Udstillingen. Arbeiderne i chinesisk Stiil vare ligeledes vel udførte, Priserne derimod noget høie, men Commissionen har dog erkjendt Arbeiderne værdig til hæderlig Omtale.

Irgens har, som vi ovenfor alt have antydet, havt en ikke ringe Indflydelse paa sin Profession ved den store Forskjellighed af Arbeider, som ere blevne udførte hos ham. Paa denne Stræben efter at udvide Faget og at gjøre flere, ei før her kjendte, Sager til Gjenstand for Afsætningen, frembød ogsaa Udstillingen Exempler, der give ham billig Krav paa Berømmelse. Flere af disse Efterligninger, især af de lette franske Varer, vare særdeles billige og fortjene saaledes at anbefales. De pletterede og broncerede smaa Skrivetøier samt de 2 pressede Messing Lyseplader lignede fuldkomment de engelske Arbeider af denne Art, som komme her i Handelen, og holdt paa det nærmeste Priis med disse. Som særdeles godt Arbeide maae vi endvidere nævne de 2 Theekomfurer, det let flyttelige Styrtebad, det let flyttelige Kogeapparat og Metalgesimsen. Denne sidste turde maaskee tjene til at erstatte Trægesimser, hvor Steengesimser ikke kunne anvendes, skjøndt Erfaringen først maa afgjøre, hvorvidt en saadan Gesims af Zink i Forbindelse med et andet Metal i Tiden vil staae sig. De broncerede og lakerede Theeservicer, af hvilke Professor Jensen havde dekoreret det ene med Blomstermalerier, vare Gevin-

ster ved en ham bevilget Vortlodning. Jrgens's Bestræbelser for sit Fag har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilkjende ham hæderlig Omtale.

Som et af de smukkeste og bedst udførte Stykker Blikkenslagerarbeide paa Udstillingen maa nævnes Steens Pappegøiebuur, hvis nøiagtige og smagfulde Udførelse Intet lod tilbage at ønske, saa at vi kun beklage, at saa megen Flid og Duelighed var anvendt paa et Stykke Arbeide, der vanskeligt vil finde en Kjøber. Prisen kan, i Forhold til det meget Arbeide, ikke ansees at være for høi, og Commissionen har saaledes troet, at burde erkjende Indsenderens Bestræbelser ved hæderlig Omtale.

Wandrups Messing Theemaskine, der, ligesom Blomstervaserne, var forfærdiget til Mesterstykke, var i det Hele udført med Smag, Nøiagtighed og Færdighed og sikkert en af de bedste Theemaskiner, der vare indleverede af Blikkenslagere.

Holms Messing Theemaskine (Mesterstykke), der for største Delen var trykket op paa Dreierbænken, var af glat Arbeide det reneste og reelleste Stykke, Udstillingen havde at opvise. Denne Maskine, ligesom det af ham udstilte Fyrtøi, viste en stor Færdighed i at trykke op paa Dreierbænken, hvilken Kunst først i de sidste 6—7 Aar er udøvet her almindeligen, men fortjener at udbredes saa meget som muligt.

De af Löbbers, Löser og Engmann udstilte Sager vare alle godt Arbeide, nærmest af den Form og Beskaffenhed, som søges i det daglige Liv, og paa hvilket Slags Arbeider de ogsaa skulde tjene som Prøver. Dog maae vi gjøre særskilt opmærksom paa Löbbers's Maskine og Cigaretui samt paa Lösers store firarmede Hængelampe og den ene Cabinetslampe.

Blandt mindre Messing-Arbeider maae endvidere nævnes Paulsens Kaffe-Filtreermaskine og Thaulows Theekjedel med Lampe.

Kobbersmedarbeide.

I Kjøbenhavn findes 30 Kobbersmedmestre, der beskjæftige omtrent 50 Arbeidere. I de andre danske Byer og i Hertugdømmerne beskjæftiges omtrent 160 Arbeidere ved Kobbersmedprofessionen. Er Brugen af Kobbertøi i Huusholdningerne aftaget noget ved Indførelsen af støbte og smedede Jernsager, have Kobbersmedene faaet nogen Erstatning herfor i de Kobberarbeider, som de forøgede Fabrikanlæg foranledige, og i det Hele er saaledes denne Profession i Tiltagende. Her i Byen forfærdiges alle Slags Kobber- og Messing-Arbeider (thi efter Høiesteretsdom af 8 Januar 1835 i Sagen med Blikkenslagerne høre Messing-Arbeider ogsaa under Kobbersmedprofessionen), som anvendes ved Næringsbrug, Maskineri og i Huusholdningen, saasom Apparater til Brændeviinsbrænderier, Bryggerier, Farverier, større og mindre Sprøiter o. s. v. Disse sidste ere især bekjendte, og heraf ere endog Forsendinger skete til Udlandet. Indførselen af fremmed Kobbersmedarbeide er saaledes ogsaa bleven meget ubetydelig. Den indskrænker sig til enkelte Theemaskiner og andre finere Sager fra England og Frankrig, samt til enkelte Kjedler og Kasseroller fra Sverrig. Syntes end før nogle fremmede Arbeider fortrinligere, end de danske, have de dog ikke kunnet staae ved Siden af dem i Varighed. For nærværende Tid leveres her i Byen (thi i Provindserne staaer man endeel tilbage) Arbeider i Kobber og Messing, som baade fra Smagens, Brugbarhedens og Kunstfærdighedens Side, staae lige med, om ikke over dem, der indføres fra Udlandet.

For 40-50 Aar siden gaves endeel Kobberværker i Holsteen, f.Ex. i Hoherdam, Trittau o. s. v., som af russisk, norsk og svensk Kobber forfærdigede forskjellige Redskaber og Kar, som over Hamborg bleve forsendte til Udlandet. Hamborg er vel endnu en af Hovedpladsene for Kobberhandelen. Men da man lidt efter lidt selv begyndte at forfærdige Karrene i de Lande, hvor Kobberet udvindes, ophørte flere af Kobberværkerne i Holsteen, og for nærværende Tid findes i Hertugdømmerne, foruden 2—3 smaa, kun eet af nogen Betydenhed, nemlig det ved Crusau. Dette Kobber- og Messingværk, anlagt 1682, til-

hører Justitsraad thor Straten, men bestyres for nærværende Tid af en Commission. Crusauen driver ved 9 Vandhjul Kobber- og Messingværket med 3 Kobberhamre, hvortil hører en Reverbeerovn, 2 Messing-Kjedelslagerier, Latun-Værkerne og Stampeværket. Endvidere findes her en Smedie, et Kobbersmede- og et Gjørtler-Værksted. Ved Værket beskjæftigedes 1835 45 Arbeidere, der leverede 105,218 Pd. Kobber- og 35,964 Pd. Messingvarer. Kjedelslagerierne alene levere her aarligt i det Mindste over 50,000 Pd. færdige Kjedler.

Kobber- og Messing-Værket paa Brede, ved Aaen fra Fuur-Sø, hører sikkert til et af de ældste her i Landet og var alt anlagt i Midten af det 17de Aarhundrede. Det tilhørte før Grev Schimmelmann, og førend den sidste Krig, da det var i fuld Gang, erholdt Kobbersmedene i de danske Provindser næsten udelukkende deres Materialier herfra. Under og efter Krigen var det forbundet med Vanskeligheder for Værket at opfylde Bestillingerne, men, efterat Handelshuset Suhr & Søn, der ogsaa har forpagtet Frederiksværks Valtseværk, har kjøbt Brede-Værk, leverer dette igjen en stor Deel af det Kobber, som bruges i Danmark. Her findes 2 Kobberhamre, der drives ved Vandkraft, og tjene til at opdrive Kjedelbunde og andre større Arbeider. Kobbersmedværkstedet er bortleiet til en Kobbersmed, der især arbeider for de saa kaldte Kobberførere, men Valtseværket og Messingværket drives ikke længer. I 1835 fandt 12 Arbeidere her Beskjæftigelse med at udhamre 162 Skpd. Kobberplader.

Kobbervaltseværket paa Frederiksværk, som er bortforpagtet til ovennævnte Handelshuus samt Kjøbmand Larsen og drives ved Vand- og Dampkraft, er i en fortrinlig Drivt og udfører mangfoldige Bestillinger, især for Sø-Etaten. Her valtses ei blot Kobber, men ogsaa Zink, Bly o. s. v., og i 1835 fandt 30 Arbeidere Beskjæftigelse ved Udvaltsningen af 548 Skpd. Kobberplader, Bolte og Bunde, 55 Skpd. Bly, 23½ Skpd. Zink o. s. v.

Haraldskjærs Værk ved Veile leverede i 1835 50 Skpd. Kobberplader, foruden 300 Dus. Skjæreknive og Høsteer, samt 85 Dus. forskjellige Jsenkramvarer.

Den her omhandlede Næringsvei var langt fra at være fuldstændigt repræsenteret ved Udstillingen, ja ei engang saa fuldstændigt som ved forrige Udstilling, og man savnede Prøver saavel fra flere dygtige Kobbersmede som ogsaa fra de forskjellige Kobber- Valtse- og Hammerværker. Paa Udstillingen fandtes fra

Kobbersmedmester Fugmann,
4 Messing- og 2 Kobber-Theemaskiner.
En Kobber Theekjedel og en Dito Kaffekande med Fyrfad.

Hof- Kobbersmedmester U. Jacobsen,
2 Kobber- og en Messing-Theemaskine.

Kobbersmedmester J. Petersen,
En Kobber-Theekjedel.

Alle Fugmanns Maskiner vare særdeles godt udførte og i Forhold til Arbeidet billige; men vi maae især gjøre opmærksom paa en Messing- Theemaskine med Zirater, drevne op af Pladen selv, til 50 Rbd., som var forfærdiget under Kobbersmedlaugets Væddestrid med Blikkenslagerlauget, og som vi ansee for et næsten i enhver Henseende udmærket Arbeide. Fugmanns udviste Dygtighed har Commissionen villet paaskjønne ved at tilkjende ham hæderlig Omtale.

Jacobsens Maskiner vare ogsaa godt udførte.

Naalemagerarbeide.

Med Forfærdigelsen af Naalemagerarbeide beskjæftige 13 Mestre i Kjøbenhavn 50 Arbeidere (1771 kun 8 Mestre); i de øvrige Kjøbstæder findes omtrent 30 Mestre.

Fra Udlandet, især fra Tydskland, tilføres en betydelig Mængde Arbeider, der aldeles ikke staae over de indenlandske, men hvoraf nogle endog staae under disse, eftersom Materialierne dertil nærmere ere beregnede paa en lav Priis, end paa en god Beskaffenhed. Materialets (Traadens) billigere Priis, en mere fabriksmæssig Drift, billigere Arbeidsløn og Anvendelsen af Vandkraft til Udførelsen af adskillige anstrængende

Arbeider bevirke, at Tydskerne kunne levere disse, ogsaa her billige, Artikler endnu noget, skjøndt ubetydeligt, billigere, og driftige Handels-Agenter vide da, især ved lang Credit, at formaae Indlandets Handlende til at kjøbe samme. I Krigsperioden, fra 1807—1814, var denne Næringsvei derimod af langt større Betydenhed her i Landet, som en Følge af den hemmede Indførsel, og i denne Tid blev der fabrikeret en Mængde Syenaale, der imidlertid i Priis stode over, og i Godhed under de fremmede. Saasnart Indførselen blev fri, ophørte Syenaalefabrikationen næsten ganske; Naalemagernes øvrige Beskjæftigelser aftoge ligeledes, og ere de nu indskrænkede til Forfærdigelsen af Knappenaale, Fletninger af Metaltraade o. s. v. I Slagelse forfærdigede een Naalemager i 1835 3000 Bundter Knappenaale, 70,000 Stkr. Sye- og Stoppenaale, 200 Pd. Skrikkepinde og Hægter m. m.

Fabrikationen af Knappenaale er iøvrigt i flere Henseender mærkelig. Man beregnede allerede for 70 Aar siden, at der i Laigle (i Normandiet) forfærdigedes henimod 3000 Millioner Knappenaale aarligt; for nærværende Tid skal i England dagligen forarbeides i det mindste 15 Millioner, og dog staaer Tydskland, især Schwabach i Bayeren, ikke tilbage for England heri. At man under saadanne Forhold alt har udrettet saa meget i Danmark, som skeet er, kan ikke Andet, end vække de bedste Forhaabninger om, at den her uddannede tekniske Dygtighed i Fremtiden vil lette Concurrencen.

Til Udstillingen var kun indsendt Prøver fra 2 Naalemagere (1834 kun fra 1), og det kun af Fugleburе, medens Hjorth dog forrige Gang tillige havde udstilt flettede Flager og forskjellige Sorter fortrinlige Knappenaale.

Naalemager M. G. Formanowsky,

2 Pappegøiebuur.

Naalemager C. Hjorth,

Et Fuglebuur.

Af disse Arbeider maae vi især nævne Hjorths Fuglebuur med oppressede Messing-Border som særdeles smagfuldt og vel udført. Den Dygtighed, dette Arbeide vidner

om, den Udstrækning, Værkstedet har, og hans Bestræbelser i Faget har Commissionen villet paaskjønne ved Broncemedaillen.

Kandestøberarbeide.

Arbeiderne af Tin have ikke kunnet bestaae i Kamp mod Moden, der selv hos Middelklassen har indført Fajance, Glas og Porcelain istedetfor Tin til saa mange Nødvendighedssager, saa at det er næsten kun til Lysestager, tekniske og pharmaceutiske Apparater samt til Legeringer og chemiske Forbindelser, at dette Metal nu bruges. Medens derfor Antallet af Laugsmestre er tiltaget betydeligt i næsten alle de andre Laug, findes for Tiden kun 7 Kandestøbere i Kjøbenhavn, der beskjæftige 7 Arbeidere, hvorimod der i 1771 fandtes 11 Mestre. Fra tydske og engelske Fabriker indføres især Skeer og Theepotter af Composition. Af andre Sager af engelsk Tin, Kron-Tin, eller Manggods-Tin, i hvilke 3 Sorter det alene er tilladt de danske Kandestøbere at arbeide, indføres derimod høist Ubetydeligt.

Ved Udstillingen var dette Fag vel ufuldstændigt, men særdeles godt fremstilt, nemlig kun ved een Indsender,

Hof-Kandestøber A. C. Dahlgreen,

En Alterkande, en Kalk og en Døbekande.

Et ovalt Fad, en Madspand, en Filtreermaskine, et tyrkisk Pibetøi og en Røgtobaksdaase.

Et Par trearmede og et Par tearmede Lysestager samt 2 Par mindre Lysestager.

Alle disse Arbeider vare i enhver Henseende roesværdige, da de vare godt afdreiede, godt polerede og til en ikke høi Priis. Indsenderens udviste Dygtighed og Bestræbelser i sit Fag har Commissionen derfor ogsaa villet paaskjønne ved dens Broncemedaille.

Broncevarer og Gjørtlerarbeide.

Af Gjørtlere findes i Kjøbenhavn 13, der beskjæftige 29 Arbeidere og meest forfærdige Sager til Brug i det daglige Liv, især for andre Haandværkere, medens selv af simpelt Gjørtlerarbeide ikke Ubetydeligt forskrives fra Udlandet, især fra Tydskland, fornemmelig af saadanne Sager, som have en stor Forbrug for sig, og ved hvilke den fabriksmæssige Drift altsaa især lønner sig.

De Eneste, saavidt vi vide, der levere en større Mængde simpelt Gjørtlerarbeide, ere Gjørtler Lassen paa Morsøe og Raadvaddams Fabrik, hvilken sidste forarbeider ikke faa og særdeles godt støbte Sager, som Dørbeslag, Lyseplader, Ildtøi o. s. v. I Jylland klage Gjørtlerne meget over Mangel paa Afsætning, foranlediget ved de privilegerede Kobberhandleres Handel ogsaa med Gjørtlerarbeide.

I Broncevarers Forfærdigelse staae vi endnu længere tilbage, og de Fremskridt, vi i de sildigere Aar unægteligen synes at have gjort, ville dog kun seent føre til det forønskede Maal. Afdøde Gjørtler Dalhoff har i denne Henseende væsentlig Fortjeneste, da han var den første, der fra sit Værksted leverede en større Mængde smagfulde og smukt udførte broncerede Arbeider. Dette Værksted, som nu er overtaget af Broderen, er endnu næsten det eneste, der udfører fine broncerede og Bijouterie-Arbeider, som dog i Priis staae langt over de udenlandske. Ogsaa Hof-Guldsmed Dalhoff har oftere viist sin Dygtighed i dette Fag. Hvilken Udstrækning Bronce- og pletterede Arbeider kunne gives, bevise iøvrigt ikke blot Wiens og Englands Exempel, men især de franske Fabriker, som ved Hjælp af Dreiebænken og over Træformer forfærdige saa udmærkede og billige Sager, at de have beseiret den engelske Concurrence og nu udføre for 6 Mill. Francs af saadanne Varer, uagtet de fleste Materialier maae forskrives med stor Bekostning fra andre Lande, og trods Englands Overlegenhed i dets fortræffelige Valtse-, Fald- og Udskjære-Værker, samt Metalvare-Fabrikernes betydelige Udstrækning. Hvor meget heri staaer tilbage for Danmark at udrette, indseer Enhver let. Men det er især ved Anvendelsen

af hensigtsmæssigt Værktøi og arbeidssparende Maskiner samt ved en mere fabrikmæssig Drift, at man vil kunne naae Maalet.

Ved Udstillingen denne Gang savnedes Arbeider fra Raadvaddam. Derimod havde nogle flere Gjørtlere, end forrige Gang, indsendt Prøver, saa at dette Fag, skjøndt ei fuldkomment, dog var temmelig godt repræsenteret ved Udstillingen. Udstilt var fra

Gjørtlermester H. Dalhoff,

En forgyldt Lysekrone, en Lyseskjærm med Lampe, et Par Lysestager af Bronce samt et Par Dito og et Skrivetøi af Zink og Messing.

Det danske Vaaben, opdrevet paa fri Haand, 2 Sabelgehæng med Beslag samt Prøver af forskjellige Vaabenknapper.

Gjørtlermester Lassen paa Morsøe,

Et Sæt Ildtøi, et Par Lyseplader og 4 Par forskjellige Lysestager samt Prøver af Dørbeslag.

Elev af Kunstakademiet C. W. Lodberg,

Et bronceret Ildtøi.

Guldsmedmester Malmberg,

Et Dame Garnitur af Bronce, forgyldt.

Gjørtlermester J. M. Wiegell,

2 Par ægte forgyldte Armlysestager og et Par Dito Kaneklokkespil.
2 Ildtøi-Stativer og et Sæt Ildtøi uden Stativ.

Af disse Arbeider maae vi først nævne Dalhoffs Lysekrone, der var meer end almindeligen godt formet, støbt, ciseleret og forgyldt samt tillige meget smagfuld. De andre Sager vare ligeledes godt udførte, og Commissionen har derfor anseet ham værdig til hæderlig Omtale.

Lodbergs broncerede Ildtøi, efter Tegning af Professor Freund, var ualmindeligen smagfuldt og smukt udført.

Lassen, der i over 30 Aar har været bosat i Nykjøbing paa Morsøe og er almindeligen bekjendt som en meget duelig og driftig Mand, har oftere lagt ei ringe Kunstfærdighed og Tænksomhed for Dagen, men beskjæftiger sig nu kun med mere almindeligt Gjørtlerarbeide, hvoraf han i en Række

af Aar har afsat betydeligt til Kjøbenhavn (af Lyseplader alene 1200 Par), ja endog til Amerika. De udstilte Arbeider vare just af denne Art, men godt forarbeidede og til antagelige Priser, og fortjene for saa vidt Opmærksomhed.

De af Wiegell udstilte 2 Par Armlysestager vare saa godt udførte, at de fuldkomment kunde sættes ved Siden af franske Arbeider. Formen derimod var mindre smagfuld.

Skriftstøberarbeide.

Ved den saa stærkt tiltagne Læselyst, om hvilken Beskjæftigelserne i Bogtrykkerierne noksom vidne, maa det sikkert undre Enhver, at vi her i Landet kun ere i Besiddelse af 2 Skriftstøberier, hvoraf det fortrinligste, Trennerts i Altona, desuden er beliggende saa langt borte fra Hovedstaden. Savnet bliver imidlertid mindre føleligt, da det sidst nævnte Anlæg er i en saa fortrinlig Drift og har sat sig saa nøie i Forbindelse med Landets Bogtrykkerier, at disse i meget kort Tid kunne erholde deres Fordringer tilfredsstillede. Til Udstillingen var indsendt fra

Skriftstøber J. P. Trennert i Altona,

En Støbeform, Staalstempler og Kobbermatricer.

Gothiske og latinske Lettre samt en Prøvebog med Skrift og Vignetter.

Skriftstøberiet i Altona, som alt i 60 Aar har været til, kom i sin Tid hertil fra Amsterdam og stod under Bestyrelse af en Svigerfader til den nuværende Eier. Før denne Sidstes Tid beskjæftigedes der kun 3—4 Mennesker, men efterat han overtog det i 1808, udvidedes det lidt efter lidt og er nu ved hans Bestræbelser kommet saa vidt, at det kan concurrere med de største Skriftstøberier i Tydskland, England og Frankrig. For nærværende Tid beskjæftiges ved det omhandlede Anlæg 30—36 Mennesker, der aarligen støbe 350—400 Centn. Skrift, som finder god Afsætning overalt i Danmark, Norge,

Sverrig, Rusland og Tydskland. Den udstilte Prøvebog, der indeholdt 68 gothiske Skriftsorter (Fractur), 91 latinske (Antiqua og Cursiv), 51 forzirede og 11 græske, hebraiske og rabbinske Skriftsorter, foruden 395 Sorter Indfatninger, Vignetter o. s. v., giver det bedste Beviis for Skriftstøberiets Udstrækning, ligesom den stærke Afsætning vidner for Skrifternes Godhed. De indsendte Prøver retfærdiggjorde fuldkomment denne Dom, og Commissionen har derfor villet paaskjønne Mandens Fortjenester, ved at tilstille ham Bronzemedaillen.

Guld- og Sølvarbeide.

Juvelerere, Guld- og Sølvarbeidere ere her i Staden, som bekjendt, forenede i eet Laug, nemlig Guldsmedenes, og af disse gives i Kjøbenhavn 103 Mestre (1771 kun 64), der beskjæftige 147 Arbeidere. Aalborg og Odense skulle ligeledes have et Slags Laug, og i alle de øvrige, selv de mindre, Kjøbstæder findes ogsaa Guldsmede, men disses Beskjæftigelse er imidlertid næsten udelukkende indskrænket til simplere nye Sølvarbeider og Reparationer. Hvad Kjøbenhavn angaaer, da er Indførselen af fremmed Guldarbeide hertil endnu betydelig, skjøndt ikke saa stor som før, og af egentlige Juvelerere findes her meget faa. Af Sølvarbeide derimod indføres nu meget mindre og meest Smaating, dog f. Ex. endeel pressede Sølvarbeider, skjøndt disse kunne leveres ligesaa billige her. I en stor Mængde smaa Værksteder forfærdiges især Sølvarbeide for de større Guldsmede, der holde vel forsynede Boutiker, og af hvilke flere kun ere Handlende, da de selv ikke holde noget Værksted, men deels bestille, deels afkjøbe de mindre Guldsmede, som ingen Boutiker have, deres Arbeide eller forskrive udenlandsk. Forskjellen i Priis mellem det fremmede og det indenlandske Guldarbeide er ei betydelig. Det indenlandske gjøres imidlertid ofte af slet Guld, og Guldarbeiderne ere, efter at have erhvervet sig Frihed til at arbeide i hvilke Kara-

tigheder, de finde for godt, i lang Tid vedblevne at gjøre det billigere og slettere, men herved have de ogsaa tabt meget af Publikums Tillid. Ganske nylig har Lauget derfor ogsaa gjort Indstilling om nogle nye Bestemmelser, for derved at gjenvinde Publikums Tiltro. I Udførelsen af emaillerede Arbeider staae vi langt tilbage. Hertil udfordres nemlig Arbeide af godt Guld; hvorfor de ogsaa blive dyre. Men da Publikum her almindelig ikke anvender saa meget paa dette Slags Smykker, som i andre store Stæder, sees emaillerede Arbeider sjeldent, og forTiden ville Faa medFordeel kunne forfærdige disse, selv med den bedste Færdighed og Duelighed. Den store Forskjellighed i Mønstre og Former, som de udenlandske Værksteder paa Grund af deres Størrelse og Afsætning kunne give deres Arbeider, og endelig den lange Credit, de kunne tilstaae, bidrager ogsaa til, at det fremmede Arbeide ei saa let fortrænges af det indenlandske. At den her omtalte Profession før skulde have staaet paa et høiere Trin, end nu, er der ingen Grund til at antage, skjøndt det vel er muligt, at den nuværende større praktiske Færdighed har fremkaldt en Overlæssen af Forziringer, som man kun altfor ofte seer at vanzire Arbeidet; hvilket bliver til saamegen større Skade, som Smagen er af en saa overordentligen stor Indflydelse paa denne Klasse af Arbeider. At stræbe efter en ædlere, renere Smag bliver derfor ogsaa her en Hovedopgave. En saadan Stræben kunde maaskee blive et vigtigt Middel til at hæve den danske Industrie.

Til Udstillingen havde just ikke mange Guld- og Sølv-Arbeidere leveret Prøver, men dette Fag var dog godt repræsenteret, især ved Arbeider, indsendte fra 3 af de bekjendteste Værksteder. Der var saaledes udstilt fra

Hof-Guldsmed Dalhoff,

En Bordopsats af Sølv.
Prøvekort til pressede Arbeider af Sølv.

Guldsmedmester Falck,

Et Signet, 2 Uhrnøgler og 2 Brystnaale af Guld.

Guldsmedmester C. P. Foght,

En Salt-Opsats og en Flødekande af Sølv.

Guldsmedmester og Ciselør Fuchs,

En Presenteerbakke, en Tobaksdaase og 4 Daaselaage af Sølv.

Guldsmedmester F. Hultin,

En Daase af Guld.

Guldsmedmester Kyhl,

En Kage-, en Smør- og en Osteskee af Sølv.

Guldsmedmester Lassen,

2 Halsbaand og Ørenringe, det ene med Topaser, det andet med Amethyster.

En Broche og en Uhrnøgle med Topaser.

Et stort Guldkors med Amethyster og et Par Armbaandslaase af Guld.

Guldsmedmester og Juveleer S. Prahl,

6 forskjellige Kjeder af Guld.

Forskjellige Ørenringe med tilhørende Brystnaale.

2 forskjellige Uhrkroge, 2 Medaillons og en Uhrnøgle med udgraveret Perlemoder.

8 forskjellige Brystnaale og 15 Fingerringe.

Emailleur og Guldsmedmester E. J. A. Uhenius,

Emaillerede Kraveknapper og Brystnaale.

Guldsmedmester og Juveleer C. Schrøder,

4 emaillerede fremmede Ordener, et Par Ørenringe og en Brystnaal.

Guldsmedmester J. C. Thorning,

7 Par forskjellige Ørenringe, 16 forsk. Brystnaale og 8 Fingerringe.

Guldsmedmester C. F. Westrup,

12 Par Briller, indfattede deels med Sølv, deels med Sølv, forgyldt.

4 dobbelte og 2 enkelte Lorgnetter med Indfatning af Sølv, forgyldt.

2 Læseglas, 2 Brændeglas og en Comoediekikkert med Indfatning af Sølv.

Af Sølvarbeide stod Dalhoffs Bordopsats, der selv i Paris vilde have gjort sin Mester Ære baade med Hensyn til Smag og Udførelse, som et af de bedste Stykker, Udstillingen havde at opvise. Den af ham udstilte Kaarde have vi tidligere omtalt. De indsendte Prøvekort over de forskjellige Sager, som kunne erholdes oppressede hos ham, bare Præget af den rene og ædle Stil, der findes i alle

hans Arbeider, og som han saaledes søger at overføre paa Andres. Dalhoffs Fortjenester af Smagen ere umiskjendelige, men ogsaa det Tekniske i sit Fag har han med Held søgt mere og mere at uddanne. Optrykning paa Dreierbænken er her først anvendt af ham ved Sølvarbeide. Han er derhos den Første, som her begyndte med Oppresningen og Ætsningen, hvilken sidste giver langt skarpere Contourer og letter Arbeidet særdeles meget. Ogsaa i andre Metallers Forarbeidning har Dalhoff ved flere Leiligheder viist sin Dygtighed, og, i det Commissionen har villet paaskjønne hans sjeldne Fortjenester, ved at tilstille ham dens Broncemedaille, har den tillige villet henlede Metalarbeidernes Opmærksomhed paa hans Værksted for Oppresning af Metalarbeider.

De af Fuchs udstilte Arbeider viste en Færdighed i at opdrive paa fri Haand, der maaskee søger sin Lige baade her og andetsteds. De meget ophøiede Figurer paa flere af Arbeiderne viste imidlertid vel, saaledes som Bestemmelsen var, en sjelden Grad af Færdighed i Opdrivningen, men gav ikke det Hele noget smukt Udseende. Den ikke ringe Indflydelse, som Fuchs har havt paa Guldsmedprofessionen ved sin Færdighed i Opdrivning, har Commissionen anseet værdig til hæderlig Omtale.

Westrup har alt i længere Tid besørget Indfatningen af Briller og andre optiske Redskaber for Byens Instrumentmagere og herved, ligesom ved de udstilte Arbeider, viist en sjelden Duelighed, som har berettiget ham til Commissionens hæderlige Omtale.

Kyhls Skeer, paa hvilke vare anbragte som Forziringer oppressede naturlige Blade, frembød en meget heldig Anvendelse af denne, af ham opfundne, Kunst, der synes at maatte kunne faae en mere udstrakt Anvendelse.

Blandt Guld- og Juveleerarbeide maae først nævnes Prahls Arbeider, der i det Hele vare særdeles vel udførte, af gode Former og fuldkomment kunde sættes ved Siden af det udenlandske Arbeide af samme Art. Prahl er en af Kjøbenhavns første Juvelerere, har et af de større Værksteder, paa hvilket forfærdiges smukke courante Guldar-

beider, der i enhver Henseende kunne fyldestgjøre Modens Fordringer, og Commissionen har derfor med Fornøielse tilstillet ham Broncemedaillen som et Opmuntringstegn.

De af Schröder udstilte, vel udførte Ordenstegn vare de bedste indenlandske emaillerede Arbeider paa Udstillingen og fortjene, især som saadanne, Opmærksomhed. Commissionen maa meget beklage, at denne saa almindeligen erkjendte duelige Mand ei havde indsendt flere Prøver paa sin techniske Dygtighed, som iøvrigt ei er bleven upaaagtet.

Blandt det øvrige Guldarbeide maae vi nævne Hultins Daase, der var udført med megen Flid og Nøiagtighed, og Lassens Juveleerarbeider, der ligeledes vare godt udførte, af søgte Former og til billig Priis.

Musikalske Instrumenter.

Fabrikationen af musikalske Instrumenter har i den nyere Tid udbredt sig meer og meer, især i Tydskland, men er ogsaa her i Landet bleven af Betydenhed. Af blæsende Instrumenter, deels af Træ, saasom Fløiter, Hautboer, Clarinetter, Fagotter o. s. v, deels af Metalblik, saasom Waldhorn, Trompeter, Basuner o. s. v., forfærdiges en stor Mængde til meget billige Priser i Nürnberg, Wien, Dresden, det sachsiske Voigtland, nogle Egne i Tyrol og Böhmen o. s. f. Derfra indføres ogsaa hertil en ei ubetydelig Mængde, eftersom i Kjøbenhavn kun findes 4 Værksteder, i hvilke dette Slags Instrumenter forfærdiges, og i de andre danske Provindser kun 3, der blot beskjæftige nogle faa Arbeidere og saaledes ei see sig istand til at arbeide fabrikmæssigt og levere Arbeidet til saa billige Priser, som Udlandet. De gode Instrumenter fra Udlandet ere ikke desto mindre fuldkomment saa kostbare, som de indenlandske, og i ingen Henseende bedre. Under Krigsaarene, da Virksomheden i andre Lande og Tilførslen derfra vare hemmede, var dette Fag af en større Betydenhed, og det var da, at Hof-Instrumentmager Larshoff, der har havt en saa betydelig Indflydelse paa sit Fag, kom i Virksomhed.

Til Udstillingen var kun indsendt Prøver fra 3 Værksteder, og det alle fra Provindserne. Commissionen beklager meget, at man ei saae Prøver fra noget af de kjøbenhavnske Værksteder, af hvilke et Par have forskaffet sig Tiltro for gode Instrumenter. Blæsende Instrumenter af Metal savnedes ganske paa Udstillingen, Noget man saa meget mere maatte beklage, som man gjerne havde ønsket Publikums Opmærksomhed henledet paa Instrumenter af Nysølv, der nu bruges saa meget i Udlandet og roses for den langt blødere og renere Tone.

Af Strenge-Instrumenter forfærdiges her i Landet meest to- og trestrengede, taffelformige Fortepianoer og Flygler, nemlig i Kjøbenhavn paa 11 Værksteder, der beskjæftige 65 Arbeidere, og i Provindserne paa 10—15 Værksteder, der beskjæftige 30—40 Arbeidere. Fortepianoerne fra Wien og Leipzig ere særdeles berømte og finde villig Afsætning endog til Rusland og Amerika, trods en besværlig Transport og en høi Told. Fra det første af disse Steder indføres vel endnu enkelte fortrinlige Fortepianoer her i Landet, ligesom ogsaa enkelte Godtkjøbs-Instrumenter forsendes hertil fra Lübeck og Hamborg, men dog langt fra saa mange som før, da man lidt efter lidt har indseet, at de indenlandske ikke alene ere ligesaa gode, men endog bedre, end de almindelige udenlandske. Priserne paa de udenlandske taffelformige Fortepianoer ere, ved lige Godhed, de samme som paa de indenlandske, og gode udenlandske Flygler, blandt hvilke de engelske vel ere meget dyre, men ogsaa udmærke sig ved deres solide Bygning og deres fulde, stærke Toner, betales, ligesom vore, med 250—300 Specier. Forfærdigelsen af Fortepianoer var endnu for 25 Aar siden her tillands i sin Barndom og har ikke været dreven saa stærkt før som nu. Instrumentmager Uldahl anlagde 1810 her i Byen en Fabrik, i hvilken blev forfærdiget for den Tid fortrinlige Fortepianoer, især opretstaaende i temmelig betydelig Mængde, men det er Instrumentmager og Dannebrogsmand Marschall, der i sin Tid arbeidede hos Uldahl, men egentligen har uddannet sig i Udlandet og etablerede sig her 1812, som først har havt den Fortjeneste, at bringe de danske Fortepianoer i Anseelse, ei blot her i Landet, men ogsaa i Udlandet. I hans Etablissement, hvor

Forfærdigelsen af Fortepianoer drives fabrikmæssigt, beskjæftiges for nærværende Tid 35 Arbeidere, der forfærdige 100—120 Instrumenter aarligt, hvoraf hvert enkelt faaer den sidste Fuldendelse ved Marschalls egen Mesterhaand, og som derfor ei alene staae i stor Berømmelse og finde villig Afsætning her i Landet og i Nabolandene, men sikkert, hvilket vi haabe snart at ville skee, ogsaa ville hæderligen bestaae Concurrencen i de amerikanske Stater.

Af mindre Strenge-Instrumenter forfærdiges nogle Guitarer, Violiner og Bratscher, men disse kunne i Almindelighed ikke concurrere med de i Udlandet forfærdigede, hvor enkelte fattige Egne levere en utrolig Mængde til yderst billige Priser, saasom det sachsiske Voigtland, hvor flere end 1000 Mennesker beskjæftiges ved Forfærdigelsen af 40—50,000 Stkr. Violiner, Bratscher o. s. v. aarligen, foruden et langt større Antal Buer, Strenge o. s. f. Instrumentmagernes Beskjæftigelse i denne Art er derfor her tillands meest indskrænket til Reparationer.

Instrumentmagerkunsten var et af de Fag, der, saavel ved denne som ved forrige Udstilling, var meget godt repræsenteret, hvad Strengeinstrumenter angaaer. Den Indflydelse, Marschall har havt herpaa, viste sig tydeligt ved Udstillingen, og den Hjelp, han i Raad og Daad yder flere af de unge Instrumentmagere, paaskjønnes med Taknemmelighed af disse.

Til Udstillingen var indsendt Følgende:

Instrumentmager J. Andersen,
Et taffelformigt 6 Oktavs Fortepiano.

Instrumentmager A. Beckmann,
Et taffelformigt 6 Oktavs Fortepiano.

Instrumentmager H. C. Birch,
En Guitar.

Instrumentmager Brustgrün i Flensborg,
En Fløite med 11 Klapper af Nysølv.

Instrumentmager F. Elberling,

Et 6 Oktavs Fortepiano.

Snedkermester og Instrumentmager J. W. Ewers,

Et taffelformigt Fortepiano.

Instrumentmager J. U. Gade sen.,

2 6 Oktavs Fortepianoer.
4 forskjellige Guitarer.
En Violinbue.

Instrumentmager S. U. Gade,

3 forskjellige Guitarer.

Kunstdreier og Instrumentmager Hansen i Odense,

4 Fløiter af Grenaldiltræ, een af Ibenholt og een af Buxbomtræ.

Instrumentmager A. C. Hjorth,

En Violin med Bue i Kasse.
4 Guitarer i Kasse.

Instrumentmager C. Hornung i Slagelse,

Et taffelformigt 6 Oktavs Fortepiano.

Instrumentmager Kloos,

2 Violiner.

Instrumentmager C. Larsen i Odense,

2 Guitarer og en Bratsch

Instrumentmager J. Liebert,

Et 6½ Oktavs taffelformigt Fortepiano.
Et Dactylion efter Hertz's Opfindelse.

W. Lodberg & H. Möller,

Et 6 Oktavs taffelformigt Fortepiano.

Instrumentmager og Dannebrogsmand A. Marschall,

Et 6 Oktavs Fortepiano.

Instrumentmager og Dannebrogsmand H. P. Möller,

2 Cylinderlyrer.

Instrumentmager F. Richter,

2 taffelformige 6 Oktavs Fortepianoer, det ene trechorigt.

Instrumentmager F. C. F. Schultze i Rendsborg,

2 Patentfortepianoer, det ene 7½, det andet 6 Oktav.

Musikus Sievers i Odense,

Prøver af Tarmstrenge.

Instrumentmagersvend J. G. Thomsen,
2 Guitarer af ny Construktion.

Kunstdreier og Instrumentmager Thrue i Randers,
En Clarinet, 2 Fløiter og en Dobbeltfløite.

Ligesom Marschalls Arbeide ved sidste Udstilling var det fortrinligste blandt de musikalske Instrumenter, saaledes indtog ogsaa denne Gang hans Fortepiano den første Rang. Det forenede med en rund, kraftig og heelt igjennem vedligeholdt egal Tone den Fordeel fremfor hans tidligere Arbeider, at det ligesaa let kan spilles med den største Delicatesse, som det taaler at gribes med den størst mulige Kraft. De udstilte, saavelsom hans daglige, Arbeiders Fortrinlighed, hans gavnlige Indflydelse paa Instrumentmagerkunstens Opsving her i Landet, deels ved hans egne Arbeider, deels ved de Mænd, som ere dannede hos ham, og endeligen Etablissementets Udstrækning og Vigtighed har bestemt Commissionen til at tilstille ham dens Sølvmedaille som et Tegn paa Agtelse.

Af hans Elever udmærke sig især Elberling og Liebert. Den Førstes Fortepiano, der var af en ved ham udtænkt Construktion, saa at det længere kan holde Stemningen, fortjener at nævnes strax efter Marschalls Arbeide, omendskjøndt det var at ønske, at det havde været noget mindre tørt i Bassen. Elberlings udviste Duelighed og Tænksomhed har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilstille ham sin Broncemedaille.

Lieberts Fortepiano gjør det sidstnævnte næsten Rangen stridig og vil, ved at spilles, tabe noget af sin maaskee altfor dumpe Tone. Commissionen har derfor ogsaa som Erkjendelse af hans Duelighed tilstillet ham Broncemedaillen.

Af Richters Fortepianoer udmærkede det tochorige sig ved dets kraftige og runde Tone. Det af Hornung udstilte fortjener ligeledes, uagtet der endnu var Et og Andet at ønske i Tonens Egalitet og Fylde, al Roes, især med Hensyn til den billige Priis. Den ved Laaget anbragte Indretning til at holde Klappen er ny og meget hensigtsmæssig. Begge disse Mænds Bestræbelser og udviste Dygtighed har

Commissionen derfor ogsaa anseet værdige til hæderlig Omtale.

Ogsaa Andersens, Beckmanns og Gade sen.'s Fortepianoer vare meget gode, og den Førstes vil sikkert vinde betydeligt, ved at spilles.

Paa de tvende Patent-Fortepianoer af Schulze fortjener den ved Sangbunden anbragte Jernconstruktion Opmærksomhed som en sandsynligviis hensigtsmæssig Maade til at bevare Instrumenternes Stemning.

De af Möller opfundne Cylinderlyrer, i hvilke en Valtse bevæger Hamrene, der slaae an paa vertikalt spændte Strenge, egne sig godt for Dandsemusik, men blive dog noget dyre til privat Brug og have den træede Tone, som er saa vanskelig at undgaae ved Musikmaskiner. Hver Valtse indeholder 6—7 Stykker, og man kan saaledes med en ringe Bekostning forøge Antallet af de Stykker, man kan spille paa en og samme Cylinderlyre, i det Uendelige, hvorved et saadant Instrument bliver meget anvendeligt til Dands, da det desuden giver en meget taktfast Musik; muligen kunde det ogsaa anvendes med Nytte til at lede Sangen i Landsbykirker.

Iblandt de mindre Strengeinstrumenter var Larsens Bratsch særdeles god, ligesom ogsaa de dybere Strenge paa hans Violin havde en smuk Tone.

Den af Hjorth forfærdigede Violin maa, som nyt Instrument, ansees for meget god og vil sandsynligviis vinde meget, ved at tilspilles.

De 2 Violiner af Kloos besadde en udmærket fyldig og ædel Tone, som er yderst sjelden i nye Instrumenter, og ville med Tiden endnu vinde meget i Kraft og Rundhed.

Blandt Guitarerne udmærkede Thomsens sig ved en smuk Tone. De derved anbragte Forbedringer i Construktionen, saavel ved Skruerne, som især ved de Tapper, af hvilke Strengene fastholdes, og hvorved Stolen undgaaes, ere meget hensigtsmæssige.

Den efter Pariser Form construerede Guitar af Gade sen. havde en udmærket god Tone, og maatte i denne Henseende foretrækkes for den brillantere Concert-Guitar, ved hvil-

ken imidlertid Arbeidet var meget smukt. Begge de 2 andre vare meget gode i Forhold til Prisen, især den billigste.

Ved Birchs Guitar var Tonen meget god, Formen derimod noget ubekvem for den Spillende.

De 2 simplere Guitarer af S. N. Gade vare med Hensyn til Priserne meget gode.

Den store Ibenholts Fløite fra Brustgrün var af meget god Tone, men tillige, som Følge af det større Antal Klapper, der gjør den fuldstændigere, temmelig dyr.

De af Hansen i Odense indsendte Fløiter vare alle ligeledes meget gode af Tone og angave meget let. Ved den af Ibenholt maa især Forbedringen ved Klappen roses.

De af Sievers indsendte Prøver af Tarmstrenge vare gode og jevne, saaledes at de maae være klangfulde, og kunne anbefales paa det bedste til sædvanlig Brug.

Dreiede og udskaarne Arbeider.

Det er glædeligt at see, hvorledes Dreierne i de sidste Aar have hævet sig fra det tidligere, med Hensyn til Smagen temmelig lave, Standpunkt, hvorpaa de stode, og det især derved, at nogle i Faget dygtige Mænd have søgt og benyttet Kunstneres Veiledning. Som det altid gaaer, har det gode Exempel fundet Efterlignere. Smagfuldhed er tiltagen meer og meer ved Dreiernes Arbeide, og Udstillingen bar tydeligt Præg heraf.

Især er Brugen af udskaarne Sager i Elfenbeen tiltagen, og vi have Mænd i dette Fag, som levere Arbeider, der kunne maale sig med Udlandets og i Almindelighed ere smagfuldere, end disse, om ikke stedse saa billige. Af smaa udskaarne Sager, saaledes som disse findes i flere Kunstdreieres Boutiker, indføres meget ubetydeligt, og af vore Kunstdreiere have derfor flere Beskjæftigelse herved, skjøndt ei i den Grad, som man vilde opnaae ved en større og mere fabrikmæssig Drivt. Kun meget faa af vore Dreiere beskjæf-

tige sig med de, ved Dreierbænken eller Udskjæren paa fri Haand forfærdigede, smaa Træarbeider, der ere en saa vigtig Gjenstand for den daglige Handel, og der forfærdiges i en forbausende Mængde i de fattige tydske Bjergegne, hvor Materialet er ved Haanden, hvor Levnetsmidlerne ere billige, og hvor en nøisom og flittig Befolkning er glad ved en ringe Fortjeneste. I de sachsiske Erzbjerge, Schlesien, Berchtesgaden, flere Egne i Schweiz, i Dalen Gröden i Tyrol o. a. St. har denne Industrigreen været hjemme i over hundrede Aar. Fra Barnsbeen af beskjæftiger den største Deel af Befolkningen sig med at udskjære og dreie. Den bestandige Øvelse har givet disse Mennesker en utrolig Færdighed, som forøges ved en mærkelig Arbeidsfordeling. Mangen By, ja mangen Familie, har sin bestemte Fabrikationsgreen, nedarvet fra Fader til Søn, og som derfor sjeldent forlades. Og gjør den herved betingede Billighed for disse Varer og den vidt udstrakte Afsætning til de fjerneste Lande Concurrencen for andre Lande vanskelig. Af simplere Træpibetøier indføres en betydelig Deel, men af Horn- og kostbarere Træ-Piberør saa godt som ingen, da enkelte Kunstdreiere ganske have indrettet sig for dette Slags Arbeider og derved tilveiebragt en Billighed, der kraftigen maa anspore Andre til at indrette deres Værksteder for een Sort Arbeider. Af elastiske Pibeslanger indføres derimod en meget betydelig Mængde. Parapluie- og Parasol-Fabriker, i hvilke alle Horn-, Træ-, Fiskebeen- og Metal-Besætningerne forfærdiges, have vi derhos endnu ikke. Disse Besætninger forskrives fra Udlandet i betydelig Mængde og sammensættes kun her af vore Kunstdreiere og Parapluie- og Parasol-Fabrikanter.

Til Udstillingen var vel indsendt adskillige Arbeider af de her omhandlede Slags (forrige Gang høist ubetydeligt), men dog næsten udelukkende i een Retning, nemlig udskaarne Arbeider og Mesterstykker for Kunstdreierne, medens man saa godt som ganske savnede Rokkedreierarbeider, Parapluier og almindeligere Kunstdreierarbeider. Udstilt var fra

Kunstdreier A. C. Bang,

Et Skakspil (Mesterstykke) og 3 Piberør, udskaarne i Elfenbeen.

Kunstdreier U. Bang,

Et Elfenbeens Skakspil. Mesterstykke.

Kunstdreier C. Bruunskow,

En Daase med Alexanders Triumftog, en Papirpresser og en Papirstryger, alle udskaarne i Elfenbeen,

Chorist Eichmüller,

En Elefant, udskaaren i Træ.

Kunstdreier Feyerschow,

Et Skakspil. Mesterstykke.

Kunstdreier J. C. Hahn,

Et Skakspil (Mesterstykke) og endeel Piberør, riflede paa Maskine.

Dreiermester H. Henrichsen i Roeskilde,

En Mahogni Spinderok. Mesterstykke.

Kunstdreier M. C. Holbek,

Et Skakspil.

Kunstdreier J. F. Iversen,

Et fuldstændigt Barbeer-Etui og endeel Strygeremme.

Dreiermester J. F. Lahmeyer,

En Silkevindemaskine.

Kunstdreier Lohse,

Et Skakspil. Mesterstykke.

Kunstdreier H. C. Möller,

En Elfenbeens Opsats til at lægge Juveler paa. Mesterstykke.

Dreiermester og Ornamentarbeider J. C. Sørensen,

En Mahogni Spinderok med Elfenbeens Zirater. Mesterstykke.

En Dilettant,

En Kjede af 16 Ringe, udarbeidede af eet Stykke Elfenbeen. Forskjellige sammenslyngede Ringe af Elfenbeen og Rav.

Constabel ved Sø-Artilleriet J. Borregaard,

En Kutter af Rav og 2 smaa Spinderokke, den ene af Rav, den anden af Elfenbeen

Ravarbeider U. Möller paa Fanøe,

Et Halsbaand, en Snuusdaase, et Hovedvandsæg og andre smaa Sager af Rav.

Bruunskows Arbeider kunne, paa Grund af deres smukke, omhyggelige og charakteristiske Gjennemførelse, med fuldkommen Føie kaldes Kunstprodukter og fortjente at betragtes nøiere. Den Kunstfærdighed, han har viist saavel ved disse som ved flere andre Arbeider, har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilstille ham sin Broncemedaille, i det den tillige henviser til de forskjellige smukke udskaarne Arbeider, som findes i hans Udsalg.

Sørensens Spinderok, udført efter Architekt Hansens Tegning, var et i alle Dele, baade fra Dreiningens og fra Ornamentskjæringens Side, udmærket Mesterstykke. Til Beviis paa Commissionens Erkjendelse af den Kunstfærdighed og Bestræbelse for smagfuldere Former, som Sørensen har viist saavel herved som ved den forrige Gang udstilte Lyseskjerm og ved flere andre udskaarne Arbeider, har den tilstillet ham sin Broncemedaille.

Om hiin Bestræbelse for smagfulde Former vidnede ligeledes Møllers Opsats og A. C. Bangs Skakspil, der desuden vare hensigtsmæssige og særdeles vel udførte.

N. Bangs, Feyerschows, Hahns, Holbeks og Lohses Skakspil vare alle godt udførte, men enkelte af dem vel spinkle, skjøndt selv denne Omstændighed vidner om en sjelden Dygtighed i Dreining.

Hahns Piberør vare særdeles godt udførte og til meget billige Priser. Da der just af denne Artikel før indførtes ei Ubetydeligt fra Udlandet, men Hahns Arbeider, til fuldkomment saa billige Priser som ligesaa gode udenlandske, have bidraget væsentligt til, at saa godt som Intet heraf nu forskrives, fortjene disse saa meget større Opmærksomhed.

Iversens Barbeer-Etui var meget net udført, kun maaskee noget svært og stort til at føres med paa Reiser. Af Strygeremmene syntes især de med elastisk Underlag hensigtsmæssige.

Lahmeyers Silkevindemaskine var ligeledes vel udført. Om Hensigtsmæssigheden af Construktionen vil man først kunne dømme ved Brugen og sammenlignende Forsøg. Men i ethvert Tilfælde har Indsenderen den Fortjeneste, at have forsøgt en forandret Construktion af en meget anvendt

Maskine, og det var just paa denne Art Dreierarbeide, at man saa meget savnede Prøver.

De af Borregaard, Eichmüller og en Dilettant udstilte Sager havde vel, som Curiositeter, ingen industriel Betydenhed, men den Førstes Arbeider vidne især om Kunstfærdighed.

Vigtigere, skjøndt af et simpelt Ydre, blive de udstilte Arbeider fra Ravarbeider Møller paa Fanøe ved den ei ganske ubetydelige Afsætning, han har vidst at skaffe disse i Hamborg, Hannover, Holland, Norge og Hertugdømmerne. Det er denne Driftighed, i Forening med den meget gode Udførelse af Arbeiderne, som Commissionen har anseet værdig til hæderlig Omtale.

Kammagerarbeide.

I Kjøbenhavn findes 15 og i de andre danske Byer 25 Kammagerværksteder, der beskjæftige 45—50 Arbeidere. Skjøndt saaledes ikke Faa finde deres Udkomme herved, indføres dog endnu ei Ubetydeligt fra det nordlige Tydskland, især af Elfenbeens Kamme. Disse Kamme staae i Godhed ikke over, ja i Almindelighed vel ogsaa under de indenlandske, men ere endeel billigere, for Elfenbeens-Kamme f. Ex. omtrent 10 pCt., for Hornkamme omtrent 6 pCt.

Til forrige Udstilling var kun indsendt Prøver fra eet Værksted, men det ogsaa et af de fortrinligste. Denne Gang fra 3.

Kammager C. F. Berggreen,

Forskjellige Kamme, for endeel forfærdigede paa Maskine.

Kammager Cathalas Enke,

Forskjellige Kamme af Elfenbeen, Horn o. s. v.

Kammager H. T. Elberling,

Forskjellige Kamme af Horn, Elfenbeen o. s. v.

Cathalas Værksted, der bestyres af Kammager Gold, er alt i lang Tid fordeelagtigt bekjendt. De indsendte Prøver, der indeholdt et fuldstændigt Assortiment af Elfenbeens-, Skildpaddes-, Horn- og Burbomtræs-Kamme, udmærkede sig ved fortrinlig Politur, et reent og jevnt Snit og billige Priser. Det er endvidere det Kammagerværksted, som her i Landet beskjæftiger det største Antal Arbeidere. Commissionen har derfor troet at burde paaskjønne disse Fortrin ved hæderlig Omtale.

Berggreen og Elberling drive vel ikke deres Profession i samme Udstrækning som hiint Værksted, men de indsendte Prøver vare i enhver Henseende godt Arbeide til billige Priser.

Snedker- og Stolemager-Arbeide.

Det Kjøbenhavnske Snedker- og Stolemager-Arbeide har alt længe været fordeelagtigt bekjendt og fortjener det sikkert ogsaa ved dets smukke Udførelse og Soliditet. I den senere Tid have Arbeiderne desuden vundet betydeligt i skjønnere Former ved unge Architekters Bistand og ved den Leilighed, Snedkerne selv have erholdt til at øve sig i Tegning. Imidlertid kunne vi ikke, især ved at betragte flere af de til Udstillingen indsendte Fortepianokasser, tilbageholde den Bemærkning, at en vis Forziringslyst og en vel stor Overlæsning med smaalige Snirkler og Ornamenter synes hist og her at være bleven gængse. Man maa imidlertid haabe, at denne Yderlighed, der kunde blive ligesaa skadelig for den gode Smag, som den er uhensigtsmæssig, idet den angriber selve Meublernes Grundformer, ikke vil tage Overhaand, og at Haandværkerne, ligesom de unge Kunstnere, der veilede dem, ikke ville forlade den Bane, som classiske Mønstre i dette Fag betegne. For nærværende Tid findes 293 Snedkermestre i Kjøbenhavn (1771—121), der beskjæftige 1071, og 23 Stolemagermestre (1771—14), der beskjæftige 68 Arbeidere. Hine forfærdige

ei alene Bygningsarbeide og større Meubler, men ogsaa mangfoldige smaa indlagte Sager, der ganske ere Modesager, og for hvilke vi især mene, at der maatte kunne gives Afsætning til Udlandet. Flere have desuden uddannet sig i Ornamentskjæring, eftersom saadanne Forziringer hyppigen anvendes i den sidste Tid. Indlægning med Metaller, Perlemoder, Elfenbeen o. s. v., som i Udlandet hører til den nyeste Mode, er endnu ikke kommen i Brug her. De 2de her i Byen indrettede Fourneermaskiner, af hvilke den ene drives for Regning af et Aktieselskab af Snedkere, have ikke lidet bidraget til at udbrede fournerede Mahogni-Meubler ved den langt billigere Priis, hvortil Mahogni-Pladerne fra dem kunne leveres (nu skjæres 1 □ Fod Fourneer for $2\frac{1}{2}$ Sk., medens det i Begyndelsen, da der kun var een Fourneermaskine, kostede 6 ß, og ved Udsaugningen med Haanden blev endnu dyrere). De have saaledes ogsaa havt en gavnlig Indflydelse paa Snedkerprofessionen og bidraget til en forøget Beskjæftigelse.

De omtalte 2 Fag vare langt fuldstændigere repræsenterede ved denne sidste Udstilling, end ved den forrige, dog egentligen kun hvad Kjøbenhavn angaaer, thi fra Provindserne var kun indsendt Arbeide fra een Snedker. Formodentlig var det Tanken om de kjøbenhavnske Snedkeres og Stolemageres Overlegenhed, som har været Aarsag hertil, men vi havde dog meget ønsket, at Udstillingen havde kunnet vise de Fremskridt, som vi vide, at disse Fag have gjort ogsaa i Provindserne.

Paa Udstillingen fandtes fra

Snedkermester F. Prynger,

En Mahogni Damesekretær. Mesterstykke.

G. Grundtvig, paa Snedkermester Kramps Værksted,

2 Tabouretter, et Birketræs Klædeskab, et Natbordspeil og en Tobakskasse.

Snedkermester Hansen i Roeskilde,

En Dame-Paaklædningscommode.

Stolemagermester C. P. Hansen,

En Mahogni Divan, en Læse- og en Sovestol med Fjedre, 2 Gynge- og 2 Sovestole.

Snedkermester J. P. Höecke,

Et Par enkelte Senge, et ovalt Bord, et Spise- og et Syebord.

Snedkermester J. C. Liebert,

3 Syborde af grønt og hvidt Træ, en Sy-, en Tobaks- og en Boston-Kasse.

Snedkermester J. P. Lodberg,

En Damesekretær af Mahogni.

Snedkermester H. Madsen,

Et Bogskab, en oval Piedestal, et ovalt Theebord og et Par Spilleborde, Alt af Mahogni.

Stolemagermester P. T. Müller,

En Læne- og en Skrivestol af Mahogni, en Bøgestol med Mahogni-Fournering, en Bøgetræes Gyngestol og en sort Feldtstol.

Architekt og Snedkermester A. C. Olsen,

En Mahogni Piedestal.

Snedkermester Pengel,

En Sekretær og et Bogskab af Mahogni.

Snedkermester J. Rasmussen,

En Damesekretær og et Skjænkebord af Mahogni.

Snedkermester J. Schröder,

En Etagere og 2 Syborde af Mahogni.

Snedkermester J. F. G. Steinbeck,

En Mahogni Damesekretær. Mesterstykke.

Snedkermester og Ornamentarbeider P. Stephansen,

Et Toiletspeil.

Snedkermester Wedin fra Helsingør,

En Mahogni Sekretær med forskjellige sjeldne Indretninger. Mesterstykke.

Snedkermester P. L. Wolff,

2 Syborde, 2 Skakborde og et Skriin, Alt med indlagt Arbeide.

Snedkermester Wunderlich,

2 Garderobesøiler.

Af disse Arbeider udmærkede Madsens sig paa denne, ligesom paa forrige, Udstilling ved hensigtsmæssige og smagfulde Former, særdeles vel udførte efter Architekt Hansens Tegning. Især fortjene Bogskabet og den ovale Piedestal at nævnes som fortrinligt Snedkerarbeide. Den Dygtighed, som Indsenderen har viist ved disse Prøver og dagligen viser ved det Arbeide, der udgaaer fra hans Værksted, ligesom hans Bestræbelser for at indføre smagfulde Former har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilstille ham sin Broncemedaille.

Den af Olsen udstilte Piedestal, hvorved saavel Snedker- som Billedskjærer-Arbeidet er udført til Svendeprøve ved en af hans Udlærte efter Olsens Tegning, gjør Mesteren og Lærlingen lige megen Ære, uagtet der maaskee med Hensyn til den ellers smagfulde Tegning kunde gjøres nogle Bemærkninger ved Harmonien og Proportionerne mellem Meublets Fod og dets øverste Gesims. Den Smagfuldhed og den Nøiagtighed, hvormed de Arbeider, som udgaae fra Olsens Værksted, ere udførte, samt den Indflydelse, han især ved sine Arbeiders hensigtsmæssige og smukke Former har havt paa Snedkerprofessionen, har bestemt os til at tilstille ham Broncemedaillen som et Agtelsestegn.

De af Wolff udstilte Arbeider, alle med Indlægning, og efter hans egne Ideer, vidne om, at denne unge Mand ikke alene er en af vore dygtige Snedkere, men ogsaa med sin Dygtighed i den tekniske Udførelse forener god Smag. Commissionen har derfor ogsaa tilstillet ham sin Broncemedaille som et Tegn paa sin Agtelse.

Schrøders saakaldte Etagere, der tillige var indrettet til at skrive ved, var et ret smukt og vel udført Damemeubel, som forenede mange Bekvemmeligheder. Hans 2 Syborde vare ligeledes godt forarbeidede. Kun var maaskee Formen og Dekorationen ved det ene af dem vel kunstlet, og Foden noget spinkel imod Overdelen.

Steinbecks Damesekretær var et fortrinligt Mesterstykke, der forenede god Smag med en fortrinlig Udførelse og billig Priis.

Bryngers Damesekretær havde en simpel, men reen Form. Arbeidet var ligeledes særdeles godt udført.

Lieberts Syborde og Smaakasser af hvidt og grønt Træ, med Indlægning og Aftryk eller Malerier, fortjene Opmærksomhed som net og godt Arbeide, og vi behøve neppe at anbefale til Damerne den forskjellige Mængde af smaa Arbeider, som udføres hos ham, og som en Tid vare, og tildeels endnu ere, i Mode.

Pengels Bogskab og Damesekretær, udførte af hans Lærlinge til Svendeprøver efter Architekt Hansens Tegning, henhørte til de smukke Meubler paa Udstillingen og vare meget godt udførte, især naar man tager i Betragtning, at de vare Svendestykker, og de Udlærte altsaa havde udført vanskeligere Arbeider, end man i Almindelighed forlanger. Kun savnedes ved Bogskabets bageste Kanter nogen Understøttelse for Gesimset, der kunde svare til Søilerne paa Forkanten.

Paa Rasmussens Meubler var Arbeidet meget vel udført. Kun maatte man ønske, at den, især paa Skjænkebordet, anvendte Flid havde været forenet med hensigtsmæssigere Former.

Ved Stephansens Toiletspeil var baade Snedker- og Billedskjærerarbeidet meget vel udført. Den nette Tegning var af hans egen Opfindelse, og man kan derfor saa meget mere undskylde, om Harmonien i dens enkelte Dele muligen ei var saa fuldkommen.

Høeckes Senge vare godt udførte efter en smagfnld Tegning, men maaskee noget dyre. Bordene vare af simplere Smag, dog meget gode.

Den af Wedin udstilte Sekretær tiltrak sig Manges Opmærksomhed ved de kunstige Indretninger, som vare anbragte i Frontespidsen og ved Bagklædningen, og hvorved det bevirkedes, at Ting, der nedlagdes i Skufferne, forsvandt, men igjen kom tilsyne, naar Skufferne anden Gang aabnedes. Stykket vidnede om, at Forfærdigeren har Talent for Maskinfaget.

Form og Smag i Hansens Damepaaklædningscommode fortjene mindre Opmærksomhed, end det gode Arbeide, der viste en meget duelig Snedker.

Af Stolemagerarbeidet vare de af Hansen udstilte forskjellige Stole særdeles godt udførte og af en magelig Form, hver til sin Brug. Kun havde man maaskee kunnet ønske, at Ryggen paa Sygestolen havde været bevægelig, for at kunne modtage forskjellige, meer eller mindre skraae, Stillinger. Divanen var ligeledes særdeles godt udført, men neppe aldeles hensigtsmæssig i sine Former, i det flere fremspringende Kanter paa samme ville være ubekvemme ved Brugen.

Alle Møllers Stole vare meget omhyggeligt udførte. Kun maatte man have ønsket, at Gyngestolen, som var magelig at sidde paa, havde dermed forenet meer Simpelhed i Form og Forziring. Skrivestolen og Feldtstolen derimod tilfredsstillede bedre i disse Henseender. Den simple Stol var særdeles vel udført, men vi kunne ikke anbefale den saa meget brugte Anvendelse af beitset Bøgetræ og Mahogni i et og samme Meubel, da det kun er i Begyndelsen, at samme har en skuffende Lighed, men Mahognitræet senere bliver mørkere, og man af Bøgetræ alene kan forfærdige særdeles smukke Stole.

Lakerede Træ-Arbeider.

Smaasager af Træ, saasom Æsker, Syskrine, Serviet-baand, Papirtvingere o. s. v, lakerede og forsynede enten med Maleri eller med overførte Steentryk, vare især for nogle Aar siden meget i Mode. Forsaavidt deslige Sager altsaa ere Gjenstand for Handelen, ei blot for Presenter, høre de meget vel hjemme paa en Industrie-Udstilling. Langt større Vigtighed have dog de udstilte lakerede Meubler. Creutzenberg er den Eneste, der leverer en betydelig Mængde heraf, skjøndt ogsaa disse Arbeider ei længer ere saa stærkt i Mode, som før, og anvendes mindre paa Grund af de fournerede Mahogni-Meublers Billighed. Creutzenberg har imidlertid et meget stort Oplag af forskjelligt dekorerede Stole, Borde,

Divaner, Piedestaler o. s. v. og sælger ei Ubetydeligt her til Byen og til Provindserne.

Paa Udstillingen fandtes fra

2 Damer,

Endeel malede og lakerede Æsker, Sykurve o. s. v.

Frøken Kröll,

Endeel malede og lakerede Æsker.

Lakerer og Forgylder Creutzenberg,

3 forskjellige lakerede Taffelstole.

Kurvemagerarbeide.

Kurve, især de ganske simple, udgjøre en væsentlig Gjenstand for den daglige Forbrug, men flettes ogsaa i nogle Egne af Landbrugerne selv. Kurvemageriet drives iøvrigt paa Landet næsten udelukkende som en Bibeskjæftigelse, da Arbeidet i sig selv er saa simpelt, at det kan udføres saavel af Unge som af Gamle, og kun fordrer lidet Værktøi. De færdige Arbeider af denne Art forbruges da enten af Forfærdigerne selv, eller afsættes paa Markederne, især om Efteraaret.

I ingen Egn af Landet drives imidlertid Kurvemageriet, saavidt vi vide, i den Udstrækning, som man skulde troe efter de Fordele, det frembyder, de ringe Hjælpemidler, det udfordrer, samt den Lethed, hvormed det udføres og Materialet kan erholdes. Beskjæftigede Flere sig med Kurvefletningen, vilde Kurvene falde i Priis og sikkert da finde større Anvendelse. Af finere Kurve forfærdiges kun faa, især udenfor Kjøbenhavn, og de tydske Kurvemagere besøge ei blot Provindskjøbstæderne, fornemmelig til Markederne, men føre ogsaa deres Varer til Kjøbenhavn, og hjembringe ei ubetydelige Summer for disse Arbeider, ved hvilke Materialets Priis staaer i meget ringe Forhold til Arbeidslønnen.

Ved forrige Udstilling fandtes Prøver fra den af Kurvemagerne, der havde det største og bedst forsynede Oplag her i Byen, denne Gang fra

Kurvemagermester C. W. Schöwel,

En ottekantet Papirkurv, en firkantet Toiletkurv, en rund Sykurv og en ottekantet Frugtkurv.

Af disse Kurve var især den runde Sykurv smagfuld og net. Arbeidet ved dem alle var godt udført. Kun havde det været at ønske, at Papirkurven ikke havde været malet og forgyldt, men at man hellere, naar der skulde anvendes forskjellige Farver, havde beitset Træet, da Fletningerne derved bedre holdes klare.

Papir.

Det fineste og bedste Papir forfærdiges af linnede Klude, og dets Godhed i ethvert Land bliver derfor meget afhængig af den Art Linned, som almindeligen bruges der. Vigtige nyere chemiske og mechaniske Opdagelser, især Blegningen med Chlor og Forfærdigelsen af Papir uden Ende paa Maskine, have vel havt en saa betydelig Indvirkning paa denne Fabrikation, at hiint Forhold just ikke nu er af saa stor Indflydelse som før, men i commerciel Henseende bliver det dog stedse af Vigtighed. Det smukkeste Skriv- og Postpapir forfærdiges endnu bestandigt til de billigste Priser i Holland. I Frankrig kom Papir-Fabrikationen først i Opsving mod Slutningen af forrige Aarhundrede, og understøttedes kraftigt ved høi Told og Forbud mod Udførsel af Klude. De franske Kobbertryk-, Velin- og Tegnepapirer udmærke sig fremfor alle andre Landes ved deres Styrke, saavelsom ved Overfladens Bløddhed og Glathed, og alt Chaptal anslog Udførselen fra Frankrig af alle Sorter Papir til omtrent 24 Millioner Franker. I England trykkes Fabrikationen meget ved de urimeligste Accise-

Afgivter, men der leveres desuagtet nu gode, skjøndt ei billige, Varer. Ogsaa i Tydskland har Fabrikationen i de sidste Aar gjort meget betydelige Fremskridt. Før blev den der dreven næsten udelukkende i det Smaa af haandværksmæssige Papirmagere, uden Capitaler og nødvendige chemiske og mechaniske Kundskaber. I den nyeste Tid derimod er i de fleste tydske Lande, ved technisk dannede Fabrikanter, oprettet store Etablissementer, som benytte alle de nyere Opdagelser i denne Fabrikationsgreen og derved have hævet Papirfabrikationen betydeligt, især hvad Forfærdigelsen af Skriv- og Trykpapiir angaaer.

I de danske Provindser og Hertugdømmerne drives Papirfabrikationen endnu for største Delen i smaa Værksteder med 1, høist 2 Bøtter. I de fleste af disse Værksteder, især i de mange smaa i Hertugdømmerne, have derhos de nyeste Forbedringer ei fundet Indgang. Man anvender ikke Chlorblegning og tørrer kun ved Luften. Eierne maae derfor, ligesom ogsaa af Mangel paa Driftscapital, indskrænke sig til Forfærdigelsen af de simpleste Papirsorter og hindres ei sjeldent, især i Hertugdømmerne, af Mangel paa Vand i at forfærdige saa meget Papir, som ellers kunde afhændes. Enkelte Papirfabriker i Hertugdømmerne gjøre imidlertid en roesværdig Undtagelse herfra. Men det er dog Drewsen & Sønners Fabrik paa Strandmøllen, som her i Landet først har gjort Epoke i denne Fabrikation og viist, hvad her kan udrettes, samt saaledes vakt en gavnlig Concurrence. Man har ønsket, at der her ogsaa skulde forfærdiges alle de fine Papirsorter, som frembringes i Udlandet; men Efterspørgselen maatte da være større, og et tilstrækkeligt Forraad af fine Klude til billige Priser kunne tilveiebringes. Tager man Hensyn til Landets eiendommelige Klædningsdragter og Stofferne for disse, da vil man let indsee, at Fabrikationen har taget en aldeles rigtig Retning her i Landet, og Blegningen med Chlor giver det tilvirkede Papir en Hvidhed, som Kludenes ringere Beskaffenhed ellers ikke vilde tillade. Paa Drewsen & Sønners Fabrik, der sikkert er en af de ældste af denne Art her i Landet (anlagt under Christian den 4de), østes Papiret indtil 1827 ved Haanden — i den sidste Tid af 4 Bøtter, aarlig 10—15000

Riis. — I hiint Aar blev her opstillet en Maskine til Forfærdigelsen af Papir uden Ende. Til denne kom i 1835 en større og fuldkomnere, og fra den Tid af arbeides i Almindelighed med begge Maskiner, og Fabriken har endda vanskeligt ved at opfylde Bestillingerne. Foruden det Papir, som Nationalbanken bruger til sine Seddelpenge og Regjeringen til det stemplede Papir, fabrikeres her endeel fiint Skrivpapir og forskjellige Sorter Tryk- og Pakpapir, 1835—40,000 Riis, men 1836, 60,000 Riis, hvorved beskjæftigedes 100 Mennesker. Dampmaskinen hedes for endeel ved Tørv, hvorved saaledes den tørvrige Omegn har faaet en ei ubetydelig Afsætning. I de danske Provindser findes, hiint Fabrik indbefattet, saavidt vi vide, 14 Papirfabriker, der aarligt fabrikere omtrent 90,000 Riis Papir, og af hvilke kun een, foruden Drewsens, har Maskine til Forfærdigelsen af Papir uden Ende. I de danske Provindser var Udførselen af Klude forbudt fra de allerældste Tider af, indtil den nye Toldforordning i 1797 tillod samme. 1825 traadte hiint Forbud igjen i Kraft, og nu faldt vel Priserne paa Klude i Førstningen betydeligt, men det især, fordi man ei havde tilstrækkelig Brug for de uldne Klude, som falde i Mængde her i Landet. Denne Hindring blev imidlertid snart hævet, i det der blev indrettet flere Opkradsningsmaskiner. Ved disse opkradses de uldne Klude til Uld, der bruges til grove Gulvtepper, eller til Stopning af Madratser, og i stor Mængde udføres til England. De uldne Klude stege herved i Værdi fra 8—40 Sk. Lpd. De linnede Klude ere ligeledes stegne, og det saa høit, at det neppe er at vente, at Ophævelsen af Udførselsforbudet vil kunne bevirke synderlig Forhøielse af Prisen. Fabrikationen af Papir i de danske Provindser er desuden steget siden Udstedelsen af dette Forbud; thi i 1823 udgjorde den kun omtrent 45,000 Riis. I Hertugdømmerne, hvor Udførselen af Klude ei er forbudt, findes 23 Papirfabriker, der tilsammen kun have 33 Bøtter og levere aarlig 80—90,000 Riis, næsten udelukkende af de simplere Sorter Papir. Papirfabrikationen her i Landet er ei tilstrækkelig til den indenlandske Forbrug, og fra Sverrig indføres endnu endeel Trykpapir og simplere Skriv- og Tegnepapir. I 1832—34 er, efter Middeltal, aarligen indført

486,005 Pd. Papir. I samme Tidsrum have de danske Papirfabriker fabrikeret omtrent 1,212,000 Pd. eller $\frac{3}{4}$ af Forbrugen.

Til forrige Udstilling vare indsendte Prøver fra Drewsen og fra Sonder i Oldesloe, denne Gang kun fra

Drewsen & Sønner paa Strandmøllen ved Kjøbenhavn,

Prøver af Concept-, Bikube- og Postpapir samt i Massen farvet Papir.

Prøverne af Skrivpapir vare stærke, tilbørligen glatte og eensformige i Massen. Den sjeldne tekniske Dygtighed, hvormed denne Fabrik drives, og som stedse har vidst at tilegne sig og anvende Udlandets Forbedringer og Opfindelser, det Opsving, den i det Hele har givet denne Fabrikationsgreen her i Landet, og dens udbredte Virksomhed, der bliver af desto større Betydning, jo mere Brugen af Papir tiltager, er ei bleven upaaagtet af Commissionen, der har tilstillet J. C. Drewsen & Sønner sin Sølvmedaille som et Tegn paa sin Agtelse.

Commissionen maa iøvrigt ogsaa her beklage, at saa Faa havde indsendt Prøver, og især at Ingen havde indsendt Papper, da denne Fabrikation i den sidste Tid ei er ganske ubetydelig.

Bogbinder- og Foderalmager-Arbeide.

Disse to Haandværker ere saa nær beslægtede, at vi troe at kunne omhandle dem under Eet. Kun det første er imidlertid af nogen større Betydenhed her i Landet, medens det andet, der egner sig langt bedre for en fabrikmæssig Drivt, hvorved det ogsaa paa flere Steder i Udlandet, især i Tydskland, er blevet til en ei ubetydelig Erhvervsgreen, her spiller en mere underordnet Rolle. — Bogtrykkerkunstens tiltagende

Virksomhed og den forøgede Læselyst maae naturligviis ogsaa have stor Indflydelse paa Bogbinderprofessionen, og, medens denne 1771 kun beskjæftigede 28 Mestre i Kjøbenhavn, fandtes her 1836, foruden 4 Frimestre, 42 Mestre, der beskjæftigede 98 Arbeidere. Tydskland er det Land, med hvilket Danmark i sin Boghandel staaer i nærmest Forbindelse, og da Bøgerne derfra næsten udelukkende forsendes i raa Materie, medens den største Deel af franske og engelske Bøger forsendes indbundne, forskaffer Indbindingen af de tydske saavelsom af de danske Bøger Bogbinderne ei ubetydelig Beskjæftigelse. Men disse levere ogsaa Arbeider, der kunne maale sig med de tydske og engelske saavel i Godhed som i Billighed. Udlandets Opfindelser og Forbedringer ere villigen blevne optagne og anvendte, og naar man sammenligner Bogbindernes Arbeider nu med dem for 10—20 Aar siden, vil man see en mærkelig Forskjel. I Kjøbenhavn udføres det meste, ligesom og det fortrinligste Arbeide.

Som ovenfor antydet, drives Foderalmageriet her i Landet ikke fabrikmæssigt eller i det Større, og skjøndt det derfor vel maa indrømmes, at her ogsaa i dette Fag er gjort Fremskridt, og at der er vakt en Concurrence, som bebuder heldige Følger, staae dog i Almindelighed de indenlandske Arbeider af denne Art, hvad de finere Galanteriarbeider angaaer, i Elegance under de franske, af hvilke ikke faa forskrives af vore Galanterihandlere, og, hvad de simple angaaer, i Billighed under de tydske, som derfor ogsaa finde Afsætning her. Grunden hertil maa imidlertid ogsaa søges i Kostbarheden af det nødvendige Materiale, det farvede og marmorerede Papir samt de forgyldte og pressede Border og Zirater, hvoraf saa godt som Intet forfærdiges her i Landet.

Begge disse Fag vare langt fra at være fuldstændigen repræsenterede enten ved denne eller ved forrige Udstilling, og det var paafaldende, at især ei flere Bogbindere havde indsendt Arbeider.

Til Udstillingen var indsendt fra

Bogbinderlærling A. C. Falck,
En Bog.

Bogbindersvend K. M. Knudsen,
Et Skudbind, egen Opfindelse.

Bogbindermester Rasmussen,

En Bog i Folio, i Qvart og i Oktav. Mesterstykke.

Bogbindermester P. Ursin,

9 Bøger indbundne i almindeligt, 3 i alluneret Kalveskind.

Bogbindersvend Westermann,

Schillers Værker brillant indbunden i eet Bind.

Foderalmager J. Birch,

En Bostonkasse og et Syskriin af Saffian. En Stambog, 2 Brevtasker, en Sypude og et Cigarfoderal.

Jomfru Kjergaard, Forstanderinde ved Søstrehuset i Christiansfeld,

Endeel smaat Paparbeide.

Foderalmager H. Nielsen,

En Forbindtaske, en Syæske og en Portefeuille.

De af Ursin udstilte Bøger skulde nærmest tjene til Prøver paa Skinds Marmorering og Farvning, der ogsaa i det Hele taget var meget vel lykket, ihvorvel man i Sammenstillingen og Valget af Farverne savnede den maleriske og dekorative Smag. Bøgerne selv vare iøvrigt meget godt indbundne og med skarp Forgyldning. Indsenderens Bestræbelser i hans Fag, hvorpaa vi her saae heldige Prøver, har Commissionen anseet værdig til hæderlig Omtale.

Den af Westermann indbundne Bog med Guldsnit, der imidlertid, naar Bogen blev udfoldet, fremstillede paa Snittet et Maleri, Prospekt af Kiel, frembød en udmærket god Indbinding, skarp Forgyldning og en vel udført Anvendelse af et ældre Kunststykke, der gjorde megen Lykke hos Besøgerne af Udstillingen.

Ved Falcks Efterligning heraf kunde man maaskee have ønsket, at en mere øvet Haand havde udført det her anbragte lille Maleri.

Knudsens Skudbind bevarer vel Bladene særdeles godt hele, men synes at optage for faa i Forhold til Ryggens Tykkelse.

Rasmussens Bogbinderarbeide kunde ansees som et særdeles vel udført Mesterstykke, og saavel Qvart- som Ok-

tav-Bindet vare tillige smagfulde, medens man maa beklage, at Lauget den Gang endnu holdt paa de forældede smagløse Snirkler og Sveifninger ved Foliobindets Forgyldning.

Birchs Foderalmagerarbeide var net og for det meste udført med Smag og Omhyggelighed. Priserne vare i Forhold til de sædvanlige meget billige.

Foruden de ovenfor nævnte Arbeider af Nielsen fandtes ogsaa endeel Foderaler til Westrups Briller, Kikkerter o. s. v., hvilke alle vare særdeles godt udførte.

De fra Søstrehuset i Christiansfeld indsendte smaa Paparbeider vare vel akkurat og net udførte og viste den Mangfoldighed af Gjenstande, som paa den her omspurgte Maade kan behandles, men Priserne vare meget høie, hvilket saaledes vil hindre Arbeidernes Afsætning i det Større.

Bogtrykkerarbeide, Skjønskrivt, Træsnit, Tapetpapir.

Den Indflydelse, Bianco Luno & Schneiders Arbeider have havt paa Bogtrykkerkunsten her i Landet, er det læsende danske Publikum noksom bekjendt. De Arbeider, som strax fra Officinets Begyndelse udgik og endnu udgaae derfra, have ved deres smagfulde og correkte Udførelse fremkaldt en Concurrence, der i de sidste Aar har ført denne Kunst meget fremad her i Landet, og flere Officiner levere nu Arbeider, der kunne maale sig med de bedre udenlandske. Smukkere, skarpere og langt forskjelligere Arter af Skrift, smagfulde Indfatninger og Vignetter have i Almindelighed fortrængt de smagløse, gamle og forslidte. Fuldkomnere Presser have sat Bogtrykkerne istand til at levere renere og jevnere Tryk, medens Hurtigpresserne, hvoraf i Kjøbenhavn og paa Christianshavn drives 5, levere Arbeider, hvoraf man ønsker store Op-

lag i meget kort Tid. Bogtrykkerierne i Provindserne*) staae i Almindelighed under de bedre kjøbenhavnske**), men vi støde dog ogsaa her paa sjeldent dygtige Mænd, f. Ex. Mohr i Kiel og Schönfeld i Itzehoe, der levere Kunstarbeider, og hvis simpleste Arbeider stedse bære Præget af Smag og Akkuratesse. Commissionen beklager meget, ikke at have erholdt Prøver fra disse og fra flere kjøbenhavnske Officiner; thi paa Udstillingen fandtes kun fra

Bianco Luno & Schneider,

Prøver af Tabel-Trykning.

Disse Prøver vare, ligesom det tidligere leverede danske statistiske Tabelværk, trykte med dobbelte Former, hvorved de firkantede Afdelinger i Tabellerne blive skarpt og bestemt indesluttede, og fyldestgjorde alle Fordringer saavel med Hensyn til den vanskelige Sætning som til et reent og skarpt Tryk. Dette Officin er det første og hidtil det eneste, som her har anvendt hiin Fremgangsmaade ved Tabeltrykning, ligesom det ogsaa har gjort betydelige Opoffrelser, for at udføre denne vanskelige Art Bogtrykkerarbeide overeensstemmende med Tidens Fordringer. Ved Trykningen af mathematiske og flere større Værker har Officinet ligeledes udmærket sig. Dette, saavelsom den gavnlige Indflydelse, dette Officin i Almindelighed har havt paa Bogtrykkerkunsten her i Landet, har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilstille det sin Broncemedaille.

Prøver af Skjønskrivt høre vel ikke, strengt taget, hjemme paa Industrie-Udstillinger og vilde sikkert ei heller her være blevne udstilte, hvis de ikke vare blevne udførte i Søndagsskolerne af Elever, der ere bestemte for Haandværksfagene, og hos hvilke altsaa den udviste Haandfærdighed dog stedse giver Haab om en meer end sædvanlig Uddannelse Af Prøveskrivterne udmærkede sig især Petersens og Koefods, der vare udførte af disse i deres Fritimer under Veiledning af kgl.

*) I Sjelland, udenfor Kjøbenhavn, findes 3 Bogtrykkerier, paa Laaland og Falster 2, paa Bornholm 1, i Fyen 2 og i Jylland 8.

**) I Kjøbenhavn findes 25 Bogtrykkerier og paa Christianshavn 1.

Fuldmægtig Hammerich, som med megen Iver leder Skriveøvelserne i Søndagsskolerne, selv udenfor de bestemte Timer.

Ved den Uddannelse og den derpaa begrundede forøgede Anvendelse, Træskjærerkunsten i de senere Aar har opnaaet i Udlandet, maatte det glæde Enhver at see, at hos os Gravør Flinch med saameget Held arbeider i dette Fag, og vi ønske kun, at han maa finde Leilighed til at blive bekjendt med de Maskiner og Redskaber, som i Udlandet lette og fuldkommengjøre Træskjæringen, og at han maa kunne vedblive stadigen at uddanne sig i Tegnekunsten, i det vi ere overbeviste om, at han da vil finde rigelig Beskjæftigelse.

Af Tapetpapir havde kun Tapetfabrikør S. Hamm indsendt nogle Prøver, der, ligesom de forrige Gang udstilte, vare meget godt trykte. Flere Mønstre vare særdeles smukke. Om Farvernes Bestandighed kunde vi ikke anstille Prøver, men den Afsætning, Hamms Tapeter finde, vidne noksom for deres Godhed og billige Priis. Disse Egenskaber, i Forening med Anlægets Udstrækning og Betydenhed, har Commissionen anseet værdige til at omtales paa en hædrende Maade.

Forgyldte Arbeider.

Heraf vare kun indsendte Prøver fra Een, skjøndt ikke Faa i Kjøbenhavn beskjæftige sig hermed og levere Arbeider, der i Udførelse og Smagfuldhed fuldkomment kunne maale sig med Udlandets. Glarmester Fischer havde nemlig, som Prøver paa Forgyldning af Glas, udstillet en Papirtvinger og et Par Lysesarebakker af Glas med forgyldte og udskyggede Zirater. Disse Arbeider vare særdeles net udførte og give en Prøve paa hans Bestræbelser for at uddanne sig i Forziringen af Glasarbeider og derved skaffe disse en større Anvendelse, Bestræbelser hvorpaa Udstillingen ogsaa forrige Gang fremviste Prøver ved hans Forsøg i Glasmaleriet, som han i den senere Tid med Held end mere har lagt sig efter.

Det synes imidlertid mindre hensigtsmæssigt at anvende Glas til saadanne Gjenstande som f. Ex. Lysesarebakkerne, ved hvilke et mindre skrøbeligt Material er at foretrække.

Masker, Arbeider af Vox og Conchylier.

I Danmark er kun to Maskefabriker, begge i Kjøbenhavn, og ved den indskrænkede Forbrug af Masker, især i de senere Aar, finde ei engang disse Fabriker tilstrækkelig Beskjæftigelse. Paa Udstillingen fandtes Prøver fra Kunstdreier Nygaard, som desuden har væsentlige Fortjenester af den danske Industrie ved den betydelige Mængde særdeles vel udført Legetøi, som forfærdiges hos ham, og som især ved Juletider finder rigelig Afsætning. Maskerne vare af meget charakteristiske Former, lette, samt godt malede og lakerede.

De af Jomfru L. Hørstvidt udstilte Blomster og Frugter, udførte i Vox, vare meget godt Arbeide, og især nogle af Frugterne endog skuffende.

Ved Madame Schlichtkrulls 2 Krystalfrugtkurve, med Frugter af Vox, var Anordningen af det Hele meget heldig. Frugterne selv vare godt udførte.

I de sidste Aar har Moden fremkaldt og opmuntret et eget Slags Arbeider af Conchylier, hvilket først skal være blevet udført i større Mængde i Spanien. Disse Arbeider ere enten ganske af større Conchylier, paa hvilke limes, som Forziringer, mindre af forskjellig Form og Farve, eller ogsaa danne selve Conchylierne blot Forziringerne. Af denne Art Arbeider havde Madame Grøn indsendt en Lyseplade af Koral og Conchylier, og Frøken Jantzen en Lyseplade, en Vase og en Hane af Conchylier. De sidste vare især meget smukt udførte, og de curiøse Sammensætninger kunne være moersomme nok for Lysthavende, saalænge de ikke anvendes til at fordærve renere og ædlere Former, hvilket dog ofte skeer.

Hør, Hørgarn og heraf vævede Sager.

Da Hørspind og Linned-Vævning er en vigtig Gjenstand for Huusfliden i de danske Provindser, have vi troet at burde fortrinligen fremhæve samme i en Udsigt over den Deel af Huusfliden, som indbefatter Spinding og Vævning, og som vi her meddele særskilt, i det vi forbeholde os senere at komme til de øvrige Gjenstande for Huusfliden, saasom Uldbinding, Trævarers Forfærdigelse, Steenbrænding m. m.

Vi ville heraf see, at Huusfliden i flere Egne af Danmark er meget betydelig, og at der fra det Offentliges Side ikke er gjort Lidet for at udbrede den mere og mere, og gjøre dens Frembringelser til gode Handelsvarer. De heldige Følger heraf ere ikke udeblevne, men meget staaer endnu tilbage, og hertil udfordres især de Handlendes kraftige Bistand, hvorpaa det hidtil for Endeel har manglet.

Beboerne i Omegnen af Kjøbenhavn have kun ringe Sands for denne Art af huuslig Vindskibelighed og tilvirke langtfra det til egen Brug Fornødne. Hovedstadens Nærhed giver dem nemlig Leilighed til andre mere lønnende Sysler, hvorved blandt dem har udbredt sig en, Huusfliden undertrykkende, Lurus, hvilken medfører Brugen af fremmed Tøi til Klædningsstykker. En Undtagelse herfra frembyder imidlertid Dragøe, hvor der væves en betydelig Mængde Linned for Andre, som dertil levere Garn. Mindre forsømt er Huusfliden ogsaa i endeel af det øvrige Sjælland. Vindskibelige Huusmødre tilvirke paa flere Steder i det Mindste det Fornødne til egen Brug, i enkelte Egne ogsaa Endeel til Salg.

Fra Roeskilde Egnen kommer adskilligt Vadmel, Hvergarn, Lærred, Sækketøi og nogle Gulvtepper paa Markederne. Paa Kronborg Distrikt er en Mængde Væve i Gang, deels som Bisyssel, deels som Næringsvei. I Odsherred, i Horns-Herred og i enkelte Sogne tæt ved Kallundborg forfærdiges en temmelig betydelig Deel Lærred, Vadmel og Hvergarn til Salg. De sidste tvende Artikler erstatte fuldkomment i Varighed, hvad de mangle i det Ydre i Sammenligning med

fremmede Varer, men ere noget for dyre til at blive Gjenstand for en større Handel. I de øvrige Egne af Holbeks Amt og i hele Sorøe Amt tilvirkes af Huusflidsfrembringelser ei Mere, end hvad der udfordres til egen Brug, og flere Steder ei engang det. I det sydlige Sjælland, eller Præstøe Amt, forarbeides ogsaa saa godt som Intet til Salg, skjøndt mange duelige Væverе ere udgaaede fra Fabriken paa Kjøng, og det Offentlige saavelsom Private have gjort meget for Høravlens Udbredelse og Hørrens bedre Behandling.

Høravlen i Sjelland afgiver overhovedet ikke mere, end hvad Bonden selv forarbeider, og paa flere Steder ei engang det. Hørberedningsanstalter findes f. Ex. paa Kjøng, Wibyegaard og Bidstrupgaard.

Paa Samsøe er Huusfliden langt større, og næsten i hver Gaard findes en Væv. Af Vadmel, Hvergarn, Lærred og Bolster til Dynevaar tilvirkes temmelig Betydeligt, men næsten intet heraf sælges, i det Mindste ikke udenfor Øen, hvortil Aarsagen for Endeel er, at de velhavende Folk sætte en Ære i at have stort Forraad af Uldent og Linned. Den Hør, der saaledes anvendes, avles paa Øen selv.

Paa Bornholm er Huusfliden roesværdig. Her spindes og væves ei alene til egen Brug, men ogsaa til Salg. I de allerfleste Gaarde og Huse er i det mindste 1, ofte 2 eller 3 Væve, i Gang. Faareracen her giver temmelig god Uld, hvoraf tilvirkes ret fiint og net Tøi, især en stor Mængde Hvergarn, som Huusmødrene i Almindelighed selv farve, og det som oftest ret smukt.

I flere Egne af Fyen, dog især i den nordlige Deel eller paa Sletten, er Huusfliden af langt større Betydenhed, end i Sjælland. Den vindskibelige Almue forfærdiger der en betydelig Deel Lærred, Dynevaar og Hvergarn, som sælges paa Markederne, og hvoraf en Deel føres til Kjøbenhavn og Jylland ved de jydske Strømpehandlere. I Lunde og Lumbye er det fornemmelig Huusmænd, der væve, og det hele Aaret igjennem, undtagen i Høsten. Ogsaa i de øvrige Byer findes næsten i hver Gaard og hvert Huus Væve, men Faa beskjæftige sig udelukkende med Vævning. Høravlen er en Hovedindtægtskilde for Slettens Beboere. De

vævede Tøier, som tildeels farves af Bønderkonerne selv, ere imidlertid af meget forskjellig Beskaffenhed. Man har mere for Øie at tilveiebringe en stor Mængde Tøier, end at tilvirke noget udmærket Produkt. I den vestlige og sydlige Deel af Fyen, som i huuslig Vindskibelighed staaer tilbage for Slettens Beboere, forarbeides i Almindelighed dog det til egen Brug fornødne Lærred og Vadmel. Paa Hallen i Odense Amt blev

1825	stemplet	350 Al. Lærred	og deraf	100 Al.	af Nr. 1,
1830	—	4,150 —	—	2,425 -	af Nr. 1,
1834	—	9,325 —	—	6,300 -	af Nr. 1.

I den nordlige Deel af Laaland er Huusfliden ubetydelig, og det tilvirkede Vadmel, Hvergarn og Lærred er ei tilstrækkeligt til egen Brug. I Laalands sydlige Deel er Huusfliden derimod i god Fremgang. Høravlen har her udbredt sig fra Grevskabet Christiansfæde, hvis Besidder har ladet Adskillige oplære i Hørrens Tilberedning. Disse tilberede for billig Betaling ei alene den Hør, som bringes dem, men de reise ogsaa omkring med deres Redskaber og tilberede Hør for Landmændene.

Paa Falster indskrænker Huusfliden sig i Almindelighed kun til Sager til egen Brug. Jorden er særdeles vel skikket for Hør og Hamp, men Bønderne have ikke tilstrækkelig Kjendskab til sammes Behandling.

Den Møenske Bonde forarbeider sin Hør og Uld til egen Brug og sælger derhos Lærred, Hvergarn og Vadmel til Omegnens Beboere.

Før Norges Adskillelse fra Danmark udførtes fra det nordlige Jylland til hiint Rige en betydelig Mængde Lærred, Dynevaar, Hvergarn, Bolster og Olmerdug. Skjøndt Jyllands nordlige Egne ei længer have noget saa fordeelagtigt Marked for deres Huusflidsprodukter, er Huusfliden dog ikke aftagen, men har gjort Fremskridt, om ikke i Henseende til Produktets Mængde, saa dog i Henseende til Ovaliteten.

Huusmødrene i Vensyssel lægge sig meer og meer efter at forarbeide smagfulde og fine Tøier, som de for største Delen selv farve. Af simpelt Lærred forarbeides her ikke Ubetydeligt, og næsten hos hver Bondefamilie findes 1—2 Væve. Høravlen udbreder sig meer og meer.

Thyboerne have stedse udmærket sig ved Huusflid. Paa de fleste Steder, men især i Hillerslev Herred, tilvirkes en stor Deel Hør- og Blaarlærred, Vadmel, Olmerdug o.s.v. Høravlen er dog her meget tilbage, og den Hør, der forarbeides, maa kjøbes.

Paa Morsøe ere Huusflids-Frembringelserne end mere fortrinlige, som man kan see af de paa Markederne faldbudne Lærreder, Dreiler, stribede Tøier o. s. v. Af Hør avles mere, end til egen Brug, og denne er stærkt søgt.

I Egnen mellem Limfjorden og Mariagerfjord er Huusfliden ligeledes priisværdig, dog med Undtagelse af Gislum og Rinds Herreder.

I Egnen Vesten for Viborg (Fjends Herred) er den omhandlede Green af Huusfliden ei, hvad den har været før. Fra 1800—1805 var Vævningen især i god Fremgang her, og hver 4de Gaard eller Huus havde sin Væv. Men, efter at Landets egne Produkter faldt saa dybt i Priis, maatte Bonden sælge sin Uld og kunde ikke kjøbe Hør. Af 20 Væve gaae nu neppe 5, der væve det Alleruundværligste til Beboernes egen Forbrug.

Sallingboerne forarbeide baade Lærred og Vadmel til egen Brug og til Salg. Men, da de maae kjøbe Hørren, svarer Lærredtilvirkningen ikke heller Regning for dem. Det Samme gjelder for Almuen i Viborg-Egnen, hvor Huusfliden ikke desto mindre er saare stor.

I Sønderlyng Herred avles megen Hør, og heraf forarbeides en stor Mængde Lærred til egen Brug og til Salg. Største Delen af det meget Lærred, som bringes til Viborg Markeder, er tilvirket her. Ligeledes væves her en stor Deel Vadmel og Hvergarn.

Middelsom Herred har kun ubetydelig Høravl. Den vindskibelige Almue beskjæftiger sig her meest med Uldbinding, hvorom vi senere skulle tale. Men i Houlberg Herred forarbeides baade uldne og linnede Tøier.

Blandt Almuen i Aarhuus og Randers Amter herser en priisværdig Vindskibelighed. Lærred, Hvergarn og Vadmels-Tøier tilvirkes her i betydelig Mængde saavel til egen Brug som til Salg, sædvanligst af hjemmeavlet Hør og af Uld

af Beboernes egne Faar. Frembringelsen af Hør og dennes Forarbeidelse til Garn og Lærred have alt en Tid været en vigtig Bibeskjæftigelse for Beboerne af det gamle Omersyssel (Strækningen mellem Randers og Mariager-Fjord), især i Støvring og Nørhald Herreder. Da imidlertid Priserne sank saa stærkt paa disse Produkter, og det tildeels fordi deres Beskaffenhed ei stod i Forhold til Tidens Fordringer, og de ei vare passende Handelsvarer, var det, at Regjeringen i 1824 opretteede en Halle i Randers, for derved at bidrage til Produktionen af jevnartet og finere Lærred, i hvilket Øiemeed der ogsaa blev tilstaaet Præmier efter Lærredets Fiinhed. I 1827, 28 og 29 foranstaltedes Indkjøb af Lærreder til Land-Militair-Etatens Brug, omtrent 40,000 Alen, til samme Priser, som dem, der vare givne for det før brugte udenlandske. Ligeledes foranstaltedes Indkjøb af Garn til den kgl. Fabrik paa Kjøng og Øbjerggaard, nemlig i Tidsrummet 1830—1833, 669,362 Fjed Hørgarn og 3,666 Fjed Blaargarn, eller for over 17,300 Rbd., og i 1833—34 for 3000 Rbd. Af Private blev fra 1834 til medio 1836 kjøbt Hørgarn for omtrent 5,600 Rbd. Desuden har man indført Talhasper og forbedrede Rokke, og har gjort Bønderne bekjendte med udenlandsk Fabrikgarn, medens man, ved at udlaane Hørfrøe, har forøget og forbedret Høravlen. Ved disse Foranstaltninger have Lærrederne vundet betydeligt i Fiinhed og Jevnhed, men staae endnu tilbage i Blegning og Appretur. Mængden er ligeledes tiltagen stærkt; thi paa Hallen i Randers blev

i 1825	stemplet	1750 Al.	og deraf 425 Al.	af Nr. 1,
- 1830	—	29475	— 6,200 Al.	af Nr. 1,
- 1834	—	38700	— 14,125 Al.	af Nr. 1.

Fra Randers Tolddistrikt udførtes i 1833 og 1834 omtrent 3000 Td. Hørfrøe og Dodder, og Indførselen af udenlandsk Hør dertil er nu saa godt som ganske ophørt.

I Veile Amt er Huusfliden ogsaa i god Gang. Størst er den dog i Amtets Vesteregne, især i de til Hammerum Herred stødende Sogne, hvor sædvanlig Unge og Gamle af begge Kjøn om Aftenen ere sysselsatte med at spinde, karte eller binde. I Amtets østlige Egne udgjør Vadmel, Hvergarn, Hør- og Blaarlærred samt endeel uldent Dynevaar

Huusflidens vigtigste Frembringelser. Med Undtagelse af de vestlige Sogne strækker Produktet dog kun til egen Forbrug, og paa Hallen i Veile, der oprettedes i 1828 og begyndte 1829, blev kun

i 1830 stemplet 3050 Al. og deraf 2375 Al. af Nr. 1,
i 1831 — 2125 — 1625 —

Hør dyrkes overalt i Østeregnen, men især omkring Snoghøi. Ved Nebel Mølle er en betydelig Hørberednings-Anstalt, som tilhører Stænderdeputeret, Landvæsenscommissair og Dannebrogsmand Wulff. Med 1835 Aars Afgrøden tog Arbeidet her sin Begyndelse i Midten af October Maaned, og fra denne Tid indtil Aarets Udgang var 7000 Pd. Hør tilberedt. Foruden dette var der blevet indleveret Hørstraae til mere end 14,000 Pd. Hør.

I Jyllands Vestegne er Høravlen ubetydelig, skjøndt Hørren ogsaa her kan lykkes ret vel, og Beboerne beskjæftige sig derfor især med at tilvirke uldne Tøier. I de sydlige Dele af Ribe Amt forarbeides imidlertid en ikke ubetydelig Mængde Hør- samt Blaarlærreder, Hvergarn samt endeel hvidt og farvet Vadmel. Lærrederne have her, ved de Handlendes Mellemkomst, erholdt en større Grad af Jevnhed, end andetsteds der i Landet, og ere derved blevne mere søgte i Handelen.

Det eneste private Fabrik, i hvilket Lærred tilvirkes i Danmark, er Kjøngs, som blev anlagt 1778 af Grosserer N. Ryberg paa hans Gods, Øbjerggaard, og, efter i længere Tid at have været i Regjeringens Eie, nu igjen er kommen i en privat Mands Besiddelse. 1787 fandtes her kun 22 Vævestole, men disse ere lidt efter lidt forøgede, især i 1826, til det nuværende Antal, 52 med 7 Jacquard-Maskiner. Af dette Antal ere dog kun de 31 Væve opstillede i Fabrikens 4 Værksteder, de andre 21 derimod i Kjøng og Sallerup Byers Udflytterhuse, hvor Væverne imidlertid kun tildeels arbeide for Fabriken, men ellers for Andre. Foruden Væverierne er her paa Kjøng en Spindeanstalt, som besørger Garnet spundet ved Omegnens Beboere, og desuden en Hørberedningsanstalt. Fra Begyndelsen af 1787 indtil 30te April 1788 blev ved Fabrikens Væve tilvirket Varer for omtrent 6500 Rbd., men i Regnskabsaaret 1832 for omtrent 19,400 Rbd., og i 1835 for omtrent 12,800 Rbd.

Sammenligner man de linnede Fabrikata herfra med ligesaa gode fra Udlandet, da ville hine kunne holde Priis med disse, naar Tolden paa dem regnes med, men ellers ikke; thi deels er Hørren dyrere, deels er Arbeidslønnen for Spind og Vævning ikke saa billig her som i de fattige Strækninger i Udlandet, hvor Lærredsfabrikationen er næsten Indbyggernes eneste Næringsvei, og hvor Arbeiderne derfor opnaae en sjelden Færdighed. Endnu sværere vil det blive for Kjøng at concurrere i Priis med de engelske og irske Fabriker, hvorfra Lærred af maskinspundet Garn nu finder godt Marked selv i Tydskland. Kjøngs Fabrik har imidlertid havt en betydelig Indflydelse paa Linnedvævningen i Almindelighed, men især paa Dreiels- og Damaskvævningen her i Landet ved det store Antal Væverе, som ere blevne dannede der og senere have bosat sig i de forskjellige Egne og oplært Andre. Det hjemmevævede Dreiel, som man nu seer omkring paa Landet, viser denne Fremgang til det Bedre ganske tydeligt. Udenfor Fabriken er desuden for samme beskjæftiget en stor Mængde Mennesker ved Spind, f. Ex. i 1833 henved 3000 Spindersker i Randers og Viborg Amter, siden 1825 paa Møen, 450—1000 og i Nærheden af Fabriken 500—700 Spindersker.

At Lærredsfabrikationen, selv under nærværende Forhold, kan være Gjenstand for en ei ubetydelig Entreprise, viser iøvrigt den nuværende Forpagter af Kjøngs Fabrik, Olsens Exempel. Denne driftige Mand har, fra 1831, ved Spinderi her i Byen beskjæftiget et Antal af omtrent 150 Personer, der have leveret aarligen omtrent 3000 Pd. Hørgarn af udenlandsk, især russisk Hør, da han ei har kunnet erholde indenlandsk Hør i tilstrækkelig Mængde. Desuden har han i de sidste Aar opkjøbt temmelig betydelige Partier Garn, spundet af indenlandsk Hør i Randers Amt, f. Ex. i 1835 2334 og i 1836 8323 Strænge. Af dette Garn samt af endeel, han har ladet spinde her i Byen, i Roeskilde og i Bønderbyerne der omkring, har han for egen Regning, fra 1831 indtil 1 April 1837, ladet væve 39,000 Alen Hørlærred. Lærrederne ere fra Aar til Aar blevne mere og mere søgte, da hans Bestræbelser stedse ere gaaede ud paa at levere fortrinlige Varer til billige Priser, saa at den kommende Tid sikkert end mere vil befæste disse Varers gode Anseelse. Ble-

geriernes mindre gode Tilstand her i Landet har derimod hindret ham i at give Lærrderne det Udseende, han ønskede.

Efter Forholdenes Natur maa der forresten indføres en betydelig Mængde Lærreder fra Udlandet, især af de simpleste og af de fineste Sorter. De simple, blegede tydske Lærreder, som sælges her i Staden for 18 à 20 Sk. pr. Alen, tilvirkes ved de flittige pommerske Bønder i Vintertiden af Hør, som de selv avle, og sælges af dem til Priser, med hvilke det er vanskeligt her at concurrere. Det Samme kan næsten siges om de ret fine Lærreder. Garnet hertil spindes især i de böhmiske Bjergegne og udmærker sig ved Fiinhed og Jevnhed. Det opkjøbes af omvandrende Kræmmere, der levere deres Varer til Kjøbmænd, som atter forsende samme til Schlesien, Sachsen og Nederlandene, hvor Garnet væves og erholder den skjønne Bleg. Hos os savnes endnu saa dygtige Spindere, Væverе og Blegere. Vi maae derfor i Almindelighed indskrænke os til Middelsorterne af Lærred, men heri ville vi ogsaa desto lettere kunne concurrere, jo mere Høravlen udbreder sig, og jo mere Færdighed der opnaaes i Blegningen og Appreturen.

Til Udstillingen denne Gang var indsendt fra

Bestyreren af Høravlingsinstitutet Lykkenssæde i Fyen, G. Schroll,

Prøver af 3 Sorter heglet Hør.

En Dame,

En Dug og 18 Servietter, vævede paa Kjøng.

En Dame,

Et Stk. hjemmegjort Dreiel til en Dug og 12 Servietter.

Kjøngs Fabrik,

10 forskjellige Garniturer Dækketøier.

6 forskjellige Theeduge og 4 Stk. halvbrede Dreiler.

4 Stk. forskjellige Haandklæde-Dreiler og 4 Stk. afpassede Haandklæder.

Et Stk. Snørlivsdreiel og 6 Stk. Hørlærreder.

Linnedvævermester C. P. Krusemarck,

2 Damaskes Theeduge og et grønt Bordteppe.

Linnedvæverne Anders og Knud Larsen i Lumbye i Fyen,

En stor Damaskes Dug og 2 Theeduge, vævede paa Jacquardmaskine.

Fuldmægtig O. F. Olsen,

10 Stk. Hørlærreder, vævede paa Dragøe.

Madame Ramus,

Prøver af Hørgarn.

Prokurator og Møller Rasmussen i Rudkjøbing,

En Theedug og 12 Servietter af Hørgarnsdreiel.

En Borddug og 2 Haandklæder af Blaargarnsdreiel.

Prøver af kogt, men ubleget Hørlærred, af bleget og halvbleget Blaarlærred, samt af treskaftet Sækkelærred.

Prøver af brudte, men uskjættede Hørtaver, af tørret og ikke tørret Straa, som havde gaaet 1 eller 2 Gange gjennem Maskinen.

Prøver af heglet, men uskjættet Hør af forskjellig Beskaffenhed, af Hørstraa, samt Skitse af en Brydemaskine, udtænkt af ham i 1823.

Satterup,

2 Theduge, vævede af Kragelund i Uttersløv, blegede af Agerskov i Lyngbye og appreterede af Ruben.

Paa Lykkenssæde, en Arvefæste-Eiendom under Baroniet Brahe-Trolleborg, blev 1793 oprettet et Institut for Underviisning i den forbedrede Høravl af den nuværende Eiers, G. Schrolls, Fader, der ved Ophold i Nederlandene og Skotland havde lært disse Landes Høravl og Beredningsmethoder at kjende. Efter Stifterens Død 1833 fortsættes Institutet af hans Søn, for nærværende Tid med 14 Lærlinge og 1 Svend, og saaledes at 15 Td. Land aarligen besaaes med Hørsæd, omtrent 20 Td. Land leies til Høravl, og desuden fuldgroet Hør kjøbes af Omegnens Beboere. Den aarlige Produktion af Hør er omtrent 600 Lpd. og 80—90 Td. Hørfrøe, hvilke Artikler stedse have havt en rivende Afsætning. Hørren sælges især til dem af Provindsens Beboere, der ønske finere og bedre Hør, end Bonden i Almindelighed avler. Da Schroll jevnligt afverler med nyt Rigaisk Sædefrøe, saa er det Frøe, han avler, ogsaa vel skikket til Udsæd, hvorfor det ogsaa let finder Afsætning til Landmændene i Fyen.

Fra Institutet er i det Hele udgaaet 104 Lærlinge*), hvoraf den største Deel endnu driver Høravl eller i det Mindste bereder og hegler Hør. Af disse opholde sig, saavidt vi vide, for Tiden 14 i Sjælland, 3 i Laaland, 1 paa Falster, 2 paa Bornholm, 2 paa Langeland, 18 i Fyen, 26 i Jylland og 9 i Slesvig. De her omhandlede Lærlinge have igjen dannet Andre til Hørberedere, og Institutet har saaledes havt en mærkelig Indflydelse paa Udbredelsen af Høravlen, hvis Vigtighed bliver desto mere indlysende, jo vanskeligere det bliver for Landmanden at finde lønnende Afsætning for Kornvarer.

De indsendte Prøver af Hør fra Lykkensfæde vare i Forhold til Priserne fortrinlige, hvilket ogsaa den betydelige Afsætning maatte lade formode. Dette, i Forening med Institutets ovenfor antydede Indflydelse paa Høravlen her i Landet, har bestemt Commissionen til at tilstille Institutets nuværende Bestyrer, G. Schroll, dens Broncemedaille, som et Tegn paa dens Agtelse.

De af 2 Damer indsendte vævede Sager vare godt forarbeidede. Den Sidstes Garn var udmærket fiint og jevnt. Den Førstes Garn var imidlertid kun maadeligt bleget.

Det af Madame Ramus udstilte Hørgarn, spundet fra 2 Tene ad Gangen, een Traad med hver Haand, var særdeles jevnt, stærkt og godt spundet.

De fra Kjøngs Fabrik udstilte Damaskes Dækketøier vare forfærdigede af passende Garn, baade hvad Fiinhed og Jevnhed angik. Vævningen var meget god, Blegningen derimod mindre fuldkommen, og Priserne temmelig høie. Dreilerne og Lærredet vare godt forarbeidede og af jevnt Garn.

Blandt de faa Hørberedningsanstalter, som findes her i Landet, og hvoraf Savnet bliver større og større, indtager Prokurator og Møller Rasmussens i Hine Mølle ved Rudkjøbing en af de første Pladser ved den Hørbrydningsmaskine, han selv har construeret. Den har 42 Valtser af $2\frac{1}{2}$ Tomme

*) Paa Kjøng er der ligeledes blevet oplært ikke faa Hørberedere. Saavel hertil som til Høravlingsinstitutet Lykkensfæde er der hidtil givet ei ubetydelige aarlige Understøttelser af den Kongelige Kasse.

i Tvermaal, hvis Risler paa de fleste kun ere ¼ Tomme brede. Fra disse gaaer Hørren til Heglen uden Skjætning, og ved forsigtig Behandling erholdes saaledes halvheglet Hør, medens selv det ringeste af de forskjellige Slags Blaar er bedre, end Skjætteblaar. Maskinen udbringer 16 Pd. Tave af 64 Pd. Hørstraa, medens det Sædvanlige kun er 9—10 Pd. Ved Maskinen undgaaes iøvrigt, som meldt, Skjætningen, og alle Slags Straa, de være nok saa korte, skjøre, lidt eller meget røddede, kunne derfor tilberedes og komme til Nytte. Siden 1823 har Rasmussen ved Maskinen tilberedt den af ham avlede Hør, 8 á 10 Lpd. aarligen, men i de sidste Aar desforuden for Omegnens Beboere ialt omtrent 900 Lpd. Taver. Seer den driftige og tænksomme Eier sig først istand til at tilveiebringe en behørig og stadig bevægende Kraft, vil man ved den her omhandlede Maskine dagligen kunne bearbeide 640 Lpd. Hørstraa, der, enten dette er slet eller godt, giver 160 Pd. Tave. Han vil da have en rig Erhvervskilde, og Langelands Beboere ville kunne forbedre deres Kaar meget, ved at dyrke mere Hør, end hidtil.

Iden af Rasmussen til Udstillingen indsendte Dreiels Theedug, hvortil Hørren var tilberedt af saa kort og finstenglet Hør, at denne ei kunde være tilberedt paa den sædvanlige Maade, befandtes Garnet godt og stærkt spundet, og Dreilet vel forarbeidet. Ved de andre vævede Sager saavel af Hørgarn som af Blaargarn var Garnet ligeledes godt spundet og forarbeidet. Brydemaskinens Brugbarhed fremgaaer altsaa baade af disse og af de indsendte Prøver af brudte, men uskjættede Hørtaver og af heglet Hør. Ved disse Sidste vare dog Taverne noget haarde, hvilket muligen hidrører fra Rødningen. Rasmussens Fortjenester af Hørberedningen har Commissionen anseet værdige til hæderlig Omtale, idet den tillige anbefaler hans Hørberedningsanstalt til at blive udvidet og benyttet saa meget som muligt.

Krusemarcks Theeduge og Bordteppe vare af god Bonitet samt af smukke Mønstre og godt forarbeidede.

Det Samme gjælder om Brødrene Larsens Arbeider, der vare vævede paa Jacquard-Maskine. Kun syntes den store Dug at være vel tyndt anlagt.

Den nuværende Forpagter af Kjøngs Fabrik, Olsen, havde udstilt Prøver af de Sorter Lærred, han, som anført, endeel Aar igjennem har ladet væve, nemlig 10 Stk, vævede paa Dragøe. Disse Lærreder vare godt forarbeidede, af jevnt og stærkt spundet Garn, samt af bedre Bonitet, end de, der i Almindelighed indføres fra Udlandet, og fortjene saaledes, da de desuden vare særdeles billige, at anbefales til Brug i Huusholdninger.

Som Prøver paa udmærket Blegning maae vi henvise til de to Theeduge, der vare blegede hos Agerskov i Lyngby og vidne fordeelagtigt om hans Blegeri.

Bomuldsmanufacturer.

England er det egentlige Sæde for Bomuldsspinderierne og Bomuldsfabrikationen i Almindelighed. De fuldkomne Maskiner, de store Capitaler, de udbredte Handelsforbindelser og Arbeidernes store Øvelse ville sikkre Englænderne lang Tid Overvægten heri. Spinderierne ere blevne saa forbedrede og udstrakte, at f. Ex. i Manchester Omkostningerne ved Forarbeidningen af en lige Mængde Garn, siden 1804, ere faldne fra 8 Sh. 5 P. til 2 Sh. 5 P. Vor betydeligt billigere Arbeidsløn vil ikke kunne erstatte de engelske Maskiners Fortrinlighed og Arbeidernes større Duelighed; thi i Frankrig, som dog befinder sig under langt heldigere Forhold, end Danmark, med Hensyn til denne Industriegreen, udgjør, efter nye og nøiagtige Undersøgelser, Omkostningerne ved Spinderiernes Anlæg 28 pCt og Vedligeholdelsesomkostningerne 30 pCt. mere, end i Storbrittanien. I 1833 blev i Storbrittaniens og Irlands Manufacturer forbrugt 282,670,000 Pd. Bomuld. Herved beskjæftigedes 2,500,000 Individuer, hvis Løn kan anslaaes til 6,044,000 Lst. Det i eet Aar fabrikerede Garn havde en Længde af mere end 200,000 Gange Jordens Omkreds. Føie vi endnu hertil, at, uagtet den

høie Told og de betydelige Spinderier i den tydske Toldforenings Stater, var Indførselen af engelsk Bomuldsgarn i Tydskland endnu i Aaret 1834 — 32 Millioner Pd., indseer man let, at Sandsynligheden for Bomuldsspinderiers Opkomst her i Landet er langt borte. Det største af de 2 Bomuldsspinderier, som findes hos os, er det i Roeskilde, men selv dette er ei af stor Betydenhed og beskjæftiger sig udelukkende med Spindingen af de grovere Numere. Det andet Spinderi er i Altona.

Vigtigere er Bomuldsvævningen ved det ei ubetydelige Antal Mennesker, som finde Beskjæftigelse herved, og ved den udbredte Anvendelse, Bomuldstøierne have faaet fremfor de linnede paa Grund af deres Billighed.

For 50 Aar siden blev paa Blegdamsveien ved Kjøbenhavn anlagt et stort, for sin Tid fortrinligt indrettet Bomuldsmanufactur for den kgl. Kasses Regning. Dette blev 1795 overdraget til et privat Interessentskab, de kjøbenhavnske Klædekræmmere, og udvidedes nu saaledes, at det blev et af de største og mærkeligste, som har existeret her. Det nysnævnte Interessentskab drev Manufacturet, indtil det ødelagdes ved Bombardementet 1807, hvorefter det blev ophævet, og Maskinerne solgte og udflyttede til et Bomuldsspinderi paa Buddinge Mark, som nu ogsaa er nedlagt. Et andet Bomuldsmanufactur, som 1793 blev anlagt for privat Regning paa Usserød, blev 1810, da det kjøbtes for offentlig Regning, forandret til et Bay-Manufactur for Armeen. Krigen og Continentalspærringen satte de engelske Manufacturer betydeligt tilbage og nødte den engelske Regjering til at tillade Udførselen af Bomuldsgarn. Paa denne Maade og ved Kaperrierne kom en stor Deel Bomuldsgarn hertil, og da paa samme Tid endeel duelige Arbeidere, paa Grund af Krigsuroligheederne, udvandrede fra sachsiske, preussiske og andre Manufacturstæder, bleve disse villigen modtagne her, og endeel Bomuldsvæverier og Spinderier anlagte. Ved fornævnte Arbeidere blev denne Industriegreen saaledes grundfæstet, at den uforstyrret vedblev at holde sig i mindre Værksteder, efterat de større Fabriker vare gaaede til Grunde, som en Følge af den ved Krigens Ophør friblevne Con-

currence. Paa sidstnævnte Tid (1813) var det iøvrigt ogsaa, at et Interessentskab anlagde et Bomuldsmanufactur ved Maglekilde ved Roeskilde med et for den Tid fortrinligt Maskinspinderi, der drives endnu, medens Strømpevæveriet, som under Krigen beskjæftigede 60—70 Stole, er nedlagt. For nærværende Tid væves en ei ubetydelig Mængde, dog næsten udelukkende simple, tærnede og stribede, farvede Bomuldstøier, skjøndt paa den ene Side de trykte Bomuldstøier ved deres Billighed og livfulde Farver have indskrænket Brugen af hine betydeligt, og paa den anden Side Maskinvæverierne, der udbrede sig meer og meer i Udlandet, ved deres billige og gode Produkter gjøre Concurrencen mere og mere vanskelig. Det er saaledes kun ved deres Styrke og ægte, om just ikke stedse livfulde, Farver, at de danske Bomuldstøier hidtil have sikkret sig Markedet. De fleste og største Bomuldsvæverier findes i Kjøbenhavn og Altona, dog ogsaa enkelte større i Roeskilde, Odense og Viborg (Salomonsen 50 Væve). Christiansfeld var før bekjendt for sine gode Bomuldstøier, men er det nu ikke længer. I Kjøbenhavn fandtes 1836 35 Tøimagere (1743 kun 8), der beskjæftigede 376 Svende og Lærlinge samt 286 andre Arbeidere. Her blev stemplet

af Bomuldstøier	1832	584,027$\frac{1}{4}$	Al.
- Bomuldstørklæder	—	2,461$\frac{11}{12}$	Ds.
- Tøier af Uld og Bomuld el. Linned	—	27,989	Al.
af Bomuldstøier	1833	678,599$\frac{1}{2}$	Al.
- Bomuldstørklæder	—	2,807	Ds.
- Tøier af Uld og Bomuld el. Linned	—	2,6271	Al.
af Bomuldstøier	1834	774,696$\frac{1}{2}$	Al.
- Bomuldstørklæder	—	3,659$\frac{1}{12}$	Ds.
- Tøier af Uld og Bomuld el. Linned	—	35,506$\frac{1}{1}$	Al.
af Bomuldstøier	1835	774,583	Al.
- Bomuldstørklæder	—	4,760$\frac{7}{12}$	Ds.
- Tøier af Uld og Bomuld el. Linned	—	39,811$\frac{1}{2}$	Al.

Kattuntrykkerierne vare i meget god Drift i Kjøbenhavn og dens Omegn indtil Slutningen af forrige Aarhundrede, begunstigede ved Mangel paa fremmed Concurrence,

som en Følge af Forbudet mod Indførsel af farvede og trykte Bomuldsvarer fra fremmede Steder. I denne Tid beskjæftigede det store Kattuntrykkeri paa Østerbro, der var anlagt 1715 og i lang Tid var i Handelshuset Tuteins Eie, 200—250 forskjellige Arbeidere ved 50—70 Trykkerborde; Jenners paa Blegdammen 60—80 Arbeidere ved 15—20 Trykkerborde; Fette og Momsens 50—60 Arbeidere ved 10—15 Trykkerborde og s. fr.; endvidere Schleisner og Knoops i Lyngbye 150—200 Mennesker ved 35—40 Borde; Lunds i Usserød 60—80 Arbeidere ved 10—15 Borde. Fabrikationen bestod især i simple Kattuner, største Delen med uægte Trykning, hvilke Varer fornemmelig fandt Afsætning til Norge og Sverrig, men og for endeel forbrugtes paa Landet omkring i Danmark. 1793 var saaledes, foruden enkelte Trykkere, som arbeidede for sig selv, 7 betydelige Trykkerier i Drift. Disse beskjæftigede 360 Arbeidere og leverede Varer af 366,800 Rbd. Værdi. Et liberalere Toldsystem, men især Krigen i 1807, som afbrød Handelen mellem Danmark, Norge og Sverrig, samt Continentalspærringen, som forhindrede Tilførselen af hvide Kattuner, der hidtil vare komne direkte fra Østindien med det asiatiske Compagnies Skibe, standsede pludseligt alle Trykkerierne.

I 1809 begyndte vel enkelte smaa Trykkerier igjen at opstaae i Kjøbenhavn, men af langt ringere Omfang. Disse stræbte vel at udmærke sig ved smuk og ægte Trykning, hvorhos Afsætningen indskrænkede sig til de nærmeste danske Provindser. Men de kunde desuagtet ikke udholde Concurrencen med Tvist- og Bomulds-Tøierne, der kom meer og meer i Mode. Efter Freden ophørte Trykningen ganske paa Grund af den betydelige Mængde fremmede trykte Varer, som da bleve indførte og solgte til de samme Priser, som de hvide Varer.

I hiint ældre Tidspunkt blomstrede Kattuntrykkerierne ligeledes i Wandsbeck, og der fandtes ikke mindre end 5, anlagte ved Wandsbecks daværende Eiers, Friherre v. Schimmelmanns Foranstaltning. Med Krigens Ophør forsvandt ogsaa disse, og kun eet blev tilbage, nemlig v. Lengerckes, som vi senere skulle omtale.

I de danske Provindser gives nu ingen Kattuntrykke-

rier udenfor Kjøbenhavn, og her kun nogle faa (Güllichs, Rubens, Kjøbenhavns Ladegaards Kattuntrykkeri), der enten optrykke gamle Tøier, eller for de Handlende farve og omtrykke Tøier, der ere gaaede af Mode, og nogle enkelte simple Artikler. Farver Lercke beskjæftiger sig fornemmelig med Farvning af Glands-Lærreder samt Shirtinger, og leverer en meget betydelig Mængde heraf. Güllich, Lercke og Ruben beskjæftigede i 1835 50 Arbeidere og havde trykket og farvet 419,255 Al. Kattun og 73,800 Al. Lærred.

I Provindserne beskjæftige iøvrigt enkelte Farvere sig ogsaa som Bisag med Kattuntrykningen, men kun ubetydeligt, og ene for Beboerne i nærmeste Omegn. Vel have de trykte Bomuldsvarer i den sidste Tid fortrængt de egentlige saa kaldte Bomuldstøier ved deres Billighed, skjønne og ægte Farver samt smagfulde Mønstre, og Forbrugen heraf er saaledes tiltagen betydeligt. Men da denne retter sig efter Moden, og samme varierer efter de franske og engelske Moder, vil vanskeligt et større Kattuntrykkeri kunne anlægges her, saalænge Afsætningen er indskrænket til selve Danmark, og Kjøbenhavn, Hovedsædet for Manufacturhandelen her i Landet, dagligen fra Udlandet oversvømmes med nye Artikler af den omhandlede Art. At man imidlertid, under heldigere Handelsforhold, ogsaa her i Landet kan udrette Endeel i dette Fag ved Kyndighed og de fornødne Pengemidler, derom vidner noksom v. Lengerckes store Kattuntrykkeri i Wandsbeck, og vi troe derfor, at det ei behøver videre Retfærdigjørelse, at vi her omtale samme omstændeligere.

Dette Kattuntrykkeri blev anlagt 1780 af C. C. P. v. Lengercke, under afdøde Stats- og Finantsminister E. H. v. Schimmelmanns Beskyttelse, og beskjæftiger sig med Trykningen af Bomulds- og uldne Tøier, som leveres af hamborgske Handlende og siden af disse sælges i Hamborg, Leipzig, Frankfurt o. s. v. Mange af disse Varer gaae fra Leipzig til Tyrkiet, Grusien og andre østlige Lande. Allerede i 1790 indrettede v. Lengercke her det i England opfundne Kobberpladetryk og tilberedte det saa kaldte engelske Blaat, som Ingen i Tydskland den Gang kunde tilberede. Men herved skaffede Fabriken sig ogsaa en saadan Berømmelse, at Antallet paa Arbeiderne steeg indtil flere Hundrede. Fabriken

havde tilstrækkelig Beskjæftigelse indtil 1811, da Continentalspærringen gjorde, at den ganske maatte standse. Efter Ophævelsen af Hamborgs Beleiring, 1814, begyndte Driften igjen med stor Livlighed og er siden bleven fortsat med afverlende Held. 1822 døde C. C. P. v. Lengercke, og hans Søn, den nuværende Eier, J. C. P. v. Lengercke overtog nu Fabriken. De store Fremskridt, som Englænderne havde gjort, bleve ikke upaaagtede af denne virksomme og dygtige Fabrikant, og, kun ved at anvende de Maskiner og Forbedringer, som i England vare udtænkte, har det været ham muligt at kunne bestaae Concurrencen. I 1825 lod han anbringe 3 Valtsetrykmaskiner, hvoraf een trykker med 1 Farve, een med 2 Farver, og een med 3 Farver paa Engang, og hvorved Trykningen skeer i utrolig kort Tid. Disse Maskiner drives, fra 1834 af, ved en Høitryks-Dampmaskine af 12 Hestes Kraft, der desuden driver 2 Udpressemaskiner, en Mangle, 4 Vadskehjul, 10 Hasper til Skylning, 1 Opvindemaskine, 1 Tørremaskine o. s. v. Alle Valtser til Trykningen graveres i selve Fabriken. Ligesaa skjæres alle Former her, og Fabriken har sine egne Smede, Tømmerfolk, Snedkere, Murere o. s. v., saa at alt det Fornødne udføres i selve Fabriken, endog det største Smedearbeide, der kan afdreies paa Dreierbænke, drevne ved Dampmaskinen. I Fabriken beskjæftiges afverlende 200—300 Arbeidere og trykkes 30,000—40,000 Stk. Tøi, eller 1,200,000—1,600,000 Al. Men Fabrikanten vilde imidlertid kunne trykke dobbelt saa Meget, hvis han ikke skulde concurrere med England og, hvad der virker end ufordeelagtigere, med de Lande, som ere indbefattede under den tydske Toldforening, hvor Tolden af Kattuner og Sirtser omtrent er 2 Thl. preussisk Courant pr. Stk., en Told, der formindsker disse Fabrikaters Afsætning i hine Lande.

Farverierne her i Landet drives især i mindre Værksteder og beskjæftige sig udenfor Kjøbenhavn næsten udelukkende med Farvning af Huusflidsfrembringelserne. De større Klædefabriker have deres egne Farverier, medens Farvningen af Bomuldsgarn udføres i særskilte Farverier, hvoraf enkelte fortrinsviis kun beskjæftige sig med visse Farver, samt saaledes opnaae en større Øvelse i disses Behandling.

I Altona udføres Farvningen i det Store i 4 Uldgarnfabriker, der levere farvet og ufarvet Garn til Strikning, Brodering og Possementmagerarbeide, men hvoraf de 2 Fabriker tillige levere endeel strikkede Varer. Før beskjæftigedes endog et betydeligt Antal Mennesker ved Spindingen og den øvrige Tilberedning af Garnet, men siden Maskinspindingens Fuldkommengjørelse og Ophævelsen af Udførselstolden i England paa Uldgarn har det maskinspundne Garn, der er langt jevnere og billigere, saa godt som fortrængt Haandspind, der for disse Fabriker næsten er indskrænket til Spindingen af endeel Eiderstedtsk Uld. Denne søges nemlig meer og meer i Udlandet, især til Strikning, og udmærker sig ved sin fortrinlige Hvidhed, Elasticitet og Styrke. De her omhandlede 4 Fabriker leverede 1835 204,000 Pd. Garn og strikkede Varer, hvortil der brugtes 145,000 Pd. engelsk og sachsisk Uldgarn samt 65,300 Pd. indenlandsk Uldgarn. De beskjæftigede 200 Arbeidere i selve Fabrikerne og omtrent 1460 Fruentimmer paa Landet i Omegnen ved Spinding og Strikning.

Paa Udstillingen fandtes fra

Bomuldstøifabrikør P. Dyhr i Aalborg,

2 Theeduge og 8 Haandklæder af Bomuldsgarn.

Bomuldstøifabrikør F. Knappe,

2 Olmerdugs Overdyner uden Søm og 9 Stk. Tørklæder.

Bomuldstøifabrikør M. Nielsen ved Svendborg,

Prøver af Nankin, Olmerdug, Dynevaar, blaastribet Bomuldstøi, Lommetørklæde- og Veste-Tøi.

Bomuldstøifabrikør H. T. Stahl,

3 Stk. Bomuldstøi, 1 Stk. Meubeldamask, 3 Stk. Bordtepper, 2 Duf. Stk. Forklædebaand, chemisk bleget og farvet Bomuldsgarn.

Bomuldstøifabrikør J. Waltz,

Forskjellige Bomulds-Tørklæder og 1 Stk. Bomuldstøi.

Bomuldstøifabrikør P. G. Wolff,

3 Stk. fiint Bomuldstøi og 9½ Duf. Lommetørklæder.

Strømpevæver J. H. Witzel i Rendsborg,

Strømper, vævede af Bomuldsgarn.

Arbeidsanstalten paa Ladegaarden ved Kjøbenhavn,

4 Stk. trykket Kirsei, 8 trykkede Bordtepper og 2 Stk. Meubelsirts.

J. C. P. v. Lengercke, Ridder af Dannebrogen, i Wandsbeck,

Prøver af og 10 hele Stk. forskjellige Sirtser, Musliner, Meubelsirtser og Thibet.

J. Glæsel paa Usserød,

Prøver af farvet Merinos-Garn, Sye-Silke og Silke til Vævning, ægte tyrkiske og forskjellige andre ægte Bomuldsfarver, farvet tredobbelt snoet Hørgarn, i Stykket farvet Merinos, Napolitaine, Klæde, Halvklæde og farvede Uldprøver.

Chemisk Fabrikant Güllich jun.,

Chemisk bleget Bomuldsgarn.

Farver J. F. Rancke,

Prøver af forskjellig farvet Bomuldsgarn.

J. C. Semper, Firma: J. W. Paap i Altona,

Prøver af forskjellig farvet Garn til Strikning, Brodering og Possementmagerarbeide af indenlandsk, sachsisk og engelsk Uldgarn.

Blandt Bomuldsvæverne ville vi først nævne Stahl, der i den sidste Tid har forsøgt at give denne Næringsvei et høiere Sving her i Landet og at begrunde et større Etablissement, hvilket er den eneste Maade, hvorpaa den her omhandlede Industriegreen kan hæve sig over det Sædvanlige og lidt efter lidt gaae over til Forfærdigelsen af de bedre Artikler. Stahl oprettede saaledes paa Dragøe et Bomuldsvæveri, for der at kunne benytte de mange Væversker, som vare vel øvede i Vævningen af Linned, men ei fandt tilstrækkelig Fortjeneste herved og derfor tilbøde deres Arbeide for en langt billigere Betaling, end Stahl maatte give i Kjøbenhavn. Han har tillige der indrettet et Farveri (ogsaa for tyrkisk Rødt), et chemisk Blegeri, anskaffet sig en Baandvæv, flere Jacquard-Maskiner, en Mynsterkort-Maskine, en Kalander o. s. f., og har herved søgt at fuldkommengjøre Fabrikationen og give den en større Udstrækning.

Det indsendte Bomuldstøi var godt forarbeidet og havde en bedre Appretur, end vi hidtil have kjendt her i Landet; thi man

har ei anvendt Opmærksomhed nok herpaa, skjøndt Appreturen indirekte bidrager til Tøiets Styrke og finere Udseende, og det engelske Bomuldstøi sikkert skylder denne ikke lidet af sin Anseelse. Meubeldamasket var godt forarbeidet og med smukt Mønster. Forklædebaandene vare ligeledes særdeles gode og stode fuldkomment ved Siden af de Elberfelder. Begge Dele, ligesom ogsaa de udstilte Bordtepper med indvævede Forzringer, vise den Udstrækning, han har givet sit Anlæg, men tjene tillige som Prøver fra hans Farveri. Fra dette var desuden indsendt forskjellige Bundter farvet Garn, f. Ex. tyrkisk rødt, der havde en jevn og livlig Farve. Det chemisk blegede Garn var meget smukt.

Dyhrs Duge og Haandklæder udmærkede sig ved meget god Bonitet, smuk Vævning og smagfulde Mønstre, men stode tilbage i Blegningen.

Wolffs, Nielsens og Knappes Bomuldstøier vare ligeledes gode i Forhold til Prisen.

De af v. Lengercke udstilte Sirtser, Musliner o. s. v. udmærkede sig ved deres rene Tryk samt ægte og smukke Farver, og naar vi tillige ovenfor have omtalt Fabrikens betydelige Omfang og Vigtighed for Landet, have vi derved villet antyde Grundene, hvorfor Commissionen har tilstillet den udmærket driftige og kyndige Eier, der med saa stor Iver, Intelligents og Bekostning har tilegnet sig Udlandets Opfindelser og Forbedringer, sin Sølvmedaille.

Det i Arbeidsanstalten paa Ladegaarden trykte Kirsei var meget billigt. Paa Bordtepperne, der vare af upaaklagelig Bonitet, vare Mønstrene smukke, Trykningen god, men Grundfarverne mindre livlige, især de røde. Meubelsirtset var af god Bonitet, billigt og smukt i Farverne.

J. C. Sempers Garnfabrik og Farveri er det betydeligste her i Landet, skjøndt det, ligesom de andre Fabriker af samme Art i Altona, paa Grund af Maskinspindingens Udbredelse, ikke beskjæftiger saa mange Spindersker nu, som før. Medens det saaledes før brugte omtrent 60,000 Pd. indenlandsk Uld, bruger det nu, ved en langt større Drift, kun 2—3000 Pd., men farver derimod en betydelig Mængde engelsk og sachsisk Garn, der finder villig Afsætning til Tydsk-

land, Schweiz, Østerrig, Italien, Rusland, Norge, Sverrig o. s. v. I det store Farveri findes 17 Farvekummer, hvoraf de fleste opvarmes ved Vanddampe, indledte fra 2 Dampkjedler, og hvor man desaarsag kan anvende Trækar istedetfor Kobberkjedler, opnaaer Brændebesparelse samt desuden faaer flere Farver langt smukkere, end ellers. De udstilte Prøvekort og løse Prøver vare særdeles bløde, jevne samt af smukke, livlige og rene Farver, og gave et klart Begreb om den utallige Mængde Farvenuancer, som udføres i dette Farveri. Fabrikens Udstrækning og Fabrikatets Godhed har bestemt Commissionen til at tilstille dens fortjente Eier sin Broncemedaille, som et Bevis paa dens Erkjendelse af hans heldige Bestræbelser.

Commissionen havde formaaet J. Glæsel, der nu er ansat ved Usserøds militaire Uldmanufactur, til at udstille de ovenfor anførte Prøver, som han selv havde farvet under sit Ophold i Udlandet, for ved disse at vise, hvad man i Udlandet præsterer i dette Fag, men tillige hvad man tør vente sig af denne unge duelige Mand, hvis Kundskaber banede ham i Udlandet Veien til mangen Hemmelighed, han ellers vilde være bleven ubekjendt med. De udstilte Prøver, der vare udførte i Gobbelins-Farveriet i Paris, i Louviers, Elbeuf, Rheims, Lille, Sedan og Elberfeld, tilfredsstillede i enhver Henseende og tiltrak sig en udeelt Opmærksomhed.

Uld, Uldgarn og heraf vævede Sager.

I Danmark og Hertugdømmerne haves oprindeligen 3 Hovedarter af Faar: 1) Marskfaarene, bekjendte for deres Størrelse, gaae ude Vinter og Sommer, og give aarligen fra 4—8 Pd. lang, grov Kæmuld der formedelst Veirligets Indflydelse er noget strid i Enderne. Blandt de nysnævnte

Faar udmærke sig imidlertid de Krempiske eller Vilster-Faarene, der hvert give 6—8 Pd. censkjærig, 5—6 Tommer lang, fiin, buet og glindsende Kæmuld, som især i den sidste Tid søges stærkt i Udlandet til Strikkegarn. Af disse Faar ere i de sidste Aar omtrent 5000 Stk. førte til Rusland, for deraf at anlægge Skæferier i Omegnen af Odessa. 2) Geestfaaret eller Høilandsfaaret (det almindelige danske Faar) er det almindeligste, men frembyder en Mængde Forskjelligheder, især eftersom Racen er mere eller mindre blandet. Det klippes almindeligt 2 Gange om Aaret og giver aarligen 4—6 Pd. Uld. I Danmark ere disse Faar ved Hovedgaardene hyppigst blandede endog med Metits (Blandinger) af spansk Race, hvorved de ere blevne uldrigere og give en 2—3 Tommer lang Merinos-Uld, der vel kun med Møie er anvendelig til Huusflidsfrembringelser, da den vanskeligen lader sig karte, men godt lader sig bruge i Fabrikerne, skjøndt kun meest til de ringere Klædesorter og især til meleret og mørkt Klæde. Denne Uld kan let vadskes hvid, er temmelig blød og stærk og krymper sig godt. Hvor det danske ublandede Høilandsfaar erholder tilstrækkelig Græsning og Pleie, giver dets Uld en, især til Frankrig, meget søgt Artikel. Langs Midten af Jylland, især i Hjøring- og Aalborg-Amter, findes det meest ublandet, og den her omhandlede Uld benævnes derfor ogsaa i Almindelighed jydsk Uld. 3) Det nøisomme og haardføre, lille Hedefaar, med spidst Hoved, tyk Hale og uden Uld paa Benene, giver aarlig omtrent 2 Pd. Uld, som søges meget af Hattemagerne, da den har Glands, krymper godt, er temmelig blød og meget stærk. Denne Race er desto værre nær ved at uddøe.

De danske Provindsers oprindelige Faarestammer fortrænges nu meer og meer af fremmede Racer. I de fleste Egne af Sjælland, tildeels ogsaa i Fyen og paa Smaaøerne, findes Blandinger, deels af den engelske og den femerske Race, deels, især paa Herregaardene, af den spanske Race. Ogsaa i Jylland har man søgt at forædle de indenlandske Faarestammer ved Krydsning med de nævnte fremmede Racer, dog langt mindre i Hedeegnene, end andetsteds, og det

vel fordi man har indseet, at Hedefaaret er det meest passende for disse magre Egne.

Af engelske Racer, nemlig Dishley-Racen og Southdown-Racen, har det Classenske Fideicommis paa Falster hidtil havt Stamskæferier, der dog nu skulle opløses, eftersom Racerne ere udbredte saaledes, at flere store og ægte Southdowns-Skæferier forefindes her i Landet, saasom Proprietær Barners paa Kallundborg Ladegaard og Lieutenant Bodenhoffs paa Bidstrupgaard. I det sydlige Sjælland findes flere Skæferier, som ere Blandinger af Dishley-Faar og danske, og hvis Afkom allerede som Lam finder villig Afsætning, formedelst disse Racers tidlige og kraftige Udvikling, og fordi de sædvanligen føde 2 Lam.

Hvad Udbredelsen her i Landet af den saa kaldte spanske Race eller egentligen Merinos-Racen angaaer, da synes nu den Tid kommen, hvor man med Sagkundskab og god Fremgang træder i Udlandets Fodspor. Som bekjendt var Danmark blandt de første Lande, der hentede virkelige Merinos-Faar fra Spanien, nemlig i Aaret 1797, da der blev indkjøbt 255 Faar og 45 Vædere, som i det følgende Aar, paa 16 nær, heldigt bragtes hertil. Heraf oprettedes Stamskæferiet paa Esrom. Fra dette udsendtes Tid efter anden Afkom til Forædling i Landet, og herved fremstod de omtalte Metitsfaar. Skæferiet er for nogle Aar siden opløst som Stamskæferi, i det en Rest af samme, som var et Par Hundrede Faar, er overladt til Forpagteren, uden videre Forpligtelse, end at svare til Antallet. Nogle Faar, kjøbte i Tydskland, danne for Tiden en lille Flok paa selve Stutterigaarden ved Frederiksborg.

Jøvrigt nedstammer fra Esrom Skæferi de tvende største Skæferier i Danmark, nemlig det Danneskjoldske og det Lerchiske. De ere frembragte af danske Faar, forædlede ved spanske, og ere altsaa Metits-Skæferier, men levere en meget brugbar Uld, der udmærker sig ved Blødhed, Elasticitet og Styrke. De andre Merinos-Skæferier her i Sjælland ere ligeledes fremstaaede ved Forædling fra Esrom Skæferi. Til de ikke blandede hører Skæferiet paa Jægerspriis. Hvad Privates Virksomhed med at indføre Udlandets Merinos-Racer angaaer, da maa især det Indkjøb nævnes, som

Hofjægermester Brun gjorde i 1824 med saa megen Sagkundskab i Meklenborg. Da imidlertid de senere Fremskridt lærte, at Escurial-Racen vilde for stedse bære Prisen og saadanne Faars Erholdelse maatte betragtes som Hovedformaalet, solgtes det Brunske Skæferi til Sverrig, for at give Plads for et Escurial-Skæferi. I Aar er endeligen denne Race kommen til Danmark, og heldigviis fra en af de meest udmærkede Stammer, nemlig den Oschatser, af hvis Uld Ternaur's berømte Schawler forfærdiges. Fra den nysnævnte Stamme hidrører Skæferiet Skiellinge i Sverrig, hvor Hofjægermester Brun og Landvæsenscommissær Michelsen i Aar have gjort et Udvalg af Moderfaar, der bære Super-Electa og Electa Uld, som udmærker sig ved at være aldeles uden Fidt, særdeles blød og smidig samt med tæt sluttet Stabel. De indkjøbte Faar, omtrent 200 Stk., skulle danne tvende ægte Escurial-Skæferier, og tilhøre Hofjægermester Brun til Krogerup og det Classenske Fideicommis paa Falster. Til disse Faar er indkjøbt 4 Vædere til en betydelig Priis (20 Frd'or pr. Stk.)

Jøvrigt er der i Aar og i forrige Aar bleven indført til Laaland og Falster af Mecklenborgere en temmelig Deel spanske Faar, men af den mindre ønskelige Infantado-Race.

Islandsk Uld synes at maatte blive en vigtigere Handelsartikel i Fremtiden, eftersom man er istand til at fraskille de finere Uldhaar og saaledes forarbeide disse særskilt.

Danmark udførte mod Told aarligen:

1820—22	omtrent. . .	578,500	Pd. Uld.
1825	— . . .	846,000	—
1831	— . . .	787,008	—
1832	— . .	1,051,277	—
1833	— . . .	852,360	—
1834	— . . .	846,450	—

Nytten af Uldmarkeder maa være Enhver indlysende. Sælgerne og Kjøberne kunne der bedre oversee Søgningens Forhold til Forraadene, hine tilforladeligere faae at vide, hvad de skulle fordre, disse, hvad de skulle byde, og begge

spare Tid og unødvendige Reiseomkostninger. I Husum og Tøndern have i længere Tid saadanne Uldmarkeder fundet Sted, men disse have kun været lidet søgte og bekjendte. Vigtigere for Uldhandelen synes derimod det Uldmarked, som i de 2 sidste Aar er afholdt i Kallundborg, 3 Dage i Juli. Til det første Marked blev bragt omtrent 37,000 Pd. Uld, hvoraf næsten Alt strax blev solgt. Største Delen var spansk Raceuld, der solgtes for 1 Rbd.—1 Rbd. 18 Sk. Pd.; ordinær Land-Uld betaltes med 44—56 Sk., og engelsk Raceuld med 60 Sk. Pundet. Til Markedet 1837 ankom omtrent 48,000 Pd. Uld, og skjøndt Priserne fra flere tydske Markeder, paa Grund af den store Handelscrisis, vare noterede 30 pCt. lavere end forrige Aar, bleve dog adskillige Partier forædlet Uld afhændede kun 16—18 pCt. billigere, end i dette Aar. Vel bleve flere Partier ikke solgte, men dette var mere en Følge af Sælgernes Uvidenhed om Uldpriserne betydelige Fald, end af Mangel paa Kjøbere til Ulden efter dens virkelige Værdi. Den høieste Priis for Merinos-Uld var 1 Rbd. Pd., og den almindeligste 80 Sk., Blandings- og Land-Uld betaltes med 32—34 Sk.

Uldens Forarbeidelse til Menneskets Beklædning har efter Forholdenes Natur, været en af Landets tidligste Industriegrene, ligesom den endnu er en af de vigtigste og meest udbredte, saavel hvad Huusfliden som hvad Fabrikerne angaaer. Forarbeidet ved Huusfliden, har den tidligere næsten udelukkende forsynet den talrigste Deel af Landets Beboere, Landmændene og Borgerne i de mindre Kjøbstæder, med de nødvendige Klædningsstykker. Jo mere i den seneste Tid Forbrugen af Klæde er tiltagen, selv hos de lavere Folkeklasser, som en Følge af den, ved mere fuldkomne Fabrikationsmaader bevirkede, større Billighed, desto mindre har imidlertid Forarbeidningen af Uld kunnet holde sig som en Gjenstand for Huusfliden. Det vigtigste Huusflidsarbeide er nu Uldbinding i de magre Egne af Jylland. Her tilvirkes i stor Mængde, til Beboernes egen Brug og til Salg, Strømper, Nattrøier, Huer, Beenklæder, Vanter m.v., eller det man med eet Navn kalder Bindetøi. Tilvirkningen af disse Varer, især af Strømper, var i ældre Tider indskrænket til Hammerum Herred i Ring-

kiøbing Amt, men har siden udbredt sig til Vrads, Hids, Lysgaard, Nørvangs, Fjends, Bølling, Middelsom og flere Herreder. Især for Viborg Egnen er Strømpebinding nu en af de bedst lønnende og meest udbredte Erhvervskilder, men den er ei af mindre Betydenhed for de andre ovenomtalte Egne og beskjæftiger i disse tilsammen omtrent 25,000 Mennesker, der levere omtrent 225,000 Pd. forarbeidede Varer, til en Værdi af 230,000 Rbdlr, og hvoraf vel omtrent de 130,000 Pd. føres ud af Landet. Hertil forbruges omtrent 325,000 Pd. raa Uld, eller Ulden af omtrent 162,500 Faar, af hvilke man vel kan regne, at omtrent 130,000 holdes i selve Bindeegnen. Strømpehandlere, der boe rundt omkring i denne Egn, sammenkjøbe Ulden og levere den til Binderne for en vis Priis, som i Almindelighed er temmelig høi. Binderne levere deres færdige Varer igjen til Strømpehandlerne til visse Priser, forskjellige for de forskjellige Sorter og Størrelser. Af Handelsmænd blive de derpaa enten sendte til Forhandling til Kjøbenhavn eller Hamborg, hvorfra de igjen afsendes videre og fremtræde som særdeles courante Varer paa Messerne i Brunsvig og Leipzig, eller ogsaa, hvilket skeer hyppigere, solgte til de holsteenske og kjøbenhavnske Handlende, der om For- og Efteraaret besøge Jylland i dette Øiemeed. Nu kan man sikkert regne, at de færdige Varer ere udbragte til mere, end den dobbelte Værdi af det raae Material. Har Binderen Formue dertil, forskaffer han selv Ulden, men sælger ligefuldt de færdige Varer til Omegnens Handelsmænd. Til Binde-Arbeidet samles Binderne verelviis hos hinanden, Mandfolk og Fruentimmer, Gamle og Unge, ved eet Lys og een KakkelovnsVarme i de store Bønderstuer, og tilbringe Tiden ganske muntert ved Samtaler, dog under stadigt Arbeide; thi det er den Vornes Pligt, hver Aften at levere en fuldkommen Mandsstrømpe færdig indtil Hælen. Med Hælens og Fodens Binding befatte sædvanligt kun Fruentimmerne sig, ligesom ogsaa i Almindelighed kun disse levere de andre Uldbindingssorter. Børnene vænnes fra Smaa af til det her omhandlede Arbeide og erholde snart saadan Færdighed deri, at de, 9 — 10 Aar gamle, alt tjene Foden derved. Skrøbelige Mandfolk, som

i deres egen Egn ikke kunne erholde Fortjeneste, drage ofte hen i andre Egne, hvor de hele Maaneder spinde og binde for Folk. Man kan saaledes sikkerligen ikke høit nok anprise en Huusflid, som ikke udfordrer noget vanskeligt, anstrængende eller for Sundheden skadeligt Arbeide; som sysselsætter Mænd og Qvinder, Sunde og Syge, Oldinger og Børn; som ikke hindrer nogen anden nødvendig Dont, men alene paa en nyttig Maade udfylder den Tid, der ellers blev spildt, og forskaffer Staten en ikke ubetydelig Fordeel.

Ligesom Uldvareproduktionen, efter det Anførte, har udvidet sig og er tiltagen i Mængde, saaledes skal den imidlertid paa flere Steder være aftagen i Beskaffenhed, hvilket tildeels maa søges i den Omstændighed, at Kjøberne ønske billige Varer og betale de bedre Varer forholdsviis slettere, end de ringere.

Paa Island og Færøerne er Uldbindingen ligeledes af stor Betydenhed, og derfra udføres en stor Mængde grove Varer, just ikke stedse af den bedste Beskaffenhed.

Commissionen maa meget beklage, at Uldbindingen slet ikke var repræsenteret ved Udstillingen.

Klædemanufacturerne høre, som foran sagt, til de ældste her i Landet, og 1623 blev allerede indrettet en Halle i Kjøbenhavn, for at stemple de sammesteds forfærdigede Klæder. 1677 oprettedes her det kongelige militaire Uldmanufactur (Guldhuset), som 1816 blev forflyttet til Usserød. Men Klædefabrikationen hos os har sit egentlige Udspring fra de Familier, som i Aaret 1730 bleve indkaldte, især fra Sachsen, og understøttede af Regjeringen. Ved disse søgte man ogsaa at udbrede Fabrikationen af grove Varer til de mindre Kjøbstæder, ved Anlæg af smaa Fabriker for kongelig Regning i Sorø, Holbek, Kallundborg, Odense o. fl. Steder; men disse gik, som saadanne, for største Delen ind, ved Ophævelse af det Blaagaardske Manufactur, af hvilket de vare Filialer. Regjeringen har med megen Opoffrelse en lang Tid igiennem søgt at ophjælpe Klædemanufacturerne *). Foruden

*) Regjeringen har ligeledes troet at burde fremhjælpe Klædefabrikationen ved selv at anlægge Klædefabriker, og har desuden oftere været nødt til at overtage private Fabriker.

Toldfrihed for Materiallerne, betydelige Forskud og Gaver af Penge, som den før til forskjellige Tider har tilstaaet dem, blev, især fra 1794 af, forskrevet Maskiner fra Udlandet. Valkemøller bleve indrettede for kongelig Regning, saasom den i Lyngbye 1739, den ved Kattinge 1753, ved Jonstrup 1772 o. s. v. 1737 blev det almindelige Varemagazin oprettet. Dets Bestemmelse var, fra første Haand at kjøbe de for Manufacturerne fornødne raae Materialer, sælge disse til Manufacturisterne for Indkjøbsprisen, afkjøbe dem deres Varer enten mod Penge eller hine raae Materialer, og afsætte Varerne saavel i Stort som Smaat. 1768 bleve Magazinets Statuter noget forandrede; det fik Navn af „Generalmagazin", og dets Bestyrelse skulde nu ogsaa afgive Betænkning i Sager, vedkommende Fabrikvæsenet her i Landet, indskrive og udskrive Laugssvende ꝛc., hvilke Forretninger ved dets Ophævelse, 1782, overdroges en Fabrikdirektion, og 1817 en Fabrikdirektør. Istedetfor Generalmagazinet traadte sildigere det dansk-norsk-slesvig-holsteenske Compagni, der altid skulde have et Oplag af raae Materialier til de danske Fabriker samt af indenlandske Fabrik- og Manufacturvarer. 1788 realiseredes Compagniets Effekter, men dets Handel vedblev, ledet af en Direktion, under General-Land-Oeconomie- og Commerce-Collegiet, og ved senere Bestemmelse i 1792 og 1797 ordnedes Institutes (Manufacturhandelens) Anliggender nærmere. Det solgte raae Produkter til Fabrikanterne og beregnede sig derpaa 5 pCt. Fordeel. Det laante Fabrikanterne paa de færdige Varer mod almindelige Renter, eller afkjøbte dem disse Varer og solgte dem siden saavel i større som i mindre Partier. Endeligen besørgede det ogsaa Bestillinger fra Provinds-Kjøbmændene udførte hos Fabrikanterne. Da det kongelige Manufactur paa Blaagaard ophævedes 1786 og forvandledes til Provinds-Manufacturer, oprettedes i Kjøbenhavn et Udsalg for disse, under Navn af det danske Dug-Manufactur eller Klæde-Oplag, der senere ogsaa understøttede Klædefabrikanterne med Laan. Da Dugmanufakturet 1817 hævedes, som en Følge af de Forandringer og Indskrænkninger, der da vare foretagne i Statsbestyrelsen, blev det dog ved kongelig Befaling fastsat, at Udsalget skulde vedblive

under Navn af det kongelige Klædeudsalg, hvis Bestemmelse var at understøtte Klædemanufacturerne, ved at give rentefrie Laan paa afsættelige Fabrikata, samt ved ringe Forhandlingsomkostninger at lette Afsærningen for dem. Men ogsaa dette er nu ophævet, nemlig siden 1ste Juli d. A.

1797 skeete Forandring med Told- og Handelssystemet. Uldmanufacturerne skulde fremmes, og da udenlandsk Klæde desuden alt tidligere var blevet erklæret for Contrebande, og da de indenlandske Uldmanufakturer ei kunde levere enten tilstrækkeligt eller saa godt Klæde som det udenlandske, besluttede Regjeringen at anlægge et Uldmaskinspinderi, der kunde afbenyttes af mindre formuende Fabrikanter, som ei selv kunde anskaffe sig Spindemaskiner. I dette Øiemed kjøbte Regjeringen 1802 det af et Interessentskab 1791 anlagte Uldmanufactur ved Usserød, der ei havde kunnet betale sig. Men da man kun affatte yderst lidet Garn, maatte man anskaffe Væve, og da det militaire Uldmanufactur i Kjøbenhavn ei kunde levere alt det Klæde, som behøvedes til den ved Krigen mod England forøgede Militairmagt, medens man paa den anden Side ei vilde forskrive fremmed Klæde, blev Usserød Klædefabrik i Aaret 1809 indrettet som en kongelig Eiendom til et Commis-Klædefabrik, under „Manufacturhandelens" Bestyrelse. Det ligeoverfor beliggende Bomulds-Maskinspinderi, anlagt 1793, blev 1810 ogsaa solgt til Regjeringen, forenet med det foregaaende og indrettet til et Bay-Manufactur for Armeens Brug. 1800 var for kongelig Regning paa Brønsholmsdal, ikke langt fra de 2 omtalte Manufacturer, grundlagt et Anlæg, hvor alle nye Maskiner og Redskaber prøvedes, inden de indførtes i de andre Fabriker. Dette Værk blev 1810 lagt under samme Bestyrelse, som de 2 foregaaende, nemlig under den danske Manufacturhandel og siden under Direktionen for de militaire Uldmanufacturer. I 1814 havde disse Manufacturer opnaaet deres største Drift, fabrikerede 302 Stk. fiint og 1597 Stk. ordinært Klæde, og beskjæftigede 726 Arbeidere. 1816 blev Driften indskrænket, Brønsholmsdal blev nedlagt, og for nærværende Tid staaer Værket under General-Commissariat-Collegiets Bestyrelse, samt beskjæftiger sig udelukkende med Fabrikationen af Klæde og andre uldne

Tøier for Militair-Etaten. Herved blev i 1835 beskjæftiget 292 Arbeidere, der tilvirkede 1037 Stk. Klæde og 230 Stk. Bay og Dækkentøi.

Det kongelige Klædemanufactur paa Blaagaard ophævedes, som anført, 1786 og forandredes til flere Anlæg i Provindserne, der bleve drevne deels for kongelig, deels for privat Regning, især i Viborg og Fredericia.

I den sidste Bye indrettede Justitsraad B. Bruun 1804 en Klædefabrik, der havde Halle fælleds med den kongelige Fabrik, og til hvilken han i Aaret 1807 forskrev udenlandske Dugmagere og Overskjærere, som han dog snart afskedigede, efterat Indfødte vare oplærte. 1810 erholdt desuden Bruun og Kammeraad Tetens Bevilling til at oprette en Klædefabrik i Viborg. Denne blev senere henflyttet til Tugthuset og drevet der indtil 1824, da Bruun henflyttede alle Væverne og Maskinerne til Aale Mølle, tæt ved Viborg, hvorhen han alt tidligere (1821) havde flyttet en Deel af Maskinerne fra Klædefabriken i Fredericia, medens Væverne og nogle Karte- og Spindemaskiner forbleve i Tugthuset. Ved Aale Mølle opførtes nu flere Bygninger, anlagdes et fuldstændigt Farveri og Valkeværk, og opstiltes et fuldstændigt Sæt af de Cockerilske Maskiner. Denne Fabrik fik Navn af Bruunshaab og blev senere betydeligt udvidet, efter B. Bruuns Død 1827, af Sønnen J. Bruun, der ved Reiser i Udlandet havde forskaffet sig en sjelden Dygtighed i Klædefabrikationen. Efter dennes Død 1836 blev Fabriken overtaget af hans Enke. Den er en af de vigtigste i Landet og beskjæftigede i 1835 160 Arbeidere, der ved 22 Væve tilvirkede 28,240 Al. Klæde.

Blandt de vigtigere Klædefabriker i Danmark maae vi endvidere nævne den paa Greis Mølle ved Veile, som fra 1ste Mai d. A. tilhører Brødrene Koch. Begyndelsen til denne Fabrik blev gjort for omtrent 50 Aar siden, men den vedblev at være af ringe Betydenhed, indtil A. Koch 1805 forpagtede den, og senere, efter i Aaret 1821 at have kjøbt den af det forrige „Dugmanufactur", udvidede den saa betydeligt, at den i 1835, i hvilket Aar A. Koch døde, beskjæftigede 149 Arbeidere, der ved 18 Væve havde tilvirket 24,913 Al. Klæde.

Modewegs Klædefabrik, anlagt 1810, blev dreven

her i Byen indtil 1831, da den blev forflyttet til Brede, hvor den 1835 beskjæftigede 200 Arbeidere, som ved 22 Væve havde tilvirket 26,046 Al. Klæde og 547 Al. Multum.

I Hertugdømmerne er Neumünster Hovedsædet for Klædemanufacturerne, og det eneste Sted, hvor disse have nogen Betydenhed. Manufacturerne blomstrede især under den sidste Krig, men lede et betydeligt Afbræk i deres Afsætning ved Norges Adskillelse fra Danmark, et Afbræk, som imidlertid for Endeel erstattedes ved Varernes stærke Efterspørgsel i de danske Provindser, hvor de heldigen bestode Concurrencen med hvad der tilvirkedes udenlands, indtil Fortoldningen af de appreterede Varer med 30 pCt. ved Indførselen i Danmark blev indskjærpet i 1823. Denne Told blev dog ved kongelig Resolution af 27 September 1825 forandret til 8 pCt., imod at Varerne bleve stemplede og tarerede paa en af General-Toldkammer- og Commerce-Collegiet oprettet Halle, som imidlertid siden 1834 er ophævet. De uappreterede uldne Varer indføres efter Dugmagerlaugets Privilegier afgiftsfrit til Danmark. For nærværende Tid drives de her omhandlede Klædemanufacturer deels i mindre Værksteder af Mestre, forenede i et Laug, deels i 2de Fabriker, af hvilke H. L. Rencks Söhne & Compagnies er det største og fortrinligste. Længe indskrænkede man sig til den grovere Fabrikation, men efter den sidste Krig gik man mere og mere over til den finere, især ved Brødrene Rencks Bestræbelser. Disse Mænd gjorde sig bekjendte med Klædefabrikationens Tilstand og Maskiner ved hyppige Reiser i Udlandet, samt indførte flere Forbedringer og forskrev de nyere Maskiner, som siden udbredte sig videre herfra. En Dampmaskine paa 8 — 10 Hestes Kraft driver de nødvendige Maskiner af de bedste Construktioner, og et Maskinværksted forsyner Fabriken med nye Maskiner, ligesom de gamle der istandsættes. I disse neumünsterske Værksteder og Fabriker tilvirkedes i 1821 32,561 Al. Klæde og 116,254 Alen uappreterede uldne Tøier. I 1830 fandtes her 37 Dugmagermestere og 2 Fabriker, der beskjæftigede 790 Arbeidere; 1835 40 Dugmagermestere og 2 Fabriker, der beskjæftigede 950 Arbeidere (deraf Rencks 284) og tilvirkede 191,420 Alen Klæde og 13,152 Stk. Dækkener.

Nutrosk egen noksen Vide Lagne 61 500 Alen klæde for alle

1825 fandtes i Kjøbenhavn 17 Klædefabriker, der beskjæftigede 513 Arbeidere og der til 57,351 Al. Klæde havde brugt 42,114 Pd. indenlandsk og 20,429 Pd. udenlandsk Uld. 1835 tilvirkedes derimod i 15 Fabriker samt i en Straffe- og Arbeids-Anstalt, ved 600 Arbeidere, 43,067 Alen Klæde, 28,494 Al. Flonel, 14,530 Al. Multum, 1,365 Al. Bommesie, Calmuk o. s. v., hvortil blev forbrugt 51,789 Pd. indenlandsk og 16,140 Pd. udenlandsk Uld samt 1,062 Pd. Tvist.

I det øvrige Sjælland og i Fyen tilvirkedes i 1825 i 8 Fabriker og Værksteder samt i 3 Arbeidsanstalter, ved omtrent 500 Arbeidere, 81,325 Al. Klæde, 4,400 Al. Gulvteppetøi o. s. v., hvortil blev forbrugt 113,591 Pd. indenlandsk og 1,020 Pd. udenlandsk Uld; 1835 derimod i 5 Fabriker og Værksteder samt i 3 Arbeidsanstalter, ved 595 Arbeidere, 65,548 Al. Klæde, 724 Al. Multum, 5,100 Al. Bay, 8,524 Al. Gulvteppetøi, Dækkentøi o. s. v., hvortil blev forbrugt 144,825 Pd. indenlandsk og 13,000 Pd. udenlandsk Uld samt 13,152 Pd. Fæhaar.

I Jylland tilvirkedes i 1825 ved 10 Fabriker samt en Straffe- og en Arbeidsanstalt, med omtrent 500 Arbeidere, 68,740 Al. Klæde og 1651 Al. Gulvteppetøi, hvortil er forbrugt 126,348 Pd. Uld; 1835 derimod i 5 Fabriker, en Straffe- og 3 Arbeidsanstalter, med omtrent 680 Arbeidere, 89,014 Al. Klæde, 1006 Al. Multum, 2118 Al. Gulvteppetøi, 1408 Al. Kalmuk og 6962 Pd. Uldgarn, hvortil er forbrugt 213,686 Pd. indenlandsk Uld.

I Hertugdømmerne Slesvig, Holsteen og Lauenborg tilvirkedes 1823 i 4 Fabriker og ved 34 Mestere, med 653 Arbeidere, 86,800 Al. Klæde, 60,040 Al. Kalmuk, Multum, Flonel o. s. v., hvortil blev forbrugt 236,000 Pd. indenlandsk og 818,000 Pd. udenlandsk Uld; 1835 i 4 Fabriker og ved 42 Mestre, med 970 Arbeidere, 61,500 Alen Klæde samt 476,595 Al. Coating, Kalmuk, Bay og Multum, hvortil blev forbrugt 133,560 Pd. indenlandsk og 69,798 Pd. udenlandsk Uld.

Hvad Klædefabrikationen i det Hele her i Landet for nærværende Tid angaaer, da staaer denne vel tilbage for flere

Indførsl. D. 141 größer: 191,420 Alen
alen i Neumünster

Steder i Udlandet, i den finere Deel af Fabrikationen, især i Valkning og Appretur, uagtet Ulden i det danske Klæde i Almindelighed er ikke ubetydeligt finere, end Ulden i det fremmede til samme Priis. Men det middelfine og grove danske Klæde antages af Kjendere for at overgaae det udenlandske til lige Priis saavel i Udseende som især i Styrke og Farve. De fleste Uldvarefabrikanter have i længere Tid anvendt Maskiner, som drives ved Vand-, Heste-, Damp- eller Menneskekraft. I de mindre Fabriker finder man kun Karte- og Spindemaskiner*). I de fuldstændigt indrettede Fabriker haves desuden Valke-, Rue-, Børste-, Vadske- og Overskjæremaskiner. Karte- og Spindemaskinerne ere for største Delen af en ældre Construktion (den Nordbergske) og staae tilbage for de i Udlandet meest anvendte Cockerilske med Hensyn saavel til Produktets Mængde som til dets Beskaffenhed. Men i den sidste Tid ere dog flere af de sidstnævnte Maskiner blevne indførte. Valkeriet var især før meget ufuldkomment og svarer endnu ikke ganske til en fortrinligere Fabrikation, uagtet flere Valkemøller nu ere indrettede med de nyere Forbedringer. Appreturen, skjøndt ei saa fortrinlig som ved de finere udenlandske Klæder, er i den senere Tid bleven fuldkomnere, og Udlandets Damp-Appreteer-Maskiner blive stedse hyppigere.

Tilvirkningen af Vadmel er næsten overalt paa Landet en Gjenstand for Huusfliden, dog meest til Beboernes egen Forbrug (sml. ovenf. P. 111—118). Hvergarn tilvirkes ligeledes flere Steder paa Landet, især i Odsherred og paa Bornholm; fabrikmæssigt derimod kun i Straffeanstalten i Glückstadt, hvorfra en meget betydelig Mængde forsendes til Hertugdømmerne, Danmark, Hamborg og Meklenborg. I samme Anstalt tilvirkes desuden en stor Mængde strikkede og vævede Strømper, Nathuer, Matroshuer osv.

Til Udstillingen var af uldne Varer indsendt fra

Arbeidsanstalten paa Ladegaarden ved Kjøbenhavn,

Et Stk. Gulvteppetøi, 1 Stk. Flonel og 2 Stk. Multum.

---

*) Kun nogle Mestere af Dugmagerlauget i Neumünster lade endnu endeel Uldgarn spinde ved Haanden, hvorved i Aaret 1835 beskjæftigedes 208 Mennesker.

Bruunshaabs Klædefabrik ved Viborg,
9 Stk. forskjellig farvet Klæde.

Linnedfabrikør Ehlert,
Prøvestykker af Hvergarn.

Kjøbmand P. Guldberg i Viborg,
3 Stk. meleret grovt Klæde.
Vævede uldne Trøier, Beenklæder og Sokker.

Justitsraad, Ridder Harboe,
Prøver af forskjelligt farvet Klæde.

Klædefabrikant og Dannebrogsmand Modeweg,
Prøver af forskjelligt farvet Klæde og Kirsei.

Madame Ramus,
Prøver af Uldgarn af almindelig dansk Uld, 3-, 4- og 5traadige.

Madame G. Sivertsen paa Island,
Et Par Børnestrømper af islandsk Uld.

Strafkeanstalten paa Christianshavn,
4 Stk. Brüsseler Gulvtæpper og 2 Stk. sachsisk Gulvtæppetøi.

Strømpevæver J. H. Witzel i Rendsborg,
Uldne vævede Beenklæder, Trøier og Strømper.

Klædet fra Bruunshaabs Fabrik var særdeles godt tilvirket, farvet og appreteret samt billigt og svarede fuldkomment til Publikums gode Omdømme om Fabrikens Varer. Disse ansaaes derfor at fortjene Commissionens hæderlige Omtale.

De i Viborg Tugthuus tilvirkede grove Klæder, indsendte ved Entreprenøren, Kjøbmand Guldberg, vare gode Handelsvarer. De udstilte vævede uldne Strømper, Beenklæder o. s. v., hvortil Garnet spindes i Tugthuset, men som væves i Guldbergs Strømpevæveri, for nærværende Tid paa 15 Stole, vare fortrinlige Varer til meget billige Priser. Guldbergs Bestræbelser, især i denne Retning, har Commissionen anseet værdig til hæderlig Omtale.

Klæderne fra Justitsraad Harboes Fabrik vare i Forhold til Prisen særdeles gode Varer. Dog syntes de at staae

noget tilbage i Appreturen, hvilket imidlertid kan hidrøre fra, at de ei vare decaterede. Commissionen har ogsaa anseet denne Fabrik værdig til hæderlig Omtale.

Modewegs Klæder og Kirsei vare ligeledes gode med Hensyn saavel til den anvendte Uld som til Vævning og Farvning. Men især udmærkede de finere sig ved en for danske Klæder usædvanligen god Appretur. Fabrikantens Virksomhed og heldige Bestræbelser i at tilegne sig Udlandets Forbedringer og Opfindelser i en for Landet saa vigtig Fabrikationsgreen har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilkjende ham hæderlig Omtale.

Flonelet og Multumet fra Arbeidsanstalten paa Ladegaarden vare af godt Material, god Vævning og til billig Priis. Gulvteppetøiet var af upaaklagelig Bonitet, men mindre godt i Farvning og Mynster.

Ehlerts Hvergarn var af en god Bonitet og vel forarbeidet.

Det af Madame Ramus spundne Uldgarn var særdeles jevnt.

Børnestrømperne af islandsk Uld fra Madame Sivertsen vare meget fine og smukke.

De fra Strafanstalten paa Christianshavn udstilte Brüsseler-Gulvtepper af islandsk Uld udmærkede sig ved god Vævning og billig Priis, hvorimod Farverne og Mynstret vare mindre heldigt valgte, ligesom ogsaa de linnede Traade burde have været noget tykkere. Det sachsiske Gulvteppetøi var godt forarbeidet, til passende Priis og af gode Farver.

Witzel, den eneste Strømpevæver i Hertugdømmerne, havde, som meldt, indsendt endeel forskjellige vævede Beenklæder, Trøier og Strømper, der vel vare særdeles gode, men temmelig dyre i Forhold til lignende Varer her.

Syede og broderede Sager samt Kniplinger.

Brodering og Syening af Sager til Damepynt beskjæftige vel her i Landet adskillige Fruentimmer, men tilfredsstille dog kun for Endeel den indenlandske Forbrug og ere ei af den Betydenhed for Industrien som i flere andre Lande, f. Ex. i Schweiz. I den sidste Tid er iøvrigt i Danmark, især i Kjøbenhavn, fremstaaet flere Fabriker, som forfærdige Blomster af Tøi, der før udelukkende bleve forskrevne fra Udlandet. Straafletningen er bleven forsøgt baade her i Byen og i Jylland, men er ikke bleven af nogen Betydenhed.

Vigtigere er Tilvirkningen af Kniplinger i den nordvestlige Deel af Tøndern saavelsom i Apenrade og Hadersley Amter samt paa Romøe, i hvilke Egne den fandt Sted allerede i 1639, og hvor den for nærværende Tid beskjæftiger 8—10,000 Mennesker af den fattige Klasse.*) De fleste og fineste Kniplinger kniples i den nordvestlige Deel af Tøndern Amt, saasom i Møgeltønder, Høier, Ballum, Visbye, Skads, Randrup, Brede og Emmerløv Sogne. Aarligen fabrikeres for omtrent 160,000—200,000 Mk. Crt., hvoraf imidlertid omtrent ¼ gaaer ud af Landet for den fornødne Traad; thi den Traadfabrik, som for nogle Aar siden blev oprettet paa Aktier i Tøndern, kunde ikke bestaae, endskjøndt den fineste Traad betaltes med 200 Mk. Crt. pr. Pd., og Middelsorten med 30—40 Mk. Crt. Afsætningen skeer meest til Danmark, Hamborg, Lybeck, Bremen og Norge. Noget forsendes ogsaa til det Indre af Tydskland og Holland, og i de senere Aar har man gjort adskillige Forsendelser til Øst- og Vestindien samt til Sydamerika, uden at det dog er blevet til nogen regelmæssig Afsætning. Af egentlige Fabrikanter findes i den omhandlede Egn for Tiden 6, nemlig Senator Hanqvist i Tøndern, D. Hansen i Møgeltønder, A. & M. Winther og J. Wulff i Brede, Matthiasson i Høier og

*) I Sachsen beskjæftiger Tilvirkningen af Kniplinger omtrent 30,000 Mennesker i en bjergig og fattig Egn.

Matthiasson i Wisbye. Fabrikanterne levere enten Traaden til Kniplerskerne og bestemme, hvilket Mynster og hvormeget disse skulle kniple, hvorefter de siden afregne enhver Kniplerske Betalingen for Traaden, naar hun leverer de færdige Kniplinger*), eller sælge strax Traaden til Kniplerskerne, hvorefter disse senere kunne sælge Kniplingerne til den, som betaler bedst, og saaledes selv kunne bestemme Mynstret. Foruden hine 6 Fabrikanter findes 20—30 Kræmmere, som bringe Varerne omkring i hele Danmark. Kniplerskernes Fortjeneste er høist ubetydelig, 2—3 Sk. Crt. for dem, der kniple ordinære, 5 à 6 Sk. Crt. dagligen for dem, der kniple finere Kniplinger, og det skjøndt de arbeide uafbrudt, om Vinteren fra det bliver lyst om Morgenen indtil Kl. 10—12 om Aftenen, og om Sommeren fra den tidlige Morgenstund indtil det bliver mørkt om Aftenen. Denne Arbeidsløn er bleven saa ubetydelig nærmest ved den Concurrence, Kniplingerne maae bestaae med Bobbinet, der især i Begyndelsen formindskede Afsætningen af de brede og kunstigere Kniplinger, hvis Tilvirkning lønnede sig bedst. Da Kniplingerne imidlertid ere langt stærkere, tillade langt forskjelligere og finere Mynstre, som Moden udfordrer, og desuden, ved at kniples af Bomuldsgarn istedetfor af Hørgarn, ere blevne endeel billigere end før, have de endnu sikkret sig en betydelig Afsætning, medens den, just ved Bobbinetet, forøgede Forbrug af Blonder har givet Kniplerskerne Erstatning for hiin formindskede Afsætning af de bredere Kniplinger. Den omtalte D. Hansen i Møgeltønder begyndte først her i Landet paa Forfærdigelsen af Blondekniplinger, der ellers kom fra Sachsen, og af ægte Blonder af Silke som en Efterligning af de franske.

Til Udstillingen var indsendt Følgende:

Jomfru Bodenburg,

Et broderet Slør.

---

*) Hver Kniplerske leverer i Almindelighed kun eet, eller i det Mindste meget faa Mynstre, da der nemlig medgaaer temmelig lang Tid, inden hun bliver indøvet saaledes i det, at det nogenlunde kan betale sig for hende. Mynstrene benævnes derfor ogsaa i Handelen efter Kniplerskerne, der tilvirke dem.

En Dame,

En broderet Klokkestreng.

Jomfru C. P,

En broderet Sovepude, Kakkelovnsskjærm, Læsepult og Lyseskjærm.

Jomfru E. M. Holst,

Et punkteret Skilderi og en Kurv af Perler.

Jomfru H. Lilleballe,

En Vinduesskjærm broderet med Perler.

Jomfru H. Lind,

En Syekurv af Perler og en broderet Sovepude.

Madame Schlichtkrull,

3 Everlastings Snørliv med Snore og elastiske Fjedre; 2 ditto for Børn.

Et Morgen-Snørliv og 2 Snørliv til at holde Børn ranke.

Et Herre- og et Damebelte, 3 Fontenellebind og et Par Strømpebaand.

Et Perle-Diadem med Sølvblade og 2 dito Blomster til Haarpynt.

Senator og Kniplingsfabrikant Hanqvist i Tønder,

Prøvebog med Kniplinger og Blonder.

Forskjellige Kniplingsfabrikanter,

Prøvestykker af Silkeblonder og Kniplinger.

De fleste udstilte broderede Arbeider hævede sig ikke over det Almindelige, med Undtagelse af den broderede Klokkestreng, Jomfru Holstes Arbeider og Syekurven af Jomfru Lind.

Madame Schlichtkrulls Arbeider vare alle udførte med megen Flid og sikkert svarende til Hensigten.

De udstilte Kniplinger, hvoraf Udsalg er her i Byen, vare alle meget smukke Varer til passende Priser og fortjente saa meget større Opmærksomhed, som en stor Mængde fattige Arbeidere — efter hvad ovenfor er anført — finde Beskjæftigelse ved Tilvirkningen heraf.

Skrædermester Conrad havde udstilt en Herrekjole og en Dame-Rideklædning. Dette var særdeles smukt syet og repræsenterede godt den her omhandlede Professions Tilstand her i Byen.

Possementmagerarbeide.

I Kjøbenhavn fandtes 1836 kun 12 Possementmagere, der beskjæftigede 8 Svende og 9 Lærlinge. I de andre danske Byer saavelsom i Hertugdømmerne ere kun meget faa. Tidligere fandtes her i Landet flere, men deels er Brugen af deres Arbeider aftagen, deels er Indførselen fra Udlandet, især fra Sachsen, forøget paa Grund af de omhandlede Varers Billighed. Hof-Possementmager Hansen & Søns Værksted er det betydeligste i Landet og leverer den største Forskjellighed af Arbeider af fortrinlig Beskaffenhed. I samme forfærdiges, foruden almindeligt Possementmagerarbeide, fra 1826 af, Silke-Uhrbaand, der finde villig Afsætning under Navn af franske; fra 1827 af, Vognborder af de meest forskjellige og vanskeligste Mønstre — Noget, vi længe havde savnet her i Landet —; fra 1833 af, Virer, der overspindes paa en særegen Maskine, saaledes at der nemlig i 5 Minuter kan forfærdiges 100 Alen, og følgelig Prisen bliver saa billig, at denne Artikel fuldkomment kan bestaae Concurrencen med Udlandet, og fra 1834 af, Gjorder, hvilken Fabrikation nærmest er foranlediget ved de Gjorder, som vare forfærdigede af Reebslager Reich i Uetersen og indsendte til Udstillingen 1834. Endeligen er i 1836 indrettet et mere fuldstændigt Snore-Dreieri. I det sidstnævnte Aar beskjæftigede det her omtalte Værksted hele Aaret igjennem 4 Svende og 4 Lærlinge foruden 3 andre Arbeidere.

Med Undtagelse af nogle enkelte Forsendinger til Norge og Sverrig, afsættes intet af det her nævnte Slags Arbeider til Udlandet, og det danske Possementmagerarbeide staaer vel i Beskaffenhed paa ingen Maade tilbage for det udenlandske, men kan ei stedse maale sig i Billighed med lignende Varer fra egentlige Fabrikbyer, f. Ex. fra adskillige Byer i Sachsen, hvor Arbeidslønnen er saa særdeles billig.

Af Possementmagerarbeide var til denne, ligesom til forrige Udstilling, kun indsendt Prøver fra eet Værksted, men denne Gang af mere forskjellig Art, og Professionen var vel ikke repræsenteret fuldstændigen ved disse Varer, men dog meget godt.

Udstilt var fra

Hof-Possementmager C. H. Hansen & Søn,

Prøver af Guld- og Sølv-Tresser.

Vogn- og Lionborder af Uld og Bomuld.

Forskjellige Sorter runde Snore.

Prøver af Gjorder af Uld og af Linned.

Et Par Guld Generals-Epauletter og forskjellige ægte og uægte Hattekramper, Port d'Epéer o. s. v.

Ordens- og andre Silke-Baand

Alle de af Hansen & Søn udstilte Prøver vare særdeles vel udførte og gave et tydeligt Begreb om den Mangfoldighed af Gjenstande, som udføres i det omhandlede Værksted, saavelsom om den Duelighed, hvormed Værkstedet bestyres. Gjorderne, af godt Material og fortrinlig Vævning, have næsten ganske fortrængt de engelske, hvoraf der før blev forskrevet en betydelig Mængde. Vogn- og Lionborderne, Uhr- og Ordensbaandene finde derhos ligeledes en betydelig Afsætning, medens man selv ved de hvide runde Snore, som sælges til saa paafaldende billige Priser, seer sig istand til at concurrere med Udlandet. Værkstedets Udstrækning og de tilvirkede Varers Fortrinlighed har bestemt Commissionen til at tilstille Hansen & Søn Broncemedaillen.

Parykmagerarbeide og andre Sager, flettede af Haar.

Forfærdigelsen af Parykmagerarbeide er i den senere Tid bleven langt fuldkomnere, efterat flere franske Arbeidere have etableret sig het. Disse levere Arbeider, ved hvilke man paa det meest skuffende efterligner Naturen, og som kun behøvede Modens Hjælp, for at faae en endnu mere udbredt Anvendelse.

Med Fletningen af Armbaand, Uhrbaand, Halsbaand o. s. v. beskjæftige endeel enkelte Personer sig, dog meest som Bisag og kun for Forbrugen i den nærmeste Omegn af de Steder, hvor de opholde sig.

Af Parykmagerarbeide fandtes denne Gang kun udstilt Arbeider fra Een, forrige Gang fra To. Derimod fandtes flere flettede Sager af Haar paa denne, end paa forrige Udstilling.

Udstilt var fra

Parykmager og Frisør C. Minet,

En Dame-Tour, en Mandsparyk og forskjellige Haarfletninger for Damer.

Madame S. Busch, fød Buntzen,

Roser, Halsbaand, Uhrbaand, Armbaand, Dreklokker m. v. af Haar.

En Dame,

Blomster, flettede af Haar.

Forhenværende Handels-Contoirist Konnerup,

Hals-Uhrbaand, Dame-Halsbaand, Armbaand og Dreklokker, Alt flettet af Haar.

Madame Schlichtkrull,

Et Par Armbaand af Hestehaar og et Familie-Haarstykke.

Parykmagerarbeidet af Minet fandtes meget godt og svarende til de smukke Arbeider af denne Art, som i den sidste Tid udføres her i Byen.

Blandt de flettede Haararbeider, der ei nu ere saa stærkt i Moden som for nogle Aar siden, maae vi især nævne de af en Dame og de af Madame Busch indsendte som særdeles smukt og smagfuldt udførte.

Hatte og Silkeflos.

Hattemagerhaandteringen har hævet sig betydeligt i de sidste Aar, især i de større Byer her i Landet, og Hattemagerne levere nu fine Hareulds- og Castor-Hatte, der saavel i Lethed, Fildtens Elasticitet, Fiinhed, Glands, Farvens Ægthed, Vandtæthed og smukke Former som i Priis kunne maale sig med de bedste udenlandske. I England forfærdiges endnu de bedste og den største Mængde Castorhatte, platterede Hatte og Fildthatte (1832 forarbeidedes ved omtrent 17,000 Arbeidere for 1,880,000 Lst.). I Nederlandene og i Frankrig blomstrede denne Fabrikation tidligere mere, end nu; dog antog Chaptal, at i Frankrig fandtes omtrent 1200 Hattefabrikanter, der leverede Arbeide for omtrent 24 Millioner Francs. I Tydskland er Hattemageriet blevet af større og større Betydenhed i de sidste Aar og leverer i mange Egne en stor Deel Hatte til Udførsel. I Kjøbenhavn havde 1835 25 Hattemagere ved 90 Arbeidere, af 149,000 Stk. indenlandske og 13660 Stk. udenlandske Hareskind samt 3175 Pd. indenlandsk Uld og 5528 Al. udenlandsk Silkeflos, forfærdiget 9923 Fildthatte, 5471 Silkehatte og 4429 Uldhatte. Hattemagerne i de mindre Byer levere fornemmelig simple Uldhatte, og det kun for Forbrugen i Omegnen. I Altona findes 2 større Fabriker, af hvilke den største tilhører N. H. Dubbers. Denne Fabrik blev grundlagt 1816, men har i den senere Tid forøget sin Virksomhed ved meget betydelige Forsendinger af raae Hatte til Amerika, hvor disse siden overtrækkes med Silkeflos i forskjellige Etablissementer ved Arbeidere, udsendte og lønnede af Fabriken. I 1836 forsendtes saaledes en Tid af Aaret maanedligen 1000 Dus. til Lima, Bahia, Buenos Ayres, St. Thomas, Port au Prince o. s. v., og alene herved beskjæftigedes 24 Arbeidere. Desuden forfærdiges her meget søgte fine graae og sorte Harehaars- og Castorhatte, i 1835 4000 Stk. samt 5 á 6000 Stk. Silkehatte, hvorved 35 Arbeidere havde Beskjæftigelse.

I Fabriken findes en meget vel indrettet Damphedning til Valkeriet, hvorved man baade sparer Brændsel og forhin-

drer, at der udfælder sig et Bundfald (viinsteensuurt Kalk) af den anvendte Bærme.

Skjøndt Moden ikke her i Landet har villet fremhjælpe Silkehattene, saaledes som f. Ex. i Sverrig og i Amerika, hvor disse ere mere søgte, end de af Harehaar, have vi dog enkelte ei ubetydelige Fabriker heraf i Kjøbenhavn og i Altona (Borjans i Altona fabrikerede saaledes i 1835, blandt Andet, 2960 Silkehatte og 1700 Stk. Underlag til saadanne). Det Silkeflos, som anvendes hertil, forskrives næsten udelukkende fra Udlandet og tilvirkes, saavidt vi vide, her i Landet kun hos Silkehattefabrikør Møller, der havde indsendt Prøver til Udstillingen.

Paa Udstillingen 1836 savnede man ganske Prøver fra vore kjøbenhavnske Hattemagere, hvoraf dog flere forfærdige Hatte, der kunne maale sig med de bedre udenlandske.

Her fandtes kun fra:

U. H. Dubbers i Altona,

En ægte graa Castor-Hat.

Silkehattefabrikant H. P. Lorentzen,

2 trekantede og 3 forskjellige runde Silkehatte.

Silkehattefabrikant J. H. Møller,

2 Stk. sort og 1 Stk. graat Silkeflos.

Den graae Hat fra Dubber's Fabrik var særdeles eensformig i Fildten, let og elastisk og svarede saaledes fuldkomment til den Anseelse, hvori Hattene fra denne Fabrik staae. I Betragtning af sammes betydelige Virksomhed og Fabrikatets Godhed tilkjendte Commissionen Dubbers Bronce-medaillen.

I Lorentzens Silkehatte var Formen mindre stiv, end i Almindelighed Tilfældet er ved Silkehatte. Flosset var meget godt og Prisen billig, saa at disse Hatte vist ville finde god Afsætning.

Saavel Farverne som Arbeidet ved Møllers Silkeflos var meget godt, og, naaede det i Skjønhed end ikke fuldkomment det udenlandske, fortjener Fabrikationen dog ved sin Nyhed Publikums og især Silkehattefabrikanternes Opmærksomhed.

Seildug og Reebslager-Arbeide.

Da de danske Seilduge ere vel anseete for deres Godhed, undrede det os meget, at ingen af de private Fabriker havde udstilt Prøver. Det danske Seildug er ved lige Lethed stærkere, end det almindelige russiske, som forekommer her i Handelen og hvoraf endnu indføres Endeel; thi dette sidste er vel billigere, men enkelt i Rendingen og har Blaar til Islæt, hvorimod hiint er dobbelt i Rendingen og har Hamp til Islæt. Her i Landet findes, foruden Søetatens Seildugsfabrik, kun 2 private Fabriker ved Kjøbenhavn og een ved Altona.

Ved Seildug for den kgl. Marine skal Rending og Islæt være ordnet saaledes, at den sidstnævnte forholder sig i Styrke til den førstnævnte som 6 til 5, men dette iagttages i Almindelighed ikke i de private Fabriker her. I disse kunde man maaskee desuden ønske et bedre Assortiment af forskjellige Duge, men i det Hele levere Fabrikerne gode Varer. Søetatens Lærreds- og Seildugsfabrik, som er den største her, beskjæftiger ved Spinding omtrent 400 Arbeidere i Nyboder og 100 i Arbeidshusene, samt sætter 40—60 Væve paa Dragøe i Arbeide paa Tider, hvor disse ei have anden Beskjæftigelse. Paa Fabriken selv findes 24 Væve til Seildug og 6—7 til Lærred, og her beskjæftiges ved Hegling, Bygen, Vævning o. s. v. 40—50 Arbeidere. Den aarlige Produktion er omtrent 900 Ruller Seildug og Presseninger samt 23—24,000 Al. Lærred, udelukkende til Søetatens Brug. De 2 andre kjøbenhavnske Seildugsfabriker beskjæftigede 1836 omtrent 380 Arbeidere og leverede 912 Ruller Seildug.

Paa Udstillingen fandtes kun fra

Søetatens Seildugsfabrik,

11 Stk. Seildug, det ene af italiensk Hamp.

Reebslager Piercksen i Kiel,

30 Alen Sprøiteslange, vævet af Hamp.

En Brandspand af Hamp.

Holmens Reberbane,

Tougværk af Oxehud.

Seildugene vare af god Bonitet og fortrinligt vævede.

Diercksen er en af de første, som her har begyndt at væve Sprøiteslanger uden Søm. Den udstilte Slange fandtes meget godt vævet og blødere, end en saadan Slange, som findes ved det herværende Brandcorps. Hvilke af dem der imidlertid under Brugen tilkommer Fortrin kunne vi ei afgjøre. Brandspanden syntes at være særdeles god, men burde maaskee have havt noget mere Styrke i Aabningen. Diercksens Bestræbelser har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilkjende ham hæderlig Omtale.

Vordug, lakeret Læder o. s. v.

Fabriker for Forfærdigelsen af simpelt Vordug ere temmelig gamle her i Landet (i Kjøbenhavn og i Altona), men først i de sidste Aar er denne Fabrikation bleven af nogen Betydenhed ved den Mangfoldighed af Gjenstande, hvortil den er bleven udstrakt, og den Afsætning, disse have erholdt paa Grund af deres Fortrinlighed. I 1826 begyndte afdøde Malermester S. Hambro med at forfærdige Vorduger af forskjellige Farver, som bleve forzirede med Stentryk, udførte i selve Fabriken deels efter originale Tegninger, deels efter Kobberstik og Steentryk. De smagfulde og billige Claveer-, Bord- og Comodetepper, Brikker, Klokkestrenge o. s. v. fandt snart mange Kjøbere, ei blot her, men ogsaa i Norge og i Sverrig. Paa samme Tid begyndte han med at forfærdige spargtlet og olietrykt Gulvteppetøi af grovt Lærred, hvilket Tøi længe havde været yndet her, men udelukkende kom hertil fra England. Efterat have anstillet nogle Forsøg, var han snart kommen saa vidt, at Gulvtepperne fra hans Fabrik fortrængte de udenlandske, ei blot her i Landet, men senere ogsaa i Nabolandene, Norge og Sverrig. Efter Hambros Død begyndte man med Forfærdigelsen af Blankhatte og Kaskjetskygger, hvilken Fabrikationsgreen for nærværende Tid er en af de vigtigste for Fabriken. Denne har sit eget Hattemagerværksted, i hvilket 1836 blev forfærdiget 632 Fildtpulle til Chakoter,

4522 Hatte, der bleve lakerede og da affatte ei blot her i Landet, hvor de ganske have fortrængt de franske, men i Norge, Sverrig, Vestindien o. s. f. Fabrikationen af forskiellige Kaskjetskygger er vel endnu nyere, end Hattefabrikationen, men alt meget betydelig og faaer Dag for Dag større Betydenhed ved store Bestillinger fra Udlandet (i 1836 udgjorde den 52,300 Stk., men vil blive langt betydeligere for 1837). Det her fabrikerede Læder og Skind bliver, Alt som Fabrikationen gaaer fremad, bedre og finder allerede nu en meget betydelig Afsætning (1836 873 Stk. lakerede Kalveskind, 94 lakerede Orehuder og enkelte andre Sager). I 1836 beskjæftigede Fabriken 32 Arbeidere og leverede, foruden de nævnte Blankhatte, Kaskjetskygger, lakerede Skind o. s. v., 4639 Al. Vordug, 86 Dus. Vordugs Brikker, 3393 Al. vandtæt Tøi, 294 Sæt Sømandstøi og 9967 Al. olietrykte Gulvtepper.

En anden Fabrik, der leverer den samme Slags Fabrikater som den nysnævnte, tilhører Malermester E. Meyer, som en Tid forestod Hambros Fabrik, men etablerede sig selv 1834.

Meyers Fabrik leverer ogsaa olietrykte Gulvtepper af forskjellig Størrelse, Qvalitet og Mynster, forskjellige Vordugs Tepper og Bakker med steentrykte og broncerede Forzivinger, smukt dekorerede malede Skjærmbrædter, Kakkelovnsskjærme osv. I den sidste Tid leveres ligeledes herfra lakerede Hatte, lakeret Læder og Kaskjetskygger. Denne sidste Artikel er saa stærkt søgt paa Grund af dens Godhed og Billighed (24—88 Sk. Dusinet i Partier), at Fabrikanten, efter de alt indløbne Bestillinger at dømme, har Udsigt til i 1837 at afsætte 200,000—250,000 Stk., hvortil han vil forbruge 1000—1250 Bundter indenlandsk Pap. 1836 beskjæftigede Fabriken 21 Arbeidere og havde leveret 10,300 Al. Vordug, 9845 □ Al. olietrykte Gulvtepper, Regnkapper, Regnhætter, Skjærmbrædter o. s. v. Den har Oplag i Hamborg og betydelig Afsætning til Norge, Sverrig og Vestindien. Den raske Udvidelse, som saavel denne som den for omtalte Fabrik har erholdt paa Grund af de forøgede Bestillinger fra Udlandet, vil snart formere Antallet af de beskjæftigede Arbeidere betyde-

ligt. I Kjøbenhavn beskjæftiger desuden H. C. Zahlmann 5 Arbeidere, ei blot med Lakering af Læder, Skind o. s. v., især for Landmilitair-Etaten, men ogsaa med Tilberedning af Copalfernis og Lakfernis. (I 1836 lakeredes 214 Kalveskind, 51 Oxehuder, 2400 Chakoter og Kasker, 900 Læder-Halsbind samt 4944 Stk. Kaskjetskygger, hvorhos der tilberedtes 187 Potter Copalfernis og 62 Potter Lakfernis).

Altona havde 1835 5 Fabriker, der beskjæftigede 41 Arbeidere og leverede 49,000 Stk. lakeret Skind og Læder, ligesom der i de 2 desuden forfærdigedes 800 Stk. simpelt censfarvet Vordug.

Ved Udstillingen fandtes fra

S. Hambros Enke,

Forskjellige Prøver af Vordugs Tepper, Tasker og Brikker, med Forziringer, deels af Bommesie, deels af Shirting og veluteret.

Prøver af Gigttaft samt af sort og couleurt Vordug til Kaskjetter osv.

Prøver af 3 Sorter olietrykte Gulvtepper.

Prøver af lakerede Hatte, Kaskjetskygger, lakeret Kalveskind og Læder.

Fabrikant og Malermester E. Meyer,

Forskjellige Prøver af Vordugs Tepper, Brikker, Tasker og Klokkestrenge, deels af Bommesie, deels af Shirting og veluteret.

Olietrykte Gulvtepper af forskjellige Mønstre og et malet Skjærmbrædt.

En Portefeuille med Bind af Vordug samt en Reisekappe.

Fabrikant Zahlmann,

En halv lakeret Oxehud og lakerede Kalveskind samt en Patrontaske og Livgehæng heraf.

De Vordugs-Arbeider, som vare udstilte fra Hambros Enkes Fabrik, vare særdeles smukke, rene i Grundfarven, smagfuldt forzirede og billige. De trykte Gulvtepper vare smukke og correkte i Trykningen. De lakerede Sømandshatte og Kaskjetskygger tilfredsstillede fuldkomment den Forventning, som Fabrikens betydelige Afsætning af disse Artikler havde vakt. De lakerede Skind vare fortrinligen sorte, blanke og elastiske. I Betragtning af Arbeidets Fortrinlighed

og Fabrikens Udstrækning har Commissionen tilkjendt samme Broncemedaillen.

Meyers Vordugs-Arbeider vare ligeledes meget smukke, rene i Grundfarven, smagfuldt forzirede og billige. Især udmærkede sig 3 Vordtepper, dekorerede i etrurisk Stiil. De olietrykte Gulvtepper vare ogsaa smukke. Men blandt de udstilte Sager tiltrak især Skjærmbrædtet sig Opmærksomhed ved smagfuld og omhyggelig Udførelse. Meyers Duelighed og Bestræbelser for at levere smukke og billige Varer har Commissionen villet paaskjønne, ved at tilkjende ham Broncemedaillen.

Det lakerede Skind og Læder fra Zahlmann kom temmelig nær det udenlandske. Dog skal Zahlmanns, ligesaavel som det fra Hambros Enkes Fabrik, lettere end det bedste engelske tabe endeel af sin Glands, ved at berøres under Forarbeidningen, — en Omstændighed, som dog rimeligviis maa tilskrives Lakeringens Friskhed.

Handskemagerarbeide.

Næsten ethvert Land har sin Provinds, som udmærker sig ved Forfærdigelsen af gode Handsker, men dog vurderer man intetsteds sine egne tilbørligen. Moden i Paris fordrer Wiener- og engelske Handsker, Moden i London derimod Handsker fra Greble og Randers, Moden i Tydskland Handsker fra alle de ovennævnte Lande, skjøndt man i Tyrol forfærdiger særdeles gode, og endelig Moden i Danmark franske Handsker. Af danske Handsker ere de saakaldte Randers, af pilebarkgarvede Skind, stærkt søgte paa Grund af deres særegne Lugt, Blødhed, Billighed og Kjølighed om Sommeren. Driftige Handlende maatte sikkert kunne skaffe disse endnu større Afsætning i Udlandet, hvor de staae i stor Anseelse, og hvor man, trods al Umage ei har kunnet eftergjøre dem tilfredsstillende, deels fordi Skindene ei egne sig dertil, deels fordi man ei kan skaffe det fornødne Garvemiddel (ung Pilebark).

Handskemagerlauget i Randers var indtil 1742 ikke blot det meest formuende, men og det talrigste Laug i denne By. Fra dette Aar aftog det imidlertid saa stærkt, at det i 1813 kun havde 6 Værksteder, der tilsammen beskjæftigede 2 Svende og 3 Drenge. Denne betydelige Næringsveis Forfald foranledigede Kjøbmand Kellermann til i 1811 at oprette en Handskefabrik, hvortil han indkaldte endeel franske Handskemagere fra Omegnen af Grenoble, for ved disse at hæve Fabrikationen. Hans Fabrik beskjæftigede 1813 5 Mestre, 19 Svende, 2 Lærlinge, 3 Dagleiere samt noget over 100 Syere og leverede i samme Aar omtrent 30,000 Par Handsker. Da den senere gik ind, etablerede en af de indkaldte Franskmænd, Mattat, sig 1816. Allerede i 1820 beskjæftigede han 7 Svende og 1 Lærling ved Skindenes Tilberedning og Tilskjæring, og alene i Christiansfeld 60 Syersker. I Begyndelsen manglede Fabriken Syersker, men da denne Mangel var afhjulpen (Fattigvæsenet i Randers oprettede saaledes en Skole, for at lade Børn oplære i Handskesyening), kunde Fabrikanten ei erholde dygtige Tilskjærere nok. Mattat forfærdigede Allunds- og Randers-Handsker, men især Vadskehandsker, der vare fortrinligen fine, bløde og smukt syede og overgik derved ikke blot de almindelige Handsker her i Landet, men selv de franske, da de jydske Hedefaars Skind til denne Brug overgaaer alle andre Lammeskind. Flere Aar igiennem gjorde han betydelige Opkjøb af disse Skind, som han da forsendte i raa Tilstand til Frankrig, hvor de bleve tilberedte og atter udførte til England. Men fra 1827 af indrettede han selv et Skind-Bererderi paa fransk Viis, og den Opmærksomhed, Mattat viser denne Beskjæftigelse, er sikkert væsentlig Aarsag til, at han ei i den Grad lægger Vind paa Handskemageriet, som hans Handskers rivende Afsætning ellers måatte opfordre ham til. 1835 havde Mattat saaledes forfærdiget 1100 Dusin Handsker og desuden ved 12 Arbeidere maanedligen tilberedt 200 Skind, som bleve sendte til England.

I flere andre jydske Kjøbstæder forfærdiges en temmelig betydelig Deel Randers-Handsker, blandt hvilke især de fra Horsens ere bekjendte. 1835 var her bleven syet 2360 Duf.

Handsker og desuden bortsendt 150 Deger tilberedt Lamme- og Faareskind.

Handskemagerlauget i Odense har ligeledes før været af langt større Betydenhed, end nu. Før den franske Revolutions Udbrud bestod det af 55 Mestre med 70 Svende og 50 Lærlinge. Men da Handskemagerne, ved de lave Priser, bleve nødte til at forfærdige simple Varer, kom disse i Miscredit, og Antallet af Handskemagere aftog saa betydeligt, at der 1820 i Odense kun fandtes 13 Mestre med 6 Svende og 9 Lærlinge, og i 1835 kun 10 Mestre.

I de andre fyenske Kjøbstæder findes ligeledes endeel Handskemagere, og skjøndt de her forfærdigede Randers-Handsker ei finde en saa betydelig Afsætning i Udlandet som før, afsættes dog Endeel. Nylig har saaledes en Kjøbmand i Odense afsendt, som Prøve, endeel Handsker til Brasilien.

Ogsaa i Hertugdømmet Slesvig forfærdiges en betydelig Mængde Randers-Handsker, især i Slesvig og Haderslev. Fra denne sidste Bye kommer navnlig en stor Mængde simple, men ogsaa yderst billige Randers-Handsker, som syes af Bønderfruentimmer der i Omegnen.

I Kjøbenhavn fandtes 1835 26 Handskemagere, der beskjæftigede 122 Svende, Lærlinge og Syersker og, med Undtagelse af den nedenfor nævnte Verdier, leverede 19,500 beredte Skind, 2077 Dusin Handsker og endeel andet Handskemagerarbeide. Blandt disse Handskemagere leverer Franskmanden Verdier, der har arbeidet hos Mattat, fortrinligt hvide og farvede franske Handsker. C. Lander leverer ligeledes smukt farvede og syede hvide franske Handsker til særdeles billige Priser.

Handskemageriet synes i det Hele taget at egne sig godt for dette Land og at fortjene større Opmærksomhed, da det raae Material forefindes her af fortrinlig Beskaffenhed, og Syeningen afgiver en lønnende Beskjæftigelse for mindre formuende Fruentimmer*), der ellers have vanskeligt ved at finde

*) Det er os saaledes bekjendt, at en Handskemager betaler Syeningen af sine fine Handsker med 2 Mk. Parret, og at en øvet Syerske kan skaffe 1½ Par heraf færdigt om Dagen.

passende Beskjæftigelse. Den omhandlede Profession har derfor ogsaa i de sidste Aar gjort betydelige Fremskridt her i Landet i det Hele taget. Skindene tilberedes langt bedre end før, men Tilskjæringen er i Almindelighed ei saa fuldkommen, som man kunde ønske.

Handskemageriet var ufuldstændigt repræsenteret, og navnlig af Randers Handsker havde kun Een indsendt Prøver. Det Udstilte var imidlertid gode Varer.

Paa Udstillingen fandtes fra

Handskemager A. B. Frick,
5 Par forskjellige Seler.

Handskemager U. Haarup i Odense,
6 Par Randers-Handsker,

Handskemager og Oldermand J. Hansen,
Prøver af Herre- og Damehandsker.

Handskemager J. C. Lander,
Forskjellige hvide og farvede Herre- og Damehandsker samt Seler.

Handskemager H. Lander,
Forskjellige hvide og farvede Herre- og Damehandsker.

De af J. C. Lander udstilte Handsker vare alle forsvarligt og smukt forarbeidede samt til billige Priser. Hans Damehandsker ere især stærkt søgte og kunne i flere Henseender staae ved Siden af de udenlandske. Handskernes Godhed og den ei ubetydelige Mængde, Lander forfærdiger, har bestemt Commissionen til at tilkjende ham dens hæderlige Omtale.

Haarups Randers-Handsker have alt længe været fordeelagtigt bekjendte her i Hovedstaden, og de indsendte Prøver, der vare særdeles billige i Forhold til Arbeidet, svarede fuldkomment til Forventningen.

Hansens og H. Landers Handsker vare ligeledes godt forarbeidede og til meget billige Priser.

Fricks Seler vare ogsaa meget smukt Arbeide.

Sadelmager- og Tapezeer-Arbeide.

Sadelmagerprofessionen har hævet sig betydeligt i de sidste 10 Aar og leverer nu, især i Kjøbenhavn, Arbeider, der ikke vige for de bedste engelske.

Denne Næringsvei var kun ufuldstændigt, repræsenteret ved Udstillingen, i det faa Sadelmagere, kun kjøbenhavnske, havde indsendt Arbeider, nemlig

Sadelmager ved den kgl. Livgarde til Hest C. Borchsenius,

En Casque, en Hjelm og flere Hestehaars-Pomponer til Chakoter.

Sadelmager F. Dahlmann jun.,

En Damesadel. Mesterstykke.

Tapezeer Klüwer,

En Sovesopha.

Sadelmagemester M. Kunckel,

En Damesadel og 2 Herresadler med Gjorder og Stigremme.

2 Ridetøier med polerede Stænger samt et Par sorte betrukne Stav-Seletøier med Bringstykker.

Sadelmagermester Rothmann,

Et Eenspænder Stav-Seletøi.

En med Svineskind heelt overtrukken Sadel med Fjedre til Stigremmene, samt en overtrukket og vateret Væddeløbssadel med Gjorder og Stigremme, af 3 Pds. Vægt.

Et rundsyet Ridetøi, en Traineer-Trense med dobbelt Tøile, en Jagtpidsk, 2 Kjørepidske og 2 Ridepidske.

Et uldent Væddeløbs-Hestedækken med Hovedtøi, Brystklap, Støvler og Knæpuder.

En guul og en sort Læder-Reisekuffert samt 2 Hattefoderaler.

Sadelmager C. Stahl,

2 Stav-Seletøier.

3 engelske Sadler og 5 fine Ridetøier.

Rothmanns Arbeider vare godt udførte, af gode Materialier og til passende Priser, dog var Prisen for Hestedækkenet noget høi. Hans Bestræbelser for at efterligne det

udenlandske elegante Sadelmagerarbeide, der er lykkedes ham saa vel, at flere Udlændinge under deres Ophold her have bestilt Seletøier o. dsl. hos ham, samt den store Forskjellighed af Arbeider, han udfører, har givet ham Krav paa Commissionens hæderlige Omtale.

Stahls Seletøier vare i enhver Henseende smagfulde og vel udførte Arbeider, der, ligesom de forrige Gang udstilt Seletøier, viste hans Dueligheid i denne Art Sadelmagerarbeide. Skjøndt Materialet ikke alle Steder var valgt med den tilbørlige Omhu, har Commissionen dog anseet ham værdig til hæderlig Omtale.

Sadlerne og Ridetøierne vare af godt Material og vel udførte, men de sidste noget dyre.

De Sager, Borchsenius havde udstilt, vare af smukt og godt Arbeide og fortjene Opmærksomhed.

Damesadlen af Dahlmann jun. var et meget godt Arbeide, men Tegningen syntes mindre heldigt valgt.

Godt og solidt Arbeide til billige Priser saae vi ved Kunckels Sadler, Seletøier og Ridetøier, der saaledes ogsaa sikkert strax anbefalede ham hos dem, der besøgte Udstillingen.

Klüwer, der nylig er kommet hjem fra Udlandet, hvor han, især i Paris, har beskjæftiget sig med Tapezeerarbeide, havde udstilt en ved Fjedre elastisk Sovesopha med elastisk Sæde, som tiltrak sig Besøgernes Opmærksomhed ligesaa meget ved sin Mageligheid som ved det vel udførte Arbeide.

Chemiske Fabrikata og Farver.

Fabrikationen af chemiske Produkter har vel gjort Fremskridt her i Landet i de sidste Aar, Alt som Kjendskab til Chemien har udbredt sig mere og mere, men bemeldte Fabrikationsgreen har dog endnu ikke faaet den Betydenhed hos os, som man kunde ønske, og som flere Landes Exempel

maatte opfordre til. Det vigtigste Anlæg af denne Art er Grosserer J. Owens paa Amagerbro. Alt for 10 Aar siden blev her tilberedt Beenpulver, men Anlæget fik først nogen større Vigtighed i 1833, da man begyndte paa Fabrikationen af Svovlsyre og endeel andre chemiske Produkter, der staae i Forbindelse hermed; thi det er en Kjendsgjerning, at der er faa Fabrikationsgrene, der have en saa stor og udbredt Indflydelse paa hele Industrien, som Svovlsyrens Tilberedning paa en billig og hurtig Maade. Blegerierne, Farverierne og alle egentligen chemiske Fabriker ere nemlig afhængige af Svovlsyrens Beskaffenhed og Priis. Ogsaa paa Glasfabrikernes og Sæbesyderiernes Tilstand har hiin Fabrikation en væsentlig Indflydelse. Vi ansee det af disse Grunde for et af de vigtigere Fremskridt, vor Industrie har gjort, i det denne Syre fabrikeres hos os af en fortrinlig Beskaffenhed og til en billig Priis, hvilket ikke blot er beviist ved de 2 sidste Udstillinger, men endnu mere fremgaaer deraf, at Owens Fabrik ikke alene forsyner Landet selv, men ogsaa udfører en ikke ringe Mængde.

En Vindmølle driver for nærværende Tid i Owens Fabrik 3 Valtser, der knuse Been til Beenpulver, desuden flere Sæt vertikale Stene, som finmale de brændte Beenkul og Patentgjødning, hvoraf der i den sidste Tid fabrikeres en stor Mængde; endelig drives herved, naar Vindens Kraft tillader det, Uld-Opplukningsmaskiner, som opkradse Ulden af gamle Klude. Af Benene udkoges iøvrigt Fidtet, hvoraf tilberedes en meget billig, fast, hvid Sæbe, og først derefter anvendes de til Beenkul og Beenpulver. Ligeledes koges her Flintesteensæbe, hvortil Flintestenene males ved Kværne, drevne ved en Hestegang. For Fabrikationen af Svovlsyre findes et Blykammer, 40 Fod langt og 20 Fod bredt. Svovlsyren inddampes først noget i 3 Blypander, ledes derfra ved en Hævert over i et Destilleer-Apparat af Platin, hvor den inddampes til den sædvanlige Styrke. Endeel af Svovlsyren anvendes til Destillation af Saltsyre, der deels sælges som saadan, deels anvendes ved Fabrikationen af Salmiak. Det erholdte Glaubersalt omdannes i en Reduktionsovn til Soda, hvoraf

det Meste forbruges i Anlægets Sæbekogeri. Ligeledes fabrikeres her Salpetersyre og kulsuur Ammoniak (i den sidste Tid især ved Forbrænding af gamle uldne Klude); dog omdannes den sidste igien for største Delen til Salmiak. Vi see saaledes, med hvilken Oekonomie Fabriken drives, hvorledes Fabrikanten søger at drage den størst mulige Nytte af de raae Produkter og at anvende de forædlede eller tilberedte. Men kun herved har han formaaet i en forholdsviis saa kort Tid at give Anlæget den Udstrækning, det har. I 1836 blev her fabrikeret omtrent 100,000 Pd. Svovlsyre, 250,000 Pd. Beenkul, 10,000 Td. Patentgjødning, 2500 Skpd. Beenpulver, og 50,000 Pd. Sæbe.

I Altona driver Handeshuset Lawaetz & Koch en Blyhvidt- og Chromguult-Fabrik, der i 1835 ved 12 Arbeidere leverede 275,000 Pd. Blyhvidt og 800 Pd. Chromguult. Apotheker Zeise i samme By beskjæftiger sig ogsaa med Tilberedningen af flere pharmaceutiske Præparater i det Store.

Foruden nogle enkelte Skedevandsfabriker vide vi forresten her kun at nævne den yngre Güllichs chemiske Fabrik i Kjøbenhavn, hvor der tilvirkes forskjellige chemiske Produkter, meest for Farverier, og flere sjeldnere Farvesorter, saaledes som man kunde see af de til Udstillingen indsendte Prøver.

Paa Udstillingen fandtes fra:

Urtekrømmer A. L. Bagger,

Prøve af Soya.

Hof-Kandestøber Dahlgreen,

2 Prøver af Tinaske.

Frederiksværks Kongelige Fabrik,

Prøver af Krudt, Salpeter og Svovl.

Instrumentmager J. N. Gade sen.

Prøver af Harpix til at indstryge Violinbuer med.

Chemisk Fabrikant F. F. Güllich jun.

Almindeligt enkelt og dobbelt Skedevand af 1,23 og 1,35 Vægtf.; dobbelt Skedevand, fri for Salpetersyrling, Vægtf. 1,37; høist conc:

rygende Salpetersyre, Vægtf. 1,52; chemisk reen Salpetersyre af Vægtf. 1,23 og 1,35.

Almindelig Saltsyre af 1,2 Vægtfylde og chemisk reen Dito af Vægtf. 1,19.

3 Sorter viinsteen-svovlsuurt Jernilte; salpetersuurt og saltsuurt Jernilte.

Eddikesuurt Jernilte-Kobberilte (Rusteddike), eddikesuurt Jernilte (Rusteddike), træsuurt Jern-Kobberilte.

2 Sorter almindelig eddikesuur Leerjord og 2 Sorter eddikesuur Leerjord af romersk Allun.

Chlor-Mangan, eddikesuur Manganilte, chlorsyrlig Kali (Pletvand) samt Tinbeitse til Uldent. (Fabroni Beitse).

Raffineret Salpeter, jernfri Allun (romersk Allun), Glaubersalt, Tinsalt (Tinforchlorid) og Taffeltryksalt (Tintvechlorid).

Neutral chromsuur Kali, suur chromsuur Kali, suur arseniksuur Kali og 3 Sorter reent chromsuurt Bly.

10 Sorter Chromguult, 3 Sorter Schweinfurter-Grønt, 3 Sorter Mineral-Grønt, 2 Sorter grøn Cinober, Chromgrønt, Chromrødt, Pariserblaat og blaa Carmin.

Mechanikus og Bøssemager J. F. Hansen,

4 Stk. Farvelader.

Kunstdreier Uygaard,

4 Stk. Farvelader.

Urtekræmmer Ottenhausen,

Prøver af Soya, Blæk og blaae Draaber.

Grosserer J. Owen,

Prøver af Svovlsyre, Salpetersyre og Saltsyre.

Prøver af reen Jernvitriol, kunstig Soda, kulsuur Ammoniak og Glaubersalt.

En heel Kage Salmiak.

Fabrikant Zahlmann,

Prøver af Copalfernis og bleget Linoliefernis.

Ved at tilkjende Grosserer Owen Sølvmedaillen, have vi taget Hensyn saavel paa Udstrækningen af hans Fabrik og Godheden af dens Fabrikater i Almindelighed som især paa den af ham fabrikerede Svovlsyres gode Beskaffenhed, Billighed, Mængde, og paa Fabrikationens Vigtighed med

Hensyn til Produktet selv og til det raae Material, Svovl, hvoraf en større Forbrug maa bringe nyt Liv i denne for Island saa vigtige Produktion. Med Hensyn til Owens øvrige udstilte Produkter henholde vi os til den i Udsigten over Udstillingen 1834 givne Anmeldelse, i det vi alene tilføie, at af nye Produkter fra hans Fabrik kun fandtes Jernvitriol og Glaubersalt, der maae ansees for meget gode Handelsvarer og saaledes blive af Vigtighed for Landet.

Den chemiske Undersøgelse har viist, at de af Güllich udstilte chemiske Produkter og Farver vare af en fortrinlig Beskaffenhed, at de, som udgaves for rene, vare rene, og at der, hvor Reenheden ikke er af Vigtighed, en billigere Priis svarede til den mindre Omhyggelighed, hvormed de vare tilberedte. Vore øvrige Fabrikanter, navnlig vore Kattuntrykkere, have altsaa vundet, ved her at kunne faae disse Materialier af en god Beskaffenhed og til en billig Priis, hvilket Commissionen har villet paaskjønne ved dens hæderlige Omtale.

Om hvad der kan udføres med de af Hansen udstilte Tegnefarver var man sat istand til at dømme ved den paa Udstillingen fremlagte Tegning, udført med disse Farver. Den billige Priis (1Rbd, 60 Sk. og 44 Sk. Stk.), forenet med Farvernes Skjønhed og Godhed i Forhold hertil, har forskaffet disse Farvelader Publikums velfortjente Bifald og Commissionens hæderlige Omtale.

Dahlgreens Tinaske var et godt og meget brugbart Produkt.

Harpiren fra Gade sen. var ei for klæbrig, tillige gjennemsigtig og meddeelte Haarene paa Violinbuen en hvid Farve. Den var altsaa særdeles god til den for samme bestemte Brug.

De udstilte Prøver af Soya havde begge en ubehagelig Smag og ville ikke kunne erstatte den chinesiske. Derimod var Blæket og de blaae Draaber fra Offenhausen gode Handelsvarer.

Den chemiske Undersøgelse viste, at Bestanddelene af Krudtet fra Frederiksværk vare rene, tilstede i det rigtige Forhold og vel blandede. Om Styrken derimod kunde vi ikke dømme.

Vellugtende Vande.

Endskjøndt disse blot høre til Lurusartiklerne, fortjene de dog en større Opmærksomhed ved den Mængde, som forbruges. Blandt vellugtende Vande er det saakaldte eau de Cologne det, som forbruges i størst Mængde saavel ved Toilettet som til et Slags medicinsk Brug. En Deel heraf forskrives endnu hertil fra Udlandet, det ægte fra Farina i Coln, i hvis Familie den her omhandlede Destillation har holdt sig siden 1709. Her i Byen findes imidlertid Flere, som med mere eller mindre Held have efterlignet eau de Cologne, f. Ex. Conditor Firmenich siden 1816, Capitain Marcussen og Destillator Brøndum, hvilke alle til furrige Udstilling havde indsendt Prøver, som fandtes af ligesaa god Beskaffenhed, som de sædvanlige franske Varer af dette Slags, der indføres her. Foruden disse findes der Flere, saavel her i Byen som i Provindserne, der levere eau de Cologne, eau de Lavande og andre vellugtende Vande af upaaklagelig Beskaffenhed.

Paa denne Udstilling fandtes kun fra:

Apotheker Aarsleff i Wordingborg,
2 Kasser esprit de Waldemar,

Urtekrømmer A. L. Bagger,
Forskjellige vellugtende Vande.

Aarsleffs esprit de Waldemar var et bedre Produkt, end det indenlandske eau de Cologne, der i Almindelighed kommer i Handelen. Det skal desuden oftere være anvendt med Held i flere Sygdomstilfælde. Man kunde maaskee ønske, at dets vellugtende Bestanddele vare noget kraftigere.

Baggers eau de Cologne og eau de Lavande vare antagelige Handelsvarer, svarende i Beskaffenhed og Priis til de almindeligt forekommende.

Olie, Sæbe og Lys.

Oliemøller findes især i og ved Kjøbenhavn (deriblandt 3 drevne ved Damp) Flensborg (1836, 5 drevne ved Vind, 2 ved Heste og 1 ved Damp), samt 3 i og ved Kiel. Almindeligviis udpresses Olien endnu ved Kilepresser, medens Frøet knuses ved vertikale Stene og ved Stamper. Dog anvendes hydrauliske Presser i de kjøbenhavnske Oliemøller, og disse have i det Hele flere af de nyere Forbedringer. Med enkelte Oliemøller ere derhos Olie-Raffinaderier forbundne, men Raffineringen foretages desuden i andre, meest smaa Anlæg. Oliemøllerne erholde for største Delen Rapsen og Hørfrøet her fra Landet, da disse Produkter ere af meget god Beskaffenhed (1 Td. Raps anslaaes at give 35—40 Potter, 1 Td. Hørfrø 25—30 Potter Olie), men afsætte ogsaa Olien næsten udelukkende her i Landet, især til Sæbesydere og Malere. Oliekagerne udføres i Almindelighed til England, hvor de tjene til Foder og Gjødning, men naar Oliepriserne ere høie, udblødes og udpresses de undertiden ogsaa paa ny.

Med flere af vore Sæbesyderier ere Lysestøberier forbundne, men i de fleste Anlæg fabrikeres dog kun een af Delene. De fleste og største Sæbesyderier findes i Kjøbenhavn (1836 var Antallet opgivet til 10, der havde beskjæftiget 40 Arbeidere og kogt 10,827 Td. grøn Sæbe, 230 Td. hvid blød Sæbe, og 38,000 Pd. fast Sæbe) og i Flensborg, hvor Antallet i 1835 opgaves til 5, der havde fabrikeret 4363 Td. grøn og 12,364 Pd. hvid Sæbe. Sædvanlig haard, hvid og marmoreret, Sæbe samt blød, grøn og hvid, Vaskesæbe tilberedes i tilstrækkelig Mængde for Brugen her i Landet, — den første Sort i Almindelighed enten tilberedt af Potaske og Talg, men dog ogsaa ved Udsaltning forvandlet til Natronsæbe, eller, som Owens, fabrikeret af Beenfidt og Soda. Foruden disse almindelige Sorter Sæbe tilberedes i de senere Aar i 2 Fabriker i Kjøbenhavn Sæbe af Soda, Kokusnød- og Palmeolie, og efterlignes derhos flere af de i Paris, Windsor. o. fl. St. fabrikerede vellugtende Sæber.

Lysestøberier findes i hver Kjøbstad, de største i Kjøbenhavn og Flensborg. Disse levere almindelige Talglys til

Landets egen Forbrug, og skjøndt Christiansfelds Lys ikke søges saa stærkt som før, ansees de dog endnu for meget gode. I de senere Aar har man anvendt en større Omhyggelighed ved Talgens Smeltning og Rensning og, ved at raffinere den, gjort den fortrinlig haard, uden Lugt og meget hvid. De deraf forfærdigede Lys ere meget drøie, lugte ikke ilde og smelte ikke ned. I Kiøbenhavn tilberedes nu ogsaa Stearin- og Spermacet-Lys. Afsætningen saavel af Sæbe som Lys indskrænker sig for største Delen til Landet selv; dog udføres endeel Lys til Vestindien, f. Ex. fra Flensborg.

Af de raae Materialier leverer Landet selv den fornødne Rapsolie, Linolie, Fidt og det meste Talg. Hampolie, Potaske og noget Talg indføres især fra Rusland.

De her omhandlede Næringsveie vare i det Hele meget ufuldstændigt repræsenterede ved Udstillingen; thi her fandtes kun fra

Agent E. C. Busch,

Prøver af Transparent-, Rosa-, Windsor-, Kugle-, Barbeer- og fiin Natron-Sæbe.

L. Diederichsen i Kiel,

Prøve af Lampeolie.

Sæbe- og Lysfabrikant L. Eszlinger,

Palme-, Windsor-, Rosen- og andre Sorter Sæbe.

Stearin- og Spermacet-Lys.

Parfumør og Destillatør Eßlinger jun.,

Forskjellige Sorter vellugtende Sæbe.

Grosserer J. Owen,

En Stang marmoreret Sæbe med Tilsætning af 25 pCt. Flintesteen.

Den hvide, faste Sæbe No. 1 og No. 2, til 24 og 16 Sk. Pd., fra Agent Busch var en meget god og billig Handelsvare; den hvide bløde Sæbe derimod af en ubehagelig Lugt, men billigere, end den almindelige grønne Sæbe. De finere Toilet-Sæber kunde endnu ikke udholde Sammenligning med de franske. Transparent-Sæberne vare saaledes vel stærkt tørrede og vel dyre; Sæbekuglerne vel bløde og skarpt

alkaliske. Herved maa man imidlertid tage Hensyn til, at Fabriken først nylig er anlagt, man altsaa endnu ei kan være saa nøie bekjendt med Enkelthederne af Fabrikationen, og at det er særdeles vanskeligt her at erholde de fornødne Ingredientser af en god Beskaffenhed.

F. Eszlingers 2 Sorter fast hvid Sæbe vare ei saa billige og syntes ei saa gode som Busch's. Potaske-Sæben til 24 Sk. Pd. er for dyr, hvis ikke dens større Kraft opveier dens høiere Priis, hvilket først lader sig afgjøre ved Brugen. Hans finere Sæber taale ei heller endnu Sammenligning med de franske. Imidlertid har han gjort betydelige Fremskridt i denne Produktion siden sidste Udstilling og fortjener saaledes Publikums Opmærksomhed. Den afrundede Form ved de større Stykker Sæbe, istedetfor den kantede, forekom os som en heldig Forandring. Stearinlysene til 64 Sk. Pd. maatte pudses, og skjøndt de ei lyste fuldt saa stærkt som Vorlys, fortjene de dog Opmærksomhed, da de vare ligesaa drøie som, og derhos billigere end hine. Spermacetlysene til 1 Rbd. Pd. vare gode Handelsvarer; i Drøihed og Priis vare de lige med Vorlys, men maa foretrækkes disse formedelst deres større Lyskraft og den klare Flamme, hvorved de komme Gaslyset nærmest. Stearin- og Spermacet-Lysene kunne vi altsaa anbefale paa det Bedste.

De forskjellige Sorter vellugtende Sæbe, tilberedte af den yngre Eszlinger i Paris, svarede fuldkomment til de fortrinligste franske, som komme her i Handelen, og vi ville derfor meget ønske, at Indsenderen ogsaa her maa være istand til at fabrikere lige saa fortrinlige Varer.

Af den saakaldte Flintesteensæbe, tilberedt ved til almindelig Sæbe at sætte calcineret Flintesteen, opløst i kaustisk Kali- eller Natron-Lud, hvorpaa Sheridan nylig tog Patent i England, havde Grosserer Owen udstilt en Prøve, tilberedt paa hans Fabrik. Sæben indeholdt noget frit Alkali, og Endeel af Kiseljorden var uopløst, men den driftige Fabrikant vil sikkert, efter fortsatte Forsøg, vide at afhjælpe disse Mangler, og i ethvert Tilfælde er Produktet et Beviis paa, at Fabrikanten er opmærksom paa de Forbedringer, som i Udlandet indføres i den chemiske Fabrikation.

Prøven af Lampeolie, til 6 Sk. Crt. Pd., fra Diederichsen var meget god Handelsvare.

Meel, Skibsbrød og Oblater.

Korn-Malingen har først i den nyere Tid hævet sig fra sit ufuldkomne Standpunkt, især ved Nordamerikanernes og Englændernes Opfindelser.

De Første skylde vi Tilvirkningen af Meel, som kan holde sig længe og derved egner sig for den store Handel; de Sidste skylde vi derimod betydelige mechaniske Forbedringer i Møllebygningen. Det Eiendommelige ved disse Forbedringer bestaaer deels i Sædens omhyggelige Rensning før Malningen, hvorved man bortfjerner alle saadanne Dele af Kornet, som kunne skade Melets Hvidhed, deels, hvad Malningen selv angaaer, i Stenenes hensigtsmæssigere Tilhugning og Beskaffenhed, deels i den malede Sæds Afkjøling, inden den kommer i Sigteværket, og i Indretningen af dette, deels i den Maade, paa hvilken Møllestenene sættes i Bevægelse, og i de Maskiner, som tjene til at udføre mange af de i Møllerne nødvendige Arbeider. Ved alt dette har man opnaaet, at man bruger mindre Tid til Malningen, at Melet strax ved første Gjennemgang gjennem Kværnen erholdes færdigt; at man af lige meget Sæd faaer langt mere og renere Meel, der giver mere velsmagende Brød, og endeligen at Melet ophedes mindre og lader sig opbevare længere.

Møller af den her omhandlede Art ere meget almindelige i Nordamerika og England, men ere ogsaa i den senere Tid blevne hyppigere i Tydskland, f. Ex. i Landene ved Ostersøen, hvor nogle meget frugtbare Aar frembragte saadan Overflødighed af Kornvarer, at man nødtes til at tænke paa Midler til at forædle et i disse Aar ellers næsten uafsætteligt Produkt, saaledes at det kunde blive tjenligt til lang Søtransport. I Danmark er Agerdyrkningen den meest ud-

bredte Beskjæftigelse, og dens Produkter have alt lang Tid dannet Landets vigtigste Udførsels-Artikler. Men Forædlingen af samme har ikke ganske holdt Skridt med den forøgede Produktion. Dette er tildeels Grunden, hvorfor Udstillingerne hidtil have fremviist ikkun faa af Agerdyrkningens forædlede Produkter. Men tildeels ligger Grunden ogsaa i den Omstændighed, at disse Frembringelser ikke, eller i det Mindste kun meget sjeldent, kunne bedømmes ved Betragtningen, men deres Godhed for det Meste først kan godtgjøres ved selve Brugen. De vigtigste af alle Agerdyrkningens forædlede Frembringelser ere Meel og Brød. Af disse var der til den sidste Udstilling indsendt Prøver fra Handelshuset Hambro & Søns store Riis- og Hvedemeel-Møller samt Skibsbrødbageri paa Christianshavn.

Melet fandtes at være passende skarpt malet, hvidt og til billige Priser; Skibsbrødet udmærket godt og billigt. Hvorvidt de nysnævnte Produkter vare af den Beskaffenhed, at de kunne udholde lange Søreiser og Opbevaring i varme Klimaer, kunne vi vel ikke afgjøre; men den betydelige Afsætning til langt bortliggende Lande vidner noksom herfor. Vel hviler ingen Forpligtelse paa det her nævnte Etablissement til at benytte sig af de danske Kornvarer, og det forædler ofte fremmede Kornvarer, naar enten Priserne i Landene ved Østersøen ere forholdsmæssigen billigere end her, eller naar det østersøiske Korn findes mere passende for den Bestemmelse, Melet og Brødet have. Men Etablissementets Fortjeneste vilde, efter vort Skjønnende, selv være stor, om det udelukkende benyttede fremmede Kornvarer, saalænge disse maatte ansees fortrinligen passende for dets Brug. Thi under alle Omstændigheder maa heri ligge en mægtig Spore for de danske Producenter til at bringe deres Produkter til en lignende Fuldkommenhed. I Betragtning af at dette Etablissement er det første af den Art, der hos os har virket efter en stor Maalestok*), med store Midler og med udmærket Held, og at det saaledeshar viist en ny Vei for en af de vig-

*) 1836 beskjæftigede det 145 Mand og leverede 3500 Fade Riis 40,000 Td. Meel og 2100 Skpd. haardt Brød.

tigste Produktionsgrene, har Commissionen tilstillet Hambro & Søn Sølvmedaillen.

Oblater tilberedes i den sidste Tid af Flere her i Byen. Blandt disse havde imidleitid kun L. F. Messmann indsendt Prøver af større og mindre Brev-Oblater (1 Rbd. 4 Mk. og 1 Rbd. 1 Mk. Pd.), Glands-Oblater (8 Sk. 100 Stk.) og Oblater til Dokumenter (3 Mk. 100 Stk.).

Forskjellige Gjenstande.

Beenpulver synes først ved Aaret 1800 at være blevet brugt mere almindeligt som Gjødningsmiddel i England og Tydskland. I Tydskland fandt det i Begyndelsen ikke synderlig Anvendelse, men udbredte sig derimod saa hurtigt over den største Deel af Storbrittanien, at man allerede i Aaret 1822 dertil indførte over 30,000 Tons Been, især fra Tydskland, Danmark og Nederlandene, og at Huskisson i 1827 anslog Værdien af den aarlige Tilførsel til 100,000 Lst.*) I den nyere Tid har man ogsaa begyndt at skatte Beenpulverets Værd i Frankrig, i nogle Egne af Preussen, i Würtemberg og i Baden, og forskjellige landøkonomiske Foreninger have anstillet Forsøg angaaende dets Gjødningskraft. Om Beens Benyttelse som Gjødningsmiddel har man imidlertid de meest modsatte Domme, og medens Nogle paastaae, at Beenpulver, anvendt som Gjødning, foruden at medføre adskillige Bifordele, forholder sig til Staldgjødning, med Hensyn til det derefter avlede Korns Mængde som 7—5, med Hensyn til dettes Beskaffenhed, som 5—4, og med Hensyn til Jordens avlende Kraft som 3—2, paastaae Andre, at det ikke forbedrer en

*) Til Hull var af Been bleven indført i 1832 14768 Tons, men i 1835 26,545 Tons. Før stod Prisen paa Been i England kun paa 70—80 Sk. Sterl. pr. Tn., men i 1836 betaltes indtil 120 Sk. Sterl. pr. Tn.

løs Jordbund; at det vel driver, men ikke gjøder, og at det kun virker mechanisk ved en sværere Jordbund. Men er Beenpulveret godt, anvendes det i den rette Mængde og paa en passende Jordbund, vil det sikkert have en god Virkning paa flere Planter. Vist er det, at i alle de Egne, hvor man har havt tilbørlig Leilighed til at prøve det, der er Brugen af det bestandigen tiltagen.

Her i Landet findes, saavidt vi vide, kun 2 Anlæg, i hvilke man tilbereder Beenpulver, nemlig Grosserer Owens her ved Byen og Kjøbmand Nissens i Heide; men af disse havde kun den Sidste indsendt en Prøve, der kostede 1 Specie pr. 100 Pd.

Revne Oliefarver tilberedte før hver enkelt Maler til egen Brug ved Haandkraft, og i de senere Aar tillige enkelte Urtekræmmere her i Byen til Salg. For et Par Aar siden har imidlertid Farver Holmblad oprettet en Farvemølle, der drives ved en liden Dampmaskine. Her kan man erholde de meest brugelige Oliefarver, vandrevet Kridt, Sølverglød o. s. v. Den billige Priis, hvortil Farverne saaledes kunne leveres, har forskaffet disse en ret betydelig Afsætning (1836—30,000 Pd.), men vilde gjøre dem endnu mere søgte, hvis ikke Malerne endnu ansaae det for stridende imod deres Interesse, at benytte Farverne herfra. Til Udstillingen var fra bemeldte Mølle indsendt Prøver, der maa ansees som gode Handelsvarer til billige Priser, og som vi derfor maae anbefale paa det Bedste.

Cigarer. Brugen af Cigarer er tiltagen stærkt i de sidste Aar, og skjøndt vore Tobaksfabrikanter, som en Følge heraf, have lagt sig mere efter Cigarfabrikationen, hidføres dog endnu en betydelig Mængde Cigarer, især fra Bremen, Hovedsædet for Tobakshandelen i Europa.

1836 fandtes i Kjøbenhavn 26 Tobaksfabriker, der beskjæftigede 464 Arbeidere, og hvoraf de 21, efter deres eget Opgivende, leverede 586,540 Pd. Tobak og 1,011,000 Stk. Cigarer. I de danske Provindser findes desuden 40 og i Hertugdømmerne i det mindste 86 saadanne Fabriker, men heraf ere Endeel meget smaa. 1830 indførtes til Kjøbenhavn

798,199 Pd. Tobaksblade, 1834 989,214 Pd.; til de danske Provindser 1830 1,042,958 Pd., 1834 1,201,173 Pd. I Flensborg fandtes 1835 11 Tobaksfabriker, der beskjæftigede 85 Arbeidere og havde fabrikeret 338,576 Pd. Tobak og Cigarer; i Altona 7, der beskjæftigede 17 Arbeidere og havde leveret 420,000 Pd. Tobak og 620,000 Stk. Cigarer.

Før blev der avlet endeel Tobak her i Landet, især i Omegnen af Fredericia, nu derimod avles saa godt som ingen, men denne tilføres især fra Bremen, Hamborg og Holland; direkte Tilførsel fra Amerika er høist ubetydelig.

Fabrikerne i de danske Provindser tilvirke saavel Røg- som Skraa- og Snuus-Tobak samt — som meldt — Cigarer, og det kjøbenhavnske Skraatobak er selv i Udlandet bekjendt for sin Godhed. Fabrikerne i Hertugdømmerne levere næsten udelukkende Røgtobakker, dog i den sidste Tid tillige Cigarer. Paa Udstillingen fandtes kun fra

Tobaksfabrikør J. W. Schøtz,
Prøver af forskjellige Cigarer, 6—15 Mk. 100 Stk.

Disse Prøver vare i Almindelighed godt spundne, brændte let, men dog jevnt, og havde en god Lugt.

Segllak forfærdiges i den sidste Tid i flere, især mindre Fabriker (i Kjøbenhavn, Flensborg, Kellinghusen o.s.v.). De finere Sorter fra flere af disse Fabriker (deriblandt Urtekræmmer Baggers) udmærke sig ved en smuk Farve, fiin Politur samt eensformigt og næsten glasagtigt Brud. Da de desuden brænde, flyde og binde meget godt, have de for en Deel fortrængt de udenlandske.

Indenlandsk Thee. Surrogaternes Periode traf sammen med Continentalspærringen, da den hemmede Tilførsel nødte hvert Land til, saavidt muligt, at forsyne sig selv med dets virkelige og indbildte Nødvendighedsartikler. Tiderne have forandret sig; Surrogater høre ei længer til Dagens Orden, og disse Forhold saavelsom den høie Priis vare sikkert nærmest Aarsag til, at den ved Ritbinder P. Rasmussen udstilte Thee af indenlandske Blade til 3 Mk. Pd. kun tiltrak sig ringe Opmærksomhed.

Sager af Leer, Vandbygningskalk Harpix-Cement.

Af Fajance eller almindeligt Pottemagerarbeide var ikke indsendt Prøver til Udstillingen, hvorimod der var indleveret saadanne fra en Kakkelovnsfabrikant og 3 Leertøifabrikanter i Hertugdømmerne. Det er ogsaa især i Hertugdømmerne, at Leertøifabriker og Teglbrænderier findes, fornemmelig omkring Flensborger-Fjord ved Egensund og Iller. Ved den første By findes saaledes 14 Teglværker, der beskjæftige omtrent 300 Arbeidere samt aarligen levere 1,200,000 Stk. Teglstene og 10 Millioner Stk. Muurstene, Klinker, Brøndstene, Fliser o. s. v. Ved den sidste By ere 4 Teglværker med 100 Arbeidere, der aarligen levere 450,000 Stk. Teglstene og 3 Mill. Stk. Muurstene o. s. v. Foruden disse Værker findes ved Fjorden Agent Dithmers Teglværk paa Rennberg, det største og et af de bedste her i Landet. I 1822 foretog Dithmer, som alt længe havde drevet et Teglbrænderi ved Egensund, en Reise til Holland, blev der nøie bekjendt med en forbedret Fabrikation og har herved væsentligen bidraget til, at denne Industriegreen, der leverer et før det daglige Liv saa nødvendigt Produkt, og hvortil Material af en fortrinlig Beskaffenhed findes saa udbredt her i Landet, er kommen saa vidt, at Frembringelserne kunne maale sig med Udlandets. Foruden almindelige Muur- og Teglstene leveres fra Dithmers Værk graae Tagstene, der vel ere dyrere, men ogsaa stærkere og smukkere, end de røde; Klinker, der før udelukkende kom fra Holland og anvendes meget ved Vandbygningsarbeide, men der nu leveres herfra fuldkomment saa vandtætte som de hollandske; Vandledningsstene, Filtreerstene, Krybbestene, ildfaste Fliser og Stene, pressede og slebne Gulvfliser af forskjellig Form og Farve, Gesimsstene, Rosetter, Ornamenter, Grav-Monumenter o. s. v. For disse Sager finder Dithmer en saa stærk Afsætning, at han ei kan opfylde Bestillingerne fra sit Anlæg, men skaffer endeel af de andre Teglværker ei ubetydelig Afsætning. 1835 havde ved hans Værk 49 Arbeidere været beskjæftigede og leveret 245,000

Stk. Klinker, 636,000 Stk. Muurstene o. s. v., 136,000 Stk. glasserede, matte, blaae og røde Tagstene, 44,360 Stk. forskjellige Fliser, Gesimsstene, Krybbestene o. s. f.

Hvor vigtig Muur- og Teglsteens-Fabrikationen maa være for Egnen omkring Flensborger-Fjord, vil sees deraf, at man anslaaer Arbeidslønnen ved Teglværkerne til omtrent 50,000 Rbd. aarligen, Brændematerialet ($\frac{5}{6}$ deraf Torv fra den magre Hedeegn) til en Værdi af 60,000 Rbd., Vedligeholdelsen af Værkerne, Inventariet o. s. v. til omtrent 15,000 Rbd., Fragtomkostninger ved 800—1000 Skibsladninger til omtrent 55—60,000 Rbd. o. s. f. Men ogsaa for andre Egne i Hertugdømmerne er den af ikke ringe Betydenhed. Saaledes findes f. Ex. ved Apenrade 6 Teglværker, der beskjæftige omtrent 50 Arbeidere og levere omtrent 150,000 Stk. Tagstene og 2,600,000 Stk. Muurstene, foruden andre deslige Værker ved Heide, Kiel o. fl. St.

Udstillingen 1834 var rigt udstyret med finere, til Bygningsfaget henhørende, Leervarer fra Agent Dithmers Fabrik, og man kunde derfor ikke vente, at Udstillingen 1836 skulde paavise betydelige Fremskridt i disse Produkters Godhed. Derimod viste denne Udstilling, at den ommeldte Fabrikationsgreen har udbredt sig, i det 3 andre Fabriker havde indsendt Prøver af meget brugbare, tildeels endog fortrinlige Varer af den Art. Commissionen savnede Vandledningsrender af brændt Leer, medens Arbeider af lignende Beskaffenhed, f. Ex. Kruses Kakkelovnsrør af Leer og Dithmers Tagrender, bevise, at de kunne udføres. Da Vandledningsrør af Jern, saavel her som i andre Lande, have viist Vanskeligheder i Anvendelsen, hvilke man endnu ikke har overvundet, vil man derfor gjøre Fabrikanterne opmærksomme paa denne Green af Fabrikationen.

Paa Udstillingen manglede iøvrigt aldeles Prøver af de saa bekjendte sorte Jydepotter, af simpelt Pottemagerarbeide og af de saakaldte Kridtpiber. Men vi vente, at dette ei vil blive Tilfældet ved en følgende Udstilling, og at Landet til den Tid ogsaa vil kunde opvise gode Prøver af Fajance, Wedgewood og Steentøi, som vi nu saa godt som ganske savne.

Paa Udstillingen fandtes kun fra

Dr. phil. J. N. C. Pluhm fra Cronshagener Tegl- og Kalk-Brænderi ved Kiel,

Glasserede og almindelige røde Teglsteen, glasserede og uglasserede Tagvinduer samt Skotrende-Stene. Muurstene, Brøndstene, Gesimsstene, Sokkelstene, Kokrybbestene o. s. v.

Et Plintho-Hydrometer, Model til en hvelvet Brændeovn og Tegning af en Mølle til at male Leer paa.

Agent H. H. Pithmer paa Rennberg ved Flensborg,

Prøver af Gesimsstene.

Leertøifabrikant H. Jordt i Flensborg,

Mosaik-, marmorerede, almindelige gule og røde Gulvfliser samt Korntørringsfliser.

Prøve af Vandbygningskalk og Resin-Cement.

Leertøifabrikant J. G. Kruse jun. i Rendsborg,

En Kakkelovn, en Büste og nogle Ornamenter af brændt Leer.

Agent Dithmers Prøver af Gesimsstene vare af meget betydelig Størrelse og havde, da de tillige tjene som Tagrender, været meget vanskelige at udføre. De vare ret godt formede og fortrinligt brændte, hvorved de havde erholdt en sjelden Haardhed, der maatte gjøre dem end mere skikkede til at bruges som udvendige Bygningsforziringer. Den store Forskjellighed af fortrinlige Leervarer for Bygningsfaget, som Agent Dithmer leverer til den daglige Handel, og hvoraf man saae Prøver ved Udstillingen i 1834, de udmærkede enkelte Prøver ved denne Udstilling samt den Omstændighed, at han var den Første, der betydeligt har forbedret den her omhandlede vigtige Fabrikation i vort Land og udført den efter en stor Maalestok, have bestemt Commissionen til at tilstille ham Sølvmedaillen.

H. Jordt, Eier af 2 Teglbrænderier ved Flensborg, har ogsaa i den sidste Tid begyndt at give Fabrikationen et høiere Sving og forfærdiger nu, foruden almindelige brændte Stene, forskjellige Sorter Fliser, ildfaste Stene, Harpix-Cement og Vandbygningskalk. De udstilte Korntørringsfliser, til 9 og 10 Sk. Crt. Stk., havde en særdeles hensigtsmæssig Form,

vare meget vel udførte og godt brændte. Mosaikfliserne syntes endnu at mangle tilbørlig Haardhed, især de indlagte farvede Masser, men maae, som de første Forsøg, betragtes som ret vel lykkede. De gule Fliser derimod vare meget gode. Den indleverede Harpir-Cement, der indeholdt 35 pCt. Harpir, forsat med et fiintmalet Mineral, havde megen Lighed med den bekjendte Fitz-Lovitz's Cement og vil sikkert kunne anvendes i de fleste Tilfælde, hvor man ellers bruger denne, navnlig ved Mure, der ere stærkt udsatte for Fugtighed, ved Pæle og Bjelker, som herved beskyttes mod Forraadnelse og Svamp, ved Steenarbeider som Kit o. s. v. 100 Pd. heraf koste 8 Mk. Crt. Vandbygningskalken skal besidde alle den engelske Cements Egenskaber, hærdes hurtigt under Vand, men erholder tillige en betydelig Haardhed i Luften, og da den forholdsviis er billig (5 Mk. 8 Sk. Crt. pr. Td.), vil den sikkert finde megen Afsætning. Jordts Bestræbelser har Commissionen anseet værdige til hæderlig Omtale.

Cronshagener Tegl- og Kalkbrænderi, $\frac{1}{4}$ Miil fra Kiel og ved Chausseen, er først anlagt 1829 af dets nuværende Eier, **Dr. phil.** Bluhm, paa et Sted, hvor Boringsforsøg have angivet et Leerlag af fortrinlig Beskaffenhed, samt af omtrent 100 Fods Dybde og af i det mindste 3 Td. Lands Udstrækning. Værket er saaledes indrettet, at det til enhver Aarstid og i ethvert Veirlig kan levere lige mange og lige gode Fabrikata; thi Leret ældes ved Heste i 4 med Tag dækkede Fordybninger, Stenene tørres i 4 store, tildækkede Skure med Luger, og i et af disse findes en Mølle hvorpaa Leer ogsaa kan ældes og en til at male Glassuren. Fra April Maaned til Begyndelsen af October 1836 fandt 20 Arbeidere fra Lippe Detmold*) og 12 andre Daglønnere Beskjæftigelse ved

*) Disse nøisomme og flittige Arbeidere udvandre hvert Aar fra deres Fædreland i stor Mængde, for at søge Arbeide ved Teglværkerne i Udlandet. Det er dem ei tilladt at reise ud, med mindre de kunne godtgjøre, at de ere anmodede derom. Udsendte Bude bringer dem Efterretninger fra deres Hjemstavn, modtage hos dem, de have arbeidet for, Størstedelen af deres Arbeidsløn, som de bringe til Familien, og forhøre sig om deres Forhold.

Fabrikationen af Bygningsmaterialier. I Begyndelsen af October reise 10—12 Mand hjem og kun 8—12 blive tilbage til Slutningen af November, da Fabrikationen standser.

De fra dette Værk udstilte røde Tagstene og Tagvinduer vare godt brændte; Glassuren paa de blaae var fortrinlig med Hensyn til Haardheden. Skotrenderne, Gesims- og Sokkelstenene vare vel endnu ikke udførte med den Nøiagtighed, som deslige Arbeider nødvendigviis udfordre; men da de vare godt brændte og af fortrinligt Material, maatte de dog ansees som ret gode Handelsvarer, ved hvilke desuden hiin mindre Fuldkommenhed sikkert vil afhjælpes, naar man faaer mere Øvelse i denne Retning af Fabrikationen.

Büsten af Hs. Majestæt Kongen var udført af Leervarefabrikant Kruse med megen Omhyggelighed og særdeles godt brændt; de enkelte Stykker passede meget godt sammen, og de derpaa anbragte Ornamenter vare, ligesom de andre løse Ornamenter, vel udførte. Ovnens Form kunde man derimod have ønsket smagfuldere. Arbeider af brændt Leer af en saadan Størrelse, som den, de ovenfor nævnte havde, ere meget vanskelige at udføre og kunne godt tjene til Maalestok for Fabrikantens practiske Dygtighed. De omtalte Arbeider gjøre derfor Indsenderen megen Ære, og vi ville ønske, at han maa faae rigelig Afsætning saavel paa Kakkelovnene, hvoraf ellers endeel indføres fra Sverrig, som paa Ornamenterne, der, som bekjendt, anvendes meget i Udlandet til Forziring af Bygninger og have til udvendig Brug et stort Fortrin for Ornamenter af Gips.

Porcelain og Porcelainmaleri.

Her i Landet findes, som bekjendt, kun een Porcelain-Fabrik, nemlig den kongelige i Kjøbenhavn. Det første Porcelain blev bragt til Europa fra China og Japan. I Europa blev det første hvide Porcelain fabrikeret 1709 i Meißen

i Sachsen, og, ligesom den kongelige Porcelainfabrik sammesteds var den første, saaledes er den endnu den, der leverer den fortrinligste Masse. Senere anlagde man flere Porcelainfabriker i Tydskland, f. Ex. 1721 i Wien, 1751 i Berlin o. s. v., men disse bleve i den følgende Tid overdragne til Regjeringerne og drives endnu for disses Regning. I den sidste Tid er desuden fremstaaet endeel private Fabriker, især i Böhmen og Baiern, som meest beskjæftige sig med Artikler for den almindelige Brug, medens de kongelige Fabriker udføre mangfoldige Kunstgjenstande og nærmest maae betragtes som Mønsterfabriker. Af de franske Porcelainfabriker er den i Sevres især bekjendt. Den drives for Statens Regning og leverer Sager, der ansees for de fortrinligste med Hensyn til smagfulde Former og Maleriet, medens Massen ei er saa god som ved flere tydske Fabriker. Ogsaa Neapel, Toscana, Spanien, Holland og Rusland have Porcelainfabriker, som tildeels forfærdige smukke Varer, men fremfor alle disse leverer England, siden Wedgewoods Tid, en stor Mængde stærke og billige Arbeider af Porcelain, nærmest bestemte for Middelklassen. Den kongelige Fabrik i Kjøbenhavn blev anlagt 1774 af et Interessentskab, men er dreven for kongelig Regning fra Aaret 1779 af. Den beskjæftiger nu omtrent 100 Arbeidere.

I de senere Aar udføres vel endeel Porcelain-Maleri her i Byen udenfor Fabriken, men disse Arbeider brændes derefter i dens Ovne. Dette er imidlertid næsten udelukkende Dillettantarbeide, og vi kjende Ingen foruden Steinmetz i Kiel, som her i Landet beskjæftiger sig med Porcelainmaling og selv besørger Indbrændingen, hvorimod Anlæg af saadan Art for simplere Sager ere meget almindelige i Udlandet.

Paa Udstillingen fandtes af det her omhandlede Slags Arbeider fra

Den kongelige Porcelainfabrik,

En Büste af Kongen og en Figur — Lord Byron — samt en Vase.

Et Juveel-Skriin, en stor Vase med et islandsk Prospekt og 2 Par mindre Vaser med Maleri og Forgyldning.

2 Skrivetøier, det ene med Blomstermaleri, samt 5 forskjellige Urtepotter med Fade.

2 Sorter flade Tallerkener med Prospekter og Blomster.

5 Sorter Contoirkopper og 11 Sorter Kaffekopper.

2 Sorter Cigarbægere, 2 Sorter Pibehoveder med Blomster og Prospekter samt 2 Svampedaaser.

Porcelainmaler C. Steinmetz i Kiel,

En Bouillonkop og forskjellige Pibehoveder med Malerier.

Blandt Arbeiderne af Bisquit, nemlig Büsten af Hs. Majestæt Kongen, Copien af Thorvaldsens Lord Byron og den store Vase af forglødet Leer, maae vi især fremhæve Lord Byrons Figur som et udmærket heldigt Stykke, og vi haabe, at det vil blive en Begyndelse til en Række Bisquit-Copier efter Thorvaldsens Værker, der, udførte som denne Figur, vilde sikkre Kjøbenhavns Fabrik en meget hæderlig Plads iblandt Europas bedste Porcelainfabrikker. Blandt det egentlige Porcelain fortjener den store Vase ved dens Form, Brænding, Maleri og Forgyldning megen Roes. Dog maae vi bemærke, at Publikum i Almindelighed neppe vil have erkjendt disse Fortrin tilfulde, fordi de svage graae Tinter, som ere eiendommelige for et islandsk Landskab, bleve endnu svagere ved Vasens rige Dekoration. Om de øvrige Sager maae vi gjentage den samme Roes, at Formen er smagfuld og Maleriet samt Forgyldningen meget gode. Kun havde vi ønsket, at Grunden, især den blaae, havde været mere jevn, og at Porcelainets oprindelige Farve havde været mere hvid. Om det er fordeelagtigt for Porcelainfabrikerne i Almindelighed, at fabrikere lignende store Juveelskrine som det i de sidste Dage udstilte, kunde vel drages i Tvivl, skjøndt vi herved ingenlunde ville nægte, at det fortjener al Roes, at Fabriken har forsøgt at brænde store Plader. Priserne paa Pibehovederne vare, sammenlignede med Steinmetz's, meget passende, og vi maae beklage, at Fabriken ikke havde udstilt dens courante Varer, der uden Tvivl vilde have overbeviist Publikum om, at Priserne ikke ere saa høie, som vi ofte have hørt yttre. Som en kongelig Fabrik kunde den ikke komme i Betragtning til nogen Medaille, paa hvilken den ellers maatte

have havt Krav formedelst dens smukke og smagfulde Arbeider, udførte under temmelig ugunstige Forhold med Hensyn til Materialet.

Arbeider af Alabast, Gips og slebne Stene.

Af Billedhugger Larsen var udstilt en Kurv, 3 Uhrfoderaler, et Skrivetøi, Sypuder, Papirtvingere, endeel smaa Æsker, Hovedvandsæg, o. s. f. af Alabast. Disse Arbeider vidnede om megen Flid og Nøiagtighed i Udførelsen. Frugtkurven var desuden af en særdeles smuk Form, hvorimod Uhrfoderalerne og flere andre Arbeider ei tilfredsstillede i denne Henseende. Larsen er, saa vidt vi vide, den Eneste, der forfærdiger saadanne smaa Alabastes Arbeider i større Mængde, medens ei Ubetydeligt heraf forskrives af vore Galanterihandlere, hvis Opmærksomhed vi derfor ville henlede herpaa, i det vi ere overbeviste om, at en forøget Afsætning vilde sætte Larsen istand til at levere disse Arbeider langt billigere og af mere søgte og smagfulde Former.

Billedhugger G. Borups Copi efter Thorvaldsens Christusfigur var en udført Skitse, hvoraf Bedømmelsen mere henhører under den dannende Kunsts, end under Industriens Forum.

Kunststeensliber O. Beck havde udstilt følgende slebne Stene: en Amethyst, en Labrador, 2 ostindiske Karneoler, nogle brasilianske Topaser, flere grønlandske og een ostindisk Granat samt endeel færøiske Opaler. Disse Stene vare skarpt slebne, af søgte Former og havde en god Politur; de fortjene saaledes Juvelerernes Opmærksomhed.

Glas-Varer.

Blandt Glasværkerne her i Landet er Frederiksfelds ved Rendsborg det ældste. Fabrikationen begyndte her i 1812, efterat de fornødne Bygninger vare opførte i 1810 og 1811. Anlæget skete med store Bekostninger og under mangfoldige Vanskeligheder af dets nuværende Eier, Actuarius Pederstamme Petersen, som imod en aarlig Afgivt erholdt til Værkets Brug et stort Stykke Torvemose, der tilhørte Staten, men indtil den Tid henlaae aldeles ubenyttet. Formedelst Værkets Beliggenhed ved Eideren er det i Forbindelse saavel med Østersøen som med Nordsøen, hvilket er af Vigtighed med Hensyn til Transporten af de raae Materialier og det færdige Fabrikat, medens Omegnens Moser frembyde tilstrækkeligt Brændsel. For nærværende Tid forfærdige omtrent 55 Arbeidere ved 2 Smelteovne baade grønt Glas, især forskjellige Sorter Flasker, og hvidt Glas, især Øl-, Viin- og Brændeviinsglas samt Medicinglas. Ved Torvemosen ere en kort Tid af Aaret over 150 Mennesker beskjæftigede. Det aarlige Fabrikat er omtrent 600,000 Stk. forskjellige grønne Flasker, 100,000 Stk. hvidt Glas og 500,000 Stk. Medicinglas.

Et andet Glasværk, kaldet Prinzenmoor, ligger ei langt fra Frederiksfeld, tilhører Heinze og er anlagt 1822. Ved 1 Smelteovn forfærdigede i sin Tid 7—8 Svende og 5—6 andre Arbeidere endeel Sager af grønt Glas, som fandt Afsætning i Hertugdømmerne, men Fabrikationen er nu ganske standset.

Et tredie Glasværk, Friedrichsberg, blev anlagt 1824 i Nærheden af de to andre. Det beskjæftigede 1835 20 Arbeidere, der fabrikerede 165,000 Bouteiller, 1700 Bundter Medicinglas, 3000 Stk. Viinglas, Ølglas o. s. v.

I de danske Provindser findes kun 2 Glasværker, nemlig Holmegaards ved Nestved og Nørlunds imellem Aalborg og Viborg.

Anlæget af et Glasværk ved Holmegaards Torvemose var allerede paatænkt og for Endeel forberedt af den i 1824 afdøde Grev Danneskjold-Samsøe. Den nærmeste Anledning til et saadant Industrieanlæg var den omtrent 800

Td. Land store og fra 16—36 Fod dybe Tørvemose, der besidder et i egentlig Forstand uudtømmeligt Forraad af fortrinligt Brændsel, som efter approximativ Beregning — Opvært ikke medregnet — svarer til 2½ Million Favne Bøgebrænde, men hvoraf kun en ubetydelig Deel aarligen kunde afsættes til Omegnens Huusholdningsbrug. Først i Efteraaret 1825 fandt imidlertid Enkegrevinden Middel til Iværksættelse af Anlæget og har siden udvidet det med en sjelden Iver og Udholdenhed. Først begyndte man som et Forsøg med Grøntglaspustning ved 2 Mand; Aaret efter kom endnu 4 Pustere til, og siden har den vorende Sogning foranlediget Værkets Udvidelse saaledes, at, medens Fabrikationen af Flasker af grønt Glas, som har været Hovedgjenstanden for Værkets Virksomhed, i 1826 kun udgjorde 56,000 Stk., var denne i 1836 600,000 Stk. I bemeldte 11 Aar er fabrikeret 3 Millioner forskjellige Flasker, som ved Salg have indbragt omtrent 244,000 Rbd. Den ved Værkets Anlæg opstaaede Concurrence har paa samme Tid bragt Priserne ned fra i 1826 at være 10½ Rbd. pr. 100 Stk. til 6 à 6½ Rbd. 1831 blev en Hytte til hvidt Huulglas anlagt, og siden den Tid er her forfærdiget for 48,000 Rbd. Huusholdnings- og technische Glasvarer samt Medicinglas. Samme Aar blev en tredie Hytte opført og indrettet til Tavleglas. Heraf blev forfærdiget for en Værdi af omtrent 16,000 Rbd., men uagtet Glassets Godhed og Billighed gjorde dog indtrufne Omstændigheder det nødvendigt, i det Mindste for en Tid, at ophøre med denne Drivt. Dette Aars Bouteille-Tilvirkning er beregnet paa omtrent 800,000 Stk. Kjøbenhavn er vel det vigtigste Afsætningssted, men den direkte Afsætning til Provindserne tiltager bestandigt og har i de sidste Aar udgjort over ¼ af Afsætningen. Den udenlandske Concurrence, som i denne Retning er saa betydeligt formindsket i Kjøbenhavn, vil saaledes efterhaanden ligeledes fortrænges i Provindserne, og en Capital af 60—70,000 Rbd. aarligen herved vindes for Landet ved dette ene Værk, medens de betydelige Priisnedsættelser paa samme Tid skaffe Consumenterne en Besparing af omtrent 30,000 Rbd., et Forhold, som neppe turde findes ved noget andet indenlandsk Fabrikat.

Værket har nu 1 Mester, 25 Svende og en Glassliber med Lærling, til hvilke Arbeidslønnen aarligen er omtrent 9,000 Rbd. Desuden holdes 55 andre faste Arbeidere, hvis aarlige Fortjeneste kan ansættes til omtrent 8000 Rbd. Sand, Kalk og Flint findes ved selve Værket, men af Aske indkjøbes aarligen omtrent 1500 Td. fra Laaland, og ligesaa meget bringes til Værket ved Huusmænd, der kjøre om og indsamle den i smaa Partier i Skovegnene i flere Miles Omkreds. Omtrent 12—1500 Skpd. Glasskaar indsamles aarligen af Fattige i Kjøbenhavn og i Provindserne. Tørvens Opskjæring (aarligen omtrent $2\frac{1}{2}$ Mill. Cubikfod raa Masse, eller $\frac{1}{350}$ af Mosens beregnede Kubikindhold) og Hjemkjørsel beskjæftige i Mai og Juni sædvanligviis omtrent 300 Mennesker, hvis Arbeidsløn er omtrent 9000 Rbd. For Transport af Fabrikater og Materialier, hvortil for en stor Deel Bønder og Huusmænd i Omegnen leies, udbetales aarligen over 7,000 Rbd. Af Materialier hentes aarligen kun for omtrent 3000 Rbd. fra Udlandet. Til Fabriken hører en Avlsgaard paa 220 Td. Land, hvorfra Arbeidernes Deputater udredes, nemlig Foder og Græs til 36 Køer og 52 Faar, samt 50 Td. Rug og 50 Td. Byg. Fabrikens samtlige Bygninger udgjøre 334 Fag, og Beboernes Antal beløber sig til 152.

Glasværket, Conradsminde, ved Nørlund, anlagt 1836 af nu afdøde Krigsraad Conradsen, skal ligeledes nærmest være beregnet paa at bringe en betydelig Mængde næsten værdiløs Brændsel til Anvendelse. Det er endnu i sin Begyndelse og beskjæftiger sig med Tilvirkningen af grønt Glas og nogle Medicinglas.

Udstillingen 1836, sammenlignet med den i 1834, syntes at vise, at Glasværkerne her i Landet ikke have gjort betydelige Fremskridt i dette Tidsrum med Hensyn til Varernes Godhed; thi man fandt ingen Varer udstilte denne Gang, som ikke alt fandtes ved forrige Udstilling. Derimod er Produktets Mængde tiltagen betydeligt, i det Mindste ved de vigtigste Artikler, saasom grønne Flasker o. s. v. Holmegaards Glasværk syntes denne Gang mere at have havt til Hensigt at gjøre Publikum bekjendt med dets courante, billige Produkter, end at vise, hvad Værket formaaer at præstere i vanskeligere

og større Arbeider, men ogsaa med Hensyn til hine var dets Udstilling i 1834 langt rigere og elegantere udstyret.

Paa Udstillingen fandtes kun fra

Krigsraad Conradsen fra Glasværket Conradsminde,

Prøver af almindelige Flasker.

Actuarius Pederstamme Petersen fra Frederiksfeld Glasværk,

¾ og ½ Pot hamrede Flasker, ¾, ½ og ¼ Pots franske, grønne og røde, Rhinskviins- o. a. runde og ottekantede Flasker.

Stemplede Sennepsglas, Seltzer-Dunke, Olie-, Capers-, Oliven- og eau de Cologne-Flasker.

Haarolieflasker, Pomadekrukker, Blækhuse, Cantineflasker, Tragte o. s. v.

Ordinære Øl-, Viin-, Snapse- og Frimurerglas, Campherglas osv. 50 Pots Svovlsyreflasker, Melkefade, Sylteglas.

Holmegaards Glasværk ved Nestved,

Prøver af forskjellige Sorter simple Flasker.

Prøver af Lommeflasker, Sylteglas og Karaffer.

Prøver af Viinglas, Snapseglas og Ølglas.

Prøver af Mensur-, Essents-, Pulver- og Draabeglas, samt Tragte, Kolber, Retorter o. s. v.

Prøver af Vindueglas.

Saavel de hamrede Flasker som Rhinskviinsflaskerne fra Frederiksfelds Glasværk vare forfærdigede af en særdeles reen Masse, Formen meget god og Farven fortrinlig, især ved de sidste. De udstilte Senneps- og Olieglas m. v. vare gode Handelsvarer. Til de bedste Arbeider hørte Melkeglassene og Retorterne, men især fortjene de store Svovlsyreflasker at bemærkes, eftersom Arbeider af denne Størrelse ere meget vanskelige at udføre, og Fabriken alt en Tid til fuldkommen Tilfredshed forsyner Grosserer Owens Svovlsyrefabrik hermed. Da dette Glasværk er det ældste her i Landet bestaaende, og det med en roesværdig Vedholdenhed har overvundet de store Vanskeligheder, som stedse møde en ny Fabrikation, samt desuden leverer meget forskjellige og gode

Varer har Commissionen anseet Eieren værdig til Broncemedaillen.

De almindelige grønne Flasker og Sylteglassene fra Holmegaard vare af ret reen Masse, god Farve, vel formede og til billig Priis, altsaa gode Handelsvarer. Øl- og Viinglassene samt Karafferne vare af meget godt hvidt Glas, temmelig frie for Blærer; Slibningen paa enkelte Stykker vidnede om gode Fremskridt heri. Medicinglassene vare med Hensyn til den billige Priis courante Handelsvarer; dog var Indslibningen af Glaspropperne, sammenlignet med engelske og franske Fabrikata af denne Art, temmelig ufuldkommen. Melkeglassene vare ikke fuldt saa gode som de fra Frederiksfeld og dertil lidet dyrere. De indleverede Kooine (oeils de boeuf) vare ikke ganske frie for Blærer, dog ret gode som en Begyndelse. De udstilte Glas til chemisk Brug vare meget hensigtsmæssige, baade hvad Formen og Massen angaaer. Vindueglasset havde en meget reen Farve, var temmelig frit for Blærer og meget jevnt i Tykkelsen. Beskaffenheden, Mængden og Forskjelligheden af Holmegaards Fabrikata samt den betydelige Priisnedsættelse, som denne Fabrik har foranlediget, især ved de grønne Flasker, har Commissionen villet paaskjønne ved Tilkjendelsen af Broncemedaillen.

Flaskerne fra Glasværket Conradsminde vare af ret reen Masse, Farven og Formen gode. De kunne derfor ret vel stilles ved Siden af dem fra Frederiksfeld og Holmegaard. Dog maa det bemærkes, at saavel Øl- som Viinflaskerne vare noget mindre, end de fra ovenanførte Fabriker. Da ingen Priis var opgiven, kunde man ikke anstille nogen Sammenligning i den Henseende.

Emailleur og Guldsmedfrimester Rhenius's Sammenkitning af Porcelain og af Glas var særdeles vel udført. Blandingen bandt Stykkerne meget stærkt, saa at man uden Fare kunde bære Karrene i de tilkittede Stykker. Karrene taalte meget godt varmt Vand, havde gjenvundet deres Klang, ligesom ogsaa Sammenkitningen ei var synderligen kjendelig. Vi troe derfor, at denne tilsyneladende ubetydelige Gjenstand

fortjener Opmærksomhed, især da selv de største Porcelain- og Glasarbeider kunne sammensøies meget varigen paa denne Maade.

Glarmester Wartschaus Vinduesskjærm var særdeles vel udført.

Commissionen for Udstilling af indenlandske Industrie-Producter i Kjøbenhavn, October 1837.

Collin. Garlieb.
Formænd.

Dyssel. Forchhammer. Francke. Freund. A. Hansen. Hetsch. Hvidt. Johnsen. Koch. Peterson. P. M. Tuxen. I. J. Unsgaard. Wiborg. H. C. Örsted.

Oversigt

over

de Udmærkelser, som ere uddeelte af Commissionen i Anledning af Industrie-Udstillingen 1836.

A) Sølvmedaillen.

Agent og Dannebrogsmand H. H. Dithmer, Eier af Leervarefabriken paa Rennberg ved Flensborg.
Kammeraad J. C. Drewsen & Sønner, Papirfabrikanter paa Strandmøllen ved Kjøbenhavn.
Hofraad C. J. Hambro & Søn, Eiere af Riis- og Hvedemeelmøllen samt Skibsbrødbageriet paa Christianshavn.
U. Jürgensens Sønners Chronometer- og Uhr-Etablissement i Kjøbenhavn.
J. C. P. v. Lengercke, Ridder af Dannebrogen, Eier af et Kattuntrykkeri i Wandsbeck.
A. Marschall, Dannebrogsmand, musikalsk Instrumentmager i Kjøbenhavn.
J. Owen, Grosserer, Eier af en chemisk Fabrik paa Amagerbroe ved Kjøbenhavn.

B) Broncemedaillen.

O. M. Bock, Jernstøber paa Christianshavn.
C. Brunnskow, Kunstdreier i Kjøbenhavn.
A. C. Dahlgreen, Hof-Kandestøber sammesteds.
J. B. Dalhoff, Hof-Guldsmed sammesteds.
N. H. Dubbers, Hattefabrikant i Altona.
L. Elberling, musikalsk Instrumentmager paa Christianshavn.
N. Espersen, Dannebrogsmand, Uhrmager i Rønne.
H. Gamst, Mechanikus i Kjøbenhavn.
S. Hambros Enkes Vorbug- og Gulvteppefabrik sammesteds.
C. H. Hansen & Søn, Hof-Possementmagere sammesteds.
F. C. Hjorth, Dannebrogsmand, Naalemager sammesteds.
L. P. Hochland, Kobbersmed i Vordingborg.
P. A. Hoepfner, Mechanikus i Kiel.
Agent, Ridder M. H. Holler, Eier af Jernstøberiet Carlshütte ved Rendsborg.
Holmegaards Glasværk ved Nestved.
C. Holmgreen, Værktøismed i Kjøbenhavn.
H. Kühl, Uhrmager sammesteds.
J. Liebert, musikalsk Instrumentmager sammesteds.
Bianco Luno & Schneider, Bogtrykkere sammesteds.
N. Löbnitz, Dannebrogsmand, Bøssemager sammesteds,
H. Madsen, Snedker sammesteds.

E. Meyer, Vorbugsfabrikant og Malermester sammesteds.
F. Meyer, Blikkenslager og Lakerer sammesteds.
A. C. Olsen, Architekt og Snedker sammesteds.
Actuarius Pederstamme Petersen, Eier af Glasværket Frederiksfeldt ved Rendsborg.
S. Prahl, Juveleer og Guldsmed i Kjøbenhavn.
G. Schroll, Bestyrer af Høravlings-Institutet Lykkensfæde ved Faaborg.
J. C. Sember, Eier af en Garnfabrik og et Farverie i Altona.
L. Steinmetz, Uhr- og Foderalmager i Kjøbenhavn.
J. C. Sørensen, Dreiermester og Ornamentarbeider sammesteds.
J. D. Trennert, Skriftstøber i Altona.
P. L. Wolff, Snedker i Kjøbenhavn.

C) Hæderlig Omtale.

N. Blia, Snedker i Kjøbenhavn.
Brunnshaabs Klædefabrik ved Viborg.
Cathalas Enke, Kammager i Kjøbenhavn.
H. Dalhoff, Gjørtler sammesteds.
G. Diercksen, Reebslager i Kiel.
D. Eckegreen, Uhrmager og Gravør i Kjøbenhavn.
J. Fuchs, Guldsmed og Ciselør sammesteds.
J. F. Fugmann, Kobbersmed sammesteds.
P. Guldberg Kjøbmand og Eier af et Strømpevæverie i Viborg.
F. F. Güllich jun, chemisk Fabrikant paa Christianshavn.
S. Hamm, Tapetfabrikant i Kjøbenhavn.
J. F. Hansen, Mechanikus og Bøssemager sammesteds.
J. P. Hansen, mechanisk Instrumentmager sammesteds.
Justitsraad, Ridder Harbos Klædefabrik sammesteds.
C. C. Hornung, musikalsk Instrumentmager i Slagelse.
J. Jrgens Blikkenslager i Kjøbenhavn.
N. S. Jessen, Bøssemager sammesteds.
J. Jordt, Leervarefabrikant i Flensborg.
L. Jørgensen, Uhrmager og Gjørtler i Horne ved Faaborg
J. C. Lander Handskemager i Kjøbenhavn.
P. Melbye, chirurgisk Instrumentmager sammesteds.
J. C. Modeweg, Dannebrogsmand, Klædefabrikant paa Brede ved Kjøbenhavn.
N. Møller, Ravarbeider paa Fanøe.
Rasmussen, Prokurator og Eier af en Hørberedningsanstalt ved Rudkjøbing.
F. Richter, musikalsk Instrumentmager i Kjøbenhavn.
S. Rothmann, Sadelmager sammesteds.
A. W. Rønning, Lakerer sammesteds.
C. Stahl, Sadelmager sammesteds.
J. O. Steen, Blikkenslager sammesteds.
P. Ursin, Bogbinder sammesteds.
C. F. Westrup, Guldsmed sammesteds.
H. C. Zahlmann, Fabrikant sammesteds.

Register.

Side

Aarsleff, Apotheker 168
Andersen, musikalsk Instrumentmager 85
Arbeidsanstalten paa Ladegaarden 129, 143

Bagger, Urtekræmmer 165, 168
Bang, A. C., Kunstdreier 90
Bang, N., Kunstdreier 91
Bauer, Uhrmagersvend 19
Bech, Kunststeensliber 184
Becker, Bøssemagersvend 48
Beckmann, musikalsk Instrumentmager 85
Behrens, Kleinsmed 60
Berggreen, Kammager 93
Birck, Foderalmager 106
Birck, musikalsk Instrumentmager 85
Blia, Snedker 36
Bluhm, Dr. philos. 179
Bock, Jernstøber 56
Bodenburg, Jomfru 147
Borchsenius, Sadelmager 162
Borregaard, Constabel 91
Borup, Billedhugger 184
Brede, Grovsmedsvend 52
Brunnshaabs Klædefabrik 144
Brunnskow, Kunstdreier 91
Brynger, Snedker 95
Busch, Agent 170
Busch, Madame 151

Cathalas Enke, Kammager 93
Conrad, Skræder 148

Side
Conradsen, Krigsraad 188
Creutzenberg, Lakerer og Forgylder 100

Dahlgreen, Hof-Kandestøber 75, 165
Dahlmann jun., Sadelmager 162
Dallhoff, Gjørtler 77
Dallhoff, Hof-Guldsmed 50, 80
Damer 100, 118, 148, 151
Diederichsen 170
Dierckſen, Reebſlager 154
Dilettant 91
Dithmer, Agent 179
Drewsen & Sønner, Papirfabrikanter 104
Drost, Landsbysmed 42
Dubbers, Hattefabrikant 153
Dyhr, Linned- og Bomuldsvæver 128

Eckegreen, Uhrmager og Gravør 19
Eichmüller, Bøssemager 48
Eichmüller, Chorist 91
Elberling, musikalsk Instrumentmager 86
Elberling, Kammager 93
Engmann, Blikkenslager 66
Espersen, Uhrmager 19
Eszlinger, Sæbe- og Lysfabrikant 170
Eszlinger jun., Parfümør og Destillatør 170

Falck, Bogbinderlærling 105
Falck, Guldsmed 80
Feyerschow Kunstdreier 91
Fischer, Glarmester 109
Flinch, Gravør 109
Foght, Guldsmed 80
Formanowsky, Naalemager 42, 74
Frederiksværks kgl. Fabrik 42, 50, 52, 56, 62, 63, 165
Frick, Handskemager 161
Fuchs, Guldsmed 81
Fugmann, Kobbersmed 73

Gade, J. N., musikalsk Instrumentmager 86, 165
Gade, S. N., musikalsk Instrumentmager 86

Side
Gamst, Mechanikus 36
Glæsel 129
Groot, Uhrmager 19
Grundtvig, Snedker 95
Grøn, Madame 110
Guldberg, Kjøbmand 144
Güllich jun., chemisk Fabrikant 129, 165

Haarup, Handskemager 161
Hahn, Kunstdreier 91
Hambros Enkes Fabrik 157
Hambro & Søns Mølle 173
Hamm, Tapetfabrikør 109
Hanqvist, Kniplingsfabrikant 148
Hansen, Handskemager 161
Hansen, Kunstdreier og Instrumentmager 86
Hansen, J. F., Mechanikus 166
Hansen, J. P., mechanisk Instrumentmager 33, 36
Hansen & Søn, Hof-Possementmager 150
Hansen, Snedker 95
Hansen, Stolemager 96
Harbos Klædefabrik 144
Henrichsen, Dreier 91
Hintze, Uhrmager 19
Hjorth, musik. Instrumentmager 86
Hjorth, Naalemager 74
Hochland, Kobbersmed 64
Hoepfner, Mechanikus 31, 66
Holbek, Kunstdreier 91
Holler, Agent 42, 56
Holm, Blikkenslager 67
Holmblad, Farver 175
Holmegaards Glasværk 188
Holmens Reberbane 154
Holmgreen, Værktøismed 36, 52
Holst, Jomfru 148
Holsøe, Jomfru . . . . . —
Hornung, musik. Instrumentmager 86
Hultin, Guldsmed 81
Höecke, Snedker 96
Hörstvidt, Jomfru 110

Side
Jrgens, Blikkenslager 67
Jversen, Kunstdreier 91
Jacobsen, Hof-Kobbersmed 73
Jantzen, Frøken 110
Jessen, Bøssemager 48
Jensen, Kleinsmed 60
Jensen, Mechanikus 31
Jensen, Uhrmager 19
Jespersen, Capitain 42
Jordt, Leertøifabrikant 179
Jürgensens Sønners Etablissement 19
Jørgensen, Uhrmager og Gjørtler 20

Kjergaard, Jomfru 106
Kjøngs Fabrik 118
Kloos, musikalsk Instrumentmager 86
Klærk, Kleinsmed 36
Klüwer, Tapezeer 162
Knappe, Bomuldstøifabrikør 128
Kniplingsfabrikanter 148
Knudsen, Bogbindersvend 105
Konnerup 151
Koefod, Elev i Søndagsskolerne 108
Korfitsen, Mechanikus 31
Kunckel, Sadelmager 162
Kruse, Leertøifabrikant 179
Krusemarck, Linnedvæver 118
Kröll, Frøken 100
Kyhl, Guldsmed 81
Kyhl, Uhrmager 20

Lahmeyer, Dreier 91
Lander, J. C. Handskemager 161
Lander, H., Handskemager 161
Larsen, Billedhugger 184
Larsen, musikalsk Instrumentmager 86
Larsen, Uhrmager 20
Larsen, A. og K. Linnedvævere . . . . . —
Lassen, Gjørtler 77
Lassen, Guldsmed 81
Lehmann, Blikkenslager 67

Side
Lengercke, v. 129
Liebert, musikalsk Instrumentmager 86
Liebert, Snedker 96
Lilleballe, Jomfru 148
Lind, Jomfru 148
Lodberg, Elev af Kunstakademiet 76
Lodberg, musikalsk Instrumentmager 86
Lodberg, Snedker 96
Lohse, Kunstdreier 91
Lorentzen, Silkehaltefabrikant 153
Luno & Schneider, Bogtrykkere 108
Lund, Premierlieutenant 42
Lund, Uhrmager 20
Løbbers, Blikkenslager 67
Løbnitz, Bøssemager 48
Løser, Blikkenslager 67

Malmberg, Guldsmed 77
Marschall, musikalsk Instrumentmager 86
Melbye, chirurgisk Instrumentmager 33
Meyer, Blikkenslager og Lakerer 67
Meyer, Kleinsmed 60
Meyer, Vordugsfabrikant og Malermester 157
Mibach, Kleinsmed 36, 60
Minet, Parykmager og Frisør 151
Modeweg, Klædefabrikant 144
Mohr, Uhrmager 20
Moller, H., musikalsk Instrumentmager 86
Moller, H. P., musikalsk Instrumentmager 86
Moller, Kunstdreier 91
Moller, Metalarbeider 60
Moller, Ravarbeider 91
Moller, Silkehattefabrikant 153
Moller, Stolemager 96

Naylor, Filehuggersvend 62
Nielsen, Bomuldsvæver 128
Nielsen, Foderalmager 106
Nissen, Kjøbmand 175
Nissen, polytechnisk Elev 31
Nygaard, Kunstdreier 110, 166

Side
Offenhausen, Urtekræmmer 166
Olsen, Architekt og Snedker 96
Olsen, Fuldmægtig 119
Owen, Grosserer 166, 170

Paulsen, Blikkenslager 67
Pedersen, Krigsraad 62
Pederstamme-Petersen, Actuarius 188
Pengel, Snedker 96
Petersen, Blikkenslager 67
Petersen, Elev i Søndagsskolerne 108
Petersen, Kobbersmed 73
Petersen, Uhrmager og Mechanikus 20, 31
Petersen, Uhrmager 20
Piehl, Uhrmager 21
Porcelainfabriken 182
Pouelsen, Mechanikus og Forstander 31
Poulsen, Smedesvend 52
Prahl, Juveleer og Guldsmed 81

Ramus, Madame 119, 144
Rancke, Farver 129
Rasmussen, Bogbinder 106
Rasmussen, Chordegn 42
Rasmussen, Kleinsmed 60
Rasmussen, Prokurator og Møller 119
Rasmussen, Snedker 96
Rhenius, Emaillør 189
Richter, musik. Instrumentmager 86
Rigtrup, Uhrmagersvend 21
Rothmann, Sadelmager 162
Rønning, Lakerer 68

Satterup 119
Schaeffer, Uhrmager 21
Schlichtkrull, Madame 110, 148, 151
Schourup, Kleinsmed 60
Schroll, Bestyrer 118
Schröder, Guldsmed og Juveleer 81
Schröder, Snedker 96
Schultz, Uhrmager 21
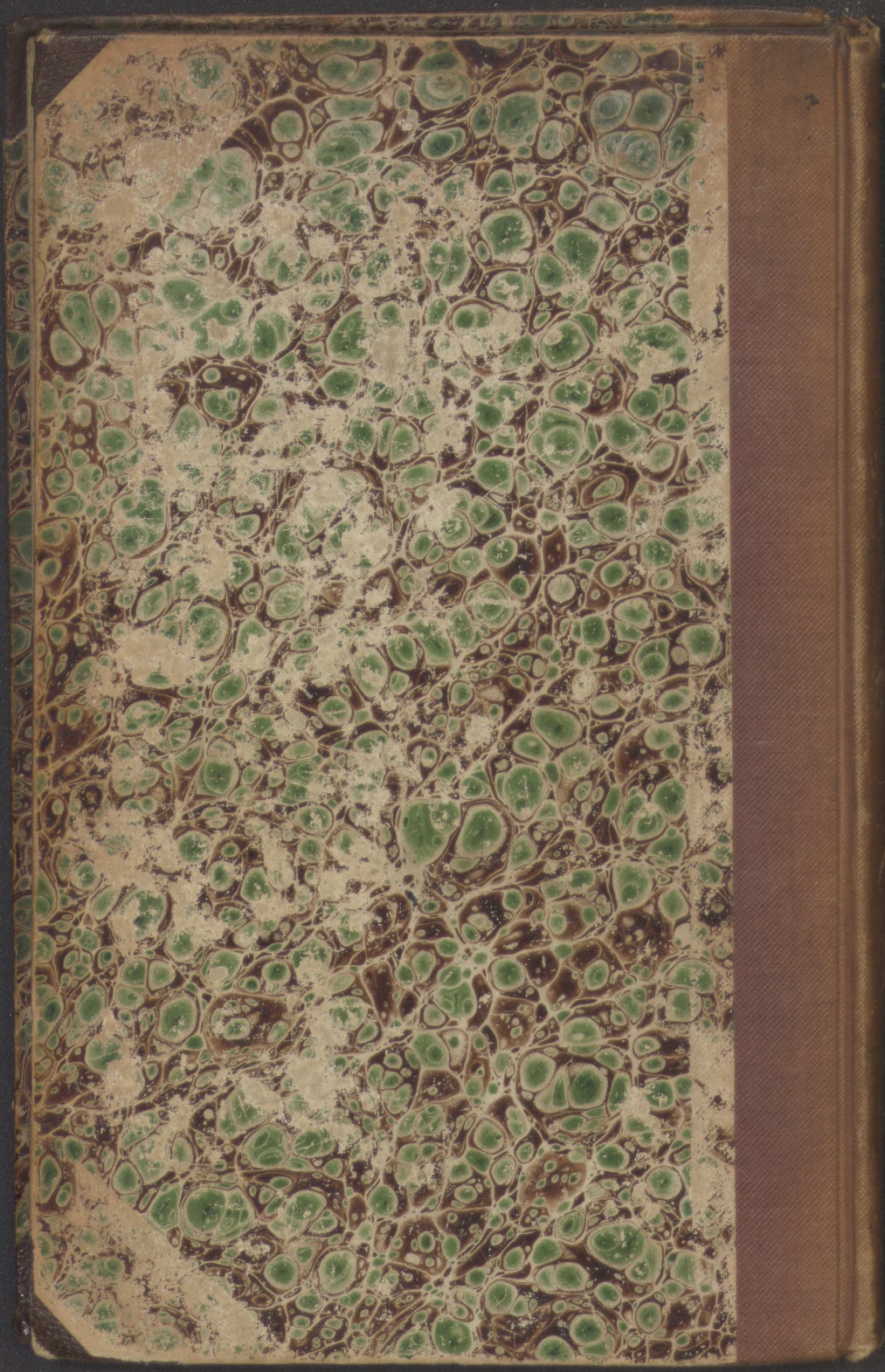
Side
Schultze, musik. Instrumentmager 86
Schötz, Tobaksfabrikør 176
Schöwel, Kurvemager 101
Sempers Farveri 129
Sievers, Musikus 86
Sivertsen, Madame 144
Stage, Uhrmager 21
Stahl, Bomuldstøifabrikør 128
Stahl, Sadelmager 162
Steen, Blikkenslager 68
Steinbeck, Snedker 96
Steinmetz, Porcelainmaler 182
Steinmetz, Uhr= og Foderalmager 21
Stephansen, Snedker 96
Stougaard, Uhrmager 21
Straffeanstalten paa Christianshavn 144
Søetatens Seildugsfabrik 154
Sørensen, Dreier og Ornamentarbeider 91
Taulow, Blikkenslager 68
Thiele, Mechanikus 31
Thomsen, musik. Instrumentmagersvend 87
Thorning, Guldsmed 81
Thrue, Kunstdreier og Instrumentmager 87
Tremnert, Skriftstøber 78
Ubenævnt 48
Ullerichs, chir. Instrumentmager og Kleinsmed 33, 36
Ursin, Bogbinder 106
Wagner, Blikkenslager 68
Waltz, Bomuldstøifabrikør 128
Wandrup 68
Wartschau, Glarmester 190
Wedin, Snedker 96
Westermann, Bogbindersvend 106
Westrup, Guldsmed 81
Wiegell, Gjørtler 77
Winkel=Horn, Justitsraad 36
Witzel, Strømpeveæver 128, 144
Wolff, Snedker 96
Wolff, Bomuldstøifabrikør 128
Wunderlich, Snedker 96
Zahlmann, Fabrikant 157, 166